Інститут Східної Європи
Кафедра українознавства

Віктор Ідзьо

Організація Українських Націоналістів
Українська Повстанська Армія
Українська Головна Визвольна Рада –

згідно свідчень німецьких та радянських архівів

Львів, «Видавництво Інституту Східної Європи», 2022р.

ББК 82.3(4УКР)-7

Друкується за рішенням Кафедри українознавства Інституту Східної Європи, протокол № 1 від 3 січня 2022р.

Рецензенти:

Васильєв О. - доктор економічних наук, професор, академік, завідувач відділення «Економіко-етно-соціальних досліджень та просування інвестиційних проектів» Інституту Східної Європи.
Гаркуша В. - доктор юридичних наук, професор Кафедри українознавства Інституту Східної Європи.
Калакура Я. - доктор історичних наук, професор Кафедри українознавства Інституту Східної Європи.
Каляндрук Т. - доктор філософії, доцент, виконуючий обов'язки професора Кафедри українознавства, завідувач відділення «Дослідження українського козацтва», заступник директора Інституту Східної Європи.
Кардащук М. - доктор філософії, професор Кафедри українознавства Інституту Східної Європи.
Кононенко П. - доктор філологічних наук, професор Кафедри українознавства, Голова Вченої Ради Інституту Східної Європи.
Кононенко Т. - доктор філософських наук, професор Кафедри українознавства Інституту Східної Європи.
Масарик Я. - доктор історичних наук, доктор філософських наук, завідувач відділення «Словацько-української культури» Інституту Східної Європи.
Недюха М. - доктор філософських наук, професор Кафедри українознавства Інституту Східної Європи.
Партико З. - доктор філологічних наук, професор Кафедри українознавства, завідувач відділення «Філології та журналістики» Інституту Східної Європи.
Пасічник Г. - кандидат філологічних наук, професор Кафедри українознавства, завідувач відділення «Прикладна лінгвістика» Інституту Східної Європи.
Пасічник В. - доктор наук з державного управління, професор, завідувач Кафедрою європейської інтеграції Інституту державного управління Національної Академії державного управління при президенті України, професор відділу «Міжнародної громадянської співпраці» Інституту Східної Європи.
Хитрук В. - кандидат філологічних наук, доцент, виконуючий обов'язки професора Кафедри українознавства, завідувач відділення «Карпатської духовності» Інституту Східної Європи.

Віктор Ідзьо.
Організація Українських Націоналістів. Українська Повстанська Армія. Українська Головна Визвольна Рада – згідно свідчень німецьких та радянських архівів. Наукове видання. - Львів, «Видавництво Інституту Східної Європи», Вид.II, 2022р. - 328с.

ISBN 996-70-66-31-22

Монографія академіка Академії Наук Вищої Школи України, доктора історичних наук, професора, директора Інституту Східної Європи та завідувача Кафедри українознавства Університету «Львівський Ставропігіон», професора Римського університету ім. Павла Апостола Віктора Ідзя «Організація Українських Націоналістів. Українська Повстанська Армія. Українська Головна Визвольна Рада – згідно свідчень німецьких та радянських архівів» - є точка зору українського історика на національно-визвольну боротьбу українського народу 30-50 років XX століття. На великому фактологічному джерельному матеріалі показана роль українських політичних, державних, громадських організацій, зокрема ОУН, УПА, УГВР в 30-50 роках XX століття, а також політичних, громадських, наукових, культурних та релігійних діячів в історичній боротьбі українського народу під проводом ОУН, УПА та УГРВ за відновлення незалежності Української держави.

Монографія приурочена 60-літтю з дня народження (1960-2015рр.) та 20-ти літтю Інституту Східної Європи(2001-2021рр.).

ISBN 996-70-66-31-22

© Ідзьо В.С., 2022р.

Зміст

Вступ……...4
Розділ. І. Військове та політичне протистояння Організації Українських Націоналістів та Української Повстанської Армії проти польських, німецьких та радянських окупантів України…….....5
Розділ ІІ. Українська Повстанська Армія – згідно аналізу свідчень німецьких та радянських архівних джерел……..29
Розділ ІІІ. Відношення ОУН та командирів УПА до формування німецими окупантами України дивізія "Галичина" в світлі німецької військової документації та радянських військових архівів……44
Розділ IV. Роль керівництва УПА та політичного проводу ОУН в створенні Української Головної Визвольної Ради в в світлі аналізу джерел та оцінках визначних її діячів……51
Розділ V. Військова стратегія, тактика та озброєння УПА згідно аналізу свідчень німецьких та радянських архівних джерел……68
Розділ VI.Репресивна сутність партійно-політичної та військово - поліцейської системи СРСР проти національно - визвольного руху: УГВР, ОУН, УПА згідно свідчень надзвичайно таємних документів Головного Архіву Російської Федерації……..74
Розділ VII. Аналіз джерел про діяльність ОУН та УПА в роки ІІ світової війни, в післявоєнний період, в період холодної війни та напередодні відновлення Української незалежної держави в 1991 році……...86
Розділ VIII.Фото-архівні джерела……...90
Висновок……327

Автор праці – історик Віктор Ідзьо

Вступ.

У монографії «Організація Українських Націоналістів. Українська Повстанська Армія. Українська Головна Визвольна Рада – згідно свідчень німецьких та радянських архівів» будуть розглянуті проблеми військового та політичного протистояння Організації Українських Націоналістів (ОУН) та Української Повстанської Армії (УПА) проти польських, німецьких та радянських окупантів України – згідно аналізу свідчень німецьких та радянських архівних джерел.

Вперше на співставленні та критичному аналізі джерел в монографії «Організація Українських Націоналістів. Українська Повстанська Армія. Українська Головна Визвольна Рада – згідно свідчень німецьких та радянських архівів» буде встановлене відношення керівництва ОУН та командирів УПА до формування німецькими окупантами на території України дивізії "Галичина".

У монографії "Організація Українських Націоналістів. Українська Повстанська Армія. Українська Головна Визвольна Рада – згідно свідчень німецьких та радянських архівів" також буде висвітлена позиція німецьких та радянських тоталітарних режимів, щодо діяльності проводу ОУН та командирів УПА на основі німецької військової документації та радянських військових архівів.

Особливу увагу монографія «Організація Українських Націоналістів. Українська Повстанська Армія. Українська Головна Визвольна Рада – згідно свідчень німецьких та радянських архівів» сконцентрує увагу на ролі керівництва УПА та політичного проводу ОУН в створенні Української Головної Визвольної Ради (УГВР), яка уособила консолідуючу політичну владу всього національно-визвольного руху в Україні в 30-50 роках.

У праці буде показана діяльність УГВР, її склад, документи, постанови й доказано, що дійсно УГВР була всенародним представним політичним і керівним органом національно-визвольної боротьби українського народу в 30-50 роках XX століття. Діяльність УГВР та її робота по консолідації українського суспільства в боротьбі українського народу за відновлення незалежності України буде відтворена на основі конкретних документальх свідчень діяльності її визначних діячів.

Монографія «Організація Українських Націоналістів. Українська Повстанська Армія. Українська Головна Визвольна Рада – згідно свідчень німецьких та радянських архівів» з'ясовуватиме військовову стратегію, тактику та озброєння УПА, яка дала можливість національно-визвольному рухові впродовж 40-50 років вести активну боротьбу з всіми окупантами України. В праці будуть розглянуті як політичне так і військове протистояння ОУН та УПА з всіми ворогами та окупантами України.

В праці буде наголошено, що більшість документів та висновків монографії «Організація Українських Націоналістів. Українська Повстанська Армія. Українська Головна Визвольна Рада – згідно свідчень німецьких та радянських архівів» будуть апробовані на основі співставлення та аналізі сукупності всіх наявних джерел та висновків вчених історичної науки, та на основі архівів ОУН та УПА, свідчень учасників національно-визвольної боротьби українського народу в 30-50 років, керівників УГВР, провідників та членів ОУН, командирів та воїнів УПА.

В монографії «Організація Українських Націоналістів. Українська Повстанська Армія. Українська Головна Визвольна Рада – згідно свідчень німецьких та радянських архівів» буде звернено увагу на джерельну базу почерпнуту автором дослідження із «Российского Центру збереження і використання документів новітньої історії», «Центру збереження історико-документальни колекцій», «Головного Архіву Російської Федерації», Російської Державної Бібліотеки ім. Ф.Достоєвського, що в Москві.

Розділ І.
Військове та політичне протистояння ОУН та УПА проти польських, німецьких та радянських окупантів України

Як засвідчують джерела радянських архівів протистояння Українрської Повстанської Армії(УПА) та Організація Українських Націоналістів(ОУН) польському державному терору на українським народом (1931-1939рр.), а згодом польському комуністичному режиму, являється наслідком взагалі безкомпромісної традиції широкомаштабної боротьби ОУН та УПА...

Як наголошують у праці "Політичний терор і тероризм в Україні" автори з Інституту Історії НАНУ: ”Після ліквідації ЗУНР та завершення польсько-більшовицької війни в 1920 році, Західно-українські землі, які були окуповані поляками, стали жорстоко експлуатовані як політично, соціально-економічно так і культурно-національнпо. Офіційна Варшава, керманичі ІІ Речі Посполитої, у своїй доктрині намагалася витравити в українского народу, інлелігенції ідею утворення Української держави. В 1920-30 роках польська влада організувала насилля яке розпочала з залякування українського народую. Для цього викоритовувались грабунки, моране і фізичне знищення”. В українців не було іншого вибору як політичного, військового і терористичного протистояння польським окупантам.Польща самаствpори фактично ОУН і призвела її до активної діяльності.

Як засвідчують документи з архіву польської контррозвідки (1919-1939рр.), які, знаходяться у Москві, польський тероризм і фашизм над українцями дістав статус державного зразу ж після ліквідації ЗУНР, зрада польського уряду договору з Українською Народною Республікою (УНР), та сепаратний договір з більшовицькою Росією, ось яскравий приклад польського суспільно-політичного дволичча, після якого розпочався польський геноцид над українським народом на жорстоко завойованих та колонізованих польськими загарбниками, українських землях.

Як засвідчують документи, польських секретних служб, що зберігаються у Москві в середині 30 років домінуючою силою в суспільно-політичному житті ІІ Речі Посполитої стала армія та спец-служби. Як засвідчують архіви польської контррозвідки, військове керівництво ІІ Речі Посполитої взяло рішучий курс на полонізацію українського народу на її західних теренах. Військові каральні загони знищували українських військовиків, томили їх військових концентраційних таборах, де їх гинуло тисячами. Величезна кількість фактів терору польського уряду над українською інтелігенцією, політичні та побутові вбивства, організація кримінальних та політичних справ, це тема окремого дослідження. Согодні відкриті московські архіви з цієї проблеми дають сві підстави виокремити в фактор наукового дослідження польський фашизм і поставити режим Пільсуцького, як польського фашистського дикта тора, як виразника політики польського фашизму, зокрема щодо українців, на одну лаву з фашизмом німецьким і російським прирівнявши **Пільсуцького до Гітлера, Мусоліні, Франко і Сталіна і т.д.** …

Як засвідчують проаналізлвані нами документи, які знаходяться в російських архівах, можна наголосити, що кристалізація Української Військової Організації - це виклик польському реваншизму, польському фашизму та польській зухвалості та жорстокості у політично-державному та національно-культурному, та суспільно-побутових українських питаннях. В полських таємних джерелах засвідчено сотні, тисячі вбивств та катувань українських політичних, громадських, культурних та релігійних в тому числі знущання над митрополитом УГКЦ А. Шептицьким, польською фашистською верхівкою, її репресивним знаряддям, польською військовою контррозвідкою. Таємні джерела польських архівів, що нині є в Москві і своро будуть опубліковані РАН, засвілчують що тисячі українських, політичних, культурних, релігійних та громадських діячів були закатовані в епоху окупації Західної України фашистським режимом ІІ Речі Посполитою, яка за зухвалістю того часних сусідів нічим не поступалась конц-таборам Німеччини ра Росії.

Політичні, соціально-економічні вбивства в 30-х роках ХХ століття перекинулися на незадоволених українських міщан та селян, до яких польська фашистська влада застосувала жорстокі репресії, фабрикувала політичні і кримінальні справи за національною, мовною та культурної ознакою. Як бачимо із сукупності проаналізованих джерел, окупаційна польська влада польських фашистів навіть переслідувала тих, хто передплачував українські газети, посилав дітей до українських шкіл, заповнював анкети офіційних документів українською

мовою. Переслідувались особи, які носили вишивані сорочки. Всі ці суспільно-політичні елементи трактувались польським фашистським урядом, та спец-службами, як особи нелояні до польської фашистсько влади. І нічого тут дивного немає, це нормальна поведінка полської фашистської еліти, яка брала приклад з сусідів, зокрема з фашистської Німеччини, зя кою було укладено угоду про всесторонню співпрацбю, та СРСР. За обставин співпраці з фашитською Німеччиною, архівні джерела, які ще Польщею і сьогодні утаємничені, методів та форм які поляки в 30-роки перейняли у німецьких фашистів, в українські міста та села для ”заспокоєння українців”, яка німецькі фашисти в Австрію та в Судети, вступали польські каральні війська, які жорстоко придушували виступи українских міщан та селян. Міністр внутрішніх справ Польщі, так пояснював терор над українцями: ” що переслідуються тільки ті хто не хоче пускати військових в свої оселі для ревізії…”.

Загалом, за офіційними свідченнями польських таємних документів, було затримано 2000 українців, 1143 віддано до суду. Польськими окупаційними військми було пограбовано більше як 53 українських села. Як засвідчують архівні документи польської контррозвідки, користуючись нагодою, та перекладаючи наказ на польську поліцію, вдалося інспірувати ”ніби то законне вбивство” Крайового провідника Організації Українських Націоналістів в Західній Україні Ю.Головінського. Щоб приховати тортури від суду, та європейської громадської думки, польська поліція знеможеного від побиттів і катувань і не претомного вивезла, Ю.Головінського на слідчий експеремент. Як бачимо із документів Крайовий Провідник ОУН не те що не міг втікати, але й навіть ходити, однак за ”офіційною версією польських властей Ю.Головінський був убитий при спробі втечі”.

Як бачимо із цих же польських архівних документів українські політичні кола намагалися повідомити світову та європейську громадськість про репресії та фактичний геноцид польського фашистського уряду над українським народом. В німецькій, італійській, австрійській, іспанській, американській та канадській пресі появилися документи, фотографії, які засвідчували злочини польського уряду над українським населенням. В Європі було складено "Чорну книгу" терористичної діяльності Польщі проти українського народу, яка звинувачувала окупантів-поляків в геноциді українського народу.

Ця "Чорна Книга" була передана в Лігу Націй, яка скерувала до Польщі міжнародну комісію для проведення слідства, а українські посли в польському сеймі направи також від себе в Лігу Націй офіційну скаргу на польску владу.

Своєю діяльністю польська влада змусила ОУН очолити захист українського народу, стати на чолі в боротьбі з польськими поневолювачами.

Як бачимо із радянських документів, які в цей час (нейтральні в своїй висвітенні діяльності ОУН), після вбивства членами ОУН міністра внутрішніх справ Польщі Б.Пєрацького, який найбільше заплямував себе в геноциді над українським народом, за розпорядженням президента І.Мосніцького від 17 червня 1934 року вперше в Польщі не скриваючись від європейської політичної практики, задовго до фашиських концтабрів, де поляків в цьому питанні можна назвати вчителями фашистів, було утворено концентраційний табір для українських політичних в’язнів. Безпосередньо за організацію концтабору відплвідав польський воєвода К.Бєрнацький, якого сучасники характеризували, як “страшного садиста, розумово не зовсім нормального”. Місцем розміщення табору стало містечко Береза Картузька у Білорусі. Концтабір був оточений гострим частоколом, ровом та колючим дротом (все як у німецьких фашистів в майбутньому).

Відкрили концтабір 17 червня 1934 року видні діячі Організації Українських Націоналістів: Р.Шухевич, Д.Грицай, В.Янів. Оскільки в подальшому німецькі фашисти практично скопіювали польську фашистську модель й перейняли на задоволення свого терору та садизму, то ми коротко охарактеризуємо європейських (оскільки ще є російські більшовики) польських вчителів “концтабірного руху”.

Як засвідчують надзвичайно таємні документи полських спец-служб епохи ІІ Рекчі Посполитої, можна наголосити на двох фазах функціонування польського концтаботу Береза Картузька. Як бакчимо, що за весь час українців, як політичних в’язнів у першій фазі з 1934 по 1937 роки було, за офіційними даними 176, по неофіційних, замордованих, закатованих в час слідства, загинуло від хвороби, втекли до часу приїзду, пропали безвісти і. т. д, за свідченнями польської сторони 324 українця (у більшій мірі всі члени ОУН).

На початку 1938 року, коли рух ОУН в Польщі посилився, польска влада безапіляційно кинуло до Берези Картузької 4500 українців.

Як бачомо із документів, першим коменданотом концтабору був Грефнер, а з січня 1935 року Ю.Камаля. Відносини влади українських політичних в'язнів та членів ОУН були невиносимими, їх можна порівняти та утотожнити з німецькими концтаборами. Порівняльний аналіз джерел дає право наголошувати, що до українців в концтаборах німці віднсилися набагато гуманніше ніж поляки в Березі Картузькій. Як засвідчували члени ОУН, які нам сиділи: ”побої (приставляли до спини дошки і били молотами), примусова фізична праця, щоб зломати волю, і все бігом, постійні причіпки, без будь-якої вини карцери, заборона розмовляти один до одного українською мовою і т. д.

У камері у середньму тіснилось по 40 в’язнів, не було ні лав ні столів, підлога бетонна. Щоб в’язні не сідали їх поливали водою. У більшості українські в’язні після виходу на волю мали підірване здоров’я, а то й просто помирали. Так, Т.Бульба-Боровець, отаман першої частини УПА, “заробив” у Березі Картузькій епілепсію.

Як засвідчують документи в середині 30-х років уряд ІІ Речі Посполитої бере рішучий курс на боротьбу з українським народом. Першим політичним та терористичним актом була полоніязація українського населення на Волині та Галичині. Особливо жорстокими були репресії польської влади проти ОУН. Польські військові загони та католицьке духовенство створили несерпну атмосферу для українського народу, що заставило українських міщан та селян поповнити лави ОУН. Особле політичне загострення між поляками і українсями відбулось в час відновлення Української державності на Закарпатті. Вже 11 жовтня в час проголошення Карпатської України в Львові в соборі Святого Юра відбулась урочиста модебінь, після якого розпочалась маніфестація біля угорського консульства. В подальшому падіння Карпатської держави спричинили жалобні богослужіння по всій Західній Україні. За все вище описане польський уряд розпочав на окупованих українських землях ще більший державний терор, собливо на передодні польсько-німецької війни.

Результатом державного терору та репресій ІІ Речі Посполитої пройшло відчуження українців від поляків, наростання ролі ОУН в українському суспільстві, яка повела з польською владою боротьбу не на життя, а на смерть.

Український історик і політолог І.Лисяк-Рудницький вірно охарактеризував політику міжвоєнної Польщі щодо українців словами Талейрана: ”Діяльність поляків це гірше ніж злочин, це дурість. Замість того, щоби дати українцям, як обіцялось, автономію, університети, школи, розвивати українську культуру, поляки фактично свою тоталітарною владою розпочали епоху фашизму і безсумнівно натрапили на відчайдушний опір українського народу, який очолила Організація Українських Націоналістів, що фактично засобами ОУН, та ситуацією наростаючої монутності Німеччини привело до ганебної загибелі Польщі. Великий урок для поляків полягає в тому, що захопившись придушення українського національного життя, шляхом жорстокого терору та насилля, вони не помітили, як на них прийшов ще більш вишуканіший терор фашитської Німеччини. Побачивши, як гине Польща під німецькою окупацією, українці не захищали її, переконавшись за десятиліття, що Польща для них у продовж ІІ Речі Посполитої, була чужою, ворожою силою…”.

Слід наголосити, що це тероризм полської державної влади породив українсько-польську ворожнечу, яка є однією з найтрагічніших сторінок Другої світової війни.

Як засвідчують документи, винищення населення з українських етнічних українських земель, які до війни входили до складу Речі Посполитої (Грубешівщина, Холмщина, Володарщина, Перемищина, Посяння території річок Буг і Сян привели до жорстокого протистояння і кровопролиття.

Як бачимо польські екстримісти розпочали вбивства українського населення з 1942 року, де в один момент їх жертвами та фашистів стали 2000 тисячі українців. В цей же час польські націоналісти заохочені німцями розпочали терор проти українського населення на Волині де разом з німецькими фашистами спалилим українські села: Костюхівку, Вовчицьк, Яблоньку, Довжицю і Загорівку. Спільно з польською поліцією польскі фашисти спалили на Хорохівщині 22 українських господарства і розстріляли близько 100 українців. При цьому поляки підкидали в

українськуі оселі компромат у вигляді зброї та боєприпасів, а опісля звітували перед німцями та провокуючи ще більший терор фашистських окупантів.

Саме внаслідок польських провокацій та польського терору над українцями, стався погром декількох українських сіл Горохівського р-ну, де найбільше постарждали мешканці с.Княже, де 10 квітня було вбито 172 особи і спалено 40 господарств. Мордування поляками українців за посередництвом фашистів є найдикішим проявом польсокого фашизму. В подальшому , як бачимо із документів московських архівів, поляки організували з німецькими фашистами "пацифікацію" Волині, де окрім польської поліції, яка слугувала фашистам і репрезентувала польський уряд та народ, брала участь польська жандармерія з Генерального губернаторства, що прибула до Луцька для терору над українським населенням у травні 1943 року. Особливу жорстокість під час нападів на українські села виявили польські підрозділи "жандармерія мотоцук".

До початку 1943 року так звана польска Армія Крайова (АК), за підтримкою німців, напала на мівста і села Західної України. Німці свідомо розпалювали братовбивчу війну. Як засвідчують секретні архівні документи радянських архіві, німецьке військове командування та таємна поліця "Гестапо" створили перші відділи АК, якій надали озброєння для протистояння ОУН та УПА. За німецькою вказівкою АК створила на Волині 100 військових наступальних на український народ з метою знищення, ОУН та УПА, баз. Окрім цього в Львівській, Тернопільській та Станіславській областях постала за таємною німецькою згодою "Спілка відплати", яка будучи складовою частиною АК, яка направляла терористичну діяльність проти українського населення. Власне в цей час АК бере активну участь в антиукраїнських акціях.

Як бачимо із документів, керівництво ОУН, дуже зтурбувала терористична діяльність на чолі з німецькими фашистами польських фашистів з АК на Волині. Як засвідчують німецькі архіви, польська поліця діяла цілковито як німецько-фашистські окупанти, так 30 травня 1943 року в с.Дермані (Рівенщина) без будь-яких причин польська поліція спалила 80 будинків і вбила 70 мирних українських селян. Поляки з с. Мізоча використали цей прицендент і спалили сусіднє українське село. Після доносу полячки, батальйон польської поліції з Клевені здійснив арешти українців у селах Новожукові та Новосілках і розстріляв їх. Місцевого священника О.Карбовича разом з донькою замкнули у стодолі, спаливши їхнє житло. Як засвідчують документи, навіть на марші батальон вбивав українських селян, що перебували у власних домівках у селах: Сухівці, Голехів, Заставне. Командир одного з польських поліцейських загонів був особливо жорстоким (садистом) українців, за що підпав під слідство і був засуджений німцями.

У розвіддонесенні №58 УШПР від 16 червня 1943 року повідомлялося: "За даними на 12.6.1943 року у Почаїв (467 км. Від Тернополя) з Варшави прибуло 1500 озброєних поляків для боротьби з партизанами та українськими націоналістами. Польскі озброєні загонами прибули також у Межиріч, Тучин, Рокитне, Словечко, Костпіль. Прибулі загони спалюють українські села і грабують мирне українське населення…".

Окрім польських фашистів до знищення українського населення долучилися, польска поліція, польські колаборанти, які разом з німецькими карателями протягом травня-червня 1943 року знищили майже 25% процентів всього українського населення Людвипільського р-ну на Рівенщині.

За розвіданними УШПР: "на 27 липня 1943 року німці видали зброю 1500 полякам для боротьби з українськими націоанлістами".

Як відомо із аналогічних звітів за 1944 рік АК "проводила свою нищівну роботу під різним виглядом, чи то як акції німецької шуцполіції, чи просто нападала на невинні українські села, вбиваючи українських вчителів, священників, війтів сіл, солтисів, українських сільських активістів, українських хазяїв".

Як відомо із цих же документів, поляки та АК першими за учатю нацистів та самочинно розпочала братовбивчу війну з метою просунути польський етнос на Волинь, як це вдалося в майбутньому за допомогою сталінського режиму просунутися на Ряшівщину та Перемищину, окупувавши етнічно всі українські території.

УПА намагалася захищати українські землі від польских фашистів та АК від польского терору. За таких обставин з квітня 1943 року УПА розпочала цілеспрямовані протипольські,

оборонні акції проти АК з метою змусити польських колоністів, що співпрацювали проти українців, з німцями і більшовиками, відійти на польські території.

З листопада 1943 роцу АК активізувалась, 15 тисячний загін до середини 1944 року спалив в Білгорайському, Томашівському та Грубешівському повітах села: Прихориле, Ментке, Сагринь, Шиховичі, Теребінь, Стриженець, Турслі. 70% жертв від польсикх фашистів АК становили невинні жінки та діти. Загалом польскі фашисти АК спалили 150 українських сіл, в яких проживало блимзько 15 тисяч українців.

1-2 червня 1943 року відділи АК спалили 5000 тисяч українських господартсв, вбили понад 1000 українців в селах: Зимно, Стенятин, Жерники, Ульгівок, Ретичів. Підрозділи УПА в кровавих битвах з польськими фашистами та реваншистами зуміли відкинути противника за річку Гучву, операція УПА під командуванням Острізького, подолавши р.Гучву допомогла звільнити від польських бойовиків і АК територію яка належала українському етномасиву, окреснену лінію сіл: Ухані – Орнатовичі - Горешів Руський - Черемно.

В останні дні німецької окупації українсько-польські взаємовідносини загострюються в Галичині, де весною 1944 року поляки спільно з комуно-більшовицькою армією "полювали" за ОУН та бойовими загонами УПА, як наслідок 200 відплатних акцій УПА в ході яких загинуло понад 5000 тисяч поляків.

Щоб загасити полум'я міжнаціонального конфлікту й остаточно розв'язати "українське питання" 9 вересня в Любліні між окупаційним урядом УРСР і Польським комітетом націоанльного визволення (ПКВН) було підписано угоду "про евакуацію українського населення з території Польщі і польських громадян з території Української РСР". Угода діяла з 1 лютого 1945 до 15 червня 1946 року.

Рішення про "переселенську акцію", які вирішили провести окупанти польські і більшовицькі окупанти українських земель, викликала опір ОУН та УПА з українського боку й польських збройних формувань АК з іншого. Представники українського національно-визвольного руху вважали Лемківщину, Надсяння, Холмщину і Підляшшя споконвічною українською територією і надіялися, що всі західноукраїнські землі будуть у складі, хоча би маріонетковового толалітарного режиму УРСР.

В цей час на території Польщі терористичні акції проти українців набули ще більш жорстокого характеру, яка відома під "акцією Вісла", яка завершилась повним виселення українців Закерзоння в 1947 році в глибину польської території. Ця "насильницька трагедія українського народу" польським уже комуністичним режимом, добре вивчена і проаналізованан українськими вченими, тому ми не будемо зупинятися на цьому питанні, однак наголосимо, що ОУН та УПА, дуже активно відстоювала українське населення і завжди намагалася бути з власним народом.

Сукупність проаналізованих джерел з 1920 по 1947 роки, дають право наголосити, що польська політика національного гноблення викликала серед українського населення Західної України серйозний спротив. Серйозний опір польському режиму організувала Українська військова організація (УВО), очолювана полковником Є.Коновальцем, яка з 1920 по 1929 рік вела невпинну боротьбу з урядом II Речі Посполитої.

28 січня-3 лютого 1929 року на базі УВО утворилась Організація Українських Націоналістів, яка в умовах польського режиму не мала умов для легального функціонування, тому в цей час ОУН не була класичною партією парламенського типу. В ОУН політичною догмою було переконання: "що шлях до самостійної України приведуть загальні дії мас, українська національна революція". Цією платформою вона стояла вище ніж УВО, яка орієнтувалась лише на українських професійних військових.

Таким чином в 1929 році молоде покоління українців у боротьбі з польським урядом підтримало програму ОУН у боротьбі за побудову Української держави, тому з 1930 року ОУН почала зростати різноманітними високопрофесійними кадрами.

Ріст ОУН та кристалізація відділів по всій Україні пройшов так швидко, що польська влада, борючись з її бойовим крилом, не зауважила кристалізації, політичної та бойової системи ОУН, яка рішуче йшла до систематизації структур, які б могли б стали організаторами української влади. Прибувший в Україну з Німеччини Роман Шухевич, де він вчився у Німецькій військовій акдемії в Мюнхені, поставив перед проводом ОУН нові завдання: "Польща і Німеччина на

передодні війни. Скоре падіння Польщі повинно заскочити нас в повній готовності у взятті влади в Україні та проголошення Української держави".

За таких політичних обставин ОУН стає ще більш антипольською і безкомпромісною у боротьбі з фашистським урядом ІІ Речі Посполитої…

Як бачимо із радянських архівних документів, ОУН величезні надії поклада на польсько-німецьку війну, однак фашитська Німеччина розігрувала "українську карту" виключно в своїх політичних інтересах…

Після зближення з більшовицькою Росією (СРСР) та підписання пакту Молотова-Рібентропа, 1 вересня 1939 року напала на Польщу, однак буквально через 17 днів в результаті "секретного договору" між німцями та більшовиками, де українці та поляки до уваги не брались, 17 вересня 1939 року Західна Україна опинилася у "сфері радянського впливу"…

З цього часу в Західній Україні розпочались швидкі знищення всіх "польських соціально-політичних, економічних та культурно-релігійних структур" з метою інтеграції Західної України в СРСР.

Як засвідчують секретні радянські документи, шеф НКВС Л.Берія, в рамках підготовки військової агресії проти Польщі, ще 8 вересня 1939 року, видав наказ №001064, згідно якого народний комісар НКВС України І.Серов повин був організувати оперативні групи НКВС, завдання яких, між іншим, мали бути й арешти "найбільш реакційних" представників землевласників і капіталістів, польскої адміністрації, польських та українських політичних угрупувань, працівників та агентів 2-відділу Головного штабу, а також офіцерів польської розвідки, контррозвідки, їх архівів та всієї агентурної сітки в Західно-українському регіоні. Передбачався арешт всіх польських та українських офіцерів як дійсної служби так і запасу.

До складу чикістських груп, які повинні були виконувати завдання увійшли оперативні працівники НКВС України, а також Москви і Ленінграду й оперативно-політичні працівники прикордонних військ. Крім того у розпорядження начальників оперативно-чикістських груп з метою виконання спеціальних завдань із складу Київського особливого військового округу (КОВО), виділялося по одному батальйону, чисельністю в 300 чоловік кожен.

За даними І. Ільюшина, вже на третій день від початку ведення агресії СРСР проти Польщі народний комісар НКВД І.Серов у звіті №0036 "Про ситуацію при зайнятті Тернополя", доповідав Л.Берії, "що необхідно створити більш значні чикістські оперативні групи, ніж передбачалося раніше, оскільки наявні структури не встигали оволодіти ситуацією".

Як бачимо із документів перший серетар ЦК КП(б)України М.Хрущов після захоплення Львова критикував "роботу" І.Серова, начальнику особливого відділу фронту А.Міхеєву наступними словами: "Що це за робота, коли нема жодного розстріляного", на що той відповідав: "що у Золочеві розстріляно 12 чоловік, а без діла ми не стріляємо"…

Таким чином в Західній Україні на території бувшої ІІ Речі Посполитої, уже іншим загарбником, більшовицькою Росією (СРСР) розпочались проти українського населення наступні репресії та терор, на які ОУН у новій ситуаці нового окупаційно режиму змушена була знову розпочинати боротьбу.

Як засвідчують архівіні документи бувшого СРСР, до кінця 1939 року НКВС арештувало 1057 офіцерів, багатьох працівників польскої адмінстраці та поліції. 24 вересня у Львові було заарештовано президента міста, професора - дерматолога С.Островського, а згодом й усіх членів міської управи разом з віце-презедентами В.Хаєсом і Ф.Їжиком. Після декількох днів ув'язнення у Львові С.Островського перевели до Москви у сумнозвісну в'язницю НКВС - Луб'янку, де впродовж 19 місяців він зазнав 90 допитів. У травні 1941 року його засудили до 8 років таборів. Репресії, окрім польских військових, представників польської окупаційної влади, поліції, яких було вислано до радянських концентраційних таборів, зазнали і члени українських легальних партій. Як заксвідчують документи, було зарештовано і вивезено на схід національних демократів К. і Д.Левицьких, соціалістів - радикалів І.Новодворського й А.Гриняка, соціал - демократа В.Старосольського та багато інших. Всього, як наголошувала в 1942 році газета "Краківські Вісті" орагнами НКВС було вбито і вивезено в Сибір галицьких інтелігентів понад 250 осіб. Як засвідчують джерела московських архівів, активно повело НКВС боротьбу з Українською Греко-Католицькою Церквою, яку намагався замінити православною. Процес

“радянізації” Західної України супроводжувався загостренням політичної боротьби, її повели перейшовші в піпілля польські та українські організації…

Як засвідчують документи радянських архівів, чикістські опергрупи проводили також арешти українських офіцерів та вояків, які служили в рядах польської армії і боролися проти союзників СРСР та фашистської Німеччини. Як відомо із джрперел які ще потребують подальшого дослідження, всі затримані загинули в застінках НКВС. Серед них був, зокрема, головний правоставний капелан Війська Польського, полковник С.Федоренко.

Підступно захопивши західноукораїнські землі радянське керівництво почало створювати структури окупаційної влади. Цьому, як засвідчують радянські архіви, протистояла ОУН, яка поширювала антирадянські листівки, вела пропогандистські роботу проти нових окупантів. За таких обставин репресивний режим швидкими темпами почали створювати каральнo-репресивний аппарат. В листопаді 1939 року Л.Берія видає накази: “Про організацію НКВС в Західних областях України” та “Про організацію відділів мііліції”. На території Західних областей України були створені чотири обласних управління і 60 повітових (пізніше районних) відділів НКВС та міліції. Кекрівний склад комплектувався переважно з прибулих росіян. В Західну Україну було переведено 400 осіб начальницького складу за рахунок випускників училищ НКВС. З Ленінградського – 60 офіцерів, Саратовського – 40 офіцерів, Смоленського – 50 офіцерів, Рязанського – 40 офіцерів, Горківського – 35 офіцерів, Новочеркаського –35 офіцерів, Воронезького – 40, інших сибірських закладів НКВС – 110 офіцерів. Однак цієї розгалуженої репресивної системи окупаційних каральних органів було замало, тому додатково було переправлкно ще 100 високопрофесійних офіцерів з інших республік, 250 офіцерів з різних управлінь та відділів НКВС, 100 офіцерів з прикордонниїх військ, 150 офіцерів з оперативно-чекістських шкіл. З таким репресивним апаратом більшовицька влада почала організовувкати колгоспи, “боротьтися з буржуазними елементами польськогоь гатунку”. Особливу увагу окупаційно-репресивна радянська влада приділяла “церковному питанню”. Перший удар був спрямований проти римло-католицької церкви, оскільки костели вважались одними з головних осередків антирадянської агітації. Польські ксьондзи попали до першої хвилі репресій, які проводило НКВС. Було заарештовано зразу у 1939 році 57 римо-католицьких священнослужителів, які попали в концтабори, 19 із них було розстріляно. 20 жовтня 1939 року було закрито теологічний факультет Львівського університету, ще через декілька днів – римо-католицьку семінарію. Загалом після терору “союзників” німецьких фашистів та російських більшовиків, Польща, як в покараннями над українцями, опинилась без держави, армії (всі оціцери її були розстріляні та опинились в концтаборах, уряду та римо-католицької церкви. Як відмічалось підпільниками з ОУН: ”… Бог покарав Польщу за зраду українського народу, за Рижський мир, за ненадання обіцяної автономії, за знущання в Березі Картузькій, державну полонізацію, терор над українським народом в Західниї областях України”. В цю пору, наголошувалось в документах ОУН, “німці і росіяни, своїми військовими діями, фактично знищили Польщу: її державний репресивний (напівфашитський устрій), терористину каральну систему, яку вони запустили проти українців, жостоку фашитсько-націоналістичну інтелігенцію та репресивну надмірно пихату польську аристократію та релігійну організацію. Одним словом, ІІ Річ Посполита втратила, за великі гріхи перед братнім слов’янським українським народом, все, і опинилась у становищі багатостраждального українського народу. До поляків у нас, наголошували провідники ОУН, не має жалю, а тільки зневага, та ганьба, якою вони покрили себе внаслідок жорстокого терору над українським народом. Покарання поляків у 1939 році, це тільки початок їхнього зубожіння, як національного так і культурного, оскільки германці та московити фіно-угри, ніколи не дадуть піднятися польскій державній системі, ніколи, поляки, більше не будуть знущатися над українським народом… Нехай і вони, поляки, вип’ють чашу зневаги над собою, тоді зрозуміють всю силу терору над українцями”, наголошувалось в резолюціях та дерективах керівництва ОУН…

Таким чином, внаслідок жостокого терору, більшовицької влади за дуже короткий час, було викорінено всі основи польської державної, економічної та громадської влади, жорстоко знищена церковна римо-католицька та військово-політична організації.

В цей час, як бачимо із свідчень архівних документів, активну боротьбу з новим більшовицьким режимом повела ОУН. Як засвідчують всі проаналізовані нами документи, на

території України почали виникати нові районні, повітові, окружні проводи ОУН. Так на Волині, за свідченнями ОУН повело роботу в багатьох селах.

Так тільки в Луцькому окружному проводі робота велась приблизно в 100 селах. Загальна кількість тут членів ОУН становила 300 чоловік. Слід наголосити, що із-за зрад, радянські органи держбезпеки на Волині в цей час заарештували близько 30 активних членів ОУН, що змушувало ОУН переходити в глибоке підпілля.

Як бачимо із документів, у тюрмах Західно-Українського регіону на грудень 1941 року перебувала велика кількість в'язні у більшій мірі, членів ОУН та інших українських партіотичних організацій, які чинили політичний спротив, проводили пропогаднди́ську роботу проти нового більшовицького окупаційного режиму. Із документа від 23.XII.1941 року ми дізнаємося, що начальник тюремного управління НКВС УЗСЗ Філіпов направив командиру 13 дивізії військ НКВС полковнику Зав'ялову план евакуації в'язнів, в якому зазначив: "на підставі розпорядження наркома внутрішніх справ УРСР Василя Сергієнка із в'язниць західних областей України необхідно евакуювати в'язнів у тилові області". Передбачалось вивезення 23 тисяч 394 чоловік, для чого необхідно було понад 700 залізничних вагонів. Як засвідчують документи, В.Сергієнко декілька разів звертався з телеграмами в НКВС СРСР за інструкціями щодо евакуації в'язнів, але ствердної відповіді з Москви не надходило. Скоро в НКВС України прибула телеграма Л.Берія, дії якого були затверджені прокурором і в якій був чіткий і конкретний наказ: "Розстріляти всіх осіб, що перебували під слідством, засуджених за контреволюційні злочини, а також осіб, що скоїли розстрати у великих розмірах". Взнавши про цей наказ, ОУН вчинала напади на львівську та бережанські в'язниці.

Як засвідчують документи радянських архівів, в'язнів розстрілювали в тюремних камерах та подвір'ях тюрем, у різних лісових масивах на окраїнах міст. Після вступу німців, для українського народу відкрилась жахлива картина, десятки тисяч трупів по всій Західній Україні. Підрахунки депортованих, ув'язнених та вбитих мешканців Західної України, виявили, що більшовицький режим репресував у 3 - 4 рази більше людей, ніж гітлерівці, причому на території, у двічі меншій, ніж зона німецької окупації.

Всі ці жахливі картини дають повну уяву картини про "роль російського братерства" при вступі і виході з Західної України. Слід наголосити, що та комуністична номенклатура і її передовий загін НКВС, КГБ, не змінили тактики репресивного управління Західною Україною, де і в подальшому відбувались вибіркові вбиства вільнолюбивої української інтелігенці, які сповідують ідеї та постулати закладені ОУН…

Слід наголосити, що ОУН побачивши реальний терор бокупаційної окупаційної влади, почала вести активну боротьбу проти нових заіойовників.

Яз засвідчують документи, ОУН розпочав ліквідудацію як представників влади так і таємних співробітників НКВС. Однак НКВС внаслідок підступу та шантажу провів арешт 30 активістів ОУН на Волині. Як засвідчують джерела радянських архівів на Волині у протистоянні з більшовиками загинули: районний провідник М.Микитюк, підрайонний првідник Ю.Харченко та І.Гайдюк. Особливого жорстока боротьба на Волині розгорілась в другій половині 1940 року. Від рук чекістів загинули майже всі активісти Володимир-Волинського Проводу ОУН. Внаслідок зради, були заарештовані майже всі члени проводу Устилузького району. Втрати зазнали цілий ряд районних станичних організацій ОУН на Західно-українських землях.

В цей же час починаючи з 1941 року репресивна влада організувала "показові" процеси над членами проводу ОУН, що було своєрідним залякування населення Західної України.

Як засвідчуцють документи , великий процес розголосу над членами ОУН одержав "Процес-59", що відбувся 15-19 січня 1941 року у Львові. Внаслідок цього процесц 42 членів ОУН було приговорено до розстрілу 17 – осіб засуджено на 10 років ув'язнення в концтаборах та до 5 років заслання. Згодом жінкам було замінено вищу міру покарання на довгий термін ув'язнення.

7 травня 1941 року розпочалось "судилище" над 62 членами ОУН: Дрогобицького, Добромильського, Стрийського і Турківського р-нів. Суд проходив в обласному центрі, місті Дрогобичі. 30 членів ОУН було засуджено до розстрілу, 24 члена ОУН до 10 років концтаборів, 19 членів ОУН – отимали термін покарання 7 - 8,5 роки тюремного ув'язнення.

Як засвідчують документи, наприкінці травня 1941 року НКВС організував ще одне судилище над 39 членами ОУН. Судив їх київський військовий трибунал під головуванням

Константинова. Підсудних піддали жорстоким тортурам. На допитах підсудніх хапали за волосся, товкли головою об стіл, вбивали під нігті голки, електризували, вибивали зуби, били по хребту, виводиди на лжерозстріл.

22 членів ОУН присудили до розстрілу, 8 до 10 років катування тюрми, 4 - до 5 років, 5 чоловіків вивезено на заслання в Казахстан.

Як засвідчують радянській документи, все населення Західної України симпатизувало боротьті ОУН проти московських окупантів, тому, щоб придушити українсикий національно-визвольний рух на чолі ОУН проти московськиїх окупантів, окупаційна радянська влада вдалася до найжорстокішого методу боротьби, такого як депортація населення Західної України, яка проходила декількома етапами. Початок першій фазі було покладено постановою РНК СРСР від 29 грудня 1939 року ”Про виселення із західних областей України польських осадників у Кіровську, Пермську, Вологодську, Архангельську, Івановську, Ярославську, Новосибірську, Свердловську й Омську області та Комі АРСР. Постанова передбачала переселення 21 тис. сімей, а реально йшлося про депортацію щонайменше 100 тисяч українців. Із архівних джерел нам відомо, що у складі 4029 сімей, що підлягали депортації у Львівській області, налічувалось: 2 тисячі 966 українців, із 2 тисяч 057 із Дрогобицької області – підлягало депортації 11 тисяч 355 українців. Для перевезення такої кількості народу в глибину СРСР було виділено 3537 непристосованих для перевезення людей вагонів. Процесом депортації керували заступник наркома внутрішніх справ СРСР В.Меркулов і нарком внутрішніх справ УРСР І.Сєров. Як засвідчують документи, безпосередніми організаторами депортації українського населення були заступник наркома внутрішніх справ України М.Голинський, начальники дорожньо-транстпортних відділів НКВС Львівсько. Та Ковельської залізниць Клєпов та Уткін. В усіх західно-українських областях були створені “трійки” для проведення дипортаційних окцій. Самі ж області були поділені на “оперативні дільниці” з своїми “трійками” на чолі. Характерною особливістю “трійок” було те, що всі вони складались з росіян. Як засвідчують джерела в “Бібрську трійку” входили:Чернаков, Малишев, Леонов, “Брідську трійку”: Євграфов, Саркісов, Нусімович, “Городоцьку трійку”: Матвєєв, Уфланд, Чуніхін, “Любачівську трійку”: Кононов, Петров, Пішкін, “Львівську трійку”: Хомутов, Алафердов, Хохряков і т.д.

Як засвідчують документи з радянських архівів, депортаційна акція відбувалась упрожовж 10-13 лютого 1940 року, при чому, вона охоплювала значно шмрші верстви громадян, аніж тільки польських осадників, про яких зазначалось в постанові. Депортовани дозволялось брати з собою майно і дрібний господарський інвентар: одяг, більзну, взуття, постільні приналежності, столовий посуд: ложки, ножі, виделки, чайники і кухонні відра, продукти з розрахунку місячного запасу на сім’ю, дрібний господарський та побутовий інструмент: сокариа, пиллка, лопата, мотика, коса, граблі, вила, молоток, зубила, гроші (сума не обмежувалася), побутові цінності (обручки, годинники, сережки, браслети, портсегари, скрині та ящики для речей. Загальна вага не повинна перевищувати 500 кг. На сім’ю.

Слід нагорлосити, що виселення українських сімей в Сибір проводилось грубими методами. В села наїзджали велика кількість енкаведистів і швидко погрузивши на підводи людей до сходу сонця вивозили їх на “збірні пункти” в Львів, Станіславів, Тернопіль. Опісля невинних людей грузили в брудні, непристосовані для перевезення вагони в яких везли українців у глиб Росії. З усії районів про діяльність цих енкаведистських банд-формувань, про всі “злочини” доповідалось в Львів, де розміщувався штаб депортації.

В подальшому для узаконення терору над українським населенням Західної України було прийнято постанову РНК СРСР №289-127 сс, від 2 березня 1940 року, згідно якої депортації підлягали всі українські політичні та громадські діячі. Оскільки ворогів було багато, то 16 травня 1941 року ЦК ВКП(б) СРСР прийняв постанову “Про виселення ворожого елементу з республік Прибалтики, Західної України, Західної Білорусії, Молдавії”.

Як засвідчують архівні документи всього за 1939-1941 роки з кколишніх Волинського, Львівського, Тернопільського та Станіславського воєвідств колишнеьої Польщі було вивезено в глиб Росії близько 550 жителів, а отже жертвами радянського терору та насилля став кожний 10 житель Західної України.

Як засвідчують документи, дорога депортованих на сибірську голгофу була важкою й нестерпною. Смерть постійно витала над брудними ешелонами, які невпинно рухалися на схід.

Згідно з свідченнями архівів НКВС за час транспортування не доїхало до кінцевого сибірського пункту призначення 32 тисячі 733 особи, а ті, які дібралося чекало каторжне життя. У спецпоселеннях в бараках, де були розміщені українці панували: антисанітарія, вошивість, туберкульоз.

Як засвідчують документи НКВС серед прибулих поширилися масово захворювання: екземія, короста, різноманітні нариви. Як мрезультат смертність збільшилася, як засвідчують документи із 550 тисяч депортованих через рік-два перебування в спец-поселеннях залишилося 350-300 тисяч українців.

Поряд із депортаціями комуністичний режим практикував відселення українців із обжитих віками регіонів. Так у січні 1940 року постановою ЦК ВКП(б) було визначено 800-метрову зону західної та південно-західної дільниць державного кордону СРСР… Тоталітарним режимом РНК УСРС була прийнята прийнята постанова 13 лютого 1940р. "Про висилення українців з населених пунктів". На виконання наказу НКВС 3 229 українських сіл вингнала 21 тисячу 212 українських родин, десь приблизно 102 тисячі 800 осіб. Як засвідчують архівні джерела з прикордрнної частини Львівщини, де компанктно проживали українці були виселені українські родини з таких сіл:Салаші, Лобра, Рядова, Монастир, Пічани, Вилева, В'язивниця, Воля Велика, Лівча, Старі Гораї, Хлівисько, а також с. Міхалейки, Березняки, Заязд, Пашиця, Шкурханка, Шабельня, Юрки (Юрки), Провала, Пасіка, Голубші, Горбовці, Гутисько, Хитрейки, Басюки, Тишики, Полинє, Рикі, Тістечки, Гери, хутори, Мельники, Шинки, Юнини, Хуки, Кравці, Клепарів, Порцієв, Вербляни, Велика і Мала Вишеньки, Верещиця, Курники, Майдан. Всього із цих населених пунктів було виселено 2500 великих господарств, які становили визначну економічну базу Краю, приблизно 11 тисяч 995 українських господарників. Всі ці люди зазнали повного економічного і морального краху, у них дорога в подальшому була одна вступ врадя ОУН та УПА.

Як засвідчують архівні документи виликого удару було нанесено і по західно-українській інтелігенції, яка легально розвивала українські національно-культурні традиції в умовах ІІ Речі Посполитої. Так під час відходу з західного регіону НКВС репресувала представників елітарних верств українського населеняя, втому числі академіка К.Скудинського та сина Івана Франка Петра та інших. Таким чином, що можемо сказати, що окупація Західної України людиноненависницьким режимом СРСР та передачу її під юрисдикцію сателіта УРСР привело до тяжкої трагедії.

Фактично, як засвідчують архівні джерела, УРСР продовжила кроваву традицію Польського режиму і модернізувала терористичну діяльність та вбивства над українською інтелігенцією, та ОУН зокрема. Безсумнівно, що в такій ситуації ОУН розгорнула проти окупаційного режиму боротьбу.

Як засвічують документи, ОУН вела боротьбу політичними методами, пояснювала українському народу суть нового окупаційного режиму. Можна сказати, що ОУН користувалась повною підтримкою українського народу, вона стала тим політичним фактором з яким не можна було не рахуватися, як засвідчують сукупність проаналізованих джерел, з точки зору польської окупаційної, радянської та подальшої німецької окупаційної влад, ОУН та в подальшому УПА це "бандити", "кримінальний елемент", хоча ці люди фактично ніколи не були, не бажали бути громадянами польського терористичного, режиму УРСР, СРСР чи фашистського рейху.

Як бачимо ОУН повів безкомпромісну боротьбу з новим окупантом СРСР, який вступивши на територію Украни, розпочав "діяльність", яка "з точки зору міжнародного права", була своєрідно, безпрецендентною нормою тоталітаризму".

Як засвідчують архівні документи, в Західній Україні розпочались судилища та репресії талітарного режиму, які проходили з 1939-1941 роки та в подальшому в 1944-1945 роках. Міри насильної "радянізації" та боротьба з противниками з боку окупаційного, тоталітарного режиму СРСР, не витримують ніякої критики.

Як засвідчують документи сконнтровані в московських архівах, нова хвиля окупації України азіатським режимом СРСР зі сходу, приніс нові випробування, терор та насилля українському народу. Похідні цього режиму українські, польські, російські банд-формування (радянські партизани і регулярні окупаційні військові з'єднання типу С.Ковпака, спец-групи Д.Медведєва та М.Кузнєцова, та інщі радянські банд-формування на українській землі), були основними

найбільш неюезпечними терористами українського народу, насильниками в усіх галузях політичного, громадського та культурного життя.

Як свідчать документи, вони грабували українське населення, відбилали насильними методами: корови, коні, харчові припаси, вбивали національно свідому українську інтелігенцію, представників громад, українських господарів…

Таким чином виселення СРСР та польськими сателітами українського народу дає підстави говорити про великі акти тероризму людиноненависницькими режимами ІІ Речі Посполитої, СРСР, фашистської Німеччини, які на основі протирічь привели Європу до ІІ світової війни.

І тут, як бачимо із сукупності проаналізованих нами архівних документів, на сторожі інтерів українського народу, стояла єдина, послідовно втілююча його волю Організація Українських Націоналістів, з 1942 року Українська Повстанська Армія… Боротьба ОУН та УПА була всесторонньо підтримана народом, оскільки вона була священна, за відновдення Української Держави…

Що стосується наступного окупанта, фашистську Німеччину, яка напала на не менш жаливого монстра і поневорлювача українського народу, Польщу та свого нещодавнього союзника СРСР, то вона теж, як засвідчують документи, розпочала кривавий тетор проти українського населення в Україні.

Проаналізовані нами документи, дають право наголосити, що у слід за вступом в Західну Україну, об’єктом нацистського терору стала і ОУН, а також ті українські партії, які стояли на платформі української державницької ідеї.

Після проголошення Акту 30 червня 1941року, та утворення Самостійної України, фашистська Німеччина вдалася до жорстоких заходів проти українського уряду, та зокрема ОУН. Арешт та ув’язнення в концтабір голови проводу ОУН Степана Бандери та Ярослава Стецька став сигналом для гоніння німецьких фашистів на ОУН.

З липня 1941 року розпочались масові арешти українських патріотів, німці розпочали терористичні акти в Галичині та Волині. Зразу було арештовано 100 осіб серед яких і член Українського державного правління А.П’ясецький.

Восени німці арештували всіх, хто мав відношення до українського державного управління в регіонах. Як засвідчують документи, перша антиукраїнська акція німців відбулася на Поліссі, де відзначалося 20-річчя розстрілу більшовиками 359 українських повстанців під с. Базар. Німці заарештували 721 українцівв, а 30 листопада без суду й слідства розстріляли 120 українських активістів у передмісті Житомира.. Відбулися також розстріли українських патріотів у Базарі, Коростені, Радомишлі.

У жовтні 1941 року гестапо повісило у Миргороді провідника середньої похідної групи ОУН(б) М.Лемика разом з 5 його товаришами.

У Миколаєві тоді ж затримано 16 членів похідної групи, у яких виявлені документи про структуру, завдання, паролі від організації ОУН. Одного із них Мацілинського повісили, а Ю.Войтовича, брата і сестру Лехітського публічно розстріляли. Як свідчать документи в 1941 році, німці розстріляли також членів ОУН в Києві, Кам’янець-Подільському, Чернігові, Полтаві.

У лютому 1942 року німецька поліція арештувала групу українських партіотів, яка працювала за дорученням ОУН і розстріляли їх Пораненому кур’єру ОУН яка діяма між Києвом і Харковом О.Бабію вдалося вибратися із могили.

У травні 1942 рпоку гестапо нападає на осередок ОУН у Лубнах, який очолював Вагеш і арештує всіх.

Як засвідчують німецькі документи в квітні 1942 року румунська поліція в Чернівцях натрапила на слід розгалуженої сітки ОУН(б) і провела чисельні арешти членів ОУН.

В цей же час гестапо проводить арешти членів ОУН і в Західній Європі, зокрема в 210 членів ОУН в Берліні,Ганновері, Гамбурзі, Гельдесхеймі та Потсдамі. Операція охопила ще 24 міста, серед яких Відень, Прага, Данциг, Познанль і всі найбільші німецькі міста. Як засвідчують документи такі ж заходи тривали і в усіх найбільших мітсах України.

Так на Слобожанщині було розстріляно членкинь “Союзу українок Слобожанщини” та “Просвіти”, які надавали притулок членам ОУН.

Географія фашистського терору охопила всю Україну: Рівне, Мелітопіль, Одександрію й Чигирин, Полтаву та Херсон. На Кіровоградщині німці розстріляли 120 осіб які були причетні до

ОУН. У Кривому Розі було знищено голова та члени міської управи, редактор часопису “Дзвін” та представники інших українських організацій, які допомагали ОУН.

Терором німецькиі фашистів проти ОУН розпочало гестапо 1943 рік. Так у січні було схоплено 2 членів ОУН(б) у Відні, 10 – в Опельні, 55 – у Ганновері, 136 – у Берліні. Такі ж арешти відбулися в 1943 році і в Україні, в лабети гестапо потрапило 38 членів ОУН, в тому числі у Львові Д.Грицай, А.Кузьмінський, В.Ковальський, О.Гасин. Було прилюдно розстріляно членів ОУН в Рівному, Дрогобичі. В квітні 1943 року була фашистами знищено керівників ОУН “Поділля” з центром в Вінниці. В цей же час було схоплено провідника Кримського ОУН І.Осадчука в Євпаторії.

В лютому 1942 року в Джанкої німецькі фашисти розстріляли 14 членів ОУН в тому числі Р.Бардахівського, С.Ванкевича, М.Любака, Наконечного.

В цей же час були схоплені і розстріляні 30 пропогандистів похідної грури ОУН, яку очолював М.Сціборський, яка вирушила в глиб України.

В цей же час від рук німецьких катів загинув шеф розвідки ОУН(б) І.Равлик, був ув’язнений і замордований в гестапівських застінках Львова член проводу ОУН(б) І.Климіва (Легенда), волинський провідник ОУН А.Марченко.

В лютому 1942 року гестапівці арештували 15 членів ОУН на чолі з окружним провідником ОУН(б) В.Мельничуком. Десять із них було вивезено в листопаді 1942 року до м. Ягольниці і розстріляно разом із 52 іншими бранцями, яким інкримінували належність до ОУН.

Як засвідчує сукупність проаналізованих нами документів, в листопаді 1942 року гестапівці напали на зборои ОУН(б) у Львові, по гетспівцях охороною зборів було відкрито вогонь де було вбито 2 осіб. В цей же час гестапівці провели масові облави і арешти в Львові, Тернополі, Станіславі, де під стінами синагоги розстріляди 20 українських патріотів.

В цей же час активно розпочинає давати спротив окупантам Українська Повстанська Армія (УПА), у січні 1943 біля с. Недільна, Дрогобиччина було вбитовизначного гестапівця Ляйфмана. Німці помстились і повісили в Дрогобичі 3 полонених вояків УПА та 8 членів ОУН. В цей же час в січні 1943 року сотня УПА під кепівництвом сотника Білого (Арійця) напала на в’язницю в містах Дубно та Кремінці.

Таким чином під час фашистської окупації України в 1941-1944 роках загинуло 4 тисячі 756 членів ОУН у тому числі 197 членів вищого керівного складу 95% від всіх вбитих і замордованих припадає, які припадають на “Рейхкомісаріат України”. Серед великх міст перше місце посідає Київ тут у боротьбі з нацистами загинуло 621 член ОУН, велика кількість членів ОУН як політичних в’язнів утримувано в 126 концтаборах на територіях Німеччини та Польщі. 132 члени ОУН не вишли живими з концтаборів. Їх засудили і утримували ща те, що бажали бачити свою батьківщину вільною.

Як засвідчують німецькі документи з 1943 року ОУН(б) взяла курс на підготовку загального повстання, лави УПА почали стрімко зростати.

УПА почала проводити каральні операції над німецько-фашитськими окупантами. Внаслідок боїв, УПА захоплювала у ворога велику кількість зброї, провіанту, амуніції. Як бачимо під керівництвом ОУН, члени якої були прикладом для всіх ланок поневоленого українського суспільства, розгорталась боротьба, формувалась збройна сила Українська Повстанська Армія. Таким чином терор не поставив український народ на коліна, лише завдав йому чисельних ран, які проросли в серця прийдешних поколінь трагфічною скорботою за воїнами УПА та членами ОУН, які боролися за відновлення незалежності України...

Сукупність всіх наявних, проаналізованих нами документів, дають право наголошувати, що ОУН у час польської, радянської та фашитської окупації була єдиною партією, яка відстоювала ідею Української Самостійної Соборної Держави на противагу всім своїм політичним опонентам в Україні та поза нею, а одже, ОУН – це державницька організація, яка боролася за утвердження всіх міжнародних актів, угод, в утвердження незалежності України, опираючись на національно-визвольний рух. ОУН спрямувала всю агітаційно-пропогандиську роботу на підвищення національної свідомості українського народу.

ОУН вживала заходів стосовно розвитку національної науки, освіти, культури, господарювання, обстоювала інтереси традиційних українських конфесій перед наступом латинників та московської церкви, захищала соціально-економічні права населення українських

етнічних земель, не допускала, щоб в українських, як центральних так і регіональних урядах та промисловостях утверджувалися: євреї, поляки, німці.

За переконливою і доволі аргументованою думкою керівництва проводу ОУН: "Україною, повинні правити, українці, а не інші етнічні меншини. Останні повинні признати верховенство українського закону, права, культури і особливо мови, літератури та писемності. Всі хто не бажав працювати на українську масову культуру, мову, традиції повинні були спочатку добровільно, а можливо й примусово покинути Україну, і водночас панівне в етностструктурі української держави і народу, в освіті, культурі, юриспрбнденції та державобудівництві, зайняти українці. Всі вивільні високоінтелектуальні робочі місця після від'їзду в свою батьківщину всіх не бажаючих вчити українську мову, поважати багатостраждальну історію та культуру, повинні зайняти українці.

З точки зору стратегії ОУН всі головні іноетнічні колоністи та поневолювачі українського народу повинні добровільно покинути Україну, або включитися в активне державобудування в Україні...

Як бачимо із проаналізованих нами джерел у ХХ столітті уряди Польщі, Угорщини, Радянського Союзу (Росії), Румунії застосували репресивні, силові методи у вирішенні українського питання, змушуючи ОУН вдаватися до адекватних заходів, проти асиміляції, денаціоналізації, розпорошення українського народу його прав на власну посеред цих народів, Українську державу.

Обставини ІІ світової війни поставили ОУН та УПА, український народ в обставини виборювача своїх прав. Це було в усіх вищеприведених режимах. Контактуючи з усіми режимами ОУН змушувала змінювати тактику і методи бороть.

Спочатку ОУН воювала проти польського окупаційного режиму, протистояла радянському та німецькому. Передусім, як засвідчують архівні джерела, уже в червня 1941 року перший збройний відділ ОУН розпочав боротьбу з окупаційним радянським режимом. Вже в 1941 році Крайовий провід ОУН(б) задекларував утворення Головної команди (ГК) Української національно-революційної армії(УНРА) на чолі з начальником-комендантом, лейтенантом І.Климівим (Легендою). Кількість воїнів УНРА становила 4 тисячі, яку гітлерівці намагалися розстріляти, так само вони вчинили з українською народною міліцією, яку розформували до кінця 1941 року.

Терористичні акції над українськими державницькими установами підштовхували провід ОУН в жовтні 1941 року до війни з німецько-фашистськими окупантами. Було сконцентровано увагу на підготовці офіцерських кадрів в 37 офіцерських шкіл, та польових вишкільних таборів в яких навчалося по декілька сотень воїнів.

Як бачимо із документів, від 1941 року з часу утворення Поліської Січі, яка репрезентувавла уряд УНР в екзилі з А.Лівицьким, організатор Січі Т.Боровець "Бульба" здійснював підготовку майбутніх воїнів УПА у легально діючій українській міліції, очолюючи її окружну команду в місті Сарнах. Головну увагу командування Січі зосередило на знешкодженні радянських опорних пунктів, дотів, дзотів, ліквідації залишків радянських підрозділів, збиранні зброї та боєприпасів. Діючи партизанськими метода ці військові формування намагалися створити передумови для передання влади уряду УНР.

Однак після ліквідації у Львові німцями уряду Я.Стецька та С.Бандери уряд УНР, президент А.Лівицький санціонував боротьбу проти німецько-румунських окупантів силами невеликих бойових груп. Тому керівництво Січі організувало удар по цивільній адміністрації Гітлера, як акт політичного опору новому окупаційному режиму України…

Відповідно до нових завдань у березні 1942 р. штаб УПА схвалив основи партизанської тактики, яка повинна посіяти паніку серед ворога.

В цей же час провід ОУН(б) на ІІ конференції (квітень 1942р.) виробив програму довготривалої підготовки політичних та військових сил для боротьби за українську державність. Вважалось неприпустимим стихіний виступ мас, щоб енергію народу не виливати на партизанщину, а оформити її у всенародний український національно-визвольний рух проти німецьких фашистів та російських більшовиків.

Німецькі спецслужби відразу побачили зміни в тактиці боротьби з німецькими окупантами ОУН(б). І що остання зосередилась в 1942-1943 роках на нагромадженні сили для боротьби з окупантами.

Як засвідчують документи від підготовчої роботи до активної фази протидії окупантам ОУН(б) перейшла після ІІІ конференції (17-21 лютого 1943р.). З цього часу частини УПА, які зросли за рахунок поліцаїв та козаків, що переходили в підпілля, та загонів бульбівців та мельниківців, які вливалися в УПА , військово-політичну організацію, що декларувала свою надпартійність. Однак скоро УПА, підпорядкувалась ОУН(б). Ситуація, яка складалася на фронті двобою двох окупантів України, Німеччини та Ралдянської Росії заставила ОУН та УПА обрати стартегію боротьби з ворогами на два фронти, а тобто проводити війну одночано проти обох ненависних режимів, які не визнавали незалежності України.

Як бачимо, старатегія ОУН була загально вірною, слід наголосити, що інтелектуали в ОУН та УПА, в загальному вірно оцінили час і основні військові взаємовідносини двох противників. Було вірно вибрано час, кони Німеччина і СРСР максимально виснажилися у війні. Таким чином в 1943 році ОУН та УПА розпочинаю війну з німецьким фашизмом. Як засвідчують документи ОУН та відділи УПА протягом 1943 року брати участь у 59 боях і знищили всіх разом до 8 тисяч німецьких військовослужбовців та представників німецької окупаційної влади.

Збройне зіткнення з німецькими та угорськими карателями восени 1943 року вела також Українська народна самооборона Галичини. В осені 1943 року підрозділи УПА мали 47 сутичок з гітлерівцями в результаті яких загинуло від військ УПА 1500 карателів.

У грудні 1943 року командування УПА затвердило “Тактичну інструкцію“ яка наказувала всім підрозділам УПА зайняти самооборону і вести наступальні бої лише в випадках, коли німецькі окупанти вдавались до відвертих грабунків українського населення. Однак, як засвідчують документи, в час відступу німецьких військ, УПА нападала на німецькі підрозділи з метою заволодіння зброєю, боєприпасами, амуніцією для подальшої боротьби з радянськими окупантами України.

Як бачимо із документів ГК УПА 10 квітня 1944 року видало наках згідно якого заборонила будь які контакти з ворогами українського народу, оскільки це підриває старатегію УПА. Загибель Німеччини є неминучою, тому УПА повинна цілковито переорієнтуватися у боротьбі на другого ворога української державності російських більшовиків.

Як бачимо з перших контактів ОУН та УПА і новим окупаційним сталінським режимом СРСР, який з новим, більш жорстоким терором вступив на українську землю, вони зразу були ворожими і безкомпромісними. Взаємна непримеримість стала відчутна уже з перших військових сутичок УПА з Червоною армією. Джерела до 1943 року практично не розповідають про військові сутички між радянськими партизанами та відділами УПА. Стратегічна тактика діяльності ОУН та УПА сформульована в листівці “Партизанка і наше ставлення до неї”, яка вийшла в світ в жовтні 1942 року. В ній наголошувалось: ”партизанські дії викличуть відплатні, каральні акції гітлерівців, слід сконцентруватися на конкретній підготовці загального повстання проти ворогів українського народу та державності”. Як наголошувалося:” не партизанка сотень чи навіть тисяч, а національно-визвольна революція мільйонів є запорукою перемоги”.

Виконуючи стратегію проводу ОУН, підрозділи УПА з травня 1943 року, зокрема підрозділи, які очолювали командири “Шуляка”, “Квітка”, “Крутій”, “Крук”, здійснювали рейди з Волині на територію сусідньої Кам’янець-Подільщини, восени відділи “Кропиви”, “Гордієнка”, “Олега” зробили рейди на Житомирщину й Вінничину, які носили виключно пропогандистське спрямування, з метою поширення державницької ідеї на Правобережній Україні. Одночасно загони УПА розгромлювали загони та бази радянських партизанів, вступали в боротьбу німецькими загарбниками.

Як засвідчують документи 22 квітня 1943 керівництво радянських партизанів отримало з штабу Червоної армії наказ, згідно якого, відділи О.Сабурова повинні приступити “до знищення націоналістів”. Влітку та восени 1943 протистояння між УПА та радянськими партизанами загостурюються, в бої вступають великі загони, оскільки яка повідомляла “УПА Заграва”: “прийшлі більшовицькі бандити розпочали грабунок мирного місцевого населення”.

В цей же час у березні 1944 року Крайовий провід ОУН на західноукраїнських землях орієнтував командирів УПА на “ проведення боїв поза оселями і коли є певність виграшу”.

В цей же час УПА робила всі спроби, щоб оборонити від терору НКВС українське мирне населення, в цей же час Москва та її спецслужби та війська НКВС не гребували ніякими засобами, щоб знищити не лише підрозділи УПА, які зі зброєю відстоюють незалежність України, а й знищити й національну, соціальну та економічну базу українського національно-визвольного руху. При цьому, Москва вдавалась до жахливих провокацій,терору та вбивств, від утворенням загонів під виглядом СБ провобу ОУН та УПА до вбивств цими ж загонами українського мирного населення.

Як засвідчують архівні документи у серпні 1944 року ЦК КП(б) У ухвалив рішення "Про передачу партизанської дивізії ім.С.Ковпака до складу НКВС", щоб домогтися "якнайшвидшої ліквідації націоналістичних банд". З цього часу, про що ми наголошували вище, ведуть відлік затьмаривши себе вбивствами українського населення під виглядом воїнів УПА, "спец-групи НКВС-МДБ".

Ці військові загони, фактично з 1944 до 1954 року діяли під виглядом УПА та Служби Безпеки проводу ОУН. В подальшому в ці загони включались завербовані командири УПА, члени проводу ОУН, працівник СБ ОУН, які потрапляли в полон. Можна уявити собі картину вбств та насилля, терору радянських окупантів над мирним українським населенням, який у кінцевому списувався на "націоналістів".

Як засвідчують документи секретних радянських архівів, у лютому 1945 року ЦК КП(б)У прийняв спеціальну постанову в якій зазначалося:" З метою знищення окремих груп, так званої СБ і оунівських главарів, за прикладом Волинської області, створювати групи спеціального призначення із бандитів, що зголосилися з повинною і виявили бажання боротися з бандитизмом". Одна з таких "лжебанд", як їх називали самі ініціатори створення в кількості 6 колишніх упівців була створена Бережанським райвідділом НКВС, яка у першій операції виявила і видала з с.Стриганці двох активних учасників ОУН.

До 20 червня 1945 року в західноукраїнських областях під виглядом воїнів УПА діяло, як засвідчують секретні документи радянських архівів, 156 спец-груп, особливий склад яких спочатку налічув 1783 осіб і який в подальшому збільшувався. Вони, як засвідчують документи вдавалися й до терористичних акцій, провокацій, які кидали тінь на ОУН та УПА. Як бачимо із донесень в МДБ УРСР (осінь 1946р.) Т.Строкачу, повідомлялось: "що члени однієї спецгрупи: сержант Скотніков, рядові Бутов, Васильєв і Степанов "видаючи седе за бандитів ОУН та УПА" в ніч на 14 вересня 1946 року в с.Микитинці Косівського р-ну (Івано-Франківської обл.) піддавали місцевих громадян "побиттю і гвалтуванню". Маштаби свавілля радянських окупантів, бандитів НКВС-МДБ та окупаційних військ Червоної армії за період 1943-1949 років були настіллки маштабними, що 15 лютого 1949 року військовий прокурок внутрішніх справ МВС Українського округу Кошарський змушений був звернутися на адресу М.Хрущов з доповідною запискою "Про факти порушення соціалістичної законності в діяльності так званих спеціальних груп МДБ", в якій повідомлялось: "В Західних областях України широко використовуються, так звані спецгрупи, які діють під виглядом бандитів УПА… Свавілля і насильства, яких припускаються їх учасники над місцевим населенням,… що підриває авторитет радянської законності, дії спецгруп МВС – МДБ носять яскраво виражений бандитський характер. Виступаючи в ролі українських націоналістів, учасники спецгруп ідуть далі… Грабунки, як і інші порушення радянської законності, виправдовуються… не лише рядовими працівниками МДБ, а самим міністром…"

Як бачимо із архівіних джерел, окупація українського народу, більшовицьким режимом СРСР та боротьба з українським національно-визвольним рухом, українськими патріотами, велась найдикішими найжорстокішими методами…

Таким чином на окупованих землях Західної України в 1944-1945 роках, якщо не порушувати хронологію злочинів тоталітарного режиму УРСР-СРСР, було виявлено та арештовано 2 тисячі 339 поліцаїв, які отримали різні терміни покарання, 66,5 тисяч осіб, що працювали по обслуговуваннню німецької армії, 12,8 тисяч найблищих родичів, 66,1 тисяч які працювали в німецьких установах, 34,3 тисячі ставленики і посібники німецьких військ всі івони були засуджені і заслані в північні райони СРСР на довготривале ув'язнення.

Особливу статтю було встановлено для “бандитів ОУН та УПА” та їх сімей, які всі підлягали засудженню і депортації з Західних областей України. За офіційними даними до Сибіру на заслання було виселено понад 200 тисяч західних українців.

Таким чином, відхід німецьких фашистів за межі України започаткував новий терор окупаційного більшовицького режиму СРСР над українським народом. Кремль не бажав надавати Україні незалежної держави, а його оновлені кордони визнала міжнародна спільнота ООН, як і складову СРСР, так звану УРСР. Таким чином, Західна Україна стала ареною багатогранної та багаторічної кровопролитної боротьби між представиками українського народу УГВР, УПА з одного боку і комуністичним окупаційним режимом з другого боку.

Як бачимо із документів, під час німецької окупації України ОУН поширила свою діяльність на всю територію України і знайшла масову підтримку своїй діяльності в більшості населення. Основне концентруюче ядро діяльності, слід наголосити, була Західна Україна. Вважаючи з 1944 року головним ворогом українського народу та української державності, російських більшовиків, Українська Головна Визвольна Рада з 1944 року та її бойовий відділ Українска Повстанська Армія зосередились на підготовці масової війни проти радянських окупантів.

Слід наголосити, що УГВР у осягненні незалежності України підтримували всі українські політичні партії та рухи. Об’єднання українського навколо УГВР та УПА сприяли самі російські окупанти, які зразу ж вступивши в Україну організували тотальну радянізацію та колективізацію всього майна, штучно прискорювали темпи в насаджені чужих українському менталітету та ідеології, норми “комуністичної ідеології та поведінки”, систему управління. Все це супроводжувалось на фоні безприцендентних репресій, що викликало в українців активний та пасивний спротив. З метою прискорення радянізації України сюди з Росії та інших азіатських республік надсилались кадри, які не володіли ситуацією українського національного, культурного та релігійного життя. Прибулі кадри ігнорували українські звичаї та традиції, користувалися чужою українцям, мовою, були у культурному та цивілізаційному відношенні набагато нижчі, фанатично заангажовані комуністичної ідеологією. В цей же час репресивна влада,т силами держбезпеки ініціювала так званий Львівський церковний собор 8 березня 1946 року, який “проголосив саморозпуск Української Греко-Католицької Церкви”, таким чином більшовицькі окупанти втрутися самочинно в світоглядне та духовне життя українців. Все це посилило супротив українського населення проти радянських окупантів.

Жорстоко поводили себе також прибулі працівники орагнів внутрішніх справ, держбезпеки, військових комісаріатів, інших окупаційних установ, які порушували всі “писані закони репресивної держави СРСР” і таким чином своїми вчинками дискридитували репрезентовану ними бьільшовицько-азіатські диспотію СРСР та його сателіта УРСР.

Без сумніву, що керівництво УГВР та командування УПА в таких умовах жорстокої окупації України робило все, щоби мобілізувати всі сили включити, всі засоби для боротьби з окупантами. Тому, як бачимо із документів УПА з 1944 по 1946 рік намагалася збройно протистояти військам НКВС, МДБ та регулярним військам Червоної Армії.

З 1947 року УПА змінює тактику до військово-репресивної системи окупаціного режиму. Фактично до 1951 року УПА шляхом різносторонньої, втому числі, як війської боротьби так і підпілля, веде безкомпромісну боротьбу з усією систему радянської влади несучи великі втрати.

З 1951 року по 1956 члени ОУН та невеликі загони УПА переходять в глухе легалізоване підпілля, більш боєздатні підрозділи відходять на захід.

Як засвідчують радянські документи, Червона армія НКВС, МДБ активно включилися в насадження “політичних ідеалів” окупаційного режиму в Україні й боротьбу з головним противником УПА.

При цьому НКВС, МДБ використовували всі репресивні надбання світових спецслужб, комбатантських і партизанських формувань, доповнюючи їх тими реприсивними технологіями, що найбільш відповідали місцевим умовам. Щоб уявити собі весь трагізм українського народу та його збройних сил УПА, слід розглянути всі військові операції окупантів. Як засвідчують документи, на боротьбу з УПА були кинуті військові підрозділи, які мали досвід довгорічного ведення війни з німцями на фронті. До цих підрозділів долучились і вишколені спецслужби. Вся ця сукупність тоталітаризму в умовах безпрецендентної окупації України, людиноненависницькими режимом СРСР, ставила УПА в тяжні умови боротьби.

Як бачимо із радянських документів в ході операції “Велика блокада” (січень-квітень 1946 року) радянське військо зайняло всі населені пункти Прикарпаття і Карпатського краю. В хід включилися танки, артилерія, авіація. В боях з окупантами УПА несла великі втрати, її число із 350 тисяч бійців скоротилося до 200 тисяч. Весною влітку 1945 року УПА реорганізується і починає діяти невеликими загонами взводами та інколи під час значнимх операцій сотнями та куренями (батальйонами, полками).

З другої половини 1945 року відбулася структурна реорганізація ОУН та УПА, які вели національно-визвольну боротьбу українського народу проти радянських окупантів невеликими підрозділами та підпільними. Очолив боротьбу Центральний провід ОУН в Україні, який складався з Крайових проводів:

Перший охоплював Північнічно-західні українські землі, у склад якого входили малі крайові проводи “Москва” (Волинська оласть, ряд південних районів Білорусі), “Одеса” (Рівенська область та частина Тернопільської). Та “Поділля”, і “Галичина”. У складі малих крайових проводів Буг-2 (Львівщина) та Карпати-Захід (Карпатський Край і Буковина).

Були ліквідовані областні і підрайонні проводи, “жіноча сітка”. Основними ланками ОУН стали окружні, надрайонні (по 2-6 в окружному), районні (по 3-5 в надрайонному), кущові та станичні проводи, де останні формуівалися в конкретних населених пунктах.

Як засвідчують документи секретних радянських архівів, станом на 1 січня 1947 року, діяли 8 крайових, 16 окружних, 38 надрайонних, 121 районний проводи, які очолювали близько 3000 тисяч чоловік. Їх політичну діяльність підтримували 228 окремихбойових груп воїнів УПА (чисельність окремої бойової розпорошеної групи воїнів УПА до 2 тисяч 24 осіб), без урахування легально працюючої сітки ОУН.

В цей же час, як засвідчують радянські архівні документи, самі проводи складалися з референтур: військова, господарська, жіноча, юнацька, зв’язкова референтура, організаційна та Український Червоний Хрест. Під час реформування в 1945 році ці референтури були скасовані. Залишилися в функціонуваннфі: організаційна, служба безпеки, служба пропаганди. Як зауважуть радянські архівні документи, навіть в умовах великих втрат ОУН та УПА, референтури пропаганди та служби безпеки залишалися найбільш стійкими та не уязвимими.

Як бачимо із проаналізованих документів радянських архіві з 1 січня 1947 року провід ОУН та керівництво УПА велику увагу приділяють створенню легальних підрозділів. Головне їх завдання було збереження кадрового резерву, матеріальне забезпечення військових підрозділів УПА та членів проводу ОУН. Як бачимо, як УПА так і підпільні структури ОУН переходять до підпільної боротьти з окупантами малими групами. Широко розгорнуте будівництво підземних сховищ-бункерів, налагодило чітку систему кур’єрського зв’язку, оновлювалась система псевдонімів, криптонімів та паролів. В зимовий період кожна з бойових груп переховувалася в глибокодоступних, оснащених бункерах, а з весни ці підрозділи розгортали боротьбу з окупантами.

З 1947 року УПА виробила нову стратегію та тактику яка базувалася на трьох тактичних схемах:

“Даждьбог” – збереження кадрів і активності. “Даждьбог” зобов’язував ОУН та УПА мінімізувати відкриті виступи, створення глибокозаконспірованого підпілля, вступ в офіційні політичні та господарські структури окупаційної влади, включаючи й правоохоронні органи. Основним інтелектуальним ударом треба було зосередитись на дискридимтації цивільнлої окупаційної влади, як не могла б утвердитися в українському суспільстві…”Даждьбог” пропнував діяти невеликими групами, завдавати ударів по винищувальних батальйонах, невеликих підрозділах силових структур, окупаційних державних установах, знищувати колгоспи, а майно передавати сільським хазяївам, зривати вибори до окупайної влади.

“Орлик” – створення баз, бункерів, в східних районах України.

“Олег” – виховання молодих кадрів.

Така тактика була результативною, як засвідчують документи 3 травня 1946 року підрозділ УПА “Месники” біля с.Майдан, на Станіславщині ліквідував командуючого 38 рмією генерал-полковника К.Москаленка та члена Військової ради армії генерал-майора А.Єпішева. Боївка СБ “Юри” ліквідувала заступника начальника політвідділу цієї армії полковника Голубєва.

Як бачимо із радянських військових архівів з 1946 ро весни 1946 року окупаційна влада залучила до війни з УПА регулярні частини Червоної армії. Таким чином в воєнному протистоянні з УПА брала участь 13 армія 25 тисяч військових(800 гарнізонів, 110 мобільних груп, 28 армія 1148 гарнізонів, 52 – 1101 гарнізон (27 тисяч 822 військових). Як засвідчують документи, радянська армія несла великі втрати від засад, мінування доріг та погану підготовку фронтових частин до такої специфічно незрозумілої війни. В цих частин було слабке розвідзабезпечення та незадовільна взаємодія з органами НКВС-НКДБ. За таких обставин, наголошено в документі, вйськові частини несуть великих втрат, а самі військові операції є мало ефективними із-за партизанської тактики ведення війни частинами УПА.

Як наголошують документи радянських архівів з грудня 1944 року окупаційна радянська система покладала надію на "Управління по боротьбі з бандитизмом", потім на Народний Комісаріат Внутрішніх Справ та Міністерство Державної Безпеки. Всі ці структури, зрозумівши неефективність Червоної армії у боротьбв з УПА та ОУН створили для боротьби з останніми агентурно-бойові підрозділи "легального підпілля", які втикористовували структуру та систему ОУН та УПА. Як засвідчують документи, ще в літку 1944 року в надрах НКДБ УРСР були створені "конспіративно-розвідувальні групи", які сформували з числа червоних партизанів, та залучених до співробітництва колишніх членів ОУН та УПА. Як засвідчують документи, нарком внутрішніх справ В.Рясний у серпні 1944 року віддав вказівку начальнику Волинського УНКВС на формування таких підрозділів, які в 1946 році переросли в "спецгрупи", "агентурно-бойові формування". Особливу увагу було звернено на комплектування Служби Безпеки (СБ) Проводу ОУН, в яку були залучені дійсно особи, які раніше були в структурі СБ, проводу ОУН, очолювали її певні підрозділи. Їх 1-2, інколи, як в Дрогодицькій обл. 4 дійсних есбістів, які були полонені МДБ, командирів СБ доповнював загін чекістів від 50-до 100 офіцерів. Діяльність цього "фальшивого СБ" супроводжувалося жахливим терором проти мирного українського населення.

Як засвідчують документи радянських архівів, станом на липень 1945 року на території Західної України нараховувалося 156 таких "спец-підрозділів" в яких брадо участь до 2000 чекістів. На їх рахунку тільки за 1945 рік знаходиться 1958 вбитих і замордованих і 1142 захоплених членів ОУН та воїнів УПА.

До кола функціонувань спецгруп входила компентенція ліквідація Служби Безпеки ОУН та керівництва УПА. До 1950 року МДБ створило: Калуський, Коломийський, Кам'янець-Подільський "окружні проводи", 4 "районні проводи" 6 окремих груп, які діяли під маркою УПА. Зусиллями їх було знищено останніх в Україні членів Центрального проводу ОУН В.Галасу (11 липня 1953 року) та В.Кука (23 травня 1954 року). Ці спецгрупи відзначалися особливою жорстокістю.

Як засвідчують документи, фіктивне керівництво цих груп ввійшло в довір'я в 1951-1960 роках до Закордонних Частин ОУН та УГВР і "координувало фіктивну роботу та діяльність фіктивних структур ОУН та УПА в Україні"…

Учасники спецгруп затьмарили себе актами вбивств над мирним населенням. Як засвідчують документи радянських архівів, командир спец-групи МДБ "Гонта" був засуджений радянським судом у 1948 році до 25 років позбавлення волі за здирництво, гвалтування та грабежі місцевого населення…

Як засвідчуютбь документи після 1948 року відбулась реорганізаці спец-груп МДБ із всіх наявних струтур було сфомовано 25 спецгруп.

Кремлівські правителі виявили занепокоєння тим, що ситуацію в Західній Україні за період 1944- по 1949 рік взяти під контроль не вдалось. За таких обставин, як засвідчує директива ЦК ВКП(б) та уряду СРСР, наказ МДБ-МВС СРСР №0074/0029 від 21 січня 1947 року, всю боротьбу " з буржуазно-націоналістичними бандами було покладено виключно на Міністерство Державної Безпеки". В підпорядкування МДБ було переведена вся структура окупаційно-репресивної влади: армії та дивізії Червоної армії, підрозділи міліції, внутрішні та прикордонні війська, винищувальні батальйони, спец-підрозділи.

Головним знаряддям оперативно-пошукової роботи було "Управління 2-Н МДБ УРСР (його куратором був 2-Н 2 Головного управління МДБ СРСР).

1-й відділ управління МДБ вів розшук членів Центрального проводу ОУН та основних крайових провідників та легальної сітки ОУН.

2- відділ здійснював розробку нищих проводів та легальної сітки ОУН.

3-відділ протидіяв ОУН у розширенні в східні області України.

4-відділ займався ОУН-мельниківцями та іншими національно-патріотичними організаціми та партіями.

Як засвідчують документи, лише у грудні 1949 по березень 1950 в регіони Західної України перекинуто в довгострокові відрядження 900 високофахових чекістів та 200 керівних працівника міліції.

Як засвідчують документи радянських архівів, станом на 1 листопада 1949 року під "прицілом МДБ" знаходилося 5 членів крайових, 13 окружних, 32 надрайонних, 119 районних проводів ОУН.

Ефективним знаряддям окупаційної влади проти ОУН та УПА стали оперативно-бойові групи (чикістько-військові групи), які були зобов'язані нейтралізовувати підпільників та зв'язківців. Офіційно їх діяльність було затверджено наказрм по МДБ 19 грудня 1948 року. Ці групи складалися і оперативних працівників, офіцерів та солдатів. Як засвідчують документи, станом на 25 листопада 1951 року було сформовано 6 таких груп в які входили 82 оперативники, 65 офіцерів та 1124 солдати. В цей же час МБД було затверджено 115 спецгруп які займалися виключно цивільними та легально діячими фунцонерами від ОУН, 181 спецгрупа займалася розшуком озброєних груп ОУН. Всі ці структури опиралися на широкомаштабну агентурно-освідомчу мережу, до якої багатьох людей залучали примусово.

Як засвідчують документи, солдату внутрішніх військ для отримання 10-добової відпустки на батьківщину необхідно було особисто "знищити", або захопити одного підпільника.

З 8 серпня 1953 року відділи МДБ, які боролися з ОУН та УПА передають в 4-те (секретно-політичне управління МВС УРСР), а з березня 1954 року в Комітет Державної Безпеки (КДБ).

Нова структура КДБ створює три відділи, які борються з ОУН(б):

1-й відділ управління займався боротьбою з ОУН(б) в Україні та за кордоном,

2-й відділ боровся проти мельниківців та інших організацій в Україні та закордоном,

3-й проводив радіоігри проти закордонних центрів ОУН та спецслужб окремих країн НАТО.

Вся ця структура в такій формі проіснувала до 9 березня 1960 року. Згідно документів її "напрацювань", вся її діяльність носила жорстокий характер оперативно - службової діяльності, тирора та насилля над українським народом.

Як засвідчують документи, всі фахівці відрізнялися низьким культурно-освітнім рівнем. Серед цих терористів українського народу, катів і вбивць станом на 1 січня 1952 року, вищу та неповну вищу освіту мало лише 13,2%, середню - 43,6%, незакінчену середню - 31,6%, нищу -11,2%, це в оперативники МДБ, зокрема у Львівському МДБ (лютий 1946 року), вищу освіту мали 4,3%, нищу 21,2% особово складу.

Слід наголоситим, що вже до 1951 року 40% керівного та 41,5% оперативного складу МДБ УРСР складали українці з східних областей України, проте жорстокий характер боротьби з ОУН та УПА не змінився.

У ході тероризму над українським народом, "прокуратура" зафіксувала 396 злочинів, які скоїли проти мирного українського населення співробітники МВС-МГБ, 187 злочинів були доказані. Серед тяжких злочинів: самочинні розтріли, грабунки, гвалтування, незаконні обшуки, терористичні слідства. Як засвідчують документи, терор проти українського народу був маштабний, що змусило навіть тоталітарний режим за жорстокі злочини в першому півріччі 1949 року 25 працівників МБД засудити трибуналами, 1189 притягнути до адміністративної відповідальності…

Як бачимо у боротьбі з ОУН та УПА НКВС - МДБ широко застосовувало оперативно-технічні засоби, мінування шляхів, бункерів. Жертвою мінування став референт СБ Тернопільського окружного проводу ОУН "Шлях", останній керівник проводу "Москва" І.Троцюк – "Верховинець", який загинув 11 грудня 1951 року, отримали пораннея провідник ОУН Волині В.Галаса "Орлан" та його дружина.

МДБ застосовували припарат "Нептун 47" на основі отруйного газу, його додавали в горівку, молоко, загалом в їжу. Від дії припарату людина втрачала дієздатність і попадала в руки МГБ живим. Станом на 10 вересня 1949 року було розміщено 600 апаратів, і за їх допомогою ліквідовано 136 підпільників.

Краще технічне обладнення давало перевагу МДБ у боротьбі з УПА та ОУН, яким бракувало зброї, техніки, амуніції, продуктів харчування. Проте навіть така спец-техніка не зупини боротьбу ОУН та УПА, оскільки підрозділи УПА в цей час були більш мобільними, добре орієнтувалися на місцевості мали налагоджені зв'язки з населенням, яке разом з УПА в цей час активно та ефективно боролася з колгоспами, що відмічено в радянських документах. Зокрема рішення ЦК КП(б)У від 27 жовтня 1945 року наголошувалося, " що армія та НКВС, які механічно з армійським досвідом перенеслись в середовище населення, деградує від п'янства, бійці НКВС стають легкою здобиччю бандитів УПА, які масово захолють в них зброю, амуніцію та боєприпаси".

18 квітня 1946 року оргбюро ЦК КП(б)У змушене було ухвалити постанову "Про посилення політичної роботи, підвищення більшовицької пильності та бойової виучки у винищувальних батальйонах західних областей УРСР"…

Директива МДБ УРСР від 14 травня 1947 року спрямовувала на закріплення батальонів за конкретними групами підпільників, більш активне залучення до оперативно-військових операцій… "Однак п'янство, та халатність привела до часкового знищення цих формувань воїнами УПА, а в квітні 1949 роцу 62 такі групи (з 73 чоловік зі зброєю) були роззброєні підрозділами УПА".

У 1950-1953 роках МГБ заарештувала 238 "яструбків", як було встановлено 70 із них були тісно зв'язані з підпіллям ОУН, 127 були арештовані за грабунки над місцевим населенням.

Таким чином, бороба ОУН та УПА з новим окупантом України, таталітарним режимом СРСР коштував українському народу великих жертв.

Як бачимо із архівних джерел, першими втрати воїнів УПА та членів ОУН намагалися підрахувати ще в 1957 році "фахівці" 4-го управління КДБ УРСР, які роблячи підрахунки наголошували, що облік втрат ОУН та УПА в 1944-1946 роках проводився незадовільно, що ускладнює підрахунок загальних втрат та кількості жертв зі сторони ОУН та УПА у цей час… Тут же зазначалося, що імовірно за період 1944-1956 років в ході боїв та самогубств встари воїнів УПА та політичного керівництва ОУН становили вбитими 155 тисяч, 108 осіб, з них у східних областях України 1746 осіб.

За цей же час вийшло з повинною 76 тисяч 753 особи.

За період 1944-1954 років було за "націоналістичну діяльність" заарештовано 103 тисячі 866 осіб, з них засуджено - 87 тисяч 756 осіб.

Серед загинувших, або затриманих - 81 командир груп і округів УПА, 58 курінних, 326 сотенних командирів УПА, 21 член центрального проводу ОУН, 154 крайових провідники ОУН, 57 обласних провідники ОУН, 303 окружних провідників ОУН, 2800 надрайонних і районних провідників ОУН, 4000 тисячі керівників окремих підпільних груп.

Розгрому зазнали 563 проводи ОУН, 1888 окремих груп підпілля ОУН, включаючи й Центральний провід ОУН, 10 крайових проводів ОУН, 32 обласних і окружних проводів ОУН, 84 надрайонних проводів ОУН, 436 районних (чимоло з них відновлювалися від 2 до 6 разів).

Таким чином, пішло ж життя внаслідок боротьби з окупантами України понад 445 тисяч національно-свідомих українців.

Останніми жертвами з боку ОУН стали борці українського підпілля П.Пасічний та О.Центарський, які загинули в ході чикістської "операції" біля хутора Лози Підгаєцького району Тернопільської області 14 квітня 1960 року, власне цей день, коли загинули в Україні останні борці за волю України, воїни УПА та члени ОУН, віддаючи належне національно-визволій боротьбі українського народу в 40-50 роках, слід ввадати офіційним завершення збройної боротьби на українській землі…

Однак боротьба ОУН не була завершеною і радянська репресивна система не змирилась з утвердженням свого панування над українським народом репресивними методами в Україні.

Як бачимо із джерел вона перенесла свою терористичну діяльність за кордон, де провіднику ОУН Степану Бандері вдалось відновити провід і за кордону повести політичну війну проти СРСР та його політичного маріонеткового режиму УРСР, та звідтіля суттєво впливати на політичні процеси в Україні.

В цей же час не дивлячись на жорстоке придушення воєнної діяльності УПА та припинення діяльності крайових, окружних надрайонних та районних проводів ОУН в Україні в середині 50-

х років, політичний опір тоталітарному режиму на українських землях не припинявля і в наступні роки.

Переважна більшість колишніх учасників національно-визвольних змагань, воїнів та командирів УПА, членів ОУН, що масово повернулися з радянських конц-таборів і місць заслання в період хрущовської політичної відлиги, не зреклася власних поглядів та політичних переконань і продовжувала шукати шляхи для досягнення кінцевої мети своєї боротьби за побудову незалежної Української держави.

Ці воїни УПА та члени ОУН будували свою боротьбу виходячи з реалій політичного режиму УРСР, який як політично так і соціально-економічно за допомогою свого репресивного апарату та спецслужб КДБ пригнічував український народ.

В цей же час КДБ УРСР попереджав ЦК КПУ про те, що "націоналістичні тенденції не лише не спадають в Україні, а й набувають нових форм, охоплюють все нові та нові східні регіони України. За даними КДБ з 1954 по 1959 роки в Україні було вчинено 156 терористичних актів, замахів на представників влади, 94 підпали колгоспного майна, 5, 5 тисяч випадків виготовлення та розповсюдження антирадянської літератури, більшість якої була віднесена на рахунок ОУН. Рапортуючи перед вищим політичним керівництвом УРСР КДБ наголшував на функціонуванні близько 200 " націоналістичних та антирадянських груп". Як наголошував голова КДБ УРСР В.Нікітченко, близько 20% заарештованих стало на "шлях злочину" під впливом колишніх учасників ОУН та воїнів УПА, а також "буржуазно-націоналістичної літератури". Активізацію діяльності націоналістів в Украні, наголошував голова КДБ УРСР, проходить за наявності активнодіючих закордонних центів ОУН. За даними КДБ, ще в 1955 році, за вказівками закордонного керівництва ОУН її низові ланки в Україні почали створювати запасну сітку "націоанлістичного підпілля", зокрема у Львівській області було виявлено 43 особи, які належали до підпільної мережі, мали псевдоніми, паролі для зв'язку.

На основі "записки" голови КДБ УРСР В.Нікітченка від 12 липня 1958 року, завідуючим відділом пропаганди й агітації ЦК КПУ М.Хвостовим та завідуючим адміністративним відділом ЦК КПУ М.Кузнєцовим були вироблені пропозиції щодо нейтралізації антирадянської діяльності закордонних центрів ОУН, які були погоджені з першим секретарем ЦК КП М.Підгорним. Вони передбачали: "1) посилення оперативно-чикістської діяльності проти українських буржуазних націоналістів, зокрема з викриття їх намагань створювати організовані ланки націоналістичного підпілля.

2)присікати спроби активних націоналістів залучати до антирадянської діяльності частини молоді.

3)перехоплювати всі можливі канали зв'язку закордонних націоналістичних центрів з українськими націоналістами в УРСР та проводити заходи, які спрямовані на посилення протиріч міжє основними центрами української націоналістичної еміграції.

4)сконцентрувати увагу на ліквідації закордонних центрів ОУН.

5)розвінчувати діяльність чільних діячів ОУН С.Бандери та А.Мельника.

Така програма діяльності КДБ УРСР була виголошена секретарем ЦК КПРС О.Кириченком на всесоюзній нараді працівників КДБ у Москві 15 травня 1959 році.

Такі рекомендаційні та настанови ЦК КПРС заставили радянські спецслужби посилити репресії та терор над національно-визвольним рухом як в середині України так і за кодоном.

Як засвідчують архівні документи радянських спецслужб, проаналізовані нами, з цього часу КДБ розпочалась розробка спец-операцій, які ставили за мету фізичне усунення ряду провідних діячів ОУН за кордоном.

Як засвідчують документи, на початку 1957 року співпрацівники 13-го відділу 1-го Головного урпавління КДБ СРСР, отримали завдання ліквідувати голову Політичної Ради ОУН за кордрном, головного редактора суспільно-політичного журналу "Український самостійник" Лева Ребета. В цей час Лев Ребет був одним із найвизначніших ідеологів національно-визвольного руху, професором Українського університету в Мюнхені, автором багатьох праць з проблем націології. Лев Ребет був одним із засновників ОУН в 1929 році, займав ключові посади в організаційних структурах. Протягом 1935-1939 років обіймав посаду голови Крайової екзекутиви ОУН на західно-українських землях. У червні 1941 року Лев Ребет – один із організаторів Акту проголошення української державності, заступник голови Українського

державного правління, яке осолював Я.Стецько. Як бачимо із джерел, за кордоном професор Лев Ребет поряд з політичною діяльністю в ОУН (створив закордонні частини ОУН), приділяє велику увагу створенню в еміграції української преси й публвцистики, активно співпрацює з україномовними виданнями в Німеччині: ”Українська трибуна”, “Час”, “Сучасна Україна”, “Український самостійник”, в яких рорзміщує статті присвячені уктуальним проблемам українського політичного руху на українських землях, які знаходяться у складі окупаційного режиму СРСР. Зусилля Л.Ребета спрямовуються на розбудову струкрури ОУН як в Україні так і за кордоном. Він розгортає широку інформаційно-пропогандиську роботу проти людиноненависницького режиму СРСР, та окупації ним України, що спричинило швидку розправу над ним.

Безпоседеньо здійснив замах на нього агент КДБ Б.Сташинський. Як засвідчують матеріали суду над Б.Сташинським, 12 жовтня 1957 року Б.Сташинський виконав наказ КДБ. В короткому звіті керваництву КДБ Б.Сташинський зразу ж після вбивства Л.Ребета рапортував:” В означеному місці я зустрів знану особу й поздоровив її. Я певен, що це привітання було вдалим”...

Вбивство Л.Ребета, відомого українського громадсько-політичного діяча ОУН за кордоном, було своєрідною репетицією в реалізацях жорстоких планів Кремля для усунення одного з провідних лідерів українського національно-визвольного руху Степана Бандери. Його діяльність на посаді голови проводу Закордонних частин ОУН, цілеспрямована робота з налагодження зв’язків з національно-визвольним рухом в Україні, формування нової нелегальної структури ОУН на українських землях серйозно непокоїла тоталітарний режим СРСР.

Тому КПРС поставила перед КДБ нове завдання - знищення символа безкомпромісної боротьби за вільну Україну, С.Бандеру, що мало на думку Москви, завдати остаточний удар національно-визвольному рухову українському народу, послабити закордонні частини ОУН, внести страх в середовище української політичної еміграції, змусити її припинити безкомпромісну боротьбу. У зв’язку з цим в 1958 році КДБ за дорученням вищого політичного керівництва скеровує значні сили таємної розвідувальної служби в Німеччині на фізичне знищення провідника ОУН та його оточення. Полювання радянських спец-служб на С.Бандеру розпочалось у травні 1958 року, коли за дорученням старшого лейтенанта КДБ у Карлсгорсі (Східний Берлін) С.Демона, Б.Сташинський вирушає до голандського міста Роттердама для участі у вшануванні пам’яті полковника Євгена Коновальця. Під час урочистості він мав запам’ятати зовнішність С.Бандери, а також вивчити розташування могили Коновальця для закладення там вибухового пристрою. Та згодом від такого плану, замаху на низку провідних діячів ОУН, радянським спецслужбам довелось відмовитись. Неприхований тероризм щодо політичних противників поза межами СРСР позначався на “авторитеті КПРС” у всьому світі, тому керівництво Кремля поставило своїм завданням виконати вбивство С.Бандери таємним способом, без наявних доказів, імітуючи при цьому нещасний випадок, або раптову природну смерть.

Як засвідчують документи секретних московських архівів у квітні 1959 року Б.Сташинського знову викликають до Москви, де з уствисокопоставленого правцівника КДБ він отримує завдання покарати С.Бандеру ”таким самим способом, як зрадника Ребета”…

10 травня 1959 року Б.Сташинський відлітає до Мюнхена, де отримує всі оперативні розвіддані радянської розвідки, яка у продовж 3-5 років, щоденно слідкувала за С.Бандерою. 15 жовтня 1959 року, в четвер, агент КДБ Б.Сташинський, виконавши “завдання” повертається до Східного Берліна і негайно “рапортує в Москву про результати успішно проведеної операції”.

Як засвідчують архівні документи секретних радянських спецслужб, після фізичного вбивства Степана Бандери, заступник голови КДБ СРСР С.Івашутін звернувся до ЦК КПРС з клопотанням про нагородження безпосереднього виконавця згаданого теристичного акту Б.Сташинського, орденом Червоного прапора. Кремль та тоталітарна влада належним чином оцінив “вбивства” Б.Сташинського і указом Президії Верховної Ради СРСР за підписом К.Ворошилова, нагородила Б.Сташинського орденом Червоного прапора. Особисто вручив нагороду Б.Сташинському, голова КДБ СРСР О.Шелєпін.

Таємницю вбивств Л.Ребета та голови проводу ОУН у 1961 році розкрив сам вбивця, якого мучила совість, який втік до ФРН, признався у своїх злочинах і постав перед судом, розкривши

таємницю терористичної діяльності та злочинів проти України та українських політичних діячів, українського національно-визвольного руху - більшовицької Москви.

У висновок дослідження слід наголосити, що безкомпромісне військове протистояння Організації Українських Націоналістів та Української Повстанської Армії проти польських, німецьких та радянських орупантів не було даремним, власне ця боротба лежить в основі відновлення незалежності Української держави в 1991 році, про яку так вірили і за яку йшли на великі людські жертви у національновизвольній війні українського народу провідники ОУН та воїни УПА…

Список використаних джерел та літератури:

1.Российский Центр хранения и использования документов новейшей истории (РЦХИДНИ), ф.239, оп. 280, д.77.
2.Центр хранения историко-документальных коллекций (ЦХИДК), ф.1355, оп.1, д. 3, л 57-59.
3.ЦХИДК, ф.519, оп.3, д.11б, л.3-15.
4.Главный Архив Российской Федерации(ГАРФ), ф.5446, оп 81 а, д.346, листы 21-40.
5.ЦХИДК, ф.500, оп.1, д.25, л.185.
6.Центр хранения и использования историко-документальных коллекций (ЦХИДК) ф.500, оп.1, д.25, лист 186.
7.ЦХИДК, ф.1303, оп.2, д.109, листы 10-12.
8.ЦХИДК, ф.1358, оп.1, д.48.л.2-4.
9.ЦХИДК, ф.1447, оп.1, д.18, л.1-2.
10.ЦХИДК, ф.500, оп.1, д.775, л.322.
11.ЦХИДК, ф.1303, оп.2, д.6а, л.503-504.
12.ЦХИДК, ф.500, оп.1, д.775., л.395.
13.АВП РФ, ф.Германия-референт., оп.34, пор.66, п.152, д.Ге-622, л.250.
14.АВП РФ, ф.Германия-референт., оп.34, пор.66, п.152, д.Ге-622, л.201.
15.Архів "Літопису УПА".
16 S. Micro NAU kopy T.175, vol.124, p.599,575.
17.S. Micro NAU kopy T.175, vol.124, p.521566.
18.The National Archives of the US.(NAUS), T.175, vol.124, p.599371).
19.BA Koblenz, R6/281, Bl.146-166.
20.Політичний терор та тероризм в Україні. XIX-XX століття. Історичні нариси. - Київ, «Наукова Думка», 2002. - С.548-556. - С.557-573. - С.574-589. - С.650-655. - С.656-677. - С.788-797.
21.Петро Мірчук.Українська Повстанська Армія 1942-1952. - Мюнхен, 1953. - 319с.
22.Тарас Чупринка, Головний Командир УПА. Бійці і командири Повстанчої Армії. (Звернення). - Повстанець. Квітень-травень 1945. - №23.
24.Степан Бандера Перспективи Української революції. Мюнхен. Мюнхен «Видавництво Організації Українських Націоналістів», 1978. - 640с.
25.Тарас Бульба Боровець. Армія без держави. - Львів, «Поклик сумління»,1993.
26.Володимир Сергійчук. ОУН-УПА в роки війни: нові документи і матеріали. - Київ «Дніпро», 1996. - 493с.
27.П.Содоль.Українська Повстанча Армія 1943-1949. Довідник. Пролог. - Нью-Йорк, 1994. - 199с.
28.Віктор Ідзьо. Українська Повстанська Армія – згідно аналізу свідчень німецьких та радянських архівних джерел. Науковий Вісник Українського державного університету. - М., 2004. - T.V.
29.Віктор Ідзьо. Роль керівництва УПА та політичного проводу ОУН в створенні Української Головної Визвольної Ради в світлі аналізу джерел та оцінках визначних її діячів.(1944-2004). Науковий Вісник Українського державного університету. - М., 2004. - T.V.
30.Віктор Ідзьо.Українська Повстанська Армія - згідно аналізу сідчень німецьких та радянських архівних джерел. - Львів “Сполом”, 2005. - 208с.
Віктор Ідзьо.Українська Повстанська Армія - згідно аналізу свідчень німецьких та радянських архівних джерел. - Львів “Сполом”, 2008. Видання II. - 208с.
Віктор Ідзьо.Українська Повстанська Армія - згідно аналізу свідчень німецьких та радянських архівних джерел. - Львів “Сполом”, 2021. Видання III. - 208с.
31.Віктор Ідзьо. Організація Українських Націоналістів. Українська Повстанська Армія. Українська Головна Визвольна Рада згідно свідчень німецьких та радянських архівів. Наукове видання. - Львів, Видавництво Університету «Львівський Ставропігіон», 2016р. - 202с.
32.Євген Перепічка. Феномен Степана Бандери. - Львів “Сполом”, 2006. - 736с.
33.Сергей Ткаченко. Повстанческая Армия. Тактика борьбы. - М., 2000. - 508с.
34.W.Benz. Dimension des Volkermordes. - Munchen, 1991. - 528s.
35.Roman Drozd. Ukrainska Powstancza Armia. - Warszawa, 1998. - 285s.

Розділ ІІ.
Українська Повстанська Армія –
згідно аналізу свідчень німецьких та радянських архівних джерел

Українці вступили в ХХ століття нацією без держави. Більше як 300 років українські патріоти боролися за незалежність і утворення власної держави з Росією, Німеччиною, Австрією, Польщею.

В ХХ столітті український народ відкрито вступив в боротьбу за здобуття незалежності своєї держави з польським націоналізмом, гітлерівським та сталінським тоталітарними режимами.

Цю боротьбу за незалежність України вела передова частина українського народу, української інтелігенції, яка об'єдналася в одну політичну організацію – Організацію українських націоналістів (ОУН), що вела боротьбу політичними методами, та сформованою нею військовою організацію Українською Повстанською армією (УПА).

Оскільки роль ОУН в вже цілком достатньо відображена в багатьох наукових дослідженнях, то в даному дослідженні на джерельному матеріалі радянських та німецьких архівних матеріалах ми попробуємо відобразити діяльність УПА, яка конкретно боролась військовими методами за незалежність України проти німецького, польського фашизму та радянського талітаризму.

Щоб зрозуміти необхідність виникнення УПА слід з'ясувати проблему її виникнення. Як бачимо із ходу подій ІІ Світової війни, вона розколола український народ на дві частини, де частина їх вступила до лав Червоної Армії, друга до лав у складі батальйону Нахтігаль та дивізії Галичина до військ німецького вермахту, а третя, яка усвідомила необхідність боротьби з одним і другим ворогами українського народу, очолила боротьбу на незалежність України у лавах УПА. Внаслідок тяжкого тоталітарних режимів, як радянського так і німецького, більш національно свідома частина українського народу уже в 1940-1942 роках утворює Українське Повстанську Армію, яка з 1940, тобто після проголошення незалежності України мислитись як армія, яка повинна захищати український народ від поневолювачі.

Власне з 1941 року ОУН а в подальшому УПА до 1944 року боролася з німецьким фашизмом на території України. В цей час національно-визвольна війна українського народу за незалежність набирає рис загальнонаціональної війни.

Таким чином 30 червня 1941 року ОУН проголосила у Львові створення Української держави, яку очолив Ярослав Стецько, і яка через декілька днів існування була знищена німцями. Гестапо арештувало С.Бандеру і весь український уряд і кинуло в концтабір. З цього часу постало питання активної боротьби з німецькими окупантами України. Власне в це час, як вважає Євген Старів, з 15 вересня 1941 року розпочала свою діяльність УПА.

Як засвідчують радянські архіви, перші військові загони УПА появились зразу ж після початку війни між Німеччиною і Радянським Союзом в липні 1941 року на Поліссі в районі м. Олевськ на Ровенщині, ці перші українські формувння так і називалися – Українська Повстанська Армія. УПА вже в цей час вела війну проти відступаючих радянських військ і захищала українське населення від грабунків утікаючих радянських солдатів, налічувала вона в цей час від 3 до 5 тисяч чоловік, очолював її Тарас Боровець (псевдонім Бульба).

Скоро в Рівне ввійшли німецькі війська, адміністрація наказала УПА скласти зброю, однак цього не сталося, УПА перейшла в підпілля, її командування дало наказ у кожній місцевості створювати бригади і курені для подальшої боротьби. Такий наказ збільшив кількість УПА і вже в кінці 1941 року УПА нараховувала до 10-ти тисяч воїнів. На початку 1942 року Т. Боровець (Бульба) віддав наказ УПА проводити карально-терористичні акції проти німецьких фашистів в тилу і проти вермахту на фронті. Така ситуація відновила організовану діяльність УПА, всі її частини виходять із підпілля і починають в організованому вигляді поширюватися по всій території Галичини, Волині та Київщини.

Власне, як засвідчують радянські архівні джерелпа, з 1942 року на території України появилась третя незалежна від німців і комуністів сила УПА. Літом цього ж року, як засвідчують радянські архіви, УПА зацікавилась Москва, яка прислала на переговори з командуванням УПА до Бульби радянського полковника Лукіна. Він пропонував підтримку зброєю, яку будуть скидувати з літаків, якщо УПА розверне проти німців диверсійно-терористичну діяльність. В планах радянського командування було для початку вбити гавляйтера України Е. Коха.

В цей же час командування УПА вступило в переговори із другою стороною, німецьким командуванням на території України. Німці обіцяли реорганізувати УПА в поліцейські частини для боротьби з червоними партизанами.

На переговорах з радянським та німецькими представниками, керівництво УПА вимагало визнати в подальшому Україну незалежною державою, однак ні радянська ні німецька сторона не згоджувалися з вимогами ОУН-УПА. В їхніх планах не було програми визнання незалежності України.

Все ж ці переговори з радянським керівництвом дозволило керівництву УПА на початку 1942 року заключити тимчасове перемир'я з радянськими партизанами.

В цей же час ОУН реорганізовує УПА в єдину військову силу українського народу. Таким чином внаслідок реорганізації всіх частин та переняття керування ОУН цією бойовою частиною, в 1943 році УПА набирає рис найбільш масової до 300 тисяч воїнів, сили, яка активно розпочала боротьбу українського народу з німецьким фашизмом і радянським більшовизмом.

Як засвідчують радянські архівні документи на Волині УПА активно діяла уже в 1942 році в Галичині в кінці 1942 - на початку 1943 року.

Безпосереднім поводом для створення відділів УПА на всій Правобережній Україні став німецько-фашистський терор проти українського народу в 1942 році. З цього часу УПА почала проводити боротьбу проти зовнішніх ворогів: Німеччини, СРСР, польських військових формувань та польського підпілля на території України.

Передусім в 1943 році ОУН (б) оголосила війну німецько-фашистській державі. В серпні 1943 року всі структури військ УПА перейшли в юрисдикцію ОУН (Б), чисельність УПА в цей час нараховувала від о 300 до 350 тисяч боєздатних бійців. Всього за весь період функціонування УПА її чисельність досягала до 400-500 тисяч озброєних бійців. Якщо повважати, що окрім УПА функціонували і другі українські повстанські з'єднання на Волині та Київщині, враховуючи і підпільників всіх рівнів, закордонних представників УПА в країнах Центральної та Західної Європи в Америці, Канаді, Австралії, Аргентині - то можна припускати, чисельність учасників українського національного опору про німецько-фашитських загарбників та радянських поневолювачів українського народу було не менше як 800 - 1 млн осіб.

Як бачимо із архівних документів, політична платформа УПА базувалася на українській національній ідеології, згідно якої за безпосередньою участю УПА українці повинні здобути в боротьбі з ворогами українську незалежну державу, серед сусідів держав.

Першим командущим УПА був полковник Д.Клячківський (Клим Савур), начальником штабу – полковник Л.Ступницький (Гончаренко), начальником оперативного відділу – полковник М.Омелюсик. З кінця 1943 року УПА очолив генера-хорунжий Роман Шухевич (Тарас Чупринка).

Для активізації боротьби з німецькими та радянським окупантами УПА була розділена по територіальному принципу на 4 бойових підрозділи:

УПА-Північ (командмр Д.Клячківський) - цей великий підрозділ УПА вів бойові дії на Волині, Поліссі, Житомирщині та Київщині.

УПА-Захід (командир В.Сидор) – цей великий підрозділ вів бойові дії на території Закарпаття, Галичини, Буковини.

УПА-Підень (командир Є.Грабець - цей великий підрозділ вів бойові дії Вінниччині, Кременеччині, Молдавії, Одещині.

УПА-Схід - воював в центральних і схдни областях України.

Всім краєвим командирам і штабам, як засвідчують радянські військові архіви, підчинялись військові округи. Їм в свою чергу - курені, кожний із яких включав 4 сотні кожна з сотень налічувала близько 200 бійців.

З самого початку УПА робила збройні напади на німецькі гарнізони, склади з метою всесторонного озброєння.

В подальшому УПА воювала з радянськими партизанами, німецькими та радянськими військами, військами НКВД, польським бойовиками, підрозділами Армії Крайової.

В 1943 році УПА все активніше воювала проти німецько-фашистських військ, які терпіли на сході поразку за поразкою. Така військова тактика УПА зробила прилив бійців в її ряди. Чисельність УПА збільшилася до 400 тисяч і вона могла активно діяти проти німців, як в

Галичині, Буковині, Волині так і на Київщині. Все це сталося внаслідок створення єдиного командування УПА, яке очолив генерал Р.Шухевич.

В серпні 1943 року в УПА пройшла реорганізація, гідно якої УПА являлася однією представною військовою організацією, яка мала право на території України вести боротьбу проти "німецьких фашистів і радянських більшовиків" за звільнення української нації та утворення незалежної української держави.

В цей же час ОУН наказав УПА звільнити українську землю від інших іноземних військово-політичних формувань, в першу чергу польських. Слід наголосити, що єврейське питання було лояльне і, як засвідчують радянські військові архіви: " євреї приймали участь в українському національно-визвольному русі, працюючи в відділах УПА, лікарями, перекладачами, станичними". В цей же час УПА почала надаати євреям, які тікали з німецького полону допомогу і право на проживання на підконтрольних їм територіях.

За таких обставин УПА всеціло в кінці 1943 року включилася в війну з німецько-фашитськими загарбниками на всій території України.

Особливо кипучою ця боротьба, про що засвідчують німецькі та радянські архіви, вела УПА з "німецькими наїзниками" в 1944 році. Окрім знищення німецьких підрозділів, штабів, УПА активно озброювалася за рахунок захоплених німецьких військових та продуктових складів.

З осені 1944 року УПА концентрує свою увагу на боротьбі з польським військовими формування на території України, а з початку 1945 року УПА концентрує увагу в боротьбі проти радянських партизан та Червоної Армії.

Запеклі бої з регулярними радянським військами продовжувалися і після проходження через Україну основних сил Червоної Армії.

Після закінчення ІІ Світової війни і капітуляції Німеччини війна УПА з органами радянської влади значно посилюється. Це було обумовлено надзвичайною жорстокістю (у більшості випадків садизмом) карально-репресивного апарату НКВД-МГБ, мародерством комуністичних функціонерів, їх моральним та фізичним знущанням над українським населенням. За таких обставин боротьба УПА проти радянсько-азіатського садизму, проти окупантів зі Сходу, велась з такою заповзятістю всім українськми народом більше як 10 років. Як зазначать радянські державні документи, офіційно згідно з "Постановою кабінета міністрів України" від 8 лютого 1994р. Період з 1944 по 1951 р. Йшла боротьба УПА з Радянською владою. Характерно, що уряд РФ також прийняв ці формулювання.

Як засвідчують розглянуті нами джерела ареною боротьби УПА була велика територія України близько 12 сучасних областей України на якій проживало до 20 млн. людей. При цьому слід наголосити, що УПА вела активні бойові дії за звільнення свого народу він комуністичного рабства виключно на українських етнічних землях, а також землях, які сталінський режим "подарував Польщі": Лемківщині, Перемишльщині, Ярославині, Холмщині та Підляшші.

Внаслідок встановлення жорстокого людиноненависницького комуністичного режиму, у протидію останньому УПА створила додаткові військові підрозділи, національно-державну структуру для партизанської війни. Слід наголосити, що цілі великі райони управлялися національно-державними структурами, які протидіяли встановлення влади більшовицько-комуністичного режиму. Всі ці державно-господарські структури підчинялися ОУН та УПА, що спричинило до виникнення в Західній Україні двовладдя. Владу ОУН-УПА представляли станиці, кущі, районні, над районні, обласні та крайові провідники ОУН.

За таких обставин обидві сторони УПА та радянські окупаційні війська вели бої, УПА за визволення українського народу з чужоземного азіатсько-більшовицького тоталітарного режиму, що є явищем святим для народної армії, з другого боку комуно-більшовицька Росія за утвердження тоталітаризму, російського великодержавного шовінізму та російського інтернаціоналізму в Західній Україні.

Радянські джерела засвідчують, згідно довідки НКВД УРСР, яка була підписана замісником наркому Т.Строкачем, який був куратором Західних областей України з лютого 1944р. До жовтня 1945р.: "Червона Армія провела 266854 бойових операцій проти ОУН та УПА. За цей час було вбито 98846 воїнів УПА та підпільників, взяті в полон і арештовані 104990 чоловік. Як вказано в документі, зі сторони військ НКВД було вбито і пропало безвісти 34 тисячі 076 бійців і це всього за 20 місяців".

Це була перша і остання “Справка” представників влади УРСР про бойові дії УПА з Червоною Армією. В подальшому вся інформація засекречується і переходить виключно в розпорядження керівництва НКВД.

Слід наголосити, що війна УПА під керівництвом генерала Р.Шухевича з Червоною Армією активно продовжувалася до, як засвідчують радянські архівні джерела, 5 березня 1950 року, однак інформація про поразку та втрати військ НКВД-МГБ тут не подано. Ці джерела являється засекреченими до сьогоднішнього для.

Після загибелі головнокомандувача УПА генерала Р.Шухевича, новий головнокомандувач УПА В.Коваль ще до 1955 року наносив удари по військо-політичні системі радянського режиму, однак в зв’язку з арештом НКВД головнокомандувача В.Коваля, ряд значних військових з’єднань УПА втративши централізоване керівництво, побачивши безперспективність подальшої боротьби з радянським режимом, по наказу Проводу ОУН відійшла через гірські райони Словакії та Чехії в Федеративну Республіку Німеччини та Австрію.

Причиною відходу УПА на захід була масова депортація українського народу в Сибір в Польщі такаж депортаці під назвою “Операція Вісла” та терор і репресії НКВД-МГБ та Червоної Армії над мирним українським населенням.

УПА відійшла непереможеною і в рамках західноєвропейських демократій продовжувала боротьбу, яка завершилася обранням голови Проводу ОУН та Голови Конгресу Українських Націоналістів, складовою частиною якого є Браство УПА Слави Стецько народним депутатом Незалежної Української держави в 1991 році.

Щоб зрозуміти, тактику ОУН-УПА, яка привела український народ до незалежності в 1991 році слід розглянути, саму структуру українського національно-визвольного руху за незалежність України в 40-50 роках ХХ ст.

Як засвідчують сукупність німецьких, польських, радянських архівних документів, структура українського національно-визвольного руху складалася з ряду основних складових – політичної організації (партії) ОУН, військової організації УПА, яка мала чітке командування, а тобто всю строгу військову структуру починаючи від генерала гловнокомадувача, закінчуючи такою ж структурою Служби Безпеки, яка мала у своєму складі розвідку і контррозвідку, військову поліцію.

Всі структури УПА від верхнього ешелону влади до найменшої (співчуваючих) селян, підпільників, були озброєні, як тяжкою так і легкою зброєю. Слід наголосити, що в структуру УПА входили підрозділи осіб, які легально проживали в селах і містах. В структуру УПА входили бункери, які мали різне призначення, вони оберігали загони воїнів УПА, використовувалися як склади для зброї, продуктів, медикаментів.

Слід наголосити, що підрозділи УПА, їх командний склад був укомплектований високого рівня військовими професіоналами, які в свій час були офіцерами відповідно: австрійської, німецької, польської та радянської армій. За таких обставин УПА на цій основі вела підготовку військових кадрів для діючих підрозділів, спеціально організовувала школи де навчала командирів для ведення наступальних та оборонних операцій. Займалася військово-патріотичним вихованням молоді, яка мала поповнити лави УПА. Поява таких шкіл була обумовлена ростом чисельності УПА. В зв’язку необхідністю офіцерських кадрів були створені “Старшинські школи УПА”, які взяли на себе обов’язки підготовки фахівців військової справи.

Слід наголосити, що викладачами в школах, як засвідчують матеріали радянських військових архівів, були офіцери німецької, польської, радянської армій високого рівня: полковники, майори, капітани, лейтенанти. В школах читались такі предмети: польова тактика, внутрішня і караульна служба, вивчення різних систем озброєння, топографія і картографія, санітарно-медична підготовка , організація розвідки, підривна та диверсійна справа.

Особливу увагу приділялось тактиці бою, дисципліні, давались бойові завдання для автоматників.

За свідченнями радянських архівних джерел в Луцьку штаб УПА організував школу по підготовці військових кадрів, яка підготовила 600 бойових командирів віком від18 до 24 років.

Німецькі військові джерела свідчать, що за 1942 рік ОУН через об’єднаняя “Бойтур”, “Юнацтво”, “Просвіта” вела підготовку старшинських кадрів.

На західні Україні, за даними німецьких джерел, в 1943 році були створені велика кількість офіцерських шкіл з метою забезпечення підрозділів УПА. Одна із них “Дружинники” випустила в 1943 році 120 офіцерів УПА. Вона розташовувалася біля міста Мости Великі, нею керував Дмитро Грицай (Перебийніс) в подальшому генерал УПА і начальник генерального штабу УПА. Керував школою підготовки офіцерів УПА на Волині майор Поль-Польовий.

У 1944 році штабом УПА була створена велика офіцерська школа “Олені” по підготовці командирів УПА біля с.Брязи в Карпатах. Нею керував командир УПА Хмель, а пізніше після об’єднанняя двох шкіл, переведений з Волині майор Поль Польовий.

Слід наголосити, що викладачі в цій офіцерській школі УПА були високопрофесійні офіцери : Українського легіону, Червоної Армії, Польської армії, офіцери з дивізії Галичина.

Всього за період 1944 року школа “Олені” підготовила до 500 офіцерів і командирів УПА.

Ще раз опишемо основних викладачів цієї офіцерської школи: Сотник Босий – бувший офіцер Українського Легіону, галичанин, майор Лісовий – кадровий офіцер Червоної Армії з Придніпров’я, майор Степовий – кадровий офіцер Червоної Армії, майор Гамалія з Придніпров’я – кадровий офіцер Червоної Армії – Придніпров’я, майор Кацо, осетин –кадровий офіцер Червоної Армії. Тут же були викладачами сотник Береза, кадровий капітан, викладач у військовому училищі Червоної Армії, автор підручника для УПА “Основи партизанської війни”, військовий інженер капітан Крутий, бувший офіцер технічних частин Червоної Армії, сотник Ярема офіцер Українського Легіону, політичний наставник Руслан, начальник розвідки Ждан. Ад’ютантами командира школи майора Поля Польового були поручники польської армії Зміюка (Вітовський) і Ткачук, лікарями доктори Максимович і Кум, євреї по національності. Духівником школи був отець Греко-католицької церкви отець Рафаїл.

Наявність великої кількості вищих офіцерів українців з Лівобережної України, бувших кадрових офіцерів Червоної Армії, та вищих навчальних військових закладів не випадковість, всі ці офіцери, як засвідчують радянські секретні архівні документи, повірили в реальність відновлення Української держави за безпосередньою участю УПА. Слід наголосити, що підполковники і майори українці з Східної України складали більшу половину командного складу УПА, тільки 30% командирів УПА були вихідці з Галичини, що утаювалося радянським керівництвом і державними органами при висвітленні питання командного складу УПА.

Слід наголосити, що в другій половині 1943 року в УПА був утворений підрозділ із узбеків, командир бувший майор Червоної Армії, Ташкент, азейбаржанців, була і російська сотня УПА, організована із офіцерів бувшої Червоної Армії, яка в боях з німцями відзначилась надзвичайною хоробрістю.

Слід наголосити, УПА в основному була народною армією, основу якої складали українські селяни бідняки і середняки – близько 60% , українські робітники 20-25%, інтелігенція –15%. УПА, як засвідчують радянські військові джерела, мала добре організовану структуру і органи командування.

Війське командування УПА очолювали головнокомандуючий та головний штаб УПА.

Головнокомандувачами УПА були з весни 1943 Д.Клячківський (Клим Савур), з 1943 по 1950 роки Роман Шухевич (Тарас Чурикна), з 1950 по 1955 роки В.Коваль. Головнокомандуючому підчинялися краєві командири і краєві штаби УПА, Краєвому командуванню підчинялись командири військових округів і їх штабів. А їм в свою чергу командири секторів (відтинків)зі своїми штабами.

За допомогою штабів командири всіх рангів керували підрозділами УПА, збирали свідчення про противника, його озброєння, чисельність, планували і проводили військові операції. З метою більш чіткого керівництва майже пів-мільйонною армією УПА було розділена по територіальному принципу на чотири частини:

УПА - Північ – була організована в жовтні 1942 року, коли були сформовані два перших загони (сотні) УПА – Остапа (Сергія Качинського) і Довженко-Коробки (Перегийняка). В листопаді и грудні були організовані ще три сотні – Дороша, Крука і Гонти. В лютому 1943 ці підрозділи були в куренями. Всіми організаційними процесами від ОУН керував полковник Шелест (Конрад, Зов), дійсне прізвище Василь Сидор. Ріст УПА-Північ пройшов весною 1943 року, коли волинські допоміжні частини української поліції ввійшли в структуру УПА.

Першим командиром УПА-Північ став полковник Роман Клячківський (Клим Савур). На цій посаді він залишався до своєї геройської смерті 12 лютого 1945р.

Весною в ряди УПА вступив бувший полковник УНР Леонід Ступницький, якому полковник Шелест передав посаду командира УПА-Північ підвищивши його до чину генерала. На цій посаді під псевдонімом генерала Гончаренка він займав до часу своєї геройської загибелі 30 липня 1944 року.

В зв'язу з охопленням УПА всієї території Волині та Полісся, головне командування УПА вирішило оформити військові округи. Південно-західний був розділений на дві частини, де військом округом "Турів" керував командир Рудий, і "Заграва" – командир Пташка (Сильвестр Затовканюк), військовим округом "Волинь-південь" – командир Береза. В вересні 1943 року військові округи "Турів", "Заграва" були з'єднані в одну оперативну групу "Лісова пісня". Її командиром став сотник Дубовий, його замісником по адміністративних справах був командир Юрко, заступником по військовій справі – командир Стаєр. В лютому 1944 р. Коли погинув Пташка обидва військові округи були знову розділені, сотник Дубовий став командиром військового округу "Заграва".

Як бачимо із документів весною-літом 1944 року склад УПА-Північ був такий:

Командир УПА-Північ – полковник Клим Савур (Р.Клячківський), заступник командира полковник Карпович-Кременецький (Михайло Медвідь), начальник штабу – генерал Гончаренко (Л.Ступницький).

Після загибелі Клима Савура, угрупуванням УПА-Північ командував генерал Гончаренко, опісля після його загибелі полковник Карпович–Кременецький, геройськи загинув 4 липня 1945р. Після нього угрупування УПА-Північ керував майор Дубовий. (як відмічають радянські військові архіви всі прекрасні військові фахівці).

В подальшому, щоб зменшити втрати з'єднання УПА-Пвініч воювала проти більшовицьких окупантів України чотирма куренями, та сотнями, які розпорошувались на чоти і рої(менші підрозділи УПА), щоб не бути знищеними. Така тактика дала можливість проводити військові дії УПА-Північ до 1950 року.

На території Галичини уже в 1942 році була утворена УПА-Захід. Сюди були включені частини УПА які діяли на Буковині, де командиром був Луговий.

Керівником УПА-Захід був полковник Рицар. Його територію охоплювали всі Карпати, на Львівщині і Тернопільщині керував полковник Шелест (Вишитий), якого ОУН було скоро призначено командиром всього угрупування УПА-Захід, начальником штабу якого був сотник В.Хмель.

За період 1944-1945 років найбільшого військового розвитку УПА-Захід командний склад УПА-Захід був такий:

Командир УПА-Захід – полковник Шелест-Вишитий, начальник штабу – сотник В.Хміль.

1.Військовий округ "Лисеня" , командир майор В.Грім.

Курені "Холодноярці" – командир Град, курінь "Бурлаки", курінь "Лісовики", курінь "Рубачі" – командир Чугайстер, курінь "Буйні", курінь "Іголки".

2.Військовий округ "Говерла" – командир майор Степовий, потім полковник Хмара.

Курінь "Буковинський"- командир майор Лісовий, сотні: "Авангард" – командир Павленко, "Сірі вовки" – командир Бистрий, "Бояри" – командир боярин.

Курінь – "Перемога" (командир Недобитий), командири сотень: Підгорський, Дорошенко, Хмара.

Курінь – "Гайдамаки" (командир Рен), сотні :" Черемош", "Чорногора", "Говерла".

Курінь "Карпатський" (командир Козак), сотні: "Березівка", "Трембіта", ім.. Колодзинського.

3. Військовий округ "Чорний ліс" - командир полковник Різун- Грегіт (Микола Андрусяк).

Курені:"Смертоносні" (командир Чорний), курінь "Підкарпатський (командир Прут), курінь "Дзвони" (командир Хмара), курінь "Сивуля"(командир Іскра), курінь "Довбуш" (командир Гамалія), курінеь "Бескид" (командир Довбуш).

4.Військовий округ "Маківка" – командир майор Козак.

Курені: "Леви" (командир Н.), курінь "Булава" (командир К.), курінь "Зубри" (командир Прут), курінь "Летуни" (командир Летун), курінь "Журавлі" (командир Г.), курінь "Бойки", ім. Хмельницького(командир Грузин), курінь "Басейн" (командир Татаско).

5.Військовий округ “Буг”- командир – полковник Вороний.

Курені:”Дружинники” (командир Черник), курінь “Галайда” (командир Єм), курінь “Кочівники” (командир Штиль), курінь” Переяслави” (командир Бриль), курінь “Тигри” (командир Ромко), курінь “Перебий ніс” (командир Шумський).

6 Військовий округ “Сан” – командир Орест.

Курінь”Вовки” (командир Ягода-Черник).

Сотні:”Вовки-1”(командир Карпо), “Вовки –2”(командир Дуда), “Вовки-ІІІ”(командир Багряний).

Курінь: “Месники” (командир Залізняк).

Сотні: “Месники-1”(командир Шум), “Месники-2”(командир Біс, Баглій), “Месники-ІІІ” (командир Ярий), “Месники IV”(командир Туча), “Месники V”(командир Калинович).

Курінь Рена (командир Рен).

Сотні: “Бурлаки”, “Веселого”, “Іскри”.

Курінь Євгена (командир Євген).

Курені особливого призначення:

“Сіроманці” (командир Яструб), (поліг в 1945 р.), “Полтавці” (командир Максим), загинув в кінці грудня 1945 р., в подальшому цей відділ УПА очолив сотник Листок (загинув 6 травня 1946 року), “Чорноморці” (командир Сич).

Після переходу фронтів, а власне великих боїв в Закерзонні в 1946-1947 роках, військовий округ “Сан” діяли відділи УПА чисельністю від 150 до 200 бійців.

Тут були утворені:

1 Територіальний відтинок “Лемко” – командир майор Рен.

Відділи: Бурлаки, Громенко, Хріна (120 бійців), Мирона (120 бійців), Ластівки, Стаха, Бурого, Дідика, Бродича, Семена, Крилача, Орского.

2.Територіальний відтинок “Бастіон” (Перемищина), командир Залізняк, відділи: Хоми, Байди, Чорного, Осипа, Черніка, Нечая, Зруба.

3.Територіальний відтинок “Данилів” (Холмщина), командир сотник Б.

Відділи:

“Вовки-1” (командир Капка, потім Кропива, потім Яр).

“Вовки-2”(командири Лис, Дуда).

“Вовки-3” (командир Звіздар, потім Гайда, потім Давид).

“Галайда” (командири Куліш, Ворон).

“Кочовики” (командир Штиль).

Після реорганізаці в відділи УПА в районі Карпат і Підкарпаття в 1947-1948 роках діяли відділи: “Авангард”,”Басейн”, “Бистриця” ім..Богуна, “Березинський”, “Бистрі”,”Булава”, “Вершники” ім..Вітовського, “Гуцули”ім..Гонти”, “Звони”, “Дністер”, “Довбуш” “Донського”, “Дружинники”, “Зубри”, “Журавлі”, “Заграва”, “Залізні ім. Колодзинского”, “Круті”, “Летуни”, “Лели”, “Наддніпрянці”, “Непереможні”, “Опришки”, “Рисі”, “Сивуля”, “Сірі”, “Сірі Вовки”, “Сіроманці”, Смертоносні”, “Спартак”, “Сурма”, “Сурмачі”, “Трембіта ім.Хмельницького”, “Хорти”, “Черемош” “Чорні Чорти”, “Чернота”, “Чорногора”.

Із всіх наявних архівних джерел можна зробити висновок, що УПА-Захід воювала найбільшою бойовою військовою одиницею, яка називається “Курінь”(4-5 сотень, близько 1000-1500 бійців) і тільки у випадках великих операцій курені об’єднувалися керівництвом УПА-Захід у велику військову оперативну групу.

Велику окрему групу складала УПА-Південь, яка сформувалася приблизно в червні 1941 року, і в цей час складала біля 1000 бійців. Свою діяльність УПА-Підень намагалася поширитись на території Одещини, Кривому Розі, Дніпропетровську, Маріуполі, Сталіно і в деяких других місцях, в яких виникли сильні підпільні центри із місцевого українського населення. Одеса стала центром друку підпільної літератури для всієї України. Тут випускалися листівки, брошури. Особливо сильну роботу УПА-Південь розвернула під час німецької окупації України в 1941-1944 роках. В 1943 році по ініціативі Діда Тараса в Холодному Яру був організований придніпровський курінь УПА – командир Кость. Після цього на Уманщині був організований другий відділ УПА - командир Остап. Скоро всі відділи об’єдналися в курінь, який очолив командир Шаблюка.

Літом 1943 року головне командування УПА призначило командиром УПА-Південь полковника Батько (Омеляна Грабця).

В 1943-1945 роках склад УПА-Південь, як засвідчують архівні джерела, був такий:

Командир УПА-Південь - полковник Батько, замісник командира Антін (загинув в грудні 1943р.), начальник штабу – Кропива (погинув в червні 1944р.).

Військові округи:

1.”Холодний Яр” – командир Кость, начальник штабу Дід Тарас.

Курені:”Шаблюка”, “Довбуша”.

2.”Умань” – командир Остап, начальник штабу Нюра.

Курені: Довженко, Бувалого, Андрія-Шума.

3.”Вінниця” –командир Ясень.

Курені: Старчана, Мамая, Буревія.

В 1944-1945 рока курені “Вінниця”, та “Умань” вели великі запеклі бої з військами НКВД. В цих боях в Грубенських лісах мали великі втрати курені військового округу “Холодний Яр”. 10 червня 1944 року після загибелі командира УПА-Південь полковника Батько, цій бойовій структурі було наказано діяти невеликими загонами. В подальшому в 1945-1946 роках уцілілі підрозділи УПА-Підень були включені у склад угрупування УПА-Північ.

В цей же час керівництвом УПА була створена УПА-Схід, основу якої складали загони УПА на Житомирщині, які розташовувалися в районі Коростеня в Малинських лісах – командиром УПА-Схід було призначено Енея. Декілька його загонів перейшовши Дніпро отабрилися в Чернігівських лісах. Осонову цих частин УПА-Схід складали курені “Верещаки” та “Євгена”. Весною 1944 р. На схід на допомогу цим з’єднанням підійшов курінь Дороша.

Відомо, що скоро УПА-Схід у 1944-1945 роках вступила у боротьбу на Київщині та Чернігівщині з багаточисельними військами НКВД. З 1945 року про діяльність цих підрозділів немає ніяких свідчень. Із слів залишених в живих воїнів УПА-Схід, це угрупування майже повнісю геройськи загинуло в чернігівських лісах внаслідок нерівних боїв з багаточисельними військами НКВД в 1944 році, в це же час загинув геройськи командир УПА-Схід Еней, а на початку 1945 року, новий командир УПА-Схід курінний Дорош, залишки цього підрозділу відійшли на Волинь.

Як бачимо внаслідок добре організованої та сильної війської організації УПА, український національний рух набув розвитку майже по всій території України, що уже в в 1941 році налякало німецько-фашитську каральну машину. Як відомо із достовірних німецьких військових джерел німецьке командування для приборкання УПА кинуло в українські ліси війська СС, поліцію (яка складалася із поляків) угорські та румунські війська, різні національні батальйони у складі вермахту. Однак не дивлячись на каральні операції німців, які були зайняті проблемами на фронтах, УПА вдалось вистояти і завдати німецьким окупантам України з 1941 по 1944 роки, відчутного удару.

Як бачимо із джерел агресивна політика німецького імеперіаліззу заставила “шуцманів” українців з німецької поліції разом зі зброєю в 1943 році в масовому порядку перейти в УПА. Німецькі архіви засвідчують, що в 1943 році проти УПА діяли такі частини СС: ”Мертва голова” та військові формування служби безпеки СД. Найбільшою військовою акцією німців проти УПА була акція на Гороховщині в травні 1943 року, яка проводилася три неділі. Хоча деякі підрозділи УПА зазнали втрат в основному від нальотів авіації, однак розгромити УПА німці не змогли.

В середині 1943 року німецькі війська провели операцію на території Луцької області, однак великі втрати змусили їх припинити операцію.

Скоро німецьке командування вирішило повністю знищити УПА для проведення цієї операції було організовано військові сили під керівництвом генерала Гінцлера, однак раптово напасти на УПА німцям не вдалось, оскільки розвідка УПА добула всі секретні домументи цієї операції і наступавши на бази УПА німецькі війська не досягли успіху. В цей же час підрозділи УПА організували засади і напади на німецькі війська і завдали їм повного розгрому.

Після цього розгрому німецьке командування направило” фахівця по боротьбі з бандитами” обергрупенфюрера СС і генерала поліції Фон дем Баха, однак і цяширокомаштабна операція не дала жаданих результатів. Як бачимо із німецьких документів, тільки з жовтня по листопад 1943 року УПА провела з німцями 47 боїв, в 1944 році УПА провела з німцями 125 боїв і нападів на їх

склади та підрозділи стаціонарної дислокації військ. Не дивлячись на жорстокі методи та масовий терор проти українського населення в 1943-1944 роках німецько-фашитському військовому командуванню на території України не вдалося зломити національно-визвольний рух, який ипроводила УПА про німецьких окупантів не дивлячись на розстріли та терор, ця армія без держави, опираючись на сили виснаженого народу, продовжувала боротьбу.

В 1944 рока на територію України вступає інший окупант комуно-більшовицька Росія (СРСР) зі своїми репресивно-каральною машино: НКВД, МВД і НКГБ-МГБ, не менш дикими за методами ведення війни були і частини Червоної Армії.

Перші військові сутички між Червоною Армією, НКВД та УПА відбулися вже в 1944-1945 роках, про що наголошувалось вище. Вступаючи в Центрально-Західно українські землі Червона Армія відчула сильні напади УПА, якій вдавалося знищувати окремі підрозділи радянських військ. Військово-політична доктрина заставляла УПА уже на початку 1944 року вступити в боротьбу з новим жорстоким окупантом України – більшовицькою військово-політичною машиною. Червона Армія бачачи, що в її тилу активно діє УПА, яка знищує цілі відділи, відтягувала значні сили для боротьби з УПА. Тільки в 1944 році УПА 154 рази нападала на підрозділи Червоної Армії, вбито від 500 до 1000 червоноармійців, захоплено склади зброї, провіанту, медикаментів, боєприпасів. Напади УПА на підрозділи Червоної Армії закінчилися в 1944 році загибеллю генерала М.Ватутіна. Для боротьби з УПА І Український військ виділив: 1 кавалерійську дивізію, 20 бронемобілів, 8 танків.

Уже в березні 1944 р. В бій з УПА вступили головорізи з військ НКВД. Вони провели "операції на Тернопільщині, Дрогобицькій області, де було в ході боїв вбито 1174 воїна УПА, взято в полон 1108, а також 6 тисяч осіб було відправлено в Сибір, які уклонялися від служби в Червоній Армії.

Особливо жорстокими операціями проти УПА були "операції" контрозвідки "СМЕРШ". Тільки в 1944 році СМЕРШ арештував невинне місцеве населення, яке хоч в чомусь запідозрив. В 1944 році було арештовано близько 200 чоловік.

Основною карально-репресивною силою у боротьбі проти УПА був Народний комісаріат внутрішніх справ (НКВД), який в жовтні 1944 року на Західній Україні створив цілу систему репресивно-каральних органів. Сутність яких збереглася до сьогоднішнього дня. Очолили репресивні органи 6 обласних управлінь-відділів НКВД: Волинський, Дрогобицький, Львівський, Рівенський, Станіславський і Тернопільський, які мали широкі повноваження., а також міські відділи НКВД, районні відділи (61 відділ). Сільські відділки і участки НКВД

В подальшому цю струкуту майже без змін замінила НКГБ і КГБ.

З 3 березнґ 1946 року були реформовані в Міністерство внутрішніх справ МВС та Міністерство державної безпеки (МДБ).

З літа 1946 році, ці воєнізовані репресивно-терористичні окупаційні формування, як засвідчують архівні документи:

а)розпочали широкомасштабні акції проти УПА, завданням яких було фізичне знищення керівництва УПА за допомогою-агентів-бойовиків;

б)створення паралейних підрозділів із секретних співробітників МВД, МГБ під вигядом РУН-УПА для дискредитації українського національно-визвольного руху серед народу.

В цей же час було переведено велику частину співробітників МГБ в міста та села Західної України, які відчасти повинні були діяти як загони УПА. Секретна постанова Ради Міністрів СРСР від 28 січня 1947 року передавала "боротьбу" з "національним рухом" у виключну компетенцію держбезпеки. У роботу було включено: 17 тис.945 чол. і додатково ще 12 тис.714 оперативних працівників. Всього секретними оперативниками в Західну Україну було переведено 25 тисяч бійців МВД і 35 тисяч осіб, які підчинялися МГБ, діяльність яких в Західній Україні з періоду 1947 по 1953 роки є і сьогодні засекречені. Однак можна наголосити, що власне з цього часу почались "колодязні операції", НКВД-МГБ, "мнимі націоналісти" вбивали мирне українське населення і топили його в колодязях".

Як бачимо і радянських секретних документів МВД і МГБ в повоєнні часи, як радянські окупаційні карально-репресивні органи розвернули на території України, яку вони реорганізували в УРСР, широкомасштабну кампанію про ОУН та УПА. Архівні документи наголошують, що за всіми великими і малими підрозділи УПА були "закріплені" конкретні

військові з'єднання та секретні підрозділи МГБ, які робили все, щоб навіть на не великі підрозділи УПА нападати великими військовими частинами.

Як засвідчують архівні документи, уже в 1944 році для боротьби з УПА були сконцентровані наступні сили військ НКВД:

Волинська область – одна стрілецька дивізія, три полки, одна бригада (всього 5 тис. 285 чол.)

Ровенська область – одна стрілецька дивізія і чотири бригади (всього 8 тис.754 чол.)

Львівська область – чотири бригади і один кавалерійський полк (6 тис.525 чол.)

Станіславська (нині Івано-Франківська) область – (всього 1355 чол.)

Чернівецька область – дві бригади (1355 чол.).

Окрім цього весною 1944 року на територію Ровенської та Волинської областей були перекинуті 19-та (2278 чол.), та 21 (2958 чол.) стрілкові бригади НКВД.

Всього в 1944 році в вищеназваних областях воювало з УПА 31 тис. 540 чоловік. Всі ці військові підрозділи були підсилені танками, артилерією. В подальшому все це угрупування, яке виросло до 1945 року до 50 тисяч бійців для боротьби з УПА було передано в розпорядження МГБ.

Слід наголосити, що з 1945 року МГБ проводило проти УПА жорстокі каральні операції, так наприклад 7 квітня 1945 року МГБ організувало велику облаву в якому приймало участь 40 тисяч чекістів під керівництвом 5 генералів. Ця "операція проти УПА" проводилась до кінця травня 1945 в якій приміняли най жорстокі методи. В же час великі військові сили від 30 до 50 тис. солдатів блокували ліси, одночасно роблячи збір інформації про УПА, її підрозділи, командирів тощо.

Так в "операціях проти УПА" в 1946 році було задіяно 58,5 тис. співробітників НКВД-НКГБ. Як засвідчують документи за 1946 рік між МГБ та УПА відбулося близько 1500 боїв та військових сутичок, де радянська сторона втратила до 15 тисяч вбитими, УПА втратила до 5 тисяч вбитими. Як бачимо із рапортів та донесень, керівництву МГБ- ліквідувати УПА за 1946 рік не вдалось. Все це вартувало М.Хрущову посади першого секретаря КП(б)України, його в березні 1947 року замінили Л.Кагановичем.

З цього часу війна з УПА повністю перейшла із рук партійних органів в компетенцію військово-чикістських кіл.

Головою держбезпеки окупаційного режиму УРСР чекістське керівництво призначило генерал-лейтинанта М.К.Ковальчука, який у справах в боротьбі з національно-визвольним рухом в Україні підчинявся самому міністру МГБ. Слід наголосити, що М.К.Ковальчук в час війни був начальником СМЕРША IV Українського фронту і всі його дії були направлені на боротьбу з УПА.

Власне М.К.Ковальчук в 1947 році створив частини, які по зовнішьості були схожі на загони ОУН та УПА. І власне ці загони окупаційної держбезпеки УРСР і тероризували українське населення, проводили під маркою ОУН-УПА широкомасштабні вбивства, грабунки, жахливими терористичними методами.

В з'язку з цим М.К.Ковальчук в Києві розробляв "колодязні операці під маркою націоналістів". Власне в цей час, як засвідчувала радянська преса " націоналісти запятнали себе широкомасштабними вбивствами населення". Вся документація на них на жаль відсутня в московських архівах, вона і сьогодні є засекреченою. Однак вивчені нами ряд документів наголошують, що із-за широкомасштабних військових і терористичних операцій МГБ УПА уже в 1949 році широкомасштабні військові операції не проводила. УПА обмежувала свої дії розвідкою і розширенням агентурної сітки. В це же час МГБ цікавилось всім в УПА, особливо командним складом, командирами згонів, штабами, типографіями. Такми чином терор Ковальчука українського населення операціями "Оборотень", дали можливість М. Хрущову почати критику "методів" Ковальчука. Це заставило Ковальчука і всю окупаціно - репресивну систему діяти ще з більшою жорстокістю. Як засвідчують документи на початку 1949 року по наказу генерал-лейтинанта Ковальчука в Карпати були перекинуті чотири дивізії МГБ для "остаточної ліквідації УПА та підпілля". Велика військово-чикіська операція показала окупаційно-репресивну владу УРСР як людиноненависцьку. Так оглядач газети Нью-Йорк Таймс Г.Болдуїн взнавши про "операції Ковальчука" в Україні повважав боротьбу УПА за незалежність українського народу справедливою і назвав український національно-визвольний

рух єдиним політичним представником українського народу, а УРСР маріонетковим окупаційним терористичним режимом Московської імперії СРСР. Про діяльність МГБ на Україні взнав весь св.т.

Така світова критика та викриття напів-фашиського напів-рабовласницткого режиму УРСР, що потребує подальшого дослідження, застала окупаційні чекістські банд-формування МГБ ще з більшою жорстокістю активізуватися в 1950-1951 роках у війні з УПА.

Як засвідчують джерела московських архівів в боротьбі з українським національно-визвольним рухом репресивний апарат НКВД-МГБ діяв під виглядом національно-визвольних загонів УПА, а потім боївок служби безпеки в проводу ОУН (СБ).

Ці угрупування, як засвідчують документи, "вирішували" наступні завдання – фізичне знищення керівників ОУН, та командирів УПА.

Робили пограбування і вбивства місцевих жителів під іменем ОУН-УПА з метою широкої компрометації національно-визвольного руху.

Проникали в структуру Проводу ОУН з метою дезорганізації і подальшого знищення УПА з середини.

Влаштовували політичні провокації з метою ворожого налаштування українців в Україні-західники – східняки, де східняки хороші, а західники – "бандери".

Першим документом згідно якого політичні провокації, грабунки, вбивства, замаскований терор стали прийшлим режимом, набрали статус державної політики, яким він з того часу залишався до кінця УСРС маємо "Листа наркома внутрішніх справ УРСР В.Рясного №2070/сп від 20 серпня 1944 р. на адресу секретаря ЦК КП(б) України Д.Коротченко". В цьому документі нарком наголосив на необхідності розпуску партизанської дивізії ім. С.Ковпака, як знаходилася під командування генерал-майора П.Вершигори і створення з не спеціальних бойових груп для боротьби з УПА. Партійні органи прийняли і утвердили цю пропозицію і скоро це з'єднання вже діяло як "формування УПА". Його діяльність і сьогодні засекречена і потребує подальшого дослідження.

Однак як свідчать документи, більшість провокаційно-терорестичних груп НКВД-МГБ під маркою УПА діяли в Волинській, Ровенській і Тернопільській областях, хоча їх можна було зустрітим і в других частинах Західно- українського регіону.

Так наприклад в березня 1945 р. управління НКВД по Тернопільській області створило спецгрупу "Бистрого" під керівництвом начальника відділу по боротьбі з бандитизмом майора держбезпеки Соколова. Цей підрозділ в кількості 60 чоловік "плідно функціонував більше як пів року під виглядом відділу повстанського підрозділу СБ". Скільки терористичних актів та вбивств він організував до цього часу засекречено. Однак із рапорту Соколова начальнику І відділу ГУББ НКВС УРСР генерал-майору держбезпеки Горшкову наголошено, що за " діяльність групи та за "заслуги" Соколова було представлено до звання героя Радянського Союзу.

В цей же час була утворена спец група, яка діяла під маркою УПА - "Орел" в складі 35 чоловік, в Рівенській області, створена в травні 1944 р. із бувших партизан і яка діяла до 1 квітня 1945 року. За цей час вона провела біля 200 операцій в результаті яких було вбито 526 воїнів УПА і ще 140 було затримано. Слід наголосити, що жертвами діяльності таких спец груп у більшій мірі ставало цивільне населення. "Робота" МГБ під маскою УПА нагнітала і без того напружену ситуацію в регіоні, спец групи намагалися досягати своєї цілі любими методами, шляхом "колодязьних операцій, масових вбивств населення, терору та провокацій". Їх терористична діяльність негативно сприймалася не тільки українським народом, але й стимулувала УПА для подальшої боротьби з окупантами-азіатами, терористами, гіршими за німецько-фашитських окупантів.

Так документи прокуратури свідчать:

"15 лютого 1949 року прокурор військ МВД Українського округу, полковник юстиції Косарський направив на адресу секретаря ЦК КП(б) України М.С.Хрущова доповідну записку, №4/001345 "Про факти грубого порушення соціалістичної законності в діяльності так називаємих спеціальних груп МГБ".

В ній признавався факт створення МГБ УРСР і його управліннями спец груп в Західних областях України , які діють під видом "бандитів УПА", наголошувалося на звірських, нелюдських методах оперативної роботи цих формувань. Члени цих груп грубо порушували всі

закони вбивали невинни людей, топили їх в колодязях, займалися грабунками населення, катуванням людей, другими актами насилля та терору, масовими вбивствами невинних людей, що з'ясовано прокуратурою".

Із документів прокурати бачимо, що МГБ під маркою УПА займалися кримінальними злочинами, чим ускладнили криміногенну ситуацію, про що наголошувала прокуратура, яка мала всі підстави висунути звинувачення керівникам спец груп МГБ. Однак політичне керівництво ЦК КП(б) України фактично ставало співучасником цих злочинів утверджуючи геноцид українського населення в Західних областях України. Ці методи терору МГБ так і залишилися без юридичного розслідування прокуратути та політичного засудження політичного керівництва ЦК КП (б) України, що дає право говорти у його співучасть у злочинах.

За таких обставин міністр внутрішніх справ УРСР Т.Строкач подав міністру внутрішніх справ СРСР Круглову доповідну записку №582/СМ від 9 червня 1949 року в якій на величезній кількості фактів та документів вказав, що всі кричущі кримінальні злочини, вбивства в Західній Україні з 1946 по 1949 роки дійсно зробили спец підрозділи держбезпеки МГБ. Вони " мгебісти" виявлені і відомі нам під виглядом : "бандитів УПА", "зграй злодіїв", "насильників та вбивць місцевого населення", особливо популярні вбивства великих груп людей спец групами МГБ " утоплення в колодязях", що наводити найбільший страх…". Ця доповідна теж злишилася без будь-якої реації центральної влади СРСР і спонукала до ще більш жахливого терору зі сторони МГБ в Західних областях України.

В 1951-1952 роках чекісти створили спеціальні "парашутні загони" провокаторів. Вони появлялись під виглядом воїнів УПА, які прибули за кордону. Ці бутафорні прибульці влаштовували перестрілку з міліцією і МГБ, (холостими патронами), були одягнуті в уніформу американського та англійського зразку з емблемами УПА. Вони чинили вбивства і насилля з метою залякати український народ.

Як бачимо на методи терору над українським народом окупаційної системи УРСР, та військ НКВД-МГБ проти українського народу були масштабними. Це, як ми бачимо із сукупності свідчень джерел, була друга після голодомору 1933-1938 років широкомасштабна терористична акція.

Як засвідчують джерела тільки в 1944-1946 роках в чекістсько-військових операціях проти українського народу та його захисників з УПА було проведено 39 тис. 773 чекістські операції, в ході яких було вбито 103 тис. 313 повстанцв, затримано безневинно 110 тис. 785 чоловік, під страхом смерті взято в полон –50 тис. 058. Безневинно арештовано 13 тисяч 704 та 83 тис. 284 осіб хто виявив хоча найменший спротив режиму, тобто "антирадянських елементів".

Слід наголосити, що у боротьбі з УПА та українським народом людиноненависницький режим УРСР та його репресивно-каральні органи проводили масову депортацію українців з їхніх земель.

За Указом нарокома НКВД-НКГБ Л.Берії перша дипортація пройшла в квітні 1943 року в Ворошиловградській і Сталінській областях. В квітні-травні 1944 року бійці І Українського фронту прийняли участь в виселенні із десятка районів Тернопільської, Станіславської, і Львівської областей, заставило людей з приходом Червоної Армії ховатися в лісах під прикриттям УПА.

Однак, як бачимо із документів поряд із військовими діями тоталітарного режиму СРСР та його сателіта УРСР з УПА репресивний більшовицький апарат проводив депортацію великої кількості мирного населення без вивчення деталей їх біографій. Їх висилали в віддалені райони СРСР в Сибір, Казахстан. Як показують документи, репресивний режим висилав членів сімей воїнів УПА, підпільників і всіх тих хто їм співчував. Одна із найбільших депортацій українського населення з Західних областей було проведено органами МГБ осінню 1947 року. Попередньо у Львові, Чорткові, Дрогобичі, Рівному, Коломиї, Ковелі були створені 6 збірних пунктів для прийому від органів МГБ сімей "націоналістів" і відправлення їх в спец поселення.

Як засвідчують документи на початку 1947 року генерал-лейтенант МГБ Рясний затвердив "План заходів МВД УРСР по перевезенні спецпоселенців із західних областей УРСР". О цьому плану передбачалося вивіз 25 тисяч сімей загальною кількістю 75 тисяч осіб. Однак скоро МГБ СРСР збільшило цифру до 100 тисяч осіб.

10 жовтня 1947 р. міністр внутрішніх справ УРСР Т.Строкач затвердив “План оперативних заходів для виконання вказівок МВД СРСР№38/3-7983 про відправку 50 ешелонів “спецконтенгента із Західних областей України”.

Для проведення депортації був створений оперативний штаб на чолі з міністром внутрішніх справ УРСР комісаром міліції 2-го рангу Дятловим. Цей штаб з 15 жовтня 1947 р. дислокувався у Львові. У Львів із східних областей прибули оперативні працівники в чині не нище капітана, які були призначені начальниками ешелонів. Їм роздали спеціальну інструкцію, а 14 і 16 жовтня з ними провели спеціальну нараду.

По клопотанню органів МГБ від 15 жовтня 1947 року ЦК КП(б) України і Рада Міністрів УРСР пийняли секретну постанову №ПБ-148/14е “Про прядок використання земель і майна залишених після виселення “сімей націоналістів” і бандитів УПА”. Ця постанова надавало право на грабунок місцевого населення і ставала “законом”.

Всього для проведення цієї депортації було залучено 13 тисяч 592 співпрацівника каральних органів МГБ, в тому числі 5 тис. 143 офіцерів і осіб керівного складу і військ МВД і МГБ, 8 тис. 449 сержантів рядових цих формувань.

Депортація завершилсь 26 жовтня 1947 р. Загальна кількіст депортованих склала – 76 тис. 585 осіб, із них 18 тис. 866 чоловіків і 35 тис441 жінок старших 17 років, 22 тис. 279 неповнолітніх дітей обидвох статей. Їх вивезли із Батьківщини в 44 залізнодорожних вагонах.

Після закінчення “операції” органи МВД-МГБ організували охорону майна виезених, про що свідчить документ – доповідна Строкача міністру внутрішніх справ СРСР Круглову.

Наступною депортацією яка охопила як жителів Західної так і Східної України була “депортація українських куркулів”. Всього з території Західних областей України в 1948 році було виселено 1445 “куркулів”, а з Східної України - 1369 “куркулів”.

Всього на час 1 січня 1953 року в спец поселеннях знаходилось 175 тисяч 063 особи які були виселені із Західних областей України за період 1944-1952 роки: “українських націоналістів”.” українських куркулів”, “посібників бандитів УПА”. Слід наголости, що масові депортації українського населення, терор окупаційних спецслужб слід віднести до головної причини припинення діяльносі українського національно-визвольного руху в 1953 році і відхід на захід з території України військових підрозділів УПА.

Таким чином, як бачимо в середині ХХ століття УПА вела війну за визволення українського народу з декількома схожими один на одного тоталітарними режимами: польським, німецко-фашистським, сталінсько-радянським.

Всі вони бажали в своїх устремліннях повністю знищити національно-визвольну боротьбу українського народу за незалежність, при цьому використовуючи всі наявні в їх розпорядженні методи терору. Як бачимо із архівних документів, тактика і методологія терору в них була схожа. Не дивлячись на відхід з території України, зміни тактики боротьби керівництвом ОУН-УПА слід наголосити, що в цілому український національо-визвольний рух гідно боровся з репресивно-караньних, двох найжорстокіших, що правда ворожих один до одного, систем.

По сукупності вивчених і проаналізованих джерел, можемо наголосити, що в світовому контексі, війна яку проводила УПА за визволення українського народу була і гідною і, можна сказати успішною, оскільки власне український національно-визвольний рух в ХХ столітті, не прпав даремно. Як засвідчують джерела, керівництва УПА воюючи з комуністами і нацистами, фактично зробило плацдарм, який привів в кінці ХХ століття до незалежносі України, а тобто до конкретної реалізацій та втілення планів за які боролися та віддавали в боротьбі своє життя воїни УПА.

Якщо розглядати український національно-визвльний рух в 40-50 роках ХХ століття, то можна наголосити, про що було сказано вище, що він охоплював всі структури українкого суспільтва.

УПА 10-15 років функіонувала без всякої допомоги активно протидіючи двом сильним імперія свого час СРСР та Німеччині, які за переділ світу схопилися у затяжному двобої. Цей час і обставини зуміло використати українське суспільство, яке в час війни зуміло показати прилади героїзму, вивчення якого ще тільки розпочинається. Як бачимо із сукупності джерел, боротьба УПА не була даремною, вона досягла своєї мети і реального втілення своїх ідеалів - головним чином створення буквально через 2 десятиліття незалежної Української держави в 1991 році.

Ситуація склалася так, що воїни УПА в повному складі після таборів та зневірять в 1991 році змогли переможним маршем пройтися в строю по Хрещатику, символізуючи парад перемоги, що є немислимим фактом в новітній історії. Дане дослідження, на аналізі великого фактологічного архівного матеріалу яскраво показало, що УПА "є воюючою стороною за волю українського народу у другій Світовій війні".

Боротьба УПА за незалежність України засвідчується реалізацією ідеалів їхньої боротьби, де усі тонкощі цієї боротьби, які ще зберігаються в секретних архівах, як і злочини репресивних органів окупаційної системи УРСР, потребують подальшого дослідження.

Список джерел та використаної літератури:

1.Российский Центр хранения и использования документов новейшей истории (РЦХИДНИ) ф.239, оп. 280, д.77.
2.Центр хранения историко-документальных коллекций (ЦХИДК), ф.1355, оп.1, д. 3, л 57-59.
3.ЦХИДК, ф.519, оп.3, д.11б, л.3-15.
4.Главный Архив Российской Федерации(ГАРФ), ф.5446, оп 81 а, д.346, листы 21-40.
6.ЦХИДК, ф.500, оп.1, д.25, л.185.
7.Центр хранения и использования историко-документальных коллекций (ЦХИДК) ф.500, оп.1, д.25, лист 186.
8.ЦХИДК, ф.1303, оп.2, д.109, листы 10-12.
9.ЦХИДК, ф.1358, оп.1, д.48.л.2-4.
10.ЦХИДК, ф.1447, оп.1, д.18, л.1-2.
11.ЦХИДК, ф.500, оп.1, д.775, л.322.
12.ЦХИДК, ф.1303, оп.2, д.6а, л.503-504.
13.ЦХИДК, ф.500, оп.1, д.775., л.395.
14.АВП РФ, ф.Германия-референт., оп.34, пор.66, п.152, д.Ге-622, л.250.
15.АВП РФ, ф.Германия-референт., оп.34, пор.66, п.152, д.Ге-622, л.201.
16.Віктор Ідзьо.Українська Повстанська Армія - згідно аналізу сідчень німецьких та радянських архівних джерел. - Львів “Сполом”, 2005. - 208с.
17.Віктор Ідзьо.Українська Повстанська Армія - згідно аналізу свідчень німецьких та радянських архівних джерел. - Львів “Сполом”, 2008. Видання ІІ. - 208с.
18.Віктор Ідзьо.Українська Повстанська Армія - згідно аналізу свідчень німецьких та радянських архівних джерел. - Львів “Сполом”, 2021. Видання ІІІ. - 208с.
19.Віктор Ідзьо. Організація Українських Націоналістів. Українська Повстанська Армія. Українська Головна Визвольна Рада згідно свідчень німецьких та радянських архівів. Наукове видання. - Львів, Видавництво Університету «Львівський Ставропігіон», 2016р. - 202с.
20.Євген Перепічка. Феномен Степана Бандери. - Львів “Сполом”, 2006. - 736с.
21.Сергей Ткаченко.Повстанческая Армия. Тактика борьбы. - М., 2000. - 508с.
22.The National Archives of the US. (NAUS), t-175, vol.124, p.599371).
23.W.Benz. Dimension des Volkermordes. Munchen, 1991, s.528f.
24.BA Koblenz, R6/281, Bl.146-166.
25.S. Micro NAU kopy T.175, vol.124, p.599,575.
26.S. Micro NAU kopy T.175, vol.124, p.521566.
27.W.Benz. Dimension des Volkermordes. - Munchen, 1991. - 528s.
28.Roman Drozd. Ukrainska Powstancza Armia. - Warszawa, 1998. - 285s.

Розділ III.

Відношення Організації Українських Націоналістів та командирів УПА до формування німецими окупантами України дивізія "Галичина" в світлі німецької військової документації та радянських військових архівів

Як засвідчують німецькі та радянські архівні джерела, після розгону в 1941 році та арешту керівництва Українського Державного Правління, більшість якого складали члени ОУН, національно- визвольні сили, які боролися за утвердження Української держави займають вороже становище до німецьких окупантів, які особливо жорстоко починають пригнічувати український народ, та експлуатувати його національні та природні ресурси.

Згідно свідчень радянських військових джерел, ОУН усвідомлювала, що після невдач на Східному фронті програних німецькими військовиками битв під Сталінградом та Курськом, коли фронт скоро наблизиться до України, німці почнуть по новому, з новою силою "розігрувати українську карту".

Як бачимо із німецьких архівних джерел, губернатор Галичини Отто Вехтер розуміючи, що українська молодь після вступу на територію Галичини у більшій мірі втупить у лави Української Повстанської Армії, а відчасти буде мобілізована до Червоної Армії вважав, за необхідне змінити політичне становище Німеччини щодо України і розіграти велику "Українську карту".

Як засвідчують німецькі джерела, генерал-губернатор Галичини групенфюрер СС Отто Вехтер, клопочучись передусім німецькими стратегічними інтересами, знову підняв перед політичним та військовим керівництвом Німеччини "Українське питання". Однак керівництво Німеччини прохолодно віднеслось до створення військової частини - дивізії з українців. Однак Отто Вехтер наголошував, що досвід по створенню військових формувань з українців є, згадуючи батальйони Нахтігаль та Роланд, які були створені в 1941 році. Власне вони, вояки із цих батальйонів стануть підгрунтям у формуванні дивізії "Галичина". Однак і ці доводи не були переконливими для прийняття Гімлером остаточного рішення. Тоді він за допомогою пропаганди створення української дивізії побажав активізувати українське питання серед українців і приєднати українців до тіснішої співпраці з німцями. Він намагався внаслідок обіцянок українцям їх участю в війні в майбутньому, надати ряд політичних поступок. Однак вище керівництво Німеччини: міністр закордонних справ Йоахіма фон Рібентроп, міністр для східних окупованих східних областей Альфред Розенберг, рейхскомісар України Еріх Кох, гавляйтер Мартін Борман і на спочатку рейсфюрер СС Генріх Гімлер, вплив якого на східну політику почав поступово зростати, теж був проти створення української дивізії.

Однак Отто Вехтер заявив йому: " що зі створенням дивізії "Галичина" українці не стануть нашими союзниками і ми не станемо з ними на "ти". Дивізію вишлем на Схід, щоб таким чином "пощадити кров німецьких солдатів". Ми не беремо перед собою ніяких політичних зобов'язань щодо українців. Ми залишаємось панівним народом". Самі ж українці побачивши, яке жорстоке німецьке правління Україною, Німеччини, з підозрою дивились на плани губернатора Галичини, бригаденфюрера СС Отто Вехтера.

В цей же час на Волині діяла УПА, яка зайняла щодо німецького правління в Україні ворожу позицію. Однак Генерал-губернатор Галичини Отто Вехтер розумів, що якщо не найшвидше не налагодити співпрацю з українцями (націоналістами), то вони всі підуть в УПА і перетворяться в ворогів Німеччини, тому він знову поїхав до вищого керівництва Німеччини, зокрема рейхсфюрера СС Гімлера, по питанню формування однієї добровольчої дивізії під назвою "Галичина". Проте Гімлер ясно застеріг, що дивізія під різним поглядом не може бути українською. Усі бажаючі в неї вступити не можуть думати про незалежність України. Слова Україна, українець український не може бути предметом вжитку. Таке світобачення заборонялось в дивізії під загрозою кари. Бійці дивізії мають називатися не українцями а галичанами і служити німецькій геостратегічній політиці. Тільки за таких обставин був виданий наказ від 28 квітня 1943 року про створення дивізії Галичина.

Як зазначають джерела, керівництво ОУН та командири УПА знали, що до дивізії пішла національно-свідома університетська молодь, яка вважала, що пройшовши німецький вишкіл, можна буде застосувати свій військовий досвід в УПА, оскільки високопрофесійна армія та її

керівний склад зможе скласти конкуркнцію радянській армії в боротьбі за незалежну Україну. За таких обставин треба було пройти усі етапи навчання в німецькій військовій школі, щоби в майбутньому на базі здобутих знань облаштувати власну українську військову школу, яка б змогла зформувати збройні сили України для утвердження її незалежності.

Внаслідок великого включення національно-свідомих українців в дивізію в ній розпочались концентрувалися сильні українські політичні настрої, які вважали, що дивізію слід назвати Українською. Скоро ці дибати швидко дійшли до політичного комадування Німеччини, зокрема рейхсфюрера СС Гімлера. В червні 1943 року рейхсфюрер СС Гімлер заборонив вживати в дивізії назву "українська" і розпорядився називати її "галицькою (galizisch), а добровольців-галичанами (Galizianer).

Проти цього наказу Гімлера запротестував губернатор Галичини О.Вехтер, вказуючи, що Галичина, це державно-територіальне і провінційне поняття, а не національне. Однак Гімлер відкинув усі протести мотивуючи своє ставлення України до Німеччини у 1918-1919 роках.

У наказі Гімлера від 14 липня 1943 року до всіх начальників штабів наголошувалося:" При згадці про Галицьку дивізію я забороняю коли-небудь говорити про українську дивізію чи українську національність".Однак в подальшому, коли Гімлер відвідав дивізію де він так звернувся з промовою до офіцерського складу Дивізії Галичина, який складався головним чином з німців: " Галичани є дійсно є українцями, але в даному випадку я не буду обіцяти для українців свобод, яких вони бажають, тільки майбутнє опридiлить їхній статус в Європі". Промову Гімлера добре характеризує професор Колумбійського університету Джордж Г. Стейн у книжці "Елітарна гвардія Гітлера". У промові до офіцерського складу, який складався переважно з німців, Гімлер таки признав, що галичани, це дійсно українці. Він закликав до братерства між німцями та українцями. На заклик тих які вважали, що СС зацікавлені тільки "в українському гарматному м'ясі, для німецької військової машини", Гімлер зауважив, що якщо б це була правда, то дивізія не навчалася б цілий рік. Він зауважив, що приблизно 250 галичан вислано для навчання в німецькі офіцерські школи і вони стануть командирами в дивізії. При всім бажанні підняти дух дивізії промова його звучала мляво і стримано. Він лякав галичан жидівсько-большевицькими ордами, слов'янськими унтерменшами, та азіатськими ордами".

В тій же промові Гімлер підкреслив, що губернатор Галичини Отто Вехтер запропонував йому створення дивізії з "українських синів Галичини", згадав, що українці очікували від німців більшої свободи, "але Гітлер у своїй мудрості вирішив інакше", виступив проти "політикування в дивізії", та тих, "які стріляють за куща, бо їх, мається на увазі УПА, не можна вважати патріотами". На завершення Гімлер заявив, що він не обіцяє, як це англійці практикують " прав і свобод для українців", бо тільки поведінка, вартість і важливість поодиноких народів у майбутній Європі через зусилля кожного народу у цій війні вирішуть їх долю.

Згадка Гімлера про тих ," які стріляють за куща і називають себе патріотами" і що нібито "Німеччина була зацікавлена в українському гарматному м'ясі" - була не випадкова. Згідно джерел ми знаємо про донесення, очевидно особисто рейхсфюреру Гімлеру, що рух С.Бандери розгорнув потужну агітаційну кампанію проти створення дивізії, а це значить, що в розпорядженні Гімлера була і стаття з Бюлетня №11 ОУН (бандервіців) червня 1943 року, в які і йде мова про "українське гарматне м'ясо для німецької військової машини".

У листівці за травень 1943 року, ОУН Бандери заявив про своє вороже ставлення до ідеї спільної боротьби з німцями проти більшовизму, розцінюючи таку позицію, як капітуляцію перед німцями.

В інших документах ОУН С.Бандери заявляв: " український народ не хоче і не буде своєю кров'ю рятувати Німеччмну. Якщо Німеччина стоїть сьогодні перед смертельною небезпекою зі Сходу, то це наслідки диковинної політики німецького імперіалізму, яку він проводить серед поневолених народів Сходу. Український народ здобуває власну державу, і тільки за неї він стане до рішучого двобою проти одного чи другогго наїздника.

Критикуючи німецьке керівництво, С.Бандера бачив багато причин, щоб не схвалювати німецький проект по створенню галицької дивізії СС. Ці причини було наведено в №11 підпільного Бюлетня ОУН виданого в 1943 році. Проект, за Бюлетнем, виявлявся підозрілим тому, що передбачав створення лише однієї дивізії. Як би справді йшла мова про боротьбу з комунізмом, наголошував С.Бандера, то чому тоді не створювати багато дивізій…? Одже план

має іншу мету. Незважаючи на “ африканське полювання на людей, наголошувалось в статті Бюлетня, Україна ще має великі людські резерви”. Аналіз “німецької колоніальної політики” , приводить до висновку, що німці мобілізували активні елементи в Галичині, боячись, що вони приєднаються до опору. Вишколивши їх німці не дадуть їм організувати свою незалежну українську армію, а пошлють їх на фронт, як гарматне м’ясо. За які ідеали мають воювати українці?- “За нову німецьку Європу”- “За кривавий терор на всіх українських землях”- “За колоніальну експлуатацію українців німцями на всіх їх землях”- “За знищення мільйонів військовополонених в’язнів”. Бюллетень звертає увагу на те, що дивізію утворено не в середовищі вермахту, а головорізів СС, якими комадує. Як нагологував С.Бандера, найстрашніша людина Європив - Гімлер. За таких обставин, заявив ОУН С. Бандери – ми категорично проти галицької дивізії СС. Українська кров, має бути пролита тільки за Українську державу”.

Без сумніву, що звернення ОУН С.Бандери, опубліковане в Бюлетні в травні 1943 року, як ми наголосили вище, було відома Гімлеру. Тому він відповідно відреагував на нього, зовсім не врахувавши позиції української еліти з дивізії Галичини, пообіцявши розглянути українське питання в майбутньому. Така позиція Гімлера дає право наголошувати, що він, створюючи дивізію не вважав за потрібне враховувати українську громадську та політичну думку, зокрема думку ОУН.

Промова Гімлера стала скоро відома в політичних колах тих частин українського суспільства, яка бажала, щоб дивізія називалась українською. Однак усі домагання українців і губернатора Галичини бригаденфюрера Отто Вехтера були відхилені Гімлером. В той час, коли Отто Вехтер намагався переконати Гімлера, що галицької мови, культури, галицької нації не має, а є українська, Гімлер йому 11 серпня відповів, що він не може ламати 150-ти літню традицію, тобто 150-ти літнє перебування з такою назвою галичан під панування німців, тобто австрійців. З такою назвою вони входили до Австрійської держави і традиції треба поважати. Одже Гімлер відстоював своє попереднє розпорядження і вказав на те, що достатньо, що в Галичині дозволено створення університету і дивувався тим, як галицька інтелігенція сприйняла це, як щось зовсім звичне. Виликодушний Гімлер наголошував: “ звичайно, я не каратиму галичан, що вони розмовляють по українськи, але я не перестану вважати їх саме галичанами. 14 липня 1943 року Гімлер направив начальникам штабів циркуляр, який формально забороняв стосовно дивізії Галичина, говорити про українську дивізію чи про українську націю. Як свідчать німецькі джерела, оглянувши дивізію Гімлер найшов її добреспорядженою та навченою і схвалив пропозицію керівництва щодо негайного введення її в бій. 15-20 червня 1944 року дивізію підпорядкували фронту, яким командував фельдмаршал Модель, який 21 червня запросив командира дивізії і його помічників до себе для обговорення питання майбутнього введення дивізії в бойові дії. Це запрошення прийшло за пропозицією губернатора Галичини Отто Вехтера. Передусім, як означують німецькі документи, дивізію “Галичина” німецьке командування намагалось використати в “Плані Скорпіона”, згідно якого дивізія “Галичина” повинна займатися пропогандою серед українців Червоної Армії по переходу останніх на німецький бік. Для цього в дивізії створювались інтелектуальні групи, які мали діяти на участках фронту. Дивізія відрядила такі групи, про дії яких поки що нам не відома. Після наради в ставці Моделя під Львовом було вирішено надати дивізії частку фронту в околиці Станіславова (суч. Івано-Франківська), в зоні розташування 1 танкової армії, якою командував генерал танкових військ Едгард Раус, колишній офіцер австро-угорської армії.

Із секретних документів вищого німецького керівництва, яке в цей час контролювало населення Галичини і України, ми дізнаємося, що населення, що підтримало Німеччину в тому числі і військовою силою дивізії “Галичина” чекало від німецької влади пом’ягшення режиму, однак цього не сталося. Український народ в Галичині так і не дістав певних політичних свобод і політичного самоуправління. Організація Українських Націоналістів (ОУН), керівництво Української Повстанської Армії починаючи з кінця 1943 року розпочало агітацію серед українського населення проти німецького режиму в Україні. В зверненнях зазначалось, що українська дивізія “Галичина” не стане оплотом української автономії в Галичині, як це передбачали в своїх планах німці, а послужить “пушечним м’ясом німецькій військово-політичній машини”. Зокрема ОУН наголошувала, що сподівання українців на свої власні

військові формування не здійснились. Дивізія знаходячись в глубокомі німецькому тилу по суті стала за рік навчання німецькою військовою одиницею. До її керівництва українці практично не допускались. В той же час усі українські настрої в дивізії контролювались гестапо. Бажання українських старшин, бачити дивізію українською, щоб реабілітувати себе за позорний союз з німцями в українському народі були задушені однозначною директивою Гімлера, яка була доведена до особового складу дивізії.

Німецьке керівництво чітко визначилось щодо політичного улаштування Генерал-Губернаторства. Ще генерал-губернатор Франк заявив в 1941 році заявив: "Ми включили Галичину до складу Великого Рейху і українці не повинні уявляти собі, що нібито в середині великого рейху ми створемо для них Українську державу. Ми створимо тут такі військово-політичні формування, звичайно ж німецькі, які б сприяли повному онімеченню українців".

Без сумніву, що ця інформація тим чи іншим шляхом, очевидно, через агітаторів з ОУН проникала в середовище дивізійників і багато з них, розуміючи, що вони, українці, почали сумніватися в правильності вибору, що в подальшому і виявилося в масовому переході дивізійників в Українську Повстанську Армію.

В цей же час архівні матеріали відзначають деякі неузгодженості в вищому політичному керівництві Німеччини щодо управлінні Україною і зокрема Галичиною. Так Розенберг наголошував на ліберальному управлінні Україною та Галичиною, тоді як Кох, опираючись на Гімлера вважав, що Україною треба правити жорстоко. Зокрема Розенберг вважав, що в Галичині треба створити українське самоуправління, чого вимагають українці. У цьому протидіяв йому Кох і особливо Гімлер, який ваважав, що українці в Галичині в подальшому повинні бути онімечині, цією опорою в онімечині і повинна стати, щойно утворена дивізія Галичина.

Однак плани і ситуація вищого політичного та військового керівництва Німеччини змінились внаслідок наближення радянських військ до Західної України, що занепокоїло німецьке вище політичне керівництво. Внаслідок розгрому німецьких військ на території України активізується Організація Українських Націоналістів та військова організація Українська Повстанська Армія, яка все більше починає вести пропаганду в дивізії. Як бачимо із документів, Організація Українських Націоналістів під проводом Степана Бандери у своєиму "Бюлетні Крайового проводу ОУН" в статті :" Довкруги СС стрілецької дивізії Галичина" наголошувала, що дивізію німці формують для того, щоб позбутися активного українського елементу і кинути його на гарматне м'ясо. СС Галичина - це типово колоніальна частина, щось дуже подібна до колоніальних індійських чи новозеландських дивізій англійської армії. Створення так званої галицької дивізії, це крок до компроментації української державницької ідеї взагалі. Сьогодні немає жодних сумнівів, наголшувало керівництво ОУН, що твориться не українська бойова частина, а німецька колоніальна частина для подавлення національної ідеї українського народу, тому відношення до дивізії "Галичина" українського народу, як і інших форм, які нав'язуються німцями, є неагативне. В 1943 році Крайовий провід ОУН наголошував, що у час коли створювась дивізія Галичина провід створив на противагу їй УПА, яка рішуче протистояла створенню дивізії Галичина. В ім'я правди треба ствердити, як бачимо із документів, дивізійники побачивши антиукраїнське забарвлення дивізії Галичина, все більше схилялися до переходу в УПА, оскільки нові окупанти СРСР при окупації України, мобілізують цих осіб до радянської армії і заставлять гинути на фронті "За Сталіна і за Радянську Батьківщину". Тому, українські патріоти відгукнутися на заклик Українського Центрального Комітету на чолі з професором В.Кубійовичем, Української Греко-Католицької Церкви та військової управи і вступили до дивізії "Галичина", яка офіційно репрезентувала військову українську організацію нехай навіть під німецькою орудою і давала вишкіл для майбітнього влиття в командний склад УПА.

Як зазначають документи, з самого початку Організація Українських Націоналістів не заперечувала формування української дивізії за для формування в майбутньому з неї українських регулярних збройних сил, однак з часу, коли стало відомо, що дивізія скоро прийме участь в бойових діях проти Червоної армії, УПА прийняла міри, щоб за сприятливих обставин дивізія влилась до її лав. Є деякі свідчення, що керівництво УПА планувало ще до відправлення дивізії на фронт склонити дивізійників до переходу до лав УПА.

В той час коли Організація Українських Націоналістів – Бандерівців однозначно з самого початку визначила своє негативне ставлення до дивізії, то Органзаці українських Націоналістів

під проводом полковника А.Мельника не зайняла виразного становища й погляд її членів поділився навпіл. Деякі із них, наприклад О.Ольжич, був завзятим противником формування дивізії "Галичина", натомість генерал М.Капустянський вважав, що дивізія може відіграти корисну ролю у подальшій боротьбі з радянськими військами. Ряд членв цієї організації зайняли нейтральне становище, ряд висловились позитивно і повважали, що дивізія з часом може стати українською за кращих збігів обставин для української справи. Канадський вчений В.Верига наголошує, що це крило Організації Українських Націоналістів-мельниківців, не заперечувало вступу своїх членів до дивізії "Галичина", оскільки будучи професійними військовими розуміли, що починати формувати бойові українеські військові частини з чогось розпочинати треба. Дивізія Галичина був яскравий приклад формування професійної армії.

Однак політичний провід Організації Українських Націоналістів та певні керівники УПА в цей час були під наглядом німецьких спец-служб. Останні намагалися влаштовувати внутрішні війни в середині ОУН. Так документи засвідчують, що німці розпалили братовбивчу війну між ОУН (бандерівцями) та ОУН (мельниківцями), все це було зроблене для того, щоб останні не вели агітацію проти створення дивізії СС Галичина. Однак навіть така жорстока тактика по дискридитації членів ОУН та командирів УПА і возвеличення ролі дивізії "Галичина", не була особливо ефективна.

Тому з однієї сторони німецьке командування намагалося запевняти українських дивізійників, що при їх вірності, німці стануть гарантами в наданні українцям певних свобод в майбутньому, що зробив сам Гімлер під час відвідин дивізії. З другої сторони німецьке керівництво бачило наростаючий вплив на дивізію ОУН і наявності конкурента останної УПА в лавах якої лунали суто національні лозунли, які були побудовані на доктрині відновлення Незалежної України.

За як найшвидше використати дивізію "Галичина" в боях проти радянських військ висловилось майже все німецьке командування. Будь-яке національно-політичне використання дивізії для українських національних потреб було неприємлиме для керівництва Німеччини. І хоча Гімлер і наголошував, що не для "гарматного м'яса" він цілий рік навчав дивізію, однак і не для тих, як він виразився тих - "хто стріляє із-за куща і називає себе українськими патріотами". Відхиливши " політикування в дивізії яке наросла із реальною її боєздатністю ", як висловтився Гімлер, він одобрив її відправку на фронт і кинув її в саме пекло німецько-радянської війни.

Згідно свідчень радянських архівів в ході бойових дій, радянські розвідці стало відомо, що в передкарпатті для захисту Західної України німецькі війська сконцентрували угрупування, яке нараховувало 8 бойових дивізій, одна із них, яка "Галичина" була укомплектована українцями. Радянське командування, по вказівці Сталіна, поставило завдання за будь-яку ціну, знищити це угрупування, особливо дивізію "Галичина", щоб не мати в майбутньому конфліктів з дивізією, якщо вона рапово відколеться від німців і перейде у повному складі до лав УПА.

Що стосується ОУН та УПА, як наголошує московський дослідник М.Сімеряга, то рядянське військово-політичне керівництво знало про ці формування ще з донесень генерала С.А.Ковпака і активно збирало про нього розвід дані. Наявність добре навченої дивізії, ще більше занепокоїло радянське війське керівництво і зокрема Сталіна і воно приклало всі зусилля, щоби знищити цю бойову, на даний час німецьку частину, щоб в подальшому запобігти її злиття з ОУН і її бойовою частиною УПА.

23 липня 1943 року, "битва під Бродами закінчилась". У Москві Сталін наказав відзначити перемогу під Бродами 24-ма гарматними залпами салюту. Після поразки під Бродами дивізія відступила з Галичини і більше а до кінці війни не перебувала в Галичині.

Згідно свідчень джерел, під Бродами полягло приблизно 3000 тисячі бійців дивізії біля 1000 попало в полон, приблизно 3000 тисячі перейшоло на сторону УПА і ще близько 3000 тисяч полягло в різних битвах в Європі.

У висновок нашого досліження зауважимо, що сукупність фактів дають право наголошувати, що ні німецька ні радянська військово-політичні системи не бажали даному військовому формуванню з українців-галичан перетворитися на суто українське збройне формування і підсили УПА. Кожна сторона, одна (німецька) намагалася кинути українське збройне формування в пекло битви, надіючись, що вона буде знищена і тим самим не зостанеться для бортьби за інтереси українського народу, яку тоді уособлювала ОУН і його войїнізована частина

УПА. З другої сторони, радянська військово-політична система теж боялася переходу дивізії до лав ОУН-УПА, особливо в час відходу німецьких військ.

У висновок наголосимо, що в даній праці на конкретоному матеріалі показане відношення Організації Українських Націоналістів та командирів УПА до формування німецькими окупантами, на території України дивізії “Галичина” на основі німецької військової документації та радянських військових архівів.

Як бачимо, на сукупності проаналізованих нами архівних німецьких та радянських джерел, провід ОУН та керівництво УПА зайняли ворожу позицію проти німецьких окупантів, та поневолювачів українського народу.

За таких обставин дана проблема потребує ширшого дослідження на радянських та німецьких архівах з метою утверженнянової наукові думки стосовно відношення Організації Українських Націоналістів та командирів УПА до формування німецькими окупантами, на території України, дивізії “Галичина”, і остаточного висновку по апробованомпу нами джерельному матеріалі.

Список використаних джерел та літератури:

1.Вольф-Дітріх Гайке. Українська дивізія Галичина. Історія формування та бойових дій у 1943-1945 роках. Записки Наукового Товариства ім. Шевченка. - Торонто-Париж-Мюнхен, 1970. - Т.188.

2.Центральный государственный исторический архив (дальше) ЦГИА УССР во Львове, ф.201, оп.4б, дело 2689, с.26-27. ЦГИА УССР в г. Львове, ф.201, оп.4б, дело 2693,с.40-41. ЦГИА УССР в г. Львове, ф.418, оп.1, дело 264,с.4. ЦГИА УССР в г. Львове, ф.201, оп. 4б, дело 2748, с. 106,с.123.

3.Літопис УПА. - Торонто, 1978-1985. - Т.2.

4.М.И.Симиряга. Размышления о борьбе Организации украинских националистов (ОУН) в годы второй мировой войны. Історико-Філологічний Вісник Українського Інституту. - М., 1997.

5.Віктор Ідзьо. Дивізія "Галичина" у світлі військових документів та радянських військових архівів. В Збірнику наукових праць "Перша Українська дивізія Української Національної Армії: Історія створення та національно-політичне значення. Матеріали науково-практичної конференції. Доповіді та повідомлення. - Львів"Новий Час", 2002.

6.Василь Верига. Дорогами Другої Світової Війни. Дивізія "Галичина". Канадське Наукове товариство ім.Шевченка. - Торонто.1998.

7.Володимир Косик. Україна і Німеччина у другій світовій війні. - Париж-Ню-Йорк-Львів,1993.

8.Бюллетень №11.1943. "Сучасність". - Мюнхен,1963. - №10, жовтень. - С.106-110.

9.С.Бандера. Перспективи Української революції. - Мюнхен, 1978.

10.М.Лебідь. Українська Повстанська Армія. - Мюнхен, 1946.

11.М.И.Симиряга. Размышления о борьбе Организации украинских националистов (ОУН) в годы второй мировой войны. Історико-Філологічний Вісник Українського Інституту. - М., 1997. - Т.1. - С.233-234.

12.П.Н.Лященко. Из боя в бой. В оенное издательство Министерства обороны СССР. - М.,1972.

13.Маршал Конев. Записки командующего фронтом. 1943-1945. - М., 1974.

Маршал Конев. Записки командующего фронтом. 1943-1945. - М., 1974.

14.П.Курочкин. Прорыв обороны противника на Львовском направлении. Военно-исторический журнал. - М., 1973.

15.Великая Оттечественння Война. - М.,1984.

16.Історія Української РСР. - К., 1977. - Т.VII.

17.Віктор Ідзьо.Українська Повстанська Армія - згідно аналізу свідчень німецьких та радянських архівних джерел. - Львів "Сполом", 2005. - 208с.

Віктор Ідзьо.Українська Повстанська Армія - згідно аналізу свідчень німецьких та радянських архівних джерел. - Львів "Сполом", 2008. - Видання II. - 208с.

Віктор Ідзьо.Українська Повстанська Армія - згідно аналізу свідчень німецьких та радянських архівних джерел. - Львів "Сполом", 2021. - Видання III. - 208с.

18.Віктор Ідзьо. Організація Українських Націоналістів. Українська Повстанська Армія. Українська Головна Визвольна Рада згідно свідчень німецьких та радянських архівів. Наукове видання. - Львів, Видавництво Університету «Львівський Ставропігіон», 2016р. - 202с.

19.Євген Перепічка. "Феномен Степана Бандери". - Львів "Сполом", 2006. - 736с.

20.R.Ilnizki Deutschland und Ukraine 1943 bis 1945. - Bericht Osteuropa Instituts,1959.

21.Bundesarchiv Koblenz (BA) 6/70. - F.133.

22.Bundesarchiv - Militararchiv Freiburg (BA-Ma). - 2/V.2560. - F.16.

23.K.G.Klietmann. Die Waffen SS; eine Dokumentation. - Osnabruck, Der Fraiwillige,1965.

Розділ IV.
Роль керівництва УПА та політичного проводу ОУН в створенні Української Головної Визвольної Ради в в світлі аналізу джерел та оцінках визначних її діячів

В наш час, коли радянська історіографія збанкротувала своїм безпідстаним звинуваченням УПА у злочинах проти українського народу, в наслідок виникнення Української держави, в Україні та раніше на Заході появилася мемуарна література, спогади, та наукові праці учасників українських національно-визвольних збройних сил УПА та науковців по питаннях становлення та розвитку УПА, державного та політичного представництва українського народу Української Головної Визвольної Ради(УГВР) та її взаємовідносин з німецькими та радянськими збройними окупаційними формуванння на території України. Особливу роль привертає дослідників роль керівництва УГВР та УПА в організовнаному національному спротиві німецьким та російським окупантам, які створили на території окупованої України, окрім військових, свої політичні представництва, які були покликані одурманювати український народ своєю політичною пропогандою, відволікати український народ від його боротьби за своє національне та соціальне визволення.

Як бачимо із документів УГВР, було новим дипом державних взаємовідносин. і внесла особливий вклад в становлення та розвиток українського державного самоврядування в 40-50 роках XX століття.

Слід наголосити, що на 2015 рік в Україні та світі появилася по вищеозначеній проблематиці велика кількість літератури, яка потребує широкого аналізу та систематизації, розподілу її на мемуарну та наукову, де остання потребує широкого критичного розгляду та аналізу, оскільки в контексті розвитку наукової концепції ролі керівництва УГВР та УПА в національно-визвольній боротьбі, постає нове завдання вивчення російських та німецьких архівів та документів, які б констатували факти взаємовідносин окупаційних режимів з УГВР.

Що стосується бортьби УПА то слід наголосити, що першою об'єктивною працею є робота Петра Мірчука "Українська Повстанська Армія (19421952) " - видана в Мюнхені в 1953 році. В наш час по виявленню архівів репресианих органів СРСР добре пранализованою працею є дослідження Віктора Ідзьо "Українська Повстанська Армія – згідно аналізу свідчень німецьких та радянських архівних джерел", яка вийшла в в V томі Наукового Вісника Українського Університеа м.Москви у 2004р. Цікавою є також праця С.Ткаченка "Повстанческая Армия – тактика борьбы".М.2000, яка адресована для командирів армій, внутрішніх і прикордонних військ, співробітників спецслужб та інших державних категорій сліжбовців.

Що стосується Польщі то тут теж в цю пору напрацьовані об'єктивні наукові праці, зокрема слід наголосити на праці Романа Дрозда "Ukrainska Powstancza Armia"Warszawa 1998, та інші.

В Україні найоб'єктивніше проблему УПА та національно визвольну боротьбу ОУН та УПА з'ясував у праці "ОУН-УПА в роки війни: нові документи і матеріали". Київ.1996, київський дослідник Володимир Сергійчук.

Цікавить дослідників і мемуарна література, спогади учасників та керівників національно-визвольного руху.

Цікавою працею з точки зору свідчень та великої кількості апробованих джерел є спогади отамана "Поліськиї Січі", генерал-хорунжого Тараса Бульби-Боровця, видані у 1981 році в Канаді. Слід наголосити, що ця праця була запропонована до друку Вінніпезьуим інститутом дослідів Волині для публікації в Україні.

Дана праця, поставила завдання з'ясувати роль УПА та її командира, генерала Т.Чупринки у формуванні державної влади УГВР. Слід наголосити, що по цьому питанню, як мемуарна література так і архівна розбіжна у своїз висновках. Тому дана праця поставила завдання подати фактичний матеріал,по вищеозначеній проблемі.

Для того щоб професійні історики могли використати весь багатющий фактологічний матерал, по питаннх становлення УГВР слід подати першоджерельний матервал про УПА, оскільки всі "праці радянського часу" про УПА, про УГВР вони взагалі не згадують, вийшли в спотвореному вигляді і не розкривають суті національно-визвольної боротьби УПА та її політичної надбудови УГВР.

Як наголошує Тарас Бульба-Боровець в праці "Армія без держави": в 1941 році "Поліська Січ" фактично стала фундатором УПА. В липні 1941 року Тарас Бульба-Боровець остаточно оформляє справу військової співпраці УПА з проводом ОУН, який здався йому "немов би Політбюро сталіського ВКП(б). Керівництво якого не будучи компентентним у військовій справі, бажало керувати всіми процесами в УПА. Тому УПА в 1941-1942 роках проводила боротьбу з німецькими та радянськими окупантами України самостійно і тільки на початку 1943 року УПА, була підчинена проводу ОУН.

В цей же час, як засвідчують секретні радянські документи, зокрема донесення наркома держбезпеки УРСР на ім'я начальника Українського штабу партизанського руху Строкача від 24 травня 1943 року повідомлялося:" Захоплені нами документи свідчать про те, що незважаючи на масові репресії німців ОУН, зокрема прихильники Степана Бандери не тільки не згорнули своєї роботи, а навпаки, перейшовши у підпілля, значно посилили її.Нами встановлено, що Організація Українських націоналістів поширила свою роботу на всю територію України. В усі області України ОУН направляє своїх емісарів, створює підпільні організації, закладає склади зброї, боєприпасів та друкарні, готує кадри для збройної боротьби з УРСР. Діяльність ОУН, наголошував начальник держбезпеки УРСР починає розгортатися в ряді пунктів Київської, Житомирськиї, Полтавської, Запорізької, Кіровоградської, Сумської Харківської областей, та регіонах Кубані. В час німецької окупації оунівці заклали в цих регіонах свої підпільні організації, керовані націоналістами-нелегалами, які прибули із західних областей України. Їхнє гасло:"Свобода без совєтів і без німців". Як засвідчують джерела звітів радянської бержбезпеки уже в 1943 році великі угрупування УПА та боївки ОУН активно діяли на Уманщині, в Холодному Яру та на Одещині. Розглянуті нами архівні документи окупаційного режиму УРСР, які збереглися в московських архівах, під грифом "цілком таємно" дають право наголошувати, вивчення діяльності ОУН та УПА у східних регіонах України тільки розпочинається.

Як засвідчують документи радянських архівів, уже в 1942 році в час німецької окупації бойові підрозділи УПА активно діяла на Рівенщині, Луцькій області, які практично контролювали. Один із документів ОУН доповнює радянські архіви наголшуючи, що 22.03.43 року відділ УПА звільнив з Луцької тюрми 40 полонених. Всі вони вступили в УПА. У березні 1943 року відділи УПА зайняли Володимирець, Степань, Висмоцьк, Дубровицю. Німці розбіглись із своїх станиць. В останніх днях березня (1943р.) відділи УПА зайняли Деражню. В місті й околиці встановлено українську національно-революційну владу. Все радгоспне майно роздане населенню. Більше трьох тижнів німецької влади не було. В цей же час в одному бою під с.Чудвами загинуло 18 німців, дуже багато ранених. Решта німців розбіглась. В кінці березня на початку квітня відділи УПА зайняли в боях з німцями містечка Людвипіль, Олику, Умань і Горохів. Все награбоване німцями майно було віддано селянам. З 10 березня по 15 квітня 1943 року відділи УПА розбили в'язниці у містах Кременці, Дубні, Рівному, Ковелі і Горохові, в тому числі концтабір в Любачівцях, Горохові і табір військовополонених у Ковелі. В містечку Ківерцях відділ УПА розбив збірний пункт вивозу українських селян до Німеччини. Всі звільнені люди вступили в УПА. В перших днях квітня 1943 року відділ УПА під Берездовом на Житомирщині провів успішний бій з німецькою поліцією. В цей же час в Шепетівських лісах відділ УПА розбив транспортний поїзд з амуніцією, яка перейшла у власність УПА. В цей же час, як засвідчують німецькі джерела, успішна боротьба УПА проти німецьких окупантів України поширилась на всій території Волині та Київщини. Цей рух збільшився за рахунок переходу до лав УПА української допомогової поліції.

Таким чином, із документів, як радянських та і німецьких ми бачимо, що український національно-визвольний рух та його бойовий підрозділ УПА ніколи не орієнтувався на гітлерівську Німеччину. Від початку німецької окупації України він боровся проти німецького фашизму.

Вже 30 червня 1941 року він взяв курс на відновлення Української держави. Це, як ми бачимо із сукупності проаналізованих нами джерел, був яскривий антинімецький акт, що розпочав героїчну боротьбу українського народу проти німецьких окупантів. В цій боротьбі виросла і кристалізувала збройна військова сила УПА. Як бачимо із сукупності проаналізованих нами джерел. Німецькі окупанти жорстоко переслідували український національно-визвольний рух. Найвизначнішого його керівника Степана Бандеру було ув'язнено в концентраційному таборі, а

двох його братів було закатовано в концентраційному таборі Освєнціумі. Самі ж німці розпускали слухи, що український національно-визвольний рух це замаскований підтриманий Москвою комуністичний рух. В свою чергу, комуністичний режим намагався доказати, що український національно-визвольний був зв'язаний з німцями. Як засвідчують джерела московських архівів, найбільшою фальсифікацією діяльності українського національно-визвольного руху 30-50 років ХХ століття, що УПА зародилася на розвалинах намецької поліційної структури і пов'язана з терором та вбивствами польського, російського та єврейського населення. Всі підрозділи УПА, як зауважувала радянська історіографія, "затьмарили себе кровавими вбивствами й злочинами проти мирного українського, польського, єврейського населення". Однак, як показує сукупність джерел в час окупації України фашистчською Німеччино, особливо в 1942-1943 роках, гітлерівське командування, спецслужби робили все, щоб в братовбивчій війні зштовхнути український та польський національно-визвольні рухи, зокрема УПА та АК. Прийшовші на їх місце більшовицькі окупанти України, як наголошують джерела, вдосконалили методологію цієї братовбивчої епопеї, покрили себе жахливими злочинами проти мирного українського населення, активістів українського національно-визвольного руху.

Як засвідчують документи, 21 жовтня 1944 року в село Кривень Пробіжнянського р-ну Тернопільської обл. група НКВД у складі 15 чикістів виявляла сім'ї членів ОУН та воїнів УПА. В селі групу обстіляли бандерівці. Група втратила трього чикістів і відступила в райцентр.Вранці 22 жовтня 1944 р. в с.Кривеньке прибуло 60 чикістів яких очолював майор Полянський. Ця група розстріляла невинних людей в кількості 60-80 осіб, спальла 45 будинків з домашнім майном і великою кількістю намолоченого хліба.

Наступний злочин НКВД із с. Ляхово Порицьокго р-ну Волинської обл. в якому дільничий уповноважений Воротников одержав завдання від равідділу НКВД затримати громадянина Парфенюка, який нібито дезертирував з червоної армії.. Увійшовши в будинок, він без будь-яких на то причин застрелив дружину Парфенюка і її дві дочки, 15-річного сина і 3-місячне немовля…

В 1944 році старший оперуповноважений Славського райвідділу НКВД Дрогобицької обл. Доля при допиті заарештованого Дем'яна Василя михайловича побив його і напівживого, за наказом начальника райвідділу НКВД Зирянова вивіз його за село і розстріляв, а труп кинув у колодязь. Як наголошує з приводу цих та інших фактів В.Сергійчук:"Наведені факти переконливо засвідчують, чм були бандитами українські націоналісти".

Дуже цікавий підсумок діяльності УПА за період 1941-1944 років подає нам у своїй праці "До генези Української Головної Визвольної Ради", головокомандувач УПА, генерал Тарас Чупринка:" Вибух Другої світової війни дав українському народові нові надії на можливість здійснення його самостійницьких прагнень. Провідні українські політичні кола вирішили використати для здійснення самостійництких ідеалів українського народу вибух німецько-більшовицької війни в 1941 році. З ініціативи українських націоналістичних кіл 30 червня 1941 року, обто зараз же з перших днів німецько-більшовицької війни на українських землях утворився незалежний український уряд – Українське Державне Правління, яке перед усім світом оголосило відновлення Української Самостійної Держави. На проголошення самостійної україни німці відповіли арештом членів Українського Державного Правління, багатьох діячів українського підпільного руху та чільних українських патріотів. Терористична, гнобительська політика німецьких окупантів в україні довела, про необхідність боротьби українського народу. Український визвольний рух, шукаючи нових шляхів, прямував і завжди прямує до однієї і тієї ж мети – до побудови Української Самостійної Соборної Держави.

1942 рік в Україні, і особливо друга його половина, позначився посиленим наступом гітлерівських загарбників на український народ. Особливо жорстокого гноблення зазнавало українське населення у т. зв. "Рейхскомісаріаті України". Німці силоміць вивозили все працездатне населення на каторжні роботи в Німеччину, немилосердно грабували його останні харчові запаси, за найдрібніший спротив їхнім драконським розпорядженням палили всі села та вимордовували сотні ні в чому не винних мешканців, в тому числі завжди дуже багато жінок і дітей, масово арештовували українських самостійників, всіх українських патріотів.

Крім гітлерівських окупантів, українські народні маси, зокрема селян, терироризували і грабували банди других окупантів – більшовицьких партизанів… Вся "протинімецька боротьба" більшовицьких партизанів зводилася дл пограбування українського населення., відбирання в

українського народу останніх кусків хліба, останньої одежини, розшуків та розправ з українськими патріотами.

Активний, бойовий елемент Полісся та Північної Волині організувався у Рядах ОУН, керованої Степаном Бандерою, з метою боронити українські маси від терору гітлерівців і більшовицьких партизанів. Цей рух прагнув зі зброєю в руках боротися за здійснення самостійницьких прагнень українського народу і восени 1942 року почав творити збройні групи, які розпочали боротьбу проти гітлерівських окупантів, проти населених Кремлем більшовицьких партизанів та проти польських шовіністів.Ці останні мріючи про відновлення польського панування на українських землях, організовані й озброєні німцями і собі почали всілякими способами розпочати знущання над українським народом.

Збройну партизанську боротьбу проти ворогів українського народу українські маси привітали з захопленням. До збройних груп почали вливатися щораз більше патріотичного, здебільше молодого, боєздатного елементу.

В лютому 1943 року внаслідок особливого загострення німецького терору, збройна повстанська боротьба українського населення проти німецьких окупантів стала на Волині й поліссі масовим явищем. Повстанські відділи, що сформувалися рісля масового переходу на нелегальне становище, тисячі української молоді, тисячі українських чоловіків та жінок, членів ОУН та безпартійних патріотів організували понадпартійну збройну силу – Українську Повстанчу Армію. Незабаром УПА відбила всі німецько-більшовицькі наступи на українське населення Волині та Полісся й обмежила панування німців на цих теренах. Рівночасно УПА звузила терени, опановані більшовицькими партизанами до окремих невеличких лісових островів.

Таким чином виключним контролем УПА опинилися значні території Волтні та Полісся. УПА вже не могла обмежитися тільки бойовими діями на окресленій території,але йутворила політично-адміністратиіні органи для веденння господарства, науков-культурної роботи на на цій території, внаслідок чого народне господарство почало зростати. Міцна економічна база, як засвідчують, проаналізовані нами джерела, створили матеріальну, військову і політичну базу для політичного керівництва та УПА для подальшо політичного та військового поширення в Галичину та на Правобережна та Східну Україну.

У літку 1943 року УГВР та ОУН засобами УПА внаслідок збройної боротьби, як ми бачимо із проаналізованих нами німецьких та радянських архівів, поширюються в Галичину й велику частину Правобережної України. Внаслідок реогранізаці генералом Р.Шухевичем УПА розпочинається стрімка визвольна бороротьба на всіх теренах України під гаслом "Звільнення України від всіх окупантів" та "Відновлення Української Самостійної Соборної Держави". 1943 рік – це нова доба чи фаза визвольних змагань українського народу, нова доба, як вважав головнокомандувач УПА генерал Р.Шухевич в історії України.

Відступ німецько-фашитських поневолювачів, розвал фашистської Німеччини, що вимальовувався щораз найясніше, все показувала українцям шлях в УПА. В цей же час з другої сторни зі сходу до лав УПА прибували багато грузинів, азербайджанців, білорусів, кяі створювали окремі національні відділи під власним командуванням.

З метою систематизувати боротьбу інших народів проти більшовизму в структурі УПА в листопаді 1943 році на Волині скликано Конференцію Поневолених Народів, на якій визначено спільні методи бортьби всіх поневолених Москвою народів.

Бойові та політичні та господарські успіхи УПА зацікавили всю Європу, що змусило останню в 1943-1944 роках знову повернутися до складного українського питання. Українська проблема знову стала предметом дисткусії. З головнокомандувачем УПА почали зв'язуватися представники урядів інших держав, бажаючи повести переговори з метою вреголювання цілого ряду політичних справ в Центрально-Східній Європі, актуальних як тепер так і в майбутньму перспективи кристалізації Української держави.

Масове влиття українських робітників та селян в УПА для борттьби за Українську Самостійну Соборну Державу, так налякало більшовицьку Москву, та фашистську Німеччину, що її окупанти робили все, щоб нейтралізувати та знищити УПА. Як з німецької так і з радянської сторони робились найнеймиовірніші спроби дискридитації українського національного руху, особливо тоді, коли УПА контролювала значну територію України, знищувала у великій

кількості як західних так і східних окупантів, поширила національно-визвольний рух, як у східному так і узахідному напрямку, де також діяли осередки ОУН та значні відділи УПА. Особливу, енергійну роль у цьому процесі зростання українського національно-визвольного руху в 1943-1944 роках, відіграв командувач УПА, генерал Роман Шухевич.

В наступному квітні-травні 1945 році у зв'язку з закінченням російсько-німецької війни головнокомандувач УПА Роман Шухевич під псевдонімом Татас Чупринка звернувся до бійців і командирів УПА з зверненням "Бійцям і командирам Української Повстанчої Армії":

Гітлерівська Німеччина остаточно розгромлена і розбита. Не боятися більше українському народові ні винищування у газових камерах, ні масових розстрілів озвірілих гестапівців. Не буде вже німець бити по лиці свободолюбивого українського селянина, ні відбирати його землі, щоб повернути його в раба німецького пана. Не гнатиме тисяч і десятків тисяч робітників і селян у новітній ясир – в Німеччину. Не ждатиме український інтелігент своєї черги, коли його фізично знищать, бо він міг би в прийдешньому бути спокійною загрозою для окупанта. Західний варвар не буде вже панувати на українській землі.

Великий вклад у перемогу над Німеччиною внесли і Ви, Українські Повстанці. Ви не допускали, щоб німець свобідно господарював на українській землі і вповні її використовував для своїх загарбницьких цілей. Ви не дозволили йому грабувати українське село, не допускали до вивозу людей в Німеччину. Ваша караюча рука гідно віплачувала за розстріли і палення сіл… У боротьбі з Німеччиною наша українська Повстанча армія зорганізувалася й пройшла першу бойову школу.

Та з розгромом Німеччини вернувся і "розгосподарився" в Україні ще гірший окупант – Росія. Від віків поневолюючи Україну, вона не залишить її ніколи, незалежно, чи в неї царський режим, чи "найдемократичніша в світі республіка". І саме ця "соціалістична республіка" вирішила остаточно покласти край українським самостійницьким змаганням. Скувавши весь народ у нову саоціальну систему державного капіталізму, пануюча кліка створила жахливі економічні умови, щоб перемінити свободолюбиву людину у вічно голодну тварину, що ні про що інше не вміє думати, як про їжу. Ввівши культуру " по формі національну, а позмісту соціалістичну" радянська влада руками українських заляканих рабів: тичин, бажанів, вишень, возняків – насильно прищеплює Україні російську культуру.

Для більшого одурення українських мас більшовицький окупант створює в Україні щей комісаріати оборони й закордонних справ, які не мають ніяких прав, хіба щоб вихваляти Сталіна. Незнаний в історії людства терор, провокації мають остаточно перетопити в російськім горнилі український народ, що має назавжди забути, що він був самостійнм, і погодитися бути вічним наймитом "старшого брата" – новітньої великої Росії. Для свободолюбивих мас має ця "найдемократичніша республіка" сибірську тайгу, Соловецькі острови, масові розстріли, палення сіл, штучні голоди, та інші "новітні" виховні засоби.

Та український народ і тепер не скапітулював перед наступаючим ворогом. У 1943 р. Вам, Українські повстанці, передав він зброю в руки з наказом до останнього боронити ідею української самостійності. З неперевершеною стійкістю і героїзмом, небаченою до цього часу вірою й запалом виконуєте Ви вже більше як два роки цей наказ Нації. Ні голод ні інші недостачі, ні терор щодо Ваших родин не захитали Вашого завзяття, Вашої віри в перемогу. Ще завзятіша, ще успішніша боротьба є Вашою віцдповіддю на всі підступні "звернення уряду УРСР". Ви добре пам'ятаєте, що так само старалася розкласти Росія воїнів Мазепи, так само "дарувала" провини українським повстанським загонам у 1920-1923 ролках. Всіх, що далися обманути "наголоджено" каторжними робртами чи розстрілами, як тільки вони перестали бути потрібні Росії. Коли Ви раз ступили на шлях боротьби зі сталінським режимом, то не на те, щоб перед ним капітулювати, бо з воргом, що загрожує існуванню Нації, треба боротися на життя, або на смерть. Я впевнений, що зброї, яку Ви одержали з рук Нації не посоромите і пприйдешнім поколінням передасте своє ім'я вклите безсмертною славою.

Українські Повстанці! У світі ще не заіснував мир. Революційні рухи поневолених народів та протиріччя між західними державами і СРСР зростають. Росте у всьому світі свідомість, що несе із собою ідея "диктатури пролетаріату", голошена з Кремля. У боротьбі проти нього Ви сьогодні не самі. Зазяті серби, хорвати ведуть бої проти московського ставленика Тіто, болгари також підіймаються проти кривавого терору принесеного "союзним" СРСР. Гори Семигорода

залюднилися тими румунами, що не піддалися Росії, навіть мала Словаччина веде партизанську війну проти наїздника. Польські патріоти саботажами і збройною боротьбою відповідають на намагання Сталіна їх поневолити. Ряди борців проти східного сатрапа ростуть. Це все створює сприятливі умови для нашої дальшої боротьби і наближення моменту розвалу СРСР.

Дотримати зброю в руках до тієї хвилини і станути на чолі воюючих проти Сталіна мас – Ваше священне завдання. Вірю, що Ви виконаєте його з честю і фанатизмом, як виконували всі дотеперішні завдання. Новими методами боротьби, пристосованої до нової обстановки, дайте відповідь ворогові на його наступ…"

Як бачимо із сукупності джерел, які ми почерпнули в московських архівах, головнокомандувач УПА був людиною енергійною, заповзятою, невтомною, багатогранною та обдарованою особистістю. З такою своєю діяльністю він викликав повагу і страх навіть у свої найлютіших ворогів, російських більшовиків. Як засвідчують джерела з московських архівів, навіть за несприятливих умов, безкомпромісної війни з окупантами України, Роман Шухевич, знаходив час приділяти увагу не тільки організації та формуванню УПА, але й гоподарству українського населення. Його кипуча діяльність фактично давала можливість УПА проводити військові дії проти окупантів на всій території України і наносити їм вейозних і великих втрат.

Про головнокомандувача УПА, талант його керівництва, організаторську діяльність, у підсумок діяльності внаслідок його трагічної загибелі, найкраще охарактеризував голова проводу ОУН Степан Бандера, який наголошував:" Ще у 1943 році в ОУН створилася кризова ситуація, оскільки дискусіним було питання плану форм і методів революційної боротьби. Ця криза, наголошував С.Бандера, закінчилася тоді, коли на чолі організації став славної пам'яті Роман Шухевич і надав такий напрямок її діяльності і боротьби, як того вимагав час. За основу своїх планувань він брав передусім ініціативу внутрішнього стану активних кадрів ОУН та широких мас українського народу, їхнє становище, потреби, їхні настрої, моральну готовність і критичну спроможність до активної боротьби. Роману Шухевичеві було ясно, що в той час коли гітлерівці довели до крайніх меж свій терор і експлуатацію в Україні, а одночасно їх воєнні успіхи і сили почали спадати, серед українського населення дозрівала готовність і потреба розгортати широку боротьбу.

Така боротьба, наголошував С.Бандера, крім оборони народу від гітлерівського знищення, була в плані дальшого розгортання визвольних змагань. Серед велетенських подій і катастроф світової війни не може бути більшого зовнішнього значення для зростаття розмірів боротьби. Це мав на увазу Провід ОУН, а зокрема Роман Шухевич переставляючи визвольно-революційну боротьбу на ширші рейки повстанських дій УПА. Вона досягла найвищих розмірів під кінець воєнних дій на українських землях, коли відступали німецькі війська і все далі на захід посувалась поворотна більшовицька окупація.

Найвищого розмаху збройна визвольно-ревлюційна боротьба УПА сягнула в останньому році німецької окупації і в двох перших роках більшовицької окупації України. Важкі бої проти більшовицьких озброєних ватаг вела УПА до 1954 року, а більші чи менші сутички з червоними наїздниками тривали ще кілька років після того, в окремих випадках до кінця 50-х років.

Масовими акціями силкувалися знищити УПА німецькі окупанти під командою генерала фон дем Баха, але безкспішно. В травні 1943 року у засідці загинув головний командир німецьких нацистських штурмових відділів (СА) Віктор Люце. В 1944 році УПА часто атакували німецькі відділи з метою заволодіти зброєю та матеріалами військового призначення. 9 липня 1944 року, намагаючись "прочистити" Карпатські гори гітлерівці зазнали нещівної поразки на горі Лопата, що в Долинському районі на Іван-Франківщині в сутичці з куренем УПА "Скажені" під командою хорунжого УПА Василя Андрусяка. У засідці на схід Рівного сотня УПА під командою "Зеленого" смертельно поранила командувача І "Українського" фронту генерала армії "героя Радянського Союзу" М.Ватутіна (1901-1944), який помер від куль УПА 15 квітня 1944 року в Києві. Цим занепокоївся сам Сталін, він послав в Україну маршала Г.Жукова для проведення відплатних акцій. Більшовики зібрали близько 30 тисяч військ НКВД під командою генерал-майора Марченка, якому вдалося 24 квітня 1944 року оточити і атакувати з'єднання УПА на Рівенщині, однак відділ УПА 6 куренів в кількості 5 тисяч воїнів під керівництвом командира майора Ясеня в тяжкій бортьбі зумів пробитися і вийшов з оточення, після чого кати безжально катували безборонних громадян "зараховуючи їх учасників УПА".

Були важкі втрати, наголошує С.Бандера і українського боку: 12 лютого 1945 року загинув перший командир УПА, командир УПА-Північ Дмитро Клячківський – "Клим Савур", якого замінив майор Іван Литвинчук "Дубовий", що теж загинув 19 січня 1952 року.

Влітку 1945 року Москва кинула проти УПА ті частини червоної армії, які поверталися після перемоги над Німеччиною. Однак вдала пропоганда серед цих військ "Геть імперіалістичну війну! Геть більшовицький розбій і грабунок! Хай живуть мир і дружба народів відохотили військових воювати з УПА. Згодом за це чекісти покарали бійців та командирів червоної армії.

Група відділів УПА "Захід" в 1944-1947 роках активно протистояла польським агресорам аж до так званої "Акції Вісла", орагнізованої польським комуністичним урядом. 28 березня 1947 року у боротьбі біля Балигорода (на Закерзонні) сотня УПА під командою Степана Стебельського "Хріна" знищила заступника міністра оборони Польщі генерала Кароля Свєрчевського-"Вальтера"(1897-1947).

УПА в 1947-1950 роках під керівництвом генерала Р.Шухевича виявила незрівняне геройство. У боротьбі за волю України самовіддано в боротьбі полягли славетні командири:Дмитро Клячківський, Василь Сидор, Омелян Грабець, Мирослав Онишкевич, обидва начальники Головного Військового Штабу (ГВШ) УПА Дмитро Грицай і Олекса Гасин, а з ними сотні тисяч найкращих синів України. Своє життя, наголошував С.Бандера за многостаждальний український народ, за відновлення незалежності України віддав головнокомандувач УПА, генерал Р.Шухевич.

Особливо розкриває себе як талановитий стратег політичної та військової та політичної боротьби генерал Роман Шухевич, в зваслугу якому треба поставити і створення УГВР і який своєю заявою "Головного Командування Української Повстанчої Армії" від 28 березня 1947 року підтвердив рольУГВР, як основного політичного керівництва в Україні та діасорі: "Як нам на українських землях стало відомо, деякі українські політичні групи на еміграції піддають сумніву право Української Головної Визвольної Ради (УГВР) репрезентувати Українську Повстанчу Армію (УПА), заперечуючи право УГВР виступати як найвище політичнее представництво і керівництво українського визвольного самостійницького руху. Ці ж емігранські кола, використовуючи понадпартійність УПА, пробують заперечувати ту велику організуючу роль, яку відіграла ОУН, керована Степаном Бандерою в процесі утворення та зростання УПА, й яку ця організація відіграє сьогодні. У вз'язку з цим Головне Командування Повстанчої Армії заявляє:

1. Українська Повстанча армія постала з бойових груп ОУН (керованої С.Бандерою) у 1942 році в умовах завзятої бортьби українського народу проти німецьких загарбників. Упродовж 1942-1943 років до УПА включилася українські народні маси. УПА стала виразно всенаціональною збройною силою. Вона стала найповнішим і загальним виявом самостійницької боротьби сього українського народу. Ініціативу утворення УГВР взяла на себе УПА. Як найважливіший пункт платформи для створення всенаціонального політичного керівництва визвольної боротьби українського народу, УПА висунула платформу визнання потреби й доцільности активної революційної боротьби проти окупантів. На цій основі в липні 1944 року (з конспіративних причин у всіх дотеперішніх публікаціях був поданий червень 1944р.) на підпільнім з'їзді політичних діячів, які стали на висунуту УПА платформу і які в той час були на українських землях, утворилася УГВР. Перший великий збір УГВР теж прийняв постанову про доповнення складу УГВР всіма тими політичними самостійницькими партіями і окремими політичними самостійницькими партіями й окремими політичними та громадськими діячами, які в майбутньому стануть на прийняту Першим Великим Збором УГВР платформу.

2.Від моменту утворення УГВР УПА підпорядковується лише УГВР і визнає УГВР єдиним своїм представником і керівником. Від липня 1944 р.УГВР безпосередньо на українських землях фактично керує УПА і в політичній і в організаційно-персональній площинах. Виступати від імені УПА і в політичній і в організаційно-персональній площинах. Виступати від імені УПА за кордоном уповноважено лише Закордонне Представництво УГВР.

3.Українську Головну Визвольну Раду визнає і підтримує Український Народ на рідних землях. На заклик УГВР укракїнський народ суцільно бойкотував, не зважаючи нанайдикіший терор ворога "вибори" так званої верховної ради СРСР 10 лютого 1946 року . На заклик УГВР він так само бойкотував 9 лютого 1947 р. "вибори" в так звану верховну раду УРСР. Російсько-більшовицькі окупанти не могли зіьрати навіть 10 відсотків добровільних голосів, і це власне

всенародний бойкот "виборів", проведений за закликом УГВР – це, в умовах більшовицької окупації України., найкращі вибори УГВР. Цим бойкотом "виборів", як також ширшою підтримкою УПА, український народ, недвозначно заявив, що він визнає УГВР своїм Політичним Провідником.

4.Українська Повстанча Армія понадпартійна. В ній борються усі, кому дорога справа Самостійної української Держави, без різниці поггядів, політичних переконань і партійної приналежности. Але рівночасно з цим УПА цілком визнає той велетенський вклад, що його внесла ОУН, керована Степаном Бандерою, в справу утворення, зміцнення і розвитку УПА. ОУН поклала основи під УПА, вона скріпила її своїми високоідейними кадрами (члени ОУН становлять понад 50 відсотків усього складу УПА), вона відстояла її політично від нападок як з боку опуртуністичного табору, так і бокуу національних ворогів України, вона доклала найбільших зусиль для успішного розвитку УПА і докладає їх сьогодні в рамках УГВР.

Головне Командування Украхїнської Повстанчої Арсії сподівається, що ця Заява внесе нашій еміграції повну ясність у висвітлених нами питаннях, і вірить, що українська як давня, так і нова еміграція потрапить стати понад вузькопартійні суперечки, потрапить гідно репрезентувати наш народ перед світом, що вона йтиме разом зі скривавленим у боротьбі Краєм під керівництвом УГВР до великої мети – Української Соборної Соборної Держави, наголосив у своїй заяві головний командир УПА, генерал Тарас Чупринка.

Як бачимо із документів Перший Великий Збір УГВР містить документи й матеріали учасників. Тут було закріплено, що УГВР постала з ініціативи УПА, що знаходимо вже в наказі Головного Командувача УПА на Волині 27 серпня 1943 року про підстаршинські та старшинські ступені військ УПА. В перших наказах подано назву цієї верховної влади – Головна Визвольна Рада. Більш конкретна підготовка по створенню УГВР розпочалася весною 1944 року, коли був утворений спеціаплльний ініціативний комітет. Про це генерал Роман Шухевич інформує в статті "До генези Української Головної Визвольної Ради" такими словами:" Для здійснення плану утворення всеукраїнського загальнонаціонального політичного центру – цей план зробився в колах Головного Командування УПА восени 1943р. – весною 1944р. утворено ініціативний комітет. Цей комітет відразу взявся до інтенсивної праці в цьому напрямі і прийняв таку політичну платформу:"Ініціативний комітет вирішив творити Представництво українського народу на демократичній оснеові. Демократична платформа давала можливість залучити до керівництва визвольною боротьбою всіх чесних і національно-вартісних українських партіотів, не залежно від їхніх партійних поглядів.

Основні пункти політичної платформи. що мала стати основою формування нового політичного представництва українського народу, були такі:

1.Беззастережно визнати ідею Української Самостійної Соборної Держави як найвищу ідею українського народу.

2.Визначити революційні методи боротьби за Українську Самостійну державу також доцільними методами визвольної боротьби.

3.Здекларувати своє вороже ставлення супроти московських більшовиків та німців як окупантів України.

4.Визнати демократію, як устроєний принцип Представництва.

Представиники партій та громадських організацій повинні докласти всіх зусиль, щоб до складу УГВР увійшли представники всіх українських земель і всіх політичних середовищ, які визнавали його політичну платформу.

Як засвдчують документи праця ініціативного комітету закінчилася Першим Великим Збором УГВР, який відбувся 11-15 липня 1944 року в карпатських лісах, у лісництві що при убіччі гори Виділок на південь від с. Сприня Самбірського р-ну, під охороною відділів УПА. Великий Збір проходив під головування Ростислава Волошина і секретаря Миколи Дужого. Було сформовакно і ухвалено основні законодавчі документи УГВР –

1.Устрій, 2.Платформу, 3.Універсал.

УГВР вибрав керуючі органи – Кирило Осьмак – президент, Василь Мудрий – перший віце-президент, о.д-р.Іван Гриньох – другий віце-президент, Іван Вовчук – третій віце-президент.Ярослав Біленький – генеральний суддя, генерал Роман Шухевич – голова генерального секретаріату, та генеральний секретар військових справ, Микола Лебідь –

генеральний серетар закордонних справ, Ростислав Волошин – генеральний секретар внутрішніх справ. Інші уряди та урядники мали бути затверджені пізніше. Великий Збір ухвалив також присягу воїна УПА та інші документи.

Що стосується подальшої долі цього українського уряду, тоо як свідчать документи, чотири члени УГВР: Кирило Осьмак, Ростислав Волошин, Йосип Позичанюк й о д-р.Микола Галянтів геройськи загинули в 1944-1945 роках. Решта загинула пізніше. М.Микола Галянт загинув у підвалах НКВД, Президент УГВР Кирило Осьмак попав пізньою осінню в куки НКВД й опісля загинув у тюрмі НКВД, він був активним членом Української Партії Соціалістів-Революціонерів, Членом Україхнської Центральної Ради і брав участь у виконавчих її органах. За чсу Директорії був в уряді, а опісля президентом УГВР...

Цікавим документом, який було прийнято на Великому Зборі, це текст "Універсалу", який вийшов із під пера д-рв Івана Гриньоха. Універсал закликав український народ об'єднатися навколо УГВР у революційній боротьбі за Суверенну Українську Державу. Універсал наглошував, що Українська Головна Визвольна Рада є найвищим керівним органом українського народу на час революційної боротьби, аж до створення уряду Української Самостійної Соборної Держави. В Універсалі було наголошено, що УГВР присягається на вірне служіння уккраїнському народові і служити до часу майбутнього державного устрою України та прийняття Конституції у якій буде забезпечено і права національних меншин в УкраїніЮ які проживатимуть без гніту і визиску. Універсал закликав об'єднатися українців у боротьбі і наголошував, що все вищевказане кожний українець повимнен сприйняти як наказ!

Тут же були виложена Платформа Української Головної Визвольної Ради у висновку яка наголошувала:" що для визволення України потрібно … єдиний всеукраїнський національний фронт, сформований на об'єднанні всіх діючих національних українських сил, які у змаганні за українську державу підчиняються одному керівному центру.

Тому за ініціативою Української Повстанської Армії (УПА), що утворилася в процесіц збройної боротьби українського народу проти грабунків і насильства окупантів над мирним населенням українських земель та українських політичних середовищ всеукраїнський провідний центр очолила Українська Головна Визвольна Рада (УГВР), яка у своїй боротьбі перед українським народом поставила:

І.Цілі і завдання УГВР.

1.Об'єднати й координувати дії всіх самостійницько-визвольних сил українського народу на всіх землях України та поза ними для національно-визвольної боротьби проти всіх ворогів українського народу, зокрема проти московсько-більшовицького і німецько-гітлерівського імеріалізму, за створення Української Самостійної Соборної Держави (УССД).

2. Визначувати ідейно-програмові напрямні визвольної боротьби українського народу.

3.Керувати всією національно-визвоьною боротьбою українського народу аж до здобуття державності і створення органів незалежної державної влади на Україні.

4.Репрезентувати, як верховний всеукраїнський центр, сучасну політичну боротьбу українського народу в краю і за кордоном.

5.Покликати до життя перший український державний уряд та скликати перше українське всенародне представництво.

ІІ.Основні ідейно-програмові принципи.

Збереження життя нації, національноїєдності й кульутри, мови – це перша й найвища ціль всякого здорового національного організму;

національна суверенна держава є головною запорукою збереження життя і нормального розвитку нації та добробуту її громадян.

Тому українська націяія в цей час повинна віддати всі сили для здобуття і закріплення власної держави.

Всі політично активні сили повинні сконсолідуватися в боротьбі за самостійну українську державу, усунути всякі суперечливі питання соціально-політичного порядку, які без здобуття власної держави не мають під собою реального грунту.

Боротьба за національну, самостійну державу може бути успішна тільки приумові, якщо вона буде проводитися незалежно від політичних впливів сторонніх сил.

На тій підставі УГВР визнає такі принципи своєї діяльності:

1.УГВР прагне до відбудови Української Самостійної Соборної Держави на всіх землях українського народу засобами революційної боротьби проти всіх ворогів державної самостійності українського народу, зокрема проти більшовицьких та німецьких окупантів, та у співпраці з усіма прихильниками такої самостійності.

2.УГВР твориться на принципі повної повної політичної незалежності своїх прагнень від впливів сторонніх сил і чинників.

3.УНВР об'єднує всі провідні політичні елементи незалежно від їх ідейного світогляду та політично-групової приналежности, що стоять на грунті політичної суверенності української держави та політичній незалежності українських визвольних прагнень.

4.УГВР приймає для об'єднання національно-визвольних українських сил у боротьбі за УССД таку політичну соціальну платформу:

а)забезпечення народно-демократичного способу визнання політичного устрою в українській державі шляхом загального народного представництва,

б)забезпечення свободи думки, світогляду і віри,

в)забезпечення розвитку української національної каультури.,

г)забезпечення справедливого соцального ладу в українській державі без класового визиску і гноблення,

г)забезпечення справжньої законності в українській державі і рівності всіх громадян перенд законом,

д)забезпечення громадягських прав усім національним меншостям на Україні,

е)забезпечення права рівних спроможностей на освіту для всіх громадян,

є)забезпечення у трудовій господарській діяльності для всіх громадян вільної ініціативи, регульованої вимогами й потребами цілости нації,

ж)забезпечення вільної форми трудового землекористування з визначенням мінімальних і максимальних розмірів для індивідуального землекористування,

з)усуспільнення основних природних багатств країни: землі, лісу, вод, і підземних скарбів з передачею рільних земель у постійне користування трудовим хліборобським господарствам,

и)удержавлення важкої індустрії і важкого транспорту, передача кооперативним об'єднанням легкої і харчової індустрії, право широкого вільного кооперування дрібних продуцентів,

і)забезпечення вільної торгівлі в унормованих законодавством межах,

ї)забезпечення вільного розвитку ремесла та права на творення індивідуальних ремісчих варстатів і підприємств,

й)забезпечення права на вільну працю для фізичних та розумових працівників і забезпечення охорони інтересів робітництва соцяним законодавством.

5.УГВР провадитиме свою боротьбу за УССД в союзі зі всіми поневоленими народами Європи й Азії, які борються за своє визволення і визнають право України на політичну незалежність.

6.УГВР змагає до порозуміння і прагне мирного співжиття з усіми сус ідами України на принципі взаємного визнання права на власні держави на етнографічних землях кожного народу.

Таким чином перед нами постають документи УГВР прийняті 11-15 липня 1944 року:

Тимчасовий Устрій УГВР

Загальні основи УГВР:

1.УГВР – це верховний орган українського народу в його революційно-визвольній боротьбі з УССР.

2.Джерелом влади в УГВР є воля українського народу, виявлена в самостійницьких змаганнях вчіх діючих сил народу.

3.УГВР:

а) консолідує самостійницькі суспільно-політичні елементи;

б)координує діяння політично-активних середовищ;

в)очолює визвольну боротьбу, дає напрямок українській державницькій політиці та керує нею.

г)репрезентує український народ та його державницькі змагання перед зовнішнім світом.

4.Членом УГВР може бути національно-активний українець-державник з громадянським стажем, що визнає політичну платформу, прийняту УГВР,та що є кожночасно готовий реалізувати її програму.

5.УГВР складається з 25 членів. Число членів може бути побільшене дорогою кооптації. Кооптацію переводять:

а)Великий Збір УГВР

б)Президія УГВР на прпозицію Генеральног Секретаріату.

6.Членом УГВР перестає бути той, хто добровільно виступить, або кого УГВР виключить.

7.Виключити члена УГВР може тільки Великий Збір кількістю 2/3 голосів. Між сесіями Великого Збору, Президія УГВР має право припинити члена в його членських правах аж до вирішення справи найблищим Великим Збором.

8.УГВР діє через такі органи:

а)Великий Збір УГВР,

б)Президія УГВР з Президентом на чолі,

в)Генеральний Секретаріат з головою на чолі,

г)Генеральний Суд з Генеральним Суддею на чолі,

д)Контрольна Колегія з Генеральним Контролером на чолі.

9.УГВР діє також у формі конференцій УГВР, які проводить Президент УГВР.

10.Діяння окремих орагнів УГВР буде нормоване внутрішніми правниками, кяі затверджує Президент в порозумінні з Генеральм Суддею.

11.Для окремих справ можуть всі органи УГВР покликувати окремі комісії, колегії й бюра.

12.УГВР перебуває на українських землях. За кордоном може вислати своїх делегатів.

II.Великий Збір УГВР

1.Найбільшою українською законодавчою владою у час революційно-вуизвольної боротьби за українську державу є Великий Збір УГВР.

2.Великий Збір УГВР:

а)ухвалює основні закони,

б)розглядає та вирішує основні політичні питання, усталює лінію визвольної політики, встановлює програму і тактику боротьби українського народу,

в)приймає звіти з діяльності всіх оргванів УГВР,

г)усталює напрямні діяння для всіх органів УГВР,

г)вибирає Президента, 7-х членів Президії, Голову Генерального Секретаріату, Генерального Суддю і Генерального Контрольного,

д)приймає присягу від Президента,

е)кооптує нових членів і затверджує кооптованих Президією,

є)виключає членів.

3.Звичайний Великий Збір УГВР скликує Президент принаймі раз на рік.

4.Надзвичайний Великий збір скликує Президент:

а)з власної ініціативи,

б)на пропозицію Генерального Секритаріату,

в)на прпозицію Генерального Контрольного,

г)на домагання 1/3 членів УГВР.

5.Збір відкриває Президент. Проводить Збором вибраний Голова Великого Збору, який покликує дальших членів Президії Збору.

6.Для законності рішень Великого Збору потрібна присутність найменше 1/2 членів УГВР.

7.Всі справи вирішують звичайно більшістю голосів, тільки для виключення члена і для ухвалення зміни устрою потрібно 2/3 наявних голосів. Для ліквідації УГВР треба ¾ голосів усіх діючих членів УГВР.

8.У виняткових випадках УГВР може винести рішення також без скликання збору за принципом індивідуального голосування.

III.Президент і Президія УГВР

1.Президент стоїть на чолі УГВР і репрезентує її на зовні.

2.Компентенції Презедента УГВР:

а)скликає і відкликає Великий Збір УГВР,

б)проводить Президію УГВР і проводить Конференціями УГВР,

г)затверджує двох членів Генерального Суду покликаних Генеральним Суддею,

г)затверджує двох членів Контрольної Колегії, покликаних Генеральним Контролером.

д)затверджує закордонних Делегатів УГВР запропонованих Головою Генерального Секретаріату, на прпозицію Генерального Секретаря Зовнішніх Справ,

е)на пропозицію Голови Генерального Секретаріату звільняє Генеральних Секретарів з Уряду,

є)приймає присягу від членів Президії, Голови Генерального Секретаріату, Генеральних Секретарів, членів Генерального Суду і членів Контрольної Колегії,

ж)має право ласки.

3.Президент складає присягу Великому Зборові на руки Голови Великого Збору УГВР.

4.Президія з Президентом на чолі є органом УГВР, що діє між сесіями Великого Збору УГВР.

5.У склад Президії входять:

а)Президент,

б)три Віцепрезиденти,

в)чотири члени Президії.

6.Президія УГВР розглядає політичну лінію, тактику і практичні виконання всіх органів УГВР та подає їм свою оцінку і пропозиції.

7.Компентенції Президента УГВР:

а)прпонує скликання Збору,

б)кооптує нових членів УГВР на пропозицію Генерального Секретаріапту,

в)припиняєчленів в членських правах,

г)приймає звіти від Голови Генерального Секретаріату, від окремих Генеральних Секретарів, від Генерального Суду і від Контрольної Комісії. Час і спосіб звітування устійнюєпрезидія окремим розпорядженням в порозумінні з окремими органами УГВР.

8.Президія УГВР діє в складі не менше половини членів Президії – крім Президента.

9.У випадку недіяння Президії, переходить її компентенція та самого Президента до найближчого Великого Збору УГВР, без права звільнити Генерального Секретаріату.

10.Презтдія виносить своє рішення звичайною більшістю голосів. Прирівному поділі голосів вирішує голос голови. У випадку конституційного або політичного конфлікту, Президія має право вимагати димісії Голови Генерального Секретаріату при наявності 2/3 усіх членів Президії –3/4 голосами.

11.В часі не присутності Президента заступає його ним визначний член Президії.

12.У випадку уступлення, смерти чи іншої тривалої перешкоди в сповнюванні функції Президента, компентенції його переходять на Президіяльну Колегію, яка формується автоматично з трьох найближчих в черзі членів Президії УГВР.

13.Президіяльна Колегія має характер тимчасовий і має обов'язок якнайскоріше скликати Великий Збір УГВР.

14.Президент і Президія УГВР відповідає перез Великим Збором УГВР.

IV.Генеральний Секретаріат УГВР.

1.Винавчим органом УГВР є Генеральний Секретаріат.

2.Генеральний Секретаріат складається з:

а)Голови Генерального Секретаріату,

б)Секретаря Внутрішніх справ,

в)Секретаря Закордонних Справ,

г)Секретаря Військових Справ і Командира Збройних сил,

г)Секретаря Фінансово-господарських Справ,

д)інших секретарів.

3.Голову Генерального Секретаріату вибирає Великий Збір УГВР.

4.Генеральних Секретарів покликує:

Голова Генерального Секретаріату.

Затверджує Президент УГВР.

5.Становища Генеральних Секретарів можуть буи отримані.

6.Генеральний Секретаріат складає звіти зі своєї діяльності Президії УГВР.

7.Генеральний Секретаріат і окремі Генеральні секретарі є відповідальні перед Великим Збором УГВР і йому складають звіт із своєї діяльності.

8.Дсиціплінарно Секретарі відповідають перед Головою Генеральногол Секретаріату і Президентом.

9.На пропозицію Голови Генерального Секретаріату, Президент звільняє Секретарів з уряду.

10.Генеральний Секретаріат діє колегіально й рішає більшістю голосів, перерішує голос Голови Генерального Секретаріату.

11.Голова може доручити часове заступництво у функціях Голови Генерального Секретаріату одному з Генеральних Секретарів.

12.У випадку уступлення, смерти чи іншої тривалої перешкоди у виконанні функції Голови Генерального Секретаріату – Презилент з Президією, Генеральний Суддя, Генеральний Контрольний і Генеральні Секретарі вибирають тимчасово Голову Генерального Секретаріату.

13.Законна сила правно-державних актів обов'язує тіки за підписом Президента і Голови Генерального Секретаріату.\

V.Генеральний Суд.

1.Судово-виконавчив органом УГВР для здійснювання в її імені правопорядку є Генеральний Суд, зложений з Генерального Судді і двох членів Генерального Суду.

2.Генерального Суддю вибирає Збір УГВР, двох дальших членів Суду покликує Генеральний Суддя і затверджує Президент УГВР.

3.Генеральний Суддя відповідає за сповнювання своїх завдань перед Великим Збором УГВР.

4.У випадку уступлення, смерті чи іншої тривалої перешкоди у виконуванні функції Генерального Судді –Президпент з Президією, Генеральний Контрольний, Голова Генерального Секретаріату і члени Генерального Суду вибирають Генерального Суддю.

5.За Генеральним Суддею забезпечується право інтерпретувати устроєні питання УГВР та давати свої зауваження Президентові при затвердженні внутрішніх правильників органів УГВР.

VI.Контрольна Колегія.

1.Контрольно-виконавчим органом УНВР є Контрольна Колегія, складена з Генерального Контрольного і двох членів Контрольної Колегії.

2.Генерального Контрольного вибирає Великий Збір, двох дальших членів Контрольної Колегії вибирає Генеральний Контрольний і затверджує Президент УГВР.

3.Контрольна Колегія провіряє фінансово-господарську діяльність всіх органів УГВР, зокрема наглядає над фінансово-господарською політикою Генерального Секретаріату.

4.У випадку уступлення, смерти чм іншої тривалої перешкоди у виконуванні функціцй Генерального Контрольного – Президент з Президією, Генеральний Суддя, Голова Генерального Секретаріату і члени Контрольної Колегії виьирають Генерального Контрольного.

Як засвідчують джерела на прохання командира УПА, генерала Чупринки була затверджена УГВР і введена наказом ГВШ ч.7 з 19. VIII.1944 року "Присяга вояка Української Повстанчої Армії". Ось вона:" Я воїн Української Повстанчої Армії, взявши в руки зброю, урочисто клянусь своєю честю і совістю перед Великим Народом Українським, перед Святою Землею УкраїнськоюЮ перед политою кров'ю усіх Найкращих Синів України та перед Найвищим Політичним Проводом Народу Українського:

Боротися за повне визволення всіх українських земель і українського народу від загарбників та здобути Українську Самостійну Державу. В цій боротьбі не пожалію ні крови ні життя і буду битись до останнього віддиху і остаточної перемоги над усіми ворогами України.

Буду мужнім, віжважним і хоробрим у бою та нещадним до ворогів землі української.

Буду чесним, дисциплінованим і революційно-пильним воїном.

Буду виконувати всі накази зверхників. Суворо зберігати військову і державну таємницю.

Буду гідним побратимом у бою та в бойовому життю всім своїм товаришам по зброї.

Коли я порушу, або відступлю від цієї присяги, то хай мене покарає суворий закон Української Національної Революції і спаде зневага Українського Народу.

Все це говорить, що головнокомандувач збройних сил піклувався про морально- політичний гарт УПА.

Що ж до військової автобіогафії генерала Чупринки (Романа Шухевича), то його військовий гарт розпочався під керівництвом полковника Євгена Коновальця, який високо цінував весь рід Шухевичів. В 1933 році Провідник ОУН остаточно переконався, що Роман Шухевич не лише бойовик-революціонер, але й прекрасний організатор українського підпілля та фахівець в області військової справи, який поєднує в лдній особі талант політика. До кінця своїх днів життя

полковник Євген Коновалець покладав великі надії на Романа Шухевича, як про це свідчать секретні матеріали радянських архівів. Так уже після "Варшавського судового процесу" в 1935-1936 роках і після процесу над Крайовим проводом ОУН у Львові у травні-червні 1936 року, після того…, як Роман Шухевич вийшов із тюрми, полковник Євген Коновалець наполягав, щою Крайову Екзекутиву ОУН очолив Роман Шухевич. Євген Коновалець передусім бачив у Романі Шухевичу політичні та військові якості командувача. ЯК бачимо із джерел, перший військовий вишкіл Роман Шухевич отримав державній структурі Закарпатської України, де разом із Зеноном Коссаком і Михайлом Колодзінським вони організовували збройні сили Карпатської України-Карпатську Січ.

Після падіння польського режиму на українських землях Роман Шухевич бере актиіну участь у створенні у 1940 року в Кракові Революційного Проводу ОУН Степана Бандери, очолює Організацію на Західних Окраїнних землях (Холмщина, Лемківщина, Підляшшя і Засяння), організовує курси, культурної та суспільної праці, проводить на високому рівні військові військові вишколи, через які проходили всі члени ОУН, які стояли на позиції збройної боротьби з окупантами України. Роман Шухевич розумів, що скорий час для українських патріотів взятися за зброю і вони повинні бути готові до збройної боротьби.

Так в березня 1941 року він організову Дружини Українстьких Націоналістів (ДУН), а пізніше загони Української Повстанчої Армії, яку він по наказу Проводу ОУН очолив у четвертому кварталі 1943 року.

Як бачимо із секретних радянських документів, Роман Шухевич був після Є.Коновальця, дуже небезпечним для московського імперіалізму діячем ОУН і керівником УПА., оскільки найактивніше брав участь в ідеологічно- політичних і структурно-організаційних процесах в революційній ОУН у 1938-1943 роках. Це розуміли в Москві і більшовицьке керівництво, як бачимо із секретних радянських архівних документів нанесло по проводу ОУН жорстокий удар – 23 травня 1938 року агент НКВД П.Судоплатов вбиває Голову Проводу ОУН, полковника Євгена Конвальця. На його посаду претендував Степан Бандера, крайовий Провідник ОУН у 1933-1934 роках, який був ув'язнений в польскій тюрмі. Ваажаючи на авторитет, керівником ОУН був обраний полковник Андрій Мельник, однак у 1939 році він відмовився очолювати ОУН через незгоду з революційним крилом ОУН, яку очолив з 1939 року С.Бандера. Особиста зустіч А.Мельника і С.Бандери, призвела до створення Революційного Проводу ОУН, який очолив Степан Бандера і військове крило якого Роман Шухевич Роман Шухевич погоджувався з степаном Бандерою, на необхідість взяти революційно-політичний курс на передодні великих воєнних подій. Старанням ренволюційної ОУН Степана Бандери на Українських землях створено національні збройні сили – Українську Повстанську Армію, яка стала могутньою, загальноукраїнською, військовою силою завдяки організаторським здібностям Романа Шухевича, який розумів, що Армія, повинна стати головним знаряддям революційної ОУН у побудові незалежної Української держави. Як бачимо, Роман Шухевич, реально мислячий політик, який усвідомлював, що проти німецько-більшовицької військово-політичних машин,треба сфомувати, передову, мобільну, сучасну, українську військово-політичну машину, яка моглаб як тактично, так і організаційно протистояти двом найпередовішим, добреулаштованим, агресивним тоталітарним системам і оперативно вести перебудувавши тактику і стратегію з однію та другою. Задля досягнення своєї мети Роман Шухевич надавав великого значення консолідації українських політичних і військових сил, тому не дивно, що власне його було обрато Головою Генерального Секретаріату (уряду) і секретарем військових справ УГВР.

Як бачимо із проаналізованих радянських та німецьких джерел, головнокомандувач УПА та голова УГВР, генерал Роман Шухевич був талановитим політиком і військовим головнокомандувачем, який зумів підготувати УПА для боротьби з німецькими окупантами та військово-політичною машиною більшовицької Росії, вдосконалити і розвинути тактику і стратегію повстанської наступальної та оборонної боротьби, від фронтової тактики до партизанської, враховуючи військову та політичну ситуацію в Україні. Як наголошував С.Бандера: "в цій реорганізації виявились незвичайні провідницькі пркмети Романа Шухевича. Дивсячись далеко вперед він розплановує і посмтупово та послідовно робить зміни тактики боротьби, з повстанської на партизанську в які все більше робиться акцент на невійськові

методи, а політико-пропогандиські. У нього наголшував С.Бандера вся революційна боротьба, всі її форми і діючі сили – це одна справа, один процес, який розростається у широчінь…".

Як засвідчують джерела московських архіві, радянські спецслужби по вступу на територію України організували цілу війну проти однієї особи, зокрема головнокомандувача УПА генерала Романа Шухевича та його сім'ї, як на побутовому рівні так і на тактиці і методах ведення боротьби. Десятки тися ч високопрофесійних працівників НКВД-МДБ були кинуті в Прикарпаття з метою виявити, полонити чи фізично знищити головнокомандувача УПА. Завойовники не жаліли ні матеріальних засобів ні моральних. Як бачимо із джерел, Роман Шухевич, розумів відповідальність за долюУГВР та УПА, що може говорити, що він вмів поєднувати у собі риси військового та політика високого рангу. Враховуючи ситуацію німецько-радянської окупації України, та жорстокий час боротьби, уку очолював і в якій жив і воював генерал Р.Шухевич, його цілком можна вважати першим генералісіусом злученої української військової та політичної системи…

Що стосується, генерала Романа Шухевича то уже в свій час у провідник ОУН Степан Бандера так характеризує його діяльність в ОУН та УПА: "…ОУН організувала Українську Повстанську Армію, даючи їй основний командний і вояцький склад. УПА творить щораз більші з'єднання і переходить до більших мілітарних дій, якими зв'язує цілі ворожі дивізії. Вели кі смуги українських земель опинилися під фактичним контролем ОУН-УПА, що організовують найважливіші сектори національного життя і керують ними. Німці спочатку намагалися спинити той розвиток і зламати ОУН-УПА більшими нищівними і військовими акціями. Коли ж це не вдалося, а дл того ж їхнє становще на фронтах далі погіршувалося, вони були примушені поважно рахуватися з силою української революції. Це використовує УПА й ОУН в ситуації пересування фронтів, щоб зміцнити свої тили й запаси та перейти до боротьби з більшовиками краще підготовленими. Разом із розширенням форм і розмаху боротьби поширено також структуру визвольно-революційного руху. Крім УПА, створено Українську Головну Визвольну Раду – як надзвичайний орган революційно-державного характеру з розрахунком на активну участь у ній і визвольній боротьбі організованих сил інших українських політичних напрямків. Кожна тотальна боротьба, а зокрема революційно-визвольна, вимагає єдиного керівництва. Щоб забезпечити таку одностайність прискладенні структури визвольної формації ОУН-УПА-УГВР, зконцентровано в одних руках найвище керівництво: Роман Шухевич - "Тур","Чупринка", "Лозовський(Останнє псевдо Р.Шухевича, як голови Визвольної Ради і секретаря військових справ від 1944 до 1950 р.). Роман Шухевич був одночасно голово проводу ОУН, головним командиром УПА і генеральним секретарем УГВР. Така концентрація влади, наголошує С.Бандера, була викликана доцільністю і потребами самої роботи, а не особистими притензіями.

Яка ж була перспектива перед національно-визвольною боротьбою? – запитує С.Бандера і сам відповідає: "Багато надій пов'язувалося із переконанням, що західні країни після перемогим примусять більшовиків віддати значну частину їх нових загарбань. Також частина провідних діячів національно-визвольного руху піддалася таким сподіванням і вважала доцільним у такому плані розгортати боротьбу і діяльність. Для них розгортання гучних і широких повстанських дій у кінцевій стадії війни мало головний сенс у тому, що це мав бути добрий старт для звхідних країн. Йшло про унаочнення і підкреслення факту, що український національно-визвоьний рух боровся проти Гітлера і тому має підстави для союзницьких взаємин із західними державами. По-друге, треба було показати силу й бойовість України як союзника проти СРСР… Речники тієї концепції, наголшував С.Бандера, були в надії на швидку війну Заходу проти СРСР і на активну підтримку для повстанської боротьби в Україні. Вони були готові на карту поставити все. Однак Захід боявся йти на конфлікт з СРСР і на розгорання повстанської боротьби в Україні, а також не бажав втягувати себе у війну з більшовиками...

Тому ОУН та головнокомандувач УПА зробили ставку на власні сили і продовжували національно-визволе повстання до кінця…".

Закінчуючи революційно-політичну характеристику головнокомадувача УПА та голови УГВР генерала Романа Шухевича, Степан Бандера наголошує: "Пройшло 10 найважчих років боротьби ОУН-УПА у повоєнній підбільшовицькій дійсності. Щоб усвідомити усю її вагу, треба пригадати: скільки людей було б повірило в 1944-1946 роках, що ця боротьба втримається 10 років у таких обставинах? В тому найбільша заслуга незрівнянної ідецності, героїзму,

жертовності бойовості всіх кадрів ОУН і УПА та українського народу, що підтримує їх з повною посвятою і далекозорого, мудрого Провідника славної пам'яті Романа Шухевича та всього керованого ним провідного активу".

Героїчна смерть генерала Шухевича – "Чупринки",, "Тура" - це найбільша втрата українського визвольного руху, яка потрясла ним на довгі роки. Але він перенесе і той найважчий удар, бо вньому живе дух, віра і хоробрість найбільшого її Провідника і Командира - генерала "Чупринка" - "Тура".

Таким чином тринадцятирічна визвольна війна українського народу була найгероїчнішою з усіх дотеперішніх національно-визвольних війн. Європейська і світова історія подібної національно-визвольної боротьби не знає, кінцево метої якої було відновлення незалежності Української держави. І знищення, що спіткнулись у кровопролитній боротьбі за переділ світу, двох кровожерлвих імперій німецької та радянської. Не перебільшуючи модна сказати, що самовіддана боротьба УГВР та УПА та талонивитих її політичних, господарських діячів та командирів, які уособлювали месників та революціонерів-патріотів, було новим явищем в житті українського народу. Як бачимо із сукупності джерел, усві вищеприведені особистості, реаліні історичні особи, герої, які змогли зрости інтелектуально, духовно у вирої завзятої, впертої, безкомпромісної боротьби з ворогами українського народу і дожити в надіях, легендах та реальних і відтворених істориками образах до жаданого часу – відновлення державної незалежності України…

Список викристаних джерел та літератури:

1.Российский Центр хранения и использования документов новейшей истории (РЦХИДНИ).
2.Центр хранения историко-документальных коллекций (ЦХИДК).
3.Архів ЗП УГВР.
4.Архів "Літопису УПА".
5.Українська Головна Визвольна Рада. Документи, офіційні публікації, матеріали. Книга I, 1944-1945. Редакція: П.Потічний і Є.Штендера. - Львів "Літопис", 1992.
6.Петро Мірчук.Українська Повстанська Армія 1942-1952. - Мюнхен, 1953. - 319с.
7.Тарас Чупринка, Головний Командир УПА. Бійці і командири Повстанчої Армії. (Звернення). Повстанець. Квітень-травень, 1945.
8.С.Бандера Перспективи Української революції. - Мюнхен. «Видавництво Організації Українських Націоналістів»,1978. - 640с.
9.Петро Дужий. Роман Шухевич - політик, воїн, громадянин. - Львів, 1997. - С.108-116.- С.218-219.
10.Тарас Бульба Боровець. Армія без держави. - Львів «Поклик сумління», 1993.
11.Володимир Сергійчук. ОУН-УПА в роки війни: нові документи і матеріали. - Київ «Дніпро», 1996. - 493с.
12.П.Арсенич.Родина Шухевичів. Коломия: Видавночо-географічне т-во «Вівк», 1995. - 117с.
13.С.Ткаченко.Повстанческая Армия. Тактика борьбы. - М., 2000. - 508с.
14.П.Содоль.Українська Повстанча Армія 1943-1949. Довідник. Пролог. - Нью-Йорк, 1994. - 199с.
15.Віктор Ідзьо. Українська Повстанська Армія – згідно аналізу свідчень німецьких та радянських архівних джерел. Науковий Вісник Українського державного університету. - М., 2004. - T.V.
Віктор Ідзьо. Роль керівництва УПА та політичного проводу ОУН в створенні Української Головної Визвольної Ради в світлі аналізу джерел та оцінках визначних її діячів.(1944-2004). Науковий Вісник Українського державного університету. - М., 2004. - T.V.
16.Петро Мірчук.Українська Повстанська Армія 1942-1952. - Мюнхен, 1953. - 319с.
17.Віктор Ідзьо.Українська Повстанська Армія - згідно аналізу сідчень німецьких та радянських архівних джерел. - Львів “Сполом”, 2005. - 208с.
Віктор Ідзьо.Українська Повстанська Армія - згідно аналізу свідчень німецьких та радянських архівних джерел. - Львів “Сполом”, 2008. Видання II. - 208с.
Віктор Ідзьо.Українська Повстанська Армія - згідно аналізу свідчень німецьких та радянських архівних джерел. - Львів “Сполом”, 2021. Видання III. - 208с.
18.Віктор Ідзьо. Організація Українських Націоналістів. Українська Повстанська Армія. Українська Головна Визвольна Рада згідно свідчень німецьких та радянських архівів. Наукове видання. - Львів, Видавництво Університету «Львівський Ставропігіон», 2016р. - 202с.
19.Євген Перепічка. “Феномен Степана Бандери”. - Львів “Сполом”,2006. -736с.
20.Roman Drozd. Ukrainska Powstancza Armia. - Warszawa, 1998. - 285s.

Розділ V.
Військова стратегія, тактика та озброєння УПА згідно аналізу свідчень німецьких та радянських архівних джерел

Українська Повстанська Армія, як засвідчує сукупність німецьких та радянських архівних джерел, виробила за довгі роки ведення війни з німецькими та радянськими окупантами, свою власну тактику та стратегію ведення війни.

Відносто воєнних дій проти конкретного ворога УПА приміняла відповіндні види озброєння. Однак, як засвідчують джерела, військова тактика і стратегія застосовувалась у кожний конкретиний час згідно інструкцій командування та у певному, притаманному тільки для УПА, військовому порядку.

Як засвідчують джерела методи і тактику ведення війни з окупантами України УПА відпрацьовувала до надзвичайно високого рівня військового мистецтва.

З цього приводу слід наголосити, що для кваліфікованого ведення війни в науковиї підрозділах УПА був укладений підручник "Тактика Партизанської Війни", який написав кадровий офіцер радянської армії, буший офіцер який готував курсантів в Вищому Військовому радянському училищі, а опісля був викладачем у в школі "Олені", яка готувала для підрозділів УПА командирів. Цей підручник був рекомендований проводом ОУН обов'язковим для навчання усьому складу УПА. На жаль сьогодні в московськсьму архіві Федерально Служби Безпеки (ФСБ) зберігся тільки один примірник цього підручника, який на руки й для передруку не видається…

Як вважають військові фахівці, його положення актуальні і сьогодні. Він перекладений на російську мову і використовується для навчання спец-підрозділів ФСБ, які спеціалізуються по боротьбі з тероризмом…

Як засвідчують джерела, уже у грудні 1943 року командування УПА затвердило "Тактичну інструкцію" яка наказувала всім підрозділам УПА зайняти самооборону і вести наступальні бої лише в випадках, коли німецькі окупанти вдавались до відвертих грабунків українського населення. Однак, як засвідчують документи, в час відступу німецьких військ, УПА нападала на німецькі підрозділи з метою заволодіння зброєю, боєприпасами, амуніцією для подальшої боротьби з радянськими окупантами України.

В подальшому, як засвідчують джерела, в УПА були фахівці, які повністю посвячували себе розробленню тактики ведення як війни фронтом так і партизанської війни і змінювали стратегію і тактику відносно бойових дій підрозділів УПА. Як відомо із збережених в німецьких та радянських архівах документів, зокрема "Наказів та деректив керівництва УПА", звітів керівництку командирів окремих підрозділів, ми бачимо, що тактику ведення бою вивчав кожний воїн УПА, який повинен був володіти всіми методами і способами ведення партизанської війни.

Як в учбових підрозділах так так і в бойових частинах УПА, вивчення основ тактици й стратегії приділялась більша половина вільного часу. Як бачимо із документів окрім загальноармійських методів війни та тактичних прийомів, щоб перемогти більш сильнішого противника командири УПА успішно приміняли комбіновану тактику, згідно якої вони використовували всі компонени маневрів: охоплення ворога, оточення, прорив його передових позицій, відхід з раптовою засадою та могутнім вогнем. Особливого значення підрозділи УПА надавали зустрічному бою.

Важливою тактичною особливістю було постійний рух та зміна позицій військових підрозділів, які виконуючи ті чи інші тактичні завдання головного командира УПА відправлялися в рейди. Як відмо УПА вміла успішно проводити рейде завдяки досконалій організації, зберігаючи на марші авангард і ар'єргард. Якщо загони УПА попадали в оточення в лісі, горах і других закритих місцевостях, то вони спеціально відспупали, а опісля влаштовували засади. Як засвідчують документи:" літом 1945 року відділ УПА "Рисі" проводив рейд на Закарпаття. 6 вересня загін прикордонних військ блокував дорогу цьому загону. Розгорівся бій і підрозділ УПА свідомо організував швидкий відступ, опісля раптово зупинився і з відстані 30 метрів організував швальний вогонь, таким чином швидко знищивши загін прикордонників, який стояв їм на дорозі".

Приблизно таку ж тактику примінили великі підрозділи УПА 10 квітня 1945 року, коли велика кількість військ НКВД 20 тисяч військових вступила в бій з трьома куренями УПА. Слід наголосити, що в похід на "Чорний Ліс" були підключні, танки, кавалерія, авіація, артилерія. Однак УПА внаслідок маневру і суматохи та дезкоординації противника, зберігаючи дисципліну, вдалося нанести противнику суттєвої поразки і розділившись в подальшому на невеликі підрозділи вийти з оточення, де при цьому війська НКВД відкривали артилерійський вогонь і скидували авіаційні бомби одні на одних.

В іншому випадку, як дізнаємося із свідчень радянських джерел, 5 грудня 1945 року відділ "Летуни" дав можливість відділу НКВД в кількості 40 чоловік переслідувати себе, о після "Летуни" розвернувшись обійшли нкаведистів з флангу і практично впритул з 20 метрів автоматичним вогнем всіх розстріляли…"

В іншому випадку, як засідчують радянські джерела в ніч під новий 1945 рік сотня "Стріла" під керівництвом командира Хмари вступила в бій з великими силами НКВД в селі Рудки, сотня відтягнула на себе весь удар і таким чином в тилу чекістів опинився підійшовший на допомогу курінь Книша. Як відомо із доповіді Хмари втрати чикістів складали 100 чоловік.

Ці ж документи наголошують, що 7 квітня 1945 року курінь Скажених зробив напад на табір військ НКВД (150 чекістів) внаслідок добре сплановано бою 120 чикістів було вбито, 16 полонено і тільки 14 могло втекти. Була захоплена вся зброя, амуніція документи чикістів.

20 грудня 1944 року сотня "Месники", провівши досконало розвідку раптово напала на районний центр Тлумач, із тюрми були випущені 45 в'язнів вбито 60 бійців НКВД та інші партійні працівники.

Особливе значення у тактиці УПА мали засади, які вони пириміняли проти військ як німецьких так і радянських. Так в квітня 1943 року на Ковельщині відділ УПА "Помста Полісся" знищило Віктора Люце, шефа штурмових загонів СА, одного із найблищих соратників Гітлера.

Понесла значних втрат від УПА і Червона Армія, де 29 лютого 1944 року із- засади, яку влаштувала сотня "Зеленого" був убитий командуючий І Українським фронтом генерал армії М.Ф.Ватутін.

З 1947 року УПА виробила нову стратегію та тактику яка базувалася на трьох тактичних схемах:

"Даждьбог" – збереження кадрів і активності. "Даждьбог" зобов'язував ОУН та УПА мінімізувати відкриті виступи, створення глибокозаконспірованого підпілля, вступ в офіційні політичні та господарські структури окупаційної влади, включаючи й правоохоронні органи.

Основний інтелектуальний удар УПА намагалась зосередити на дискридимтації цивільної окупаційної влади, яка не могла б утвердитися в українському суспільстві…

"Даждьбог" пропнував діяти підрозділам невеликими групами, завдавати ударів по винищувальних батальйонах, невеликих підрозділах силових структур, окупаційних державних установах, знищувати колгоспи, а майно передавати сільським хазяївам, зривати вибори до окупайної влади УРСР...

"Орлик" – створення баз, бункерів, складів зброї та амуніції в східних районах України більш небезпечніших та віддалених від основних зон військових дій значних підрозділів УПА.

"Олег" – виховання молодих кадрів, як політичних прогондистів в структурах підпілля ОУН так і талановитих командирів підрозділів УПА.

Така тактика була результативною, як засвідчують документи 3 травня 1946 року підрозділ УПА "Месники" біля с.Майдан, на Станіславщині (сьогодні Івано-Франківська область) ліквідував командуючого 38 амією генерал-полковника К.Москаленка та члена Військової ради армії генерал-майора А.Єпішева.

Як засвідчують документи в цей же час боївка Служби Безпеки (СБ) ОУН "Юри" ліквідувала заступника начальника політвідділу цієї армії полковника Голубєва.

3 травня 1949 року підрозділ " Месники" біля залізничної станції Тязів (Івано-Франківська обл.) влаштували засідку в яку попало чотири автмобілі, які були знищені раптовим вогнем і гранатами. В одній знаходився командуючий військами блокади Станіславської області генерал-полковник Москваленко, разом з полковником і двома майорами МВД. Всі вони загинули на місці.

Як засвідчують секретні джерела архіву МДБ та НКВС від засідок УПА погинуло і баго інши високопоставлених генералів та офіцерів МДБ-НКВС.

Так 8 січня 1949 року відділ УПА "Рисі" організував засаду на дорозі Журавно-Калуш. В ній окрім бійців погинуло, один генерал-майор МВД, чотири високопосталені офіцери МДБ-МВД, 5 були тяжко порані і після цьог померли. Всіх негайно було переправлено на захоронення в Росію...

28 березня 1947 року відділ УПА під керівництвом командира "Хріна" орагнізував засідку внаслідок якої було ліквідовано віце-міністра військ Польщі, генерала Кароля Свірчевського.

Окрім вищеописаних втрат, як засвідчують архівні документи, МДБ і НКВД втратили ще велику кількість генералів та офіцерів і оперативних працівників…які працювали під маркою СБ (ОУН) на командирів УПА, інформація про них і досі засекресена…

Особливу увагу радянські архіви звертають на успішу боротьбу УПА з радянськими партизанами, зокрема з'єднанням С. Ковпака, яке в основному було розгромнене УПА. В цій боротьбі УПА отримала великий досвід партизанської тактики і стратегії.

Так наприклад в березні 1944 року на Підгаєччині висадився парашутний десант радянських парашутистів (біля батальйона) проти якого командування УПА направило курінь Крука і курінь Холодноярців та групу Лисоня, які зуміли повністю розгромити десантників…

Можна привести ще багато фактів у доказів того, що тактика УПА була різносторонньою і в основному комбінованою. У більшій мірі, вона була різносторонньою із-за мобільності військових підрозділів УПА і знання особливостей місцевостей на яких можна було зробити вірне маневрування.

Слід наголосити, що всіх хто цівиться статистикою бойових операцій УПА з Червоною Армією та НКВС-МДБ повертаємо до праці Петра Мірчука "Українська Посвстанська Армія 1942-1952", яка була видана в Мюнхені в 1953 році. В цій праці на джерельні базі з звітів центральному керівництву всіх підрозділів УПА проаналізовані всі тактичні перемоги та поразки УПА за перід 1944 –1950 років. При цьому , наголошував автор, УПА мала свої тактичні прийоми у боротьбі з Червоною Армією та загонами НКВС-МДБ, вони були такі:

1)несподіванів бойові напади на більші і менші енкаведиські з'єднання,

2)турбуючі наскоки на ворожі адміністративні центри,

3) бойові засідки більшими, а часто меншими, а той цілком малими власними бойовими групами на частини НКВС, їхніх верховодів, склади,

4) знищення ворожих комунікативних споруд і засобів зв'язку (залізничних станцій, шляхів, пускання під укіс транспортів з військами НКВС, знищення телефонних ліній,

5) саботажні акції – знищення нафтових промислів, складів, підприємств, які працювали на окупаційну армію, знищення адміністрацій…

Безсумнівно, що у вірності виборі тактики підрозділів УПА велике значення відігравало рішення командира.

Командир в УПА (курінний, сотник), як засвідчують джерела, повністю відповідав за бойовий стан та тактичні прийоми свого підрозділу. Він зобов'язаний був знати настрої бійців, склад зброї, боєпипасів і бути зразком військової доблесті для них, віддавати всі сили для боротьби з ворогом.

Як засвідчують джерела командири в УПА були самовіддані: "осінню 1944 року більшовики проводили велику облаву в Чорному Лісі, щоб дати можливість відійти великим з'єднанням УПА курінний Гамалія прийняв всю силу удару на себе. Тяжкопоранений стримаючи атаки, він будучи оточеним у безвихідній ситуації застрілився…".

Як засвідчують джерела так поступало практично всі визначні командири УПА в тому числі й головнокомандував, генерал Т.Чупринка.

Для успішного тактичного ведення як великих так і малих операцій УПА потребувала великої кількості легкої стрілкової та важкої зброї.

Як засвідчує проаналізованих нами сукупність джерел, уже на початку формування УПА виникла потреба в забезпеченні повтсньких загонів озброєнням.

Як відомо із джерел у 1941-1942 роках ОУН мала певні запаси зброї. Так за документацією куреня Хмеля у 1942 році в його курені було всього три ручних кулемета, особистий склад у більшій мірі був озброєний обрізами. Всі підрозділи цього часу були озброєні карабіними

польського, німецького та радянського виробництва. Не всі командири мали пістолети, не вистарчало гранатів. Як засвідчують джерела весь курінь “Гайдамаки” цього часу мав тільки 305 карабінів…

Однак уже в 1943 та особливо 1944 роках озброєння УПА докорінно змінилась внаслідок військових дій з німецькими військами та захоплення німецьких складів зброї.

Як бакчимо із документів в 1944 році крайовий командир УПА видав наказ “Про переозброєння всіх підрозділів УПА автоматичною зброєю”.

Як засвідчують джерела на 1 січня 1944 року практично всі підрозділи УПА були озброєні автоматами. Кожний рій мав по два, а то й три важких і чотири-п’ять легких кулемета, декілька легких і тяжких гранатометів, фавспатронів та мінометів.

Однак тяжка зброя не давала можливості швико маневрувати і красталізувати настурпальну стратегію і тактику. Тому під середину 1944 року був виданий наказ для всіх підрозділів УПА, згідно якого: ”всі підрозділи УПА повинні бути тактично маревровими перед важкоозброєними ворогами і тому у більшій мірі перед ними повинні бути озброєні виключно легкою зброєю – автоматичними гвинтівками, автоматами, та легкими кулеметами”. В наказі наголошувалося, що : ” пушки та міномети знецінюють тактику УПА та лишають підрозділи меневру”. Як засвідчуть джерела радянських архівів та докуметнів МДБ та документи з підрозділів УПА від 1944 року, в УПА відбулося перенасичення автоматичної зброї та боєприпасів, як німецької так і радянської. Тому підрозділам УПА було наказано брати з собою в рейди та на операції з собою тільки тактично необхідну зброю, гвинтівки та автомати, а всю решту зброю здати на збереження для формування нових відділів. Слід наголосити, що в УПА питанннями збереження та ремонту зброї займався цілий підрозділ, який функціонував на кожній стаціонарній базі УПА. Там функціонували склади зброї “магазини”. Зброя зберігалася в глибоких підземних бункерах, які були улаштовані двіними стінами і всередині покриті залізом. Кожна одиниця змазувалася і складувалася в ящики у строгій відповідності до військового положення зберігалися і боєприпаси.

Військова тактика УПА потребувала того, щоб озброєння було найбільш раціональним відрізнялося від ворога легкістю і великою силою вогню. Тому командири УПА з 1944 року клопотались за те, щоб їхні підрозділи були озброєні автоматичною зброєю, легкими кулеметами, гранатометами, прититанковими рушницями. На озброєнні УПА знаходилась велика кількість зразків автоматичної зброї. Всі види озброєння та його призначення добре проаналізовані російським науковцем українського походження Сергієм Ткаченко у праці “Повстанческая Армия - тактика борьбы”. Москва 2000, тому не має потреби концентрувати увагу на цьому питанні. Однак слід наголосити, що в 1943 першій чверті 1944 року УПА в своїй боротьбі з ворогами, зокрема з німецькими нацистами, приміняла спочатку, польску, угорську та у більшій мірі німецьку зброю.Однак з приходом Червоної Армії в бойових підрозділах УПА, з тактичних міркувань, дуже швидко пройшло переозброєння, де німецька, польська та угорська зброя була віддана на склади “магазини”, а на озброєння була взята радянська зброя: автомати ППД- 40, ППШ - 41, ППС- 43. Як засвідчують архіви КДБ, переозброєння УПА пройшло з такою швидкістю, що керівництво МДБ-НКВС в 1944-1945 роках ніяк не могло зрозуміти звідкіля в УПА більше як 300 тисяч автоматичної радянської зброї та велика кількість боєприпасів.

Як засвідчують радянські джерела, УПА забезпечила себе радянською зброєю та боєприпасами (автоматами ППШ-41) ще задовго до приходу на територію України радянських військ шляхом нападу на німецькі склади, де вона зберігалась, яку німці вилучили у полонених з підрозділів радянської армії. Німці у війні проти СРСР практично не викоритовували радянську зброю, яку вони захопили, тому ці склади ставали здобиччю УПА. Німецькі військові архіви засвідчують захоплення великої кількості зброї УПА. Як відомо із джерел архіву КДБ, з 1943 по 1944 роки УПА нагромадила велику кількість (до 200 тисяч одиниць) легкої автоматичної радянської зброї та боєприпасів, що дало можливість в 1944 році одномоментно по наказу верховного командира УПА генерала Т.Чупринки, переозброїти всі підрозділи.

Керівництво УПА переозброюючи підрозділи вирішувало одночано ряд оперативно-тактичних цілей. Воюючи однорідною зброєю з підрозділами Червоної Армії та НКВС можна було одномоментно використовувати оперативно в бою захоплену зброю та боєприпаси противника і таким чином бої могли тягнутися дуже довго, що в умовах доброго знання

місцевостей давало УПА велику перевагу. Окрім цього однорідна з Червоною Армією зброя не давала можливості індентифікувати підрозділи УПА по звуках вистрілів. Однорідна зброя забезпечувала довготривале ведення війни, що було надзвичано вірною тактикою УПА, яка воювала з Чевоною Армією та НКВС надзвичайно ефективно однорідною зброєю фактично з 1944 по 1954 роки. Для ефективного ведення війни в УПА в лісах, горах були бази, де підрозділи зберігали зброю, відпочивали. Бази досконало маскувались, під виглядом великих та глубоких бункерів. Бази досконало охоронялись. На базах зберігали склади зброї, боєприпасів, продуктів. На базах постійно був підрозділ, який займався організацією та мобілізацією всієї господарської діяльності. З баз відділи УПА виходили на оперативно тактичні операції, беручи запас боєприпасів для довгого бою на гвинтівку до 500 патронів, автоман до 2000 тисяч патронів на кулемет до 7000 тисяч патронів. Слід наголосити, і як це зауважено в праці "Тактика партизанської війни", а також в книзі "Бойовий правильник для партизанських відділів", які були розроблені досвідченим керівництвом школи "Олені" в 1948 році С.Ф.Хмелем. За основу тактики УПА був взяти радянський "Бойовий статут піхоти", який був переглянутий і доповнений особливостями тактики і стратегії ведення УПА партизанської війни.

Основи ведення військових дій УПА від одного бійця, роя, чоти, сотні та курені досконало проаналізовано в праці Сергія Ткаченко "Повстанческая Армия - тактика борьбы", тому не має потреби концентрувати увагу на цьому питанні теж немає потреби, наголосимо лиш, що політичне керівництво ОУН та командири УПА, а з 1944 року правління УГВР, намангалося бути зразком і подавати приклад у здійснені у повній точності всіх тактичних планів та виконанні наказів керівництва УПА та підтриманні суворої дисципліни, зміцнення авторитету УПА та УГВР в лоні українського народу, чому приділяли велику увагу.

Така тактика і стратегія керівництва УГВР давала можливість, опираючись на народ, вести довготривалу боротьбу проти схожих один на одного тоталітарних режимів: німецько-фашистських загарбників, сталінсько-радянських окупантів, прокомуністичних польских та чехословацьких режимів, оскільки всі вони були єдиними в своїх стремліннях - повне знищення УПА і припинення національно-визвольної війни українського народу у боротьбі за побудову незалежної держави. За таких обставин УГВР та УПА приміляла до них згідно нарощеним досвідом карально-репресивну тактику та стратегію згідно вимог конкретних військово-політичних обставин…

Без сумнівно, що в УПА не було іншого виходу у боротьбі за побудову Української держави у протистоянні репресивно-каральним системам: Німеччини, СРСР його не менш жорстоких сателітів Польщі та Чехословаччини, як вироблення своєї стратегії і тактики, яка послугувала б виконанню поставлених УПА завдань.

Як бачимо із сукупності проаналізовних свідчень: німецьких, радянських та польських архівів, успішна стратегія та тактика УПА у більшій мірі у продовж 1941-1955 років забезпечувалася внаслідок всесторонньої підтримки УПА, народної армії, всім українським суспільством, яке прийняло виклик вищеозначених окупантів та поневолювачів українського народу і підтримало в основній масі національно-визвольну боротьбу.

Таким чином в умовах тоталітарного поневолення українського народу УГВР та її бойовий підрозділ УПА в основному правильно розробили стратегію і тактику національно-визвольної боротьби через масовий військовий спротив партизансько-повстанською війною, яка показала найефективнішою сама політична і військова логіка.

Нова тактика і стратегія боротьби УПА висунула із різних прошарків українського народу талановитих, ідейно-переконаних, дисциплінованих, морально стійких, командирів, які складали ядро національно-визвольної боротьби, яка змогла успішно майже на протязі 15 років без жодної підтримки протистояти найжорстокішим тоталітарним режимам Німеччини та СРСР, будучи влаштованим, як засвідчено, в документах УГВР, на демократичних традиціях українського народу.

Таким чином досконало продумана військова стратегія, тактика система озброєння, яку проводило керівництво УГВР-УПА в 40-50 роках XX стоття забезпечило відновлення незалежності і побудови в 1991 році Української держави, де стратегія і тактика українського національно-визвольного руху, як визначника критиріїв життєздатності, потребує подальшого осмислення і наукового дослідження …

Список використаних джерел та літератури:

1.Российский Центр хранения и использования документов новейшей истории (РЦХИДНИ).
2.Центр хранения историко-документальных коллекций (ЦХИДК).
3.Архів ЗП УГВР.
4.Архів "Літопису УПА"
5.Українська Головна Визвольна Рада. Документи, офіційні публікації, матеріали. Книга I, 1944-1945. Редакція: П.Потічний і Є.Штендера.Львів "Літопис".1992.
6.Петро Мірчук.Українська Повстанська Армія 1942-1952.Мюнхен 1953,319с.
7.Тарас Чупринка, Головний Командир УПА. Бійці і командири Повстанчої Армії. (Звернення). Повстанець. Квітень-травень 1945.
8.С.Бандера Перспективи Української революції. - Мюнхен Видавництво Організації Українських Націоналістів.1978, 640с.
11.Володимир Сергійчук.ОУН-УПА в роки війни: нові документи і матеріали. - Київ «Дніпро», 1996. - 493с.
13.Сергей Ткаченко. Повстанческая Армия. Тактика борьбы. - М., 2000. - 508с.
14.П.Содоль.Українська Повстанча Армія 1943-1949. Довідник. Пролог. - Нью-Йорк, 1994. - 199с.
15.Віктор Ідзьо. Українська Повстанська Армія – згідно аналізу свідчень німецьких та радянських архівних джерел. Науковий Вісник Українського державного університету. - М., 2004. - T.V.
Віктор Ідзьо. Роль керівництва УПА та політичного проводу ОУН в створенні Української Головної Визвольної Ради в світлі аналізу джерел та оцінках визначних її діячів.(1944-2004). Науковий Вісник Українського державного університету. - М., 2004. - T.V.
16. Віктор Ідзьо.Українська Повстанська Армія - згідно аналізу сідчень німецьких та радянських архівних джерел. - Львів “Сполом”, 2005. - 208с.
Віктор Ідзьо.Українська Повстанська Армія - згідно аналізу свідчень німецьких та радянських архівних джерел. - Львів “Сполом”, 2008. Видання II. - 208с.
Віктор Ідзьо.Українська Повстанська Армія - згідно аналізу свідчень німецьких та радянських архівних джерел. - Львів “Сполом”, 2021. Видання III. - 208с.
17.Віктор Ідзьо. Організація Українських Націоналістів. Українська Повстанська Армія. Українська Головна Визвольна Рада згідно свідчень німецьких та радянських архівів. Наукове видання. - Львів, Видавництво Університету «Львівський Ставропігіон», 2016р. - 202с.
18.Євген Перепічка. “Феномен Степана Бандери”. - Львів “Сполом”, 2006. -736с.
19.Roman Drozd. Ukrainska Powstancza Armia. - Warszawa, 1998. - 285s.

Розділ VI.
Репресивна сутність партійно-політичної та військово - поліцейської системи СРСР проти національно - визвольного руху: УГВР, ОУН, УПА згідно свідчень надзвичайно таємних документів Головного Архіву Російської Федерації

Як засідчують архвіні документи Головного Архіву Російської Федерації (ГАРФ) весною літом 1944 року радянські війська, як новий східний, ще більш підступніший, окупант, вступили на територію України, окутравши вільнолюбивий український народ новим тоталітарним режимом.

Слід наголосити, що українське суспільство, як засвідчують архівні документи Головного Архіву РФ, залишалося пасивним що радянської ідеї "Вітчизняної війни радянського народу". Власне нова окупація є цілком зрозумілим явищем, якщо подивитися на неї з точки зору радянських архівних джерел, згідно яких "всі хто перебував під німецькою окупацією" з точки зору нової окупаційної влади "були зрадниками Батьківщини", "зрадниками радянського народу". В 1944 поці особливі відділи "Смерш" розпочали репресії над мирним українським населенням. Особливо, наголошувалося радянськими органами владою на "співпраці українського народу з німецьким окупаційним режимом". За таких обставин Червона Армія окупувавши українську землю поширила репресії на безвинних, потерпівших від німецького режиму, синів і дочок українського народу.

Мотивація таких вчинків комуністичним режимом, як співпраця з окупаційним німецьким режимом, слід вважати не вірним, оскільки в загальному, як засвідчують ці ж документи Головного Архіву РФ, наголошувалося на тому, що український народ чинив спротив німецьким окупантам, а для забезпечення свого існування була створена УГВР та її збройний підрозділ УПА.

В цей же час слід наголосити, що вже в 1944 році сталінський режим, вступивши на українську землю не вступив в переговорчі процеси з УГВР та УПА, а розпочав безпрецендентне протистояння, арешти та розтріли українських активістів органів українського самоврядування. Так в цей час згідно свідчень архівних документів було арештовано 66,5 тисяч українців, які працювали в громадських та німецьких закладах під час окупації, 12, 8 тисяч чоловік, чиї найблищі родичі відступили з німцями. Як засвідчують документи Гололвного Архіву РФ без винно за таких обставин були заарештовані 66,1 тисячі людей 34,3 тисячі посібників німецьких військ, 419 зрадників і членів їх родин.

Документи Головного Архіву РФ, наголшують, що "ностофікація", а практично кримінальна справа була заведена на кожного українця, хто перебував під німецькою окупацією. Все це стало предметом нового терору нової радянської окупаційної влади, та тяжким моральним тягаре в продовж подальшої 50-тии літньої тетористичної діяльності людиноненависницького маріонеткового режиму УРСР.

Як засвідчують документи Головного Архіву РФ в акнетах, з 1944 до 1991 років існували питання:

1.Чи були ви, чи ваші родичі на окупованій території?

2.Чи були ви, або ваші найблищі родичі у полоні або інтерновані у період Великої Вітчизняної війни. Де коли, за яких обставин звільнені?

3. Всі вищеозначені особи, які або родичі яких перебували в лавах УПА, ОУН, або перебували за кордоном в капіталістичних країнах в різний спосіб насильно провокувалися, а подальшому насильно залучилися до " співпраці" з органами НКВС, МДБ, КДБ і тим самим складали великий прошарок провокаторів, агентуру, яка діяла проти українського народу.

З вступом в Україну в 1944 році до регіональних управілінь НКВС та МДБ було надіслано інструкції та циркуляри, інші секретні розпорядження, які мали за мету перевірити все українське населення.

Уже 5 квітня 1944 року НКВС УРСР виробив "Інструкцію про порядок заслання членів родин оунівців та активних повстанців у віддалені райони СРСР".

У серпні 1944 року перший секретар Львівського обкому партії І.Грушецький звернувся до першого секретаря ЦК КП(б) М.Хрущова з пропозицією "вжити репресії до сімей керівників

та активних учасників банд – висилкою до Сибіру. Організувати показові суди й засуджених головних злочинців покарати на смерть привселюдно. Спалити їхні хати, негайно".

В цей же час в Західних обдастях України розпочався кривавий терор та нелюдські розправи над цивільним населенням. Як засвідчують документи 31 жовтня 1944 року проїзджаючи дорогою в Залісовському районі Тернопільської обл., четверо нетверезих адмінстративників, троє їз них офіцери НКВС, затримали працюючих у полі трьох жінок з с.Костельники і на місці розстріляли їх. В однієї із жінок чоловік тоді служив у Червоній армії.

Репресії окупаційного режиму проти мирного українського населення, як засвідчують архівні документи Головного Архіву РФ з 1944 року розпочала масове знещенння українських селян. Так інспекція НКВС Білобожицького райвідділу НКВС в Тернопільській області в 1944 році в с. Звинич без будь-яких обставин підпалили 4 будиники, 3 з яких належали своїм же червоноармійцям. Уявимо собі які знущання питерпіли ті українські родити, чоловіки і сини яких не були в рядах Червоної армії, а наприклад в УПА.

Наступні свідченння наголошують, що в с. Кривеньки Тернопільської обл., в 1944 році підрозділ НКВС спалив 45 будинків та розстріляв 10 українців віком від 60 до 80 років.

У Волинській обл. поблизу Сетяських хуторів Жацького району під час рейду НКВС було затримоно й розстріляно 10 мирних жителів, серед них 3 дітей віком від 5 до 7 років.

Масові репресії комуністичного режиму, військова організації "Червана армія" і репресивні органи, беріївські банд-формування "НКВС та МДБ", які кровавич чоботом вступил на багатостраждальну українську землю роз почали масові репресії. ЯК засвідчують документи Головного Архіву РФ за період з 1944 по 1945 ріки, а тобто за 11 місяців окупації України військовими трибуналами в Західних областях України було сфабриковано близько 52 тисяч політичних і кримінальних справ проти "ворогів народу". Слід наголосити, що кожна справа була оргнанізовна проти груп людей.

Звірстава вірвавшися на мирні українські землі бан-формуваць радянського агресивного режиму НКВС-МДБ зауважені за означений вище час нами і в ГАРФ. Так за свідченнями архівних джререл за 11 місяців окупації України було розглянуто "військовими трибуналами" 237 справ про "порушення революційної законності". Було покарано за явні жорстокі злочини проти українського народу 326 працівників органів НКВС-МДБ. Як наголшував у липні секретар ЦК КП(б) України О.Кириченко, що російськомовні чикісти, які не знаютиь специфіки України чинять жорстокі масові вбивства, терор населення, гвалтування жінок та дітей, що використовують націоналісти у своїй пропаганді проти радянської влади". Однак, російськомовні чекісти, не дивлячись на зауваження партійної влади в Києві, якою, як ми бачимо із документів вони нехтували, оскільки підчимнялися виключно керівництву спе-органів Москві, продовжили масові репресії протиукраїнського народу. На необгрунтованих підствах тільки за 1944 рік, за офіційними даними Головного Архіву РФ було відправлено понад 200 тисяч українців та українок.

Як бачимо із документів 1944 року окупаційні репресивні органи НКВС та МДБ провели 6,5 тис. військових " операцій " протиукраїнського народу. Згідно свідченнями Головного Архіву РФ до кінця 1944 року було безкарно вбито до 100 тисяч українців, поневолено теж до 100 тисяч українців, вислано в Сибір мирного населення більше 200 тисяч українців.

Всі вище проаналізовні та подані нами джерела про масові вбивства, боротьбу з національно-визвольним рухом під проводом УГВР та УПА, ув'язнення та депортації українського населення новим окупаційним режимом СРСР, який вступив на територію України, підтвержуються найсекретнішими документами та перепискою найвищого керівництва тоталітарного режиму СРСР , УРСР та карально-репресивних органів НКВС-МДБ.

Внаслідок загостення боротьби з новими окупантами, нова окупайційна влада розпочала жорстокі каральні операції проти українського народу та її всенародно визнаноого органу УГВР та її бойого підрозділу УПА

Так із документу від 5 серпня 1944 року, №849/б під грифом "Надзвичайно таємно", який народним комісаром внутрішніх справ Л.П.Берія, був направлений: Й.В.Сталіну, В.М.Молотому, Г.М.Маленкову, всього чотири екземпляри, Л.П.Берія наголошує: "По звіт НКВС-КГБ Української РСР, за останній час, в зв'язку з приходом і просуненням Червоної армії на Захід і

відходом окремих підрозділів військ НКВС, які дислокувалися в районах Рівенської області, оунівське підпілля і бандформування УПА активізували свою діяльність.

Відзначається перехід оунівських банд із Польщі і Львівської області в район Волинської, Тернопільської і Рівенської областей.

Через ріку Західний Буг перейшло в район Волинської області декілька банд, загальною чисельністю до 1. 000 чоловік.

За останні дві неділі виросли випадки вбивств радянського і партійного активу, членів сімей червоноармійців і бувших бандитів, що явилися з повинною в органи НКВС.

Маються випадки насильного захоплення оунівськими бандитами призивників на призивних пунктах і на шляху слідування.

28-30 липня банди УПА, які діють в районах Волинської області, захопили і забрали в ліс декілька команд призивників, загальною кількістю 1.130 чоловік.

Для прийняття мір та здійснення заходів, наголошує в доповідній записці Л.П.Берія, по припиненню діяльності оунівських банд на місце відправлений в відрядження зам. Нарркому внутрішніх справ СРСР тов. С.Н. Круглов. В райони дій УПА перекинуті підрозділи військ НКВС.

Для припинення переходу банд оунівців з польської території в район Львівської, Волинської і Рівенської областей приймаються міри для встанолення прикордонних частин по кордону між СРСР та Польщею.

За час проведення чекістько-військових операцій по ліквідації оунівських банд (лютий-липень) вбито 17. 550 чоловік і захоплено живими 17.480 бандитів. З'явилося з повинною в оргнани НКВС 3. 795 чоловік. Арештовано 4. 743 активних учасників ОУН і УПА.

Захоплено зброї та боєприпасів: пушок - 14, мінометів - 85, крупнокаліберних, станкових та ручних кулеметів - 660, ПТР-30, автоматів -1075, гвинтівок- 43.390, пістолетів і револьверів-436, гранат - 6567, патронів - 600.000, мін - 6060, снарядів - 6110, відібрано - 20 радіостанцій. Захоплено 158 продуктових складів.

В результаті проведеної роботи по затриманню осіб, які не бажали служити і бути мобілізованих до Червоної армії, направлено в райвоєнкомати 270.600 чоловік.

При проведенні операцій вбито 700 і ранено 562 оперативних працівників, офіцерів і бійців військ НКВС і Червоної армії.

Нарком внутрішніх справ СРСР Л.П. Берія.

Таким чином із проаналізованого таємного документу ми бачимо, що вступивша на територію України радянська окупаційна система організувала українському національному опору УГВР та УПА жорстоку, безкомпромісну військову кампанію, яка була поєднана з безпрецендентним терором та насиллям. Безпосередньо терор над українським народом очолив заступник Л.П.Берії, С.Н. Круглов, який безпосередньо на чолі великої армії та підрозділів НКВС та МДБ розпочав "боротьбу з оунівським підпіллям та банформуваннями УПА, які активізувалися в з'язку з входом з Червоною армією в Укпраїну"… Превертає увагу від грифом "Надзвичайно таємно" його звіт про перебування в окупованій Червоною армією Україні в серпні 1944 року.

Із архівного документу від 25 серпня 1944 року під № 927/б, екз.№2, під грифом "Надзвичайно таємно", який був направлений Сталіну Й.В народним комісаром внутрішніх справ СРСР Л.Берія наголошував: "Направляю Вам копію доповідної записки Зам. Наркома Внутрішніх Справ СРСР тов. Круглова С.Н. про хід очищення Львівської області від оунівських бандитів".

Як бачимо уже 24. VIII. 44 року така Доповідна Записка Л.Берією була розіслана: т.Сталіну, т.Молотову, т.Маленкову, т.Антонову.

"Надзвичайно таємно", "Без права опублікування"

Із Львова, Москва НКВС СРСР - товаришу Берія Л.П.

Доповідна Записка, про результати боротьби з оунівським бандитизмом на території Львівської області".

"На території Львівської області, в результаті проведених операцій включно по 22 серпня, вбито 1. 252 бандита, із них 100 чоловік німців, захоплено бандитів 1.316 чоловік, в тому числі 86 чоловік ранених, затримано 1. 828 чоловік, які ухилялися від служби в рядах Червоної армії, затримано 195 "баннд посібників", 26 німців.

За цей час органами НКВС арештовано 720 чоловік, учасників ОУН.

За час проведення чекістсько-війсбкових “операцій” з 5 по 22 серпня 1944 року, захоплені наступні трофеї:” 1 протитанкова гармата, 18 станкових кулеметів, 50 ручних кулеметів, 8 мінометів, 4 пропитанкових рушниць, 89 автоматів, 370 гвинтівок, 34 різних пістолетів, 658 ручних гранат, 12 протитанкових гранат, 1931 мін і артилерійських снарядів, 137662 патронів до гвинтівок, 90 кг. Толу, 30 кг. динаміту, 60 кг. мілеміту, 1 ручна типографія, 9 радіоприймачів, 10-коней.

Окрім цього захоплено 14 складів з продуктами і спорядженням. Продукти і спорядження віддані у військові частини, а самі склади знищені.

Наші втрати за час проведення операцій і при бандидських нападах за цей час складали вбититми: офіцерів і молодшого керівного складу – 26 чоловік, рядових червоноармійців 72 чоловіка, співробітників НКВС-КДБ - 12 чоловік.

Пороведені військово-чикіські операції в результаті яких нанесені значні втрати встановленим бандгрупам, в ряді районів позитивно подіяли на місцеве населення.

Після проведення чекістсько-військових операцій в районі сіл: Нова Скважена і Стара Скважена, Золкіського (Жовківського) району, 16 серпня в районні центри з’явилась делегація від населення на чолі з священником Гайда Степаном з проханням в їх селах більше операцій не проводити, гарантуючи при тому, що молодь, що переховується із лісів повернеться із лісів і в селах ніяких банд не буде.

В Яворівському районі, в результаті проведених чекістсько-війбькових операцій, за останній час, відзначалася значне збільшення явки у військовий комісаріат “призивного контингенту”.

Одночасно з цим мають місця випадків провокаційного характеру, які зробили “оунівські бандити”:

17 серпня ц.р. в селі Єкимово Ново-Милятинського району, при проведенні операції було вбито 2 бандита, які були зариті в землю. На другий день бандитами ці трупи з ціллю провокації були викопані, і у жахливому стані показані місцевим жителям, як факт знущання співробітниками НКВС над трупами.

Не дивлячись на проводиму оунівцями посилену антирадянську агітацію серед населення про відклонення від вступу в Червону армію та збору хлібу, все ж мобілізація в Червону армію в районах оболасті проходить задовільно…

Із числа осіб які повинні були призвані в Червону армію 45. 996 на 20 серпня 1944р. призвано 27 тисяч 244 чоловік. Із цієї кількості 6000 тисяч чоловік взяті в армію проходившими передовими частинами Червоної армії. Мобілізація по області продовжується.

Збір врожаю по області прожодить до кінця, колосові культури на полях в основному зібрані.

З метою ліквідації оперативних оунівських бандидитів і вичищення області від бандитського елементу призначені проведення ряду великих чекістсько-військових операцій в “поражених” районах області.

22 серпня ц.р. прикордонними військами управління прикордонних військ Українського округу, охорони тилу 1-го Українського фронту при участі спеціально виділеного 1-м Українським фронтом двох мотоциклетних і одного кавалерійського полку, почата операція в Сокальському, Мостовельському, Магерівському, Городецькому, Краковецькому, Немирівському, Янівському і Жолківському районах області.

Завдання операції: ліквідувати в цих районах оперуючі оунівські банди, виявити і направити в воєнкомат, призивний контингент, який уклоняється від служби і Червоній армії і проведення по ходу операції різних заходів серед населення, в сфері звернення уряду Української РСР до учасників УПА, УНРА.

Одночасно підрозділами 17 та 25 бригад і 18 кавалерійського полку внутрішніх військ НКВС при участі міліцейських загонів і оперативних груп НКВС, розпочата аналогічна операція в Родехівському, Каменка-Струмилівськім, Ново-Яричевськім, Ново-Милятинськім, Бусскім, Глинянськім і Красневськім районах області.

Про результаті цих операціцй донесу додатково.

Зам наркома внутрішніх справ СРСР - С.Н. Круглов.

В подальшому Червона армія вступила в Західну Україну. У слід за нею туди вступили органи НКВС та МДБ. В з’язку з цим тут розпочався безпрецендентний терор та насилля над мирним

українським населенням інтереси якого захищали Організація Українських Націоналістів та Українська Повстанська Армія. За перебігом жорстококого насилля слідкував його головний організатор нарком НКВС СРСР Л.П.Берія, якому про хід "операцій в Західних областях України" доповідали його підструктура НКВС Української РСР. В доповідній записці від 18 вересня 1944р., №986/б з грифом "Надзвичайно таємно" народний комісар внутрішніх справ Л.П.Берія наголошує:" НКВС Української РСР повідомляє про складну ситуацію, яка склалася внаслідок боротьби з оунівськими бандитами в Західних областях України.

З 10 серпня по 5 жовтня ц.р. проведено 853 чекістсько-військбкових операцій. У всіх районах Львіської області і прикарпатських районах Станіславської , Дрогодицької і Тернопільської областей була проведена провірка населених пунктів і прочесано лісисті райони. Провірка проводилась спільно з підрозділами внутрішніх і прикордонних військ МВД , військ МДБ та армійських частин, які забезпечують охорону тилу 1 і 4 українських фронтів. В результаті проведених операцій вбито 11.076 і захоплено в полон 10.293 бандитів. З числа вбитих і поранених 100 німців. Затримано не бажаввших вступати в Червону армію 3.804 чоловіка.

В зв'язку з тим, що в бандах є велика кількість офіцерів розгромлених німецьких частин, ва також офіцери командного складу української дивізії "Галичина", бандити ведуть вогонь з кулеметіі і гвинтівок, а також вогонь із мінометів організовано і продумано. Банди організовують оборону, облаштовують окопи і одинокі стрілецькі укріплення та дерево-земляні укріплення на повний ріст досить професійно.

Учасники більшості великих і малих банд одягнуті в німецьку та радянську форму обмундирування.

Наявні великі бандитські формування діляться на менші банди, які ховаються в лісах і рідко появляються на дорогах і населених пунктах, за таких обставин зменшилась кількість бандпроявлень. Значна кількість бандитів з'являється за останній час з повинною в органи НКВС, збільшилась явка призовників на призовні пункти. Мобілізація в західних областях України проходить задовільно не дивлячись на протидію бандитів, збір врожаю в основному закінчений. Населення виконує план поставок хліба і м'яса державі.

В цілях ліквідації бандитських формувань, які переховуються в окремих гірсько-лісистих районах, проводяться чекістсько- військові операції в західних і південних районах Львівської області, в південних районах Тернопільської області і в прикарпатських районах Станіславської і Дрогобицької областей.

По наявних агентурних даних в районах Східної Польщі та прилеглих до кордону лінії між СРСР та Польщею відзначається посилення активності оунівців. Оунівці проводять мобілізацію в УПА, починаючи з 17-ти літнього віку і формують банди для подальшого виходу на територію Західної Українию.

Прикордонними військами Українськогоокрога та військами НКВС по охороні тилу 1 Українського фронту проводяться операції по розгромі формувань ОУН в цих районах.

Всього за час проведення чекістсько-військових операцій по ліквідації оунівських банд (лютий-сепрень) вбито 24.928 і захоплено живими 25.616 бандитів. Явилось з повинною в органи НКВС 6.634 чоловіка.

Захоплені наступні трофеї: гармат - 21, мінометів - 90, кулеметів - 817, протитанкових рушниць - 33, автоматів - 1.398, гвинтівок - 5.830.

Значна кількість зброї знещено при бойових зіткненняхх з бандитами.

В результаті операцій по розгромі діючих банд і підпільних націоналістичних формувань, а також в результаті проведених органами НКВС заходів по затримці осіб, добровільно з'явилось у військомати 276.716 призивників.

При проведенні операцій вбито 883 і ранено 738 оперативних працівників, офіцерів і бійців військ НКВС та Червоної армії.

Народний комісар внутрішніх справ СРСР Л.Берія.

Таким чином у поданому документі Й.В.Сталіну, нарком внутрішніх справ Л.П.Берія фактично підтвердив необ'явлену війну між законними збройними військовими частинами українського народу УПА та вступившим після відходу німців Червоною армією та військами НКВС та МДБ. Із документу ясно видно, що нова окупаційна влада, так само як німецькі окупанти не збиралася визнавати УГВР, ОУН та УПА і проводити з ними переговори про

врегулювання політичних взаємовідносин в Україні, визнавати незалежність України уряд якої представляла УГВР та УПА.

Як бачимо із документів, відновивши свою маріонеткову в усьому по рабськи послушну підструктуру УРСР, поневолювачі з Москви повели зразу , як наголошував у звіті Й.В.Стваліну, Л.П.Берія "боротьбу з оунівськми бандитами".

Коротко охарактеризувавши про "труднощі і несприйняття українським народом російської партійської і військової громадськості" так і "громадсько- окупаційні представництва влади", Л.Берія наголосив в звіті Й.В.Сталіну на необхідноситі швидкого, шляхом залякування та репресій вирішення питання "із банбитами ОУН та УПА", щоб всесторонньо приборкати населеням в Західних областях України.

Однак боротьба в 1944 році з окупантами України тільки розпочиналась. Як засвідчує сукупність архівних джерел Головного Архіву РФ, УПА активно захищала український народ від прийшлих зайд та створеної маріонеткової військово політичної структури УРСР, якій було передано всю повноту влади та застосування репресивних методів боротьби з УГВР , ОУН та УПА.

В цей час інформучи комуністичне керівництво, а саме Сталіна Й.В., Молотова В.М., Маленкова Г.М. , Л.П.Берія, в доповідній записці, яку було відправлено 30 вересня 1944 року №1042/б під грифом "Надзвичайно таємно", наголошувалось: " НКВС Української РСР доповідаючи, подає наступні матеріали про боротьбу з оунівськими бандитами в Західних областях Українии. Так з 5 по 20 вересня ц.р. проведено 596 чекістсько-військових операцій. В результатій військових сутичок вбито 6.092 і захоплено живими 3.467 бандитів.

Затримано 178 дизертирів і 3.018 я бажали вступати в Червону армію.

Захоплені наступнітрофеї: бронемашина - 1, пушок - 6, мінометів - 14, гранатометів - 5, вогнеметів - 1, ПТР - 25, станкових і ручних кулеметів - 326, автоматів - 304, гвинтівок - 1.960, пістолетів і револьверів - 129, гранат - 13.278, снарядів і мін - 3.417 і 83 ящика, патронів 423.000, зривчатка- 385 кгр.

Складів зі зброєю і боєприпасами - 22, продуктових і складів з одягом - 15, типографій - 6, радіоприймачів - 6, радіпередавачів - З.

Арештованих 62 активних членів ОУН і керівників УПА.

В числі заарештованих: командир сотні УПА - Киюк Б.Т., замісник командира куреня "Гамалій" по військовій частині Шабаровський Алем, полковиник УПА - Васюк Є.М., бувший секретар окружного комітету УЦК - Кузняк.

Явилось з повинною бандитів і осіб які не бажали служити в рядах Червоної армії 1.694 осіб. В вересні 1944 року мали місце наступні найбільш серйозні бандпроявлення: Львівська область.

З вересня бандою, не встновленої чисельно,зроблено напад на села Великий і Малий Желихів, Ново-Милятинського району. Бандити вбили і пограбували 7 польських сімей.

В ніч на 6 вересня до 100 бандитів, одягнутих в форму бійців Червоної армії і в форму німецьких солдат зробили напад на млин в с. Гай. Бандити були озброєні 4 ручними кулеметами, гвинтівками і гранатами. Погрузивши на підводу 2 тони пшениці і 1 тону муки бандити щезли.

В ніч на 11 вересня із села Стрептів в Ново-Милятинського району, бандою чисельністю 50 чоловік забрано 14 мужчин призивного віку.

11 вересня в Желехівському лісі бандитами перехоплена група чоловіків в кількості 18 осіб, які йшли в райвійськомат.

В ніч нна 9 вересня в місті Кам'янка-Буському бандитами були розкинуті і розклеяні контрреволюційні оунівські листівки.

В ніч на 10 вересня банда, чисельністю 100 чоловік, зчинила напад на село Гжейда Львівського району. В 24.00 по сигналу ракет бандити з криками "варта" почали розбій, який продовжувався до 3 годин ночі. Під час нападу бандити вбили 25 місцевих жителів із них 24 поляків і 1 українця і 4 чоловіка було ранено. Розграбувавши майно, бандити на підводах і пішком відійшли із села. Прийнятими заходами банда була догнана і повністю розгромлена.

Дрогобицька область.

2 вересня 1944 року поблизу села Лешки-Горипи, Ходорівського району, бандою чисельністю 50 чоловік із засадами обстріляна оперативна група НКВС в кількості 10 чоловік, яка конвоювала

2 бандитів. В результаті обстрілу були поранені оперуповноважений НКВС, міліціонер, два бійці винищувального батальйону і два бійці цього винищувального батальону пропали безвісти.

5 вересня 1944 року в с. Високічі, Стрийського району невідомими бандитами вбитий командир батальйону 18 армії 1-го Українського фронту старший лейтенант Габардєєв.

Тернопільська область.

4 вересня ц.р. в с. Пташки, Дремайлівського р-ну, зайшла банда, чисельністю 100 чоловік, озброєна автоматами і гвинтівками. За три години перебування в селі бандити пограбували 12 польських сімей і щезла.

15 вересня ц.р. із села Талашевка в м. Шумськ йшла група партактиву в кількості 12 чоловік. По дорозі група була оточена бандою 100 чоловік . В перестрілці було вбито 11 партактивістів.

17 вересня в с. Митьківці Гусятинського району, 12 бандитів одягнутих в форму офіцерів Червоної армії, розгромили приміщення сільської ради, спалили документи, пограбували магазин і забрали в ліс старшого зоотехніка колгоспу.

19 вересня ц.р. в с.Гаяківйці, Підволочиського району вбитий секретар райкому партії Норгранцев.

Рівенська область.

6 вересня ц.р. в селі Барбіно Острожецького району бандою невстановленої чисельності був зроблений напад на групу працівників райвиконкому, які прибули в село для перевірки виконання хлібопоставок. Бандиами були вбиті заівдувач торговим відділом Єршов і зав. відділом держзабезпечення Мельник. 5 бійців винищувального батальону після побиття шомполами були відпущені.

13 вересня ц.р. по дорозі із м. Млинів на с. Демківку пройшла кінна банда чисельністю 50 чоловік, яка називала себе “партизанами-ковпаківцями”.

На шляху свого руху, бандити провіряли в селах документи, а всіх затриманих направляли на хутір Поляни Демидівського району, звідкіля відводили їх в ліс де їх там вбивали, а потім вбитих кидали в колодязь. Вислана в район опергрупа витягнула із колодязя і впізнала вбитих бандитами: старшого лейтенанта Червоної армії Зозулю, техніка-лейтенанта військової частини №14272 Харченко, бійця цієї ж частини Васильєва, участкового міліціонера Чернєєва, міліціонера Зайцева, фельєгеря Кічнікова і поштаря Стильнік. Кореспонденція контори зв’язку забрана бандитами”.

Народний комісар внутрішніх справ Союзу РСР Л.Берія.

Як показуюить секретні документи Головного Архіву РФ боротьба українського народу за своє соцальне та націоанльне визволення проти втупившого тоталітарного режиму СРСР було не одиноким.

Як засвідчує доповідна записка (4 екз.) наркома внітрішніх справ Л.Берії, яку він 14 жовтня 1944 року за №1093/б з грифом “Надзвичайно таємно” направив Й.В.Сталіну, В.М.Молотову, Г.М.Маленкову, наголошувалось: ” Після визволення західних областей України і Білорусії, а також районів Литовської РСР, органами НКВС-КГБ проведена значна робота по ліквідації створених і залишених німецькими розвідувальними органами антирадянських організацій і озброєних банд.

Приведем деякі цифрові дані, які характеризують оперативну діяльність органів НКВС-КГБ та військ НКВС які переслідували антирадянське підпілля та озброєні банди в цих районах.

По західних областях України. В період лютого-вересня ц.р. при проведенні операцій по ліквідації оунівських банд вбито 38.087 и захоплено живими 31.808 бандитів. Явились з повинною - 11.518, арештовано учасників антирадянських організацій -7.968.

По західних областях Білорусії. При проведенні операцій по ліквідації біло польських банд вбито 444 і захоплено живими 927 бандитів, арештовано антирадянського елементу і дизертирів із Червоної армії - 9.670.

По Литовській РСР. Вбито в результаті переслідування 415 і захоплено живими 1.533 бандитів, захоплено антирадянського елементу - 4.561 чоловік.

При проведенні цієї операції у бандитів вилучено : гармат - 30, кулеметів - 2.991, протитанкових рушниць - 283, гвинтівок - 33.871, автоматів -10.495, пістолетів -1.583, мінометів - 257, гранат - 32.740, боєпатронів – біля 4 млн. штук, мін - 14.074, атрснарядів - 7.941, радіостанцій - 78, розгромлено - продуктових баз бандитів - 532.

При зіткненні з бандитами вбито співробітників НКВС-КГБ, офіцерів і бійців військ НКВС - 1.226 чоловік і ранено - 1.038 чоловік.

Положення в західних районах України і Білосії в цей час значно покращились, що підтверджується успішним проведенням призива в Червону армію, хлідозаготовок та господарських та політичних кампаній.

Покращення загального положення сприяли також заходи по вилученню і виселенню в Сибір членів сімей активних оунівців і учасників бандитських зграй.

Однак, бандитські проявлення, особливо пілітика зриву призива в Червону армію, терористичні акти проти партійно-радянського активу, військовослужбовців Червоної армії та чекістів, окремі диверсії на залізничних шляхах, які організовували оунівські бандити та білополяки, все це продовжує мати місце.

НКВС СРСР в доповнення до раніше прийнятих мір розроблені і проводяться заходи по забезпеченню кінцевої ліквідації антирадянського підпілля і озброєних банд в західних областях України і Білорусії, а також в Литві.

Підсилені й укріплені райони і обласні апарати НКВС КДБ.

Районні відділення НКВС реорганізовані в районні відділи з створенням при них відділів по боротьбі з бандитизмом.

В наркоматах внутрішніх справ України і Білорусії замість відділів створені управління по боротьбі з бандитизмом на чолі яких поставленні керівні сили.

В найбільш охоплених бандитизмом областях начальники НКВС-КГБ замінені більш сильними товаришами.

Для закріплення районних органфів направлені на місця із східних районів Радянського Созу 3.800 оперативних працівників.

Додатково перекинуто в ці райони необхідна кількість військ НКВС.

Прийняті міри по зачистці прикордонної зони від шпигунів та бандитських елементів.

Організовані необхідні заходи по підсиленню охорони и проти диверсійної роботи на Білоруській, Брест-Литовській і Віленській залізничних дорогах.

Робота органів НКВС-КГБ та військових частин НКВД по боротьбі з бандитизмом і антирадянським підпіллям в західних областях України, Білорусії і Литви об’єднана і очолена: Народним комісаром внутрішніх справ Української РСР, комісаром бержбезпеки 3-го рангу тов. Рясним (по Львівській, Станіславській, Дрогобицькій і Чернівецьких областях УРСР), заступником нарокома внутрішніх справ УРСР генерал-лейтенантом тов. Строкач (по Рівенській, Волинській і Тернопільській областях УРСР).

По Білорусії - народним комісаром внутрішніх справ Білоруської РСР, комісаром держбезпеки тов.Бєльченко (по Барановичській, Молодечненській, Гроднінській, Пінській і Брестській областях).

По звільнених районах Литви- народний комісар внутрішніх справ Литовської РСР - комісар держбезпеки тов. Бартайунас.

В зв’язку з тим, що в подальшій роботі по викорчуванню бандитсько-повстанського підпілля органами НКВС-КГБ прийдеться опиратися на сільський партійно-радянський актив та місцеве населення, подяд з роботою, яку проводять органи НКВС-КГБ необзідно провести міри по ще більшому укріпленню керівництва сільських, районних і деяких обласних партійно-радянських органів західних областей України, Білорусії і охоплених бандитами районів Литви, а також прийняти міри по посиленню у покращенню партійно-політичної роботи на селі (газети, радіо, кіно, поширення радянської літератури і т.д.).

Враховуючи обмежені можливості висування нових кадрів партійно-радянських працівників на місці, вважаєм, що слід піти хоча на тимчасове перекидання досвідчени працівників із східних областей України і Білорусії.

Зміцнення партійно-радянського апарату і посилення політичної і культурної роботи на селі створює необхідні умови для закріплення результатів оперативної роботи органів НКВС-КГБ по ліквідації антирадянського підпілля і озбоєних банд оунівців і білополяків.

Народний комісар внутрішніх справ Союзу РСР Л.Берія.

Як бачимо із приведених вище документів карально-репресивний аппарат СРСР вступивши на території України, Білорусії, Литви насильницькими методами втановлював жорстокий режим

в якому любий супротив придушувався, а більш активні його народні представники вбивалися без суду і слідства, або виселялися в Сибір.

Як засвідчують документи в окупованих районах України, Білорусі, Литви каральні органи НКВС та КГБ жорстоко придушували збройний спротив прийшлим окупантам. Розуміючи, що тільки одними карально-репресивними методами ці народи не здолати, партійне та військово-політичне керівництво опутало ці народи масовою політичною пропогандою за допомогою якої намагалося підмінити національну культуру поневолених народів чужою російсько-комуністичним масовим психозом, щоб прикрити масові злочини репресивно-каральних органів. Для такого рода діяльності були задіяні всі найкращі фахівці масового політично-кульутрного на російській масовій комуністиіній культурі апарату.

Однак як бачимо всі ці заходи не спрацьовували, оскільки внаслідок культурно-політичного, та господарсько-економічного насилля, український народ ще з більшою силою повставав, що заставило окупаціну владу силами формальної підструктури УРСР йти на ще більші злочини шляхом збільшення збільшення кально-репресивнихорганів, про що наголошено в вище приведеному документі, який нарком внутрішніх справ Л.Берія відправив на ім'я Й.В.Сталіна.

Як бачимо із документів з окупацією України військово-партійне керівництво СРСР посилило репесії проти українського народу за ради утвердення своїх російсько-комуністичних "політичних ідеалів", які були не притаманні українському народу, що видно по організвоаному раніше геноциді українського народу , голоді 1933-1937 років.

Прихід реперсивного режиму в Україну в 1944 році, як бачимо із надзвичайно таємних документів, переписки наркома внутрішніх справ Л.Берії з головою державного комітету оборони СРСР т.Й.В.Сталіном, говорить про санкціоноване насилля і перетворення в послушних рабів режиму мільйонів українців. Для виконнання цього завдання і стимулювання водночас, як військовими нагородами так і подяками вищого партійного і військового-репресивного керівництва було задіяна фактично вся окупаційна військово-політична та репресиавна система СРСР.

Як засвідчує направлений документ в "Державний Комітет Оборони, тов. Сталіну Й.В." доповідна записка та клопотання наркома внутрішніх справ СРСР Л.П.Берії від 14 жовтня 1944 року за №1091/б в якому наголошується на великій роботі, яку ведуть вівйска НКВС та КГБ в Західних областях України в "Тяжких умовах спротиву ОУН та УПА", від рук яких вже в короткий час загинуло майже 12 тисяч офіцерів НКВС та КГБ. Л.Берія клопоче, що задля заохочення "боротьби з українським народом" "підвищення стимулу та духу у цій боротьбі", нарком внутрішніх справ Л.Берія складає клопотання до Й.В.Сталіна про нагородження активних терористів та вбивць репресивних органів НКВС-КГБ, які найактивніше взяли участь у поневоленні українського народу та учасників українського національно-визвольного руху, наступними нагородами.

Як засвідчує "надзвичайно таємний документ", який складений в 2 екз. від 14 жовтня 1944 року №1091/б в якому зазначено: "З початком звільнення від військ противника західних областей України НКВС СРСР проводяться заходи по ліквідації оунівських банд, які діють в тилу Червоної армії".

На протязі лютого-вересня 1944 року проведено 2.573 чекістсько-військових операцій. При проведенні операцій вбито 38.087 захоплено живими 31.808 бандитів.

Арештовано активних учасників ОУН і УПА - 7.968.

Захоплені зброя та боєприпасів: гармат - 2 8, станкових і ручних кулеметів - 1.720, ПТР - 163, гвинтівок - 10.646, автоматів - 2.365, мінометів - 236, пістолетів і револьверів - 960, гранатів-20.450, патронів 0 2.575.165, мін - 14.074, артснаряді - 6.618, вилучено 54 радіостанцій, захоплено 532 продуктових склади.

Всього при проведенні операцій вбито 1123, поранео 1038 оперативних працівників, офіцерів і бійців військ НКВС.

В результаті проведених операцій більша частина оунівських банд ліквідована. Знайдені в останній час в убитих оунівців документи і отримані нами агентурні свідчення в тому, що рішучі переслідування бандитів поставило залишки діючих бандв тяжке становще.

Ці обставини заставили рядових учасників банд до добровільної явки з повинною в органи НКВС. Всього за період проведення операцій з'явилось з повинною 11.518 чоловік.

Одночасно з операціями по ліквідації оунівських банд проводилась робота по затриманню осіб призивного віку, які не бажали вступати в Червону армію. Працівники НКВС виявляли тако ж допомогу в організації і зміцненні місцевих органів радянської влади в районах західних областей України і проведенні роз'яснювальної роботи серед населення.

НКВС СРСР просить про нагородження орденами і медалями СРСР працівників НКВС-КГБ, генералів, офіцерів, сержантського і загального складу військ НКВС, які особливо відзначилися при проведенні операцій по ліквідації оунівських бандв західних областях України.

Надаючи при цьому проект Наказу Президії Верховної Ради СРСР, прошу Вашого рішення.

Народний комісар внутрішніх справ СРСР Л.П.Берія

Таким чином, як бачимо із доповідної записки Л.П.Берія він клопотав перед Й.В.Сталіном, як верховним правителем та диктатором СРСР та головним організатором геноциду українського народу в 1933-1937 роках, та ініціатором активної окупації України і знищення українського національно-визвольного руху, про нагородження найвизначніших вбивців і терористів високими радянськими нагородами.

Як бачимо із "надзвичано таємного докумету" формальним виконавцем волі Й.В.Сталіна та Л.П.Берія є наказ Президії Верховної Ради СРСР про нагородження найбільш відзначившихся в репресіях і терорі над українськихм народом головорізів і Наркомату внітрішніх справ УРСР, та наркомату держбезпеки Української РСР, найвищими військовими нагородами СРСР: орденами Кутузова ІІ ступеня, орденами Богдана Хмельницького ІІ ступеня, орденами Вітчизняної війни І та ІІ ступеня, орденами Червоної зірки". Слід наголосити, що останнім за рішенням цієї ж президії Верховної ради СРСР за вбивство провідника ОУН Степана Бандери, був нагороджений доморощений вбивця, по клопотанню КГБ, Богдан Сташинський.

Уявіть собі, шановні української науковці, скільки крові, скільки жертв, скільки висланих в Сибір, розкуркулених, вбитих замордованих українських пробітників, селян, представників української інтелігенції та їх родин, воїнів національно-визвольних змагань, стоять за цими таємними рішеннями та нагородами Й.В.Сталіна та Л.П.Берії, які ще потребують подальшого дослідження.

Безкарні репресії цих катів українськиого народу, та їх подальших генетичних наступників, які знущалися і катували своєю діяльністю український народ в 60-90 роках ХХ століття аж до 1991 року, потребує подальшого клопіткого дослідження.

Як засвідчують документи, навіть після проголошення незалежносі, комуністична феміда в особі підтриманого КДБ УРСР, його політичним ідеолгом Л.Кравчуком продовжила уже під маркою реінкарнованої з КДБ "новою службою насилля і терору" Службою Безпеки України (СБУ), репресії над: українською, мовою, культурою, українським народом. Власне ця феміда не наважилася визнати акт терору та геноциду над українським народом та національно-визвольним рухом, який боровся за незалежність України в 30-50 роках ХХ століття.

Як засвідчують архівні документи, вже з 1991 роцу не було жодного покарання насильників з органів КДБ УРСР, які вівдзнасчилися репресіями проти українського народу. Цей передовий бойовий загін, перевернувшись, а тобто змінивши назву, безкарно продовживши своє криваве фукціонування в так називаємих самопроголошених банд-формуваннях під назвою Служби безпеки України, склав тим самим небезпеку для подальшого національного розвитку українського народу. Діяльність його діяльності, яку ми пожинаємо до сьогодні, потребує подаьшош клопіткого дослідження.

Терорсити з цих банд-формувань, як і їх вищеоначені попередники, показують і сьогодні рецедиви стереотипів репресивного, безконтрольного самврядування і насилля над українським народом. Про це свідчать масові вбитвства, переслідування, терор представників української інтелігенції.

Слід наголосити, що у продовж правління комуно-більшовицьких ідеологів Л.Кравчука. Л.Кучми, жодний представник української інтелігенції, жодний український патріот, який у різних формах боровся в 70-90 роках за відновлення незалежності України, і проти яких були сфабриковані кримінальні та політичні справи, не були оправдані новим українським урядом. Навпаки за офіційні звернення на адресу правоохоронних органів України, прокупатури, вони ще з більшою силою зазнавали репресій від уже новоспечених банд-формувань СБУ, яка в нових

умовах застосовує всю наявну агентуру для дескрититації, психотронну, біологічну, та інші форми та методи насилля та терору.

Особливо розвинули свою репресивну діяльність банд-формування СБУ, в час правління Л.Кучми, де рецедиви "кучмізму", які виражаються не визнанням ОУН та УПА воюючою стороною за визволення українсокго народу в ІІ Світовій війні, знищенням і не впровадження в державне життя постулатів української національної ідеї, є своєрідним продовженням політичної лінії комуністичної партії Сталіна та Берії в окремо взятій країні, Україні, яскравим представниками якої були ідеолог КПРС Л.Кравчук та парторг Л.Кучма, зек з трьома ходками, зрадник і втікач В.Янукович і т.д., що потребує подальшого дослідження…

У висновок дослідження "надзвичайно таємних документів СРСР за 1944 рік", в час поневолення режимом України, які ми почерпнули в "Государственном Архиве Российской Федерации" можемо наголосити, що та політична ситуація в Україні, яка склалася в час правління Л.Кучми, та його карально-репресивна система на чолі якої стояв передовий бойовий загін Л.Кучми, СБУ, який сам як злочинець прикриваючи злочини Л.Кучми, в сучасну пору, продовжує терор над українським народом та його історичними минулим.

Перед наявними фактами свідчень "надзвичайно секретних документів СРСР", одним із рецедивів Л.Кучми, В.Януковича є не прийняття останнім боротьби українського народу за своє націоанльне визволення під проводом ОУН та УПА та не признання воїнів українського національно-визвольного руху 30-50 років, воюючою стороною у ІІ Світовій війні, що є не зрозумілим перед безчисленною кількістю злочинів сталінського режиму перед українським народом.

Ці та інші рецедиви, які прослідковуються нами із епохи "надзвичайно таємних документів керівництва СРСР" які приведені в нашому дослідженні і які проливають світло на злочини проти українського народу, з тієї епохи, генетично тягнуться і прослідковуються на протязі всієї новітньої історії українського народу, що є метою нашого подальшо дослідження.

Список використаних джерел та літератури:

1.Політичний терор та тероризм в Україні. XIX-XX століття. Історичні нариси. - Київ "Наукова Думка", 2002.- С. 548-556. - С.557-573. - С.574-589. - С.650-655. - С.656-677. - С.788-797.
2.Главный Архив Российской Федерации (ГАРФ). Москва. Дела №66, листы: 130-131, листы:245-248, листы:285-287, листы: 356-359, листы: 401-418, листы: 401-418.
3.Віктор Ідзьо. Роль керівництва УПА та політичного проводу ОУН в створенні Української Головної Визвольної Ради в світлі аналізу джерел та оцінках визначних її діячів.(1944-2004). Науковий Вісник Українського державного університету. - М., 2004. - Т.V.
4.Віктор Ідзьо. Українська Повстанська Армія – згідно аналізу свідчень німецьких та радянських архівних джерел. Науковий Вісник Українського державного університету. - М., 2004. - Т.V.
5.Віктор Ідзьо.Українська Повстанська Армія - згідно аналізу сідчень німецьких та радянських архівних джерел. - Львів “Сполом”, 2005. - 208с.
6.Віктор Ідзьо.Українська Повстанська Армія - згідно аналізу свідчень німецьких та радянських архівних джерел. - Львів “Сполом”, 2008. Видання II. - 208с.
7.Віктор Ідзьо.Українська Повстанська Армія - згідно аналізу свідчень німецьких та радянських архівних джерел. - Львів “Сполом”, 2021. Видання III. - 208с.
8.Віктор Ідзьо. Організація Українських Націоналістів. Українська Повстанська Армія. Українська Головна Визвольна Рада згідно свідчень німецьких та радянських архівів. Наукове видання. - Львів, Видавництво Університету «Львівський Ставропігіон», 2016р. - 202с.
9.Євген Перепічка. Феномен Степана Бандери. - Львів “Сполом”, 2006. - 736с.
10.Сергей Ткаченко. Повстанческая Армия. Тактика борьбы. - М., 2000. - 508с.
11.W.Benz. Dimension des Volkermordes. - Munchen, 1991. - 528s.
12.Roman Drozd. Ukrainska Powstancza Armia. - Warszawa, 1998. - 285s.

Розділ VII.
Аналіз джерел про діяльність ОУН та УПА в роки ІІ Світової війни, в післявоєнний період, в період холодної війни та напередодні відновлення Української незалежної держави в 1991 році

Історичні джерела, сконцентровані в російських архівах свідчать, що національно визвольний рух на Україні під час ІІ Світової війни досяг небувалих розмірів і набув як політичного так і військового характеру. З цим рухом потрібно було рахуватися, як німецькій так і радянській військово-політичній, тоталітарній системі. Сотні тисяч українців взялися за зброю з метою в ХХ столітті вибороти незалежність для своєї батьківщини – України і вступила в УПА.

Друга частина українців, переважно з центральних та східних районів України, відчасти залякані, відчасти репресовані та з тероризовані репресивним сталінським режимом змушена була під рядом певних обставини поступити на службу в Червону армію і підтримувати підвалини, що вже почали прогнивати, російського імперіалізму. Діяльність цієї частини українців, добре відома по наукових працях радянської історичної науки, яка сьогодні повинна, з урахуванням відновлення української держави, критично переглянути історію ІІ Світової війни, проблему окупації України німецькими фашистами та радянськими більшовиками, починаючи від знищення української інтелігенції в час “ так званої українізації більшовиками України в 1920-1930 роках”, голодомору-геноциду українського народу 1933-1937 роках, подальшу змову та розподіл світу з фашистською Німеччиною. Слід наголосити, що відомі тексти договору “Молотова-Рібентропа”, яскраво засвічують активну співпрацю двох режимів з “ українського питання” в Європі.

Слід наголосити, що ще одна частина українців з приходом німців, внаслідок геноциду та терору над українцями, пішла з ними на активну співпрацю з енімцями від якої в подальшому відмовились підтримавши УГВР, ОУН та УПА у боротьбі за звільнення українського народу та відновлення Української держави. Всі свої вчинки вони робили свідомо, як засвідчують документи, за власним бажання. Заучасть у національно-визвольній боротьбі українського народу, вони гинули, як в сталінських так і в німецьких концтаборах. В повсякденномому жииті терпіли приниження від бургомістрів, старост, німецької поліції, карамельних частинах, які воюючи з УПА знищували мирне українське населення.

За таких обставин, національно визвольний рух, який очолювала ОУН з самого початку свого зародження в вересні 1939 року вважала Польщу та Радянський Союз головними ворогами українського народу, маючи надію на швидку війну Німеччини з Польщею, а потім СРСР. Власне в такій комбінації великої війни на думку С.Бандери мала кристалізуватися незалежна Україна. Спочатку ОУН думала заручитися підтримкою Німеччини для відновлення Української держави, як це було в 1918 році, однак коли в 1941 році німці розігнали український уряд, ОУН вирішив сама розпочати боротьбу з одним так і з другим ворогом українського народу. З цього часу формується УПА для боротьби з німецькими та радянськими окупантами, які після перемоги над німецькими загарбниками окупували на землю України, відмовившись вести переговор з законним урядом українського народу Українською Головною Визвольною Радою.

Особливістю цієї війни було те, що від імені УГВР, УПА повинна була воювати з радянською каральною системою в повній ізоляції, не отримуючи від нікого ніякої допомоги, опираючись на власний народ.

У цей час почали кристалізуватися радянські окупаційні органи влади, підсилені внутрішніми військами НКВС та МДБ, які цілковито включилися в боротьбу з УГВР, ОУН та народною армією УПА. Як засвідчують секретні документи з російських архівів, таких як Головний Архів Російської Федерації (ГАРФ), Російський центр збереження і використання документів новітньої історії (РЦХИДНИ), Центр збереження історико-документальних колекцій (ЦХИДК) на території України в 1944-1945 роках в лавах УПА воювало проти окупантів зі сходу приблизно 300 тисяч воїнів.

Згодом внаслідок введення великої кількості військ, які повернулися з фронту по перемозі над Німеччиною в 1948-1950 роках УПА вела уже оборонні бої і в 1953-1955 роках її останні частини прорвавши чеський кордон відійшла в Західну Європу і з-за немолжливості бороти проти чесельних окупаційних сил більшовицького тоталітарного режиму.

Як бачимо із аналізу світової преси та літератури, УПА в 40-50 роках практично вела громадянську війну з прийшовши в Україну жорстоким режимом. Боротьба УПА, як засвідчують радянські джерела, велась на великій території від Чехословаччини, Польщі, Східної Прусії до Дніпра . На цій великій території за загальними підрахунками діяло біля 500 тисяч озброєних воїнів, підпільників та діячів ОУН, розгалуженими були структури політичної та господарської влади. Боротьба була жорстокою, про що засвідчують, вищеприведені, радянські документи. Так з 1944 р. по 1947 р. колабораціоністський уряд-маріонетка УРСР шість раз звертався до ОУН та УПА , щоб останні склали зброю, обіцяючи амністію, однак результати були мізерні.

У цей же час в 1945 та 1946 роках в усіх гірських районах Карпат та Прикарпаття, які контролювала УПА, населення бойкотувало вибори, які намагалася провести в лютому 1946 року, хоча окупаційна радянська влада та підконтрольна їй комуністична преса намагалася твердити, що населення одностайно підтримало і проголосувало за кандидатів блоку комуністів і безпартійних.

Як наголошують джерела, в час, щоб провести ці ганебні вибори, проти УПА активно діяли всі наявні військові сили, внутрішні війська НКВС - МВС і МДБ. За таких обставин у важкій війні УПА понесла великі втрати, погинула велика кількість відважних командирів-професіоналів, безстраших молодших командирів та воїнів, які за період 1943-1955 років нанесли Червоній Армії та військам НКВС-МДБ відчутних втрат.

З загибеллю голови УГВР, такомандуючого УПА генерала Тараса Чупринки, який був регулятором усіх військових операцій, УПА, почала мати великі труднощі з озброєнням, боєприпасами, провіантом. У 1950-1953 роках проходить перегрупування УПА, великі загони знову подрібнюються, оскільки зі сторони Польщі застосовуються всі польські бойові дивізії. В цій боротьбі з УПА в передгір'ях Карпат загинув заступник оборони Польщі генерал К.Свірчевський. З радянської сторони від УПА загинув генерал Ватутін. У таких обставинах командування ОУН та УПА, воюючи на два, а той три фронти про Чехословаччини, вирішило зберегти військово-політичну силу і відійти через Карпати і Чехословаччину Південну Німеччину. Однак війна ОУН та УПА на цьому не закінчилась, як засвідчують джерела секретних російських архівів, вона продовжувалася в умовах "холодної війни", її активно продовжував провід ОУН очолюваний С.Бандерою в подальшому С.Стецько та Я.Стецько, власне останній провід, консолідуючи всі українські національно-визвольні сили, фактично стоїть на порозі відновлення незалежності Української держави, а його представник та голова Я.Стецько, будучи обраною народним дипутатом до українського парламетну, робила все для консолідації незалежної Української держави, прогресивних державницьких сил в українському парламенті. Однак цьому передував час важкої боротьби, як засвідчують документи, російських архівів, після відходу УПА на захід і припинення боротьби військовим шляхом на території України, український народ опинився в тяжкому комуністичному ярмі, в якому зазнав тяжких ударів сталінської диктатури. Ми уже знаємо про раніші злочин сталінського режиму у Східній Україні та Центральній Україні, це розкуркулення, організований голодомор, де Сталін провів над українським народом справжній геноцид.

В цей час, в 50-80 роках, з новою силою розпочались гоніння на українську мову, культуру, його наукових, культурних представників, на саму національну свідомість українців. Розпочалися звинувачення чільких представників української інтелігенції в "українському буржуазному націоналізмі".

В 60-80 роках XX століття розпочалося незадоволення терором комуністичного режиму, який викликали українські 60-ти десятники, інтелігенти, українські робітники та селяни.

В цей же час на Заході активно діяли закордонні частини ОУН, які сконцентрували свою ідеологічну роботу в Україні. Дакордонні українські організації в контексті наступу демократичних тенденцій на СРСР і її складову Україну, чекали відповідного випадку, щоб використати політичний момент для звільнення з під тяжкого тоталітарного режиму своєї Батьківщини. На заході, особливо в Німеччині, де концентрувались українські організації, такі як Закордонні Часитини ОУН, та інші, які вірили, що як в 1918 так і в новій демократичній добі "з'єднаються політичні інтереси Німеччини і України на Сході і що після падіння німецької стіни прийде визволення України". Значну роль у звільненні України від радянського рабства в цей час відіграє український національний рух в Західній та Центральній Європі в Сполучених

Штатах Америки та Канаді, нова українська молодь, яка маючи високий рівень освіти та перебуваючи в лоні західноєвропейської демократії, направляє свої ідеологічні устремління в УРСР, де ці ідеї зустрічають діючих режим, жорскоко присікає.

Численна українська діаспора, яка знаходилась в Англії, Бельгії, Німеччині, Італії, Канаді, США, активно діяла, ставлячи українське питання перед західними демократіями.

Власне з українських центрів направлявся в Польщу, а через неї в Україну паростки національно-визвольного руху.

Керівники національно-визвольного руху в 60-90, різнопартійні українські сили та структури ОУН на Заході та в Америці і в Канаді в цих роках, це люди високої освіти і культури, як і національної свідомості, вони прикладали всі сили для утвердження в українців УРСР принципів національної свідомості, національної гідності та національної ідентичності, оскільки в цей час проходили процеси жорстокої русифікації українців. У більшості випадків біля цих процесів стояла реорганізована ОУН, яка намагалася будити український народ, опираючись на німецький досвід розвитку держави.

З початком 90-х років, боротьба ОУН за українську національну державу посилилась. Все більше на заході ставилось українське питання в усіх західноєвропейських державах. В цей час посилиласьі ОУН, яка внаслідок пропогади через засоби масової інформації несла пробудження українскому народу. Все це змусило українську світову західну громадськість ще з більшою силою та енергією боротись за українську соборну державу.

У цей час на заході проходили Конгреси Світового Українства, які ставили питання про визволення України з рабства комуністичної Москви, “шляхом шовкової української революції”. Слід наголосити, що цю боротьбу, як засвідчують радянські джерела, у нових формах західної демократії, на початку 90 років XX століття, безкомпромісно продожувала ОУН.

Керівні органи цієї організації робили все, щоби вселити керівництвам Німеччини і Англії в віру в перемогу західної демократії над СРСР і звільнення України від російської асиміляції, російських комуністів-інтернаціоналістів і проголошення її незалежною державою.

Керівні органи ОУН наголошували, що після проголошення Україною незалежності вона віллється в лоно західно-європейської цивілізації, до якої здавна належала, і назавжди відійде від Росії. На території незалежної України, вважало керівництво ОУН, буде встановлений державний устрій на зразок німецького післявоєнного демократичного порядку. Він буде справедливий і чесний, що дасть можливість Україні рухатися вперед і злитися в культурному розумінні з західноєвропейською, передусім австрійсько-німецькою, адміністративно-політичною та культурною демократичною основою.

Про масштаби пропагандистської діяльності ОУН ми можемо судити із численної західно-європейської та суто української діаспорної преси, що мала великий вплив на населення України. Радянська інформативна служба, КДБ яка відслідковувала “українську проблему” відчувала велику пропагандистську систему українців на заході і її вплив на українців УРСР. Так відстежено 60 активних газет, які вели агітацію за відновлення незалежності.

Власне в цей час український національно-визвольний рух направляємий з заходу в Україну почав розповсюдження листівок, буклетів, наклейок, які символізували боротьбу проти “ радянського (російського) імперіалізму”, “За незалежну Українську державу”. В цій літературі лунали заклики український народ повстати проти московського імперіалізму.

Вся ця ідеологічна та пропагандистська діяльність ОУН та інші українські національно-визвольні центри, науково-освітні та громадські організації, які активно діяли з 40 по 90 роки XX століття, доклали великих зусиль у здобутті незалежності Україною в 1991 році.

Вивченя та аналіз ходу боротьби ОУН та УПА і інших українських національно-патріотичних організацій, за відновлення незалежності України, актуальна і сьогодні, оскільки сьогоднішні реакційні російські сили, ні в контексті попередніх протистоянь з українським національно-визвольним рухом, на сьогоднішньому етапі історії, намагаються розігрувати “Українську карту”, розділити Україну “ на західну і східну”, потребує клопіткого подальшого дослідження...

Список джерел та використаної літератури:

1.Главный Архив Российской Федерации (ГАРФ). - Москва. Дела №66, листы: 130-131, листы: 245-248, листы:285-287, листы: 356-359, листы: 401-418, листы: 401-418.
2.Российский Центр хранения и использования документов новейшей истории (РЦХИДНИ) ф.239, оп. 280, д.77.
3.Центр хранения историко-документальных коллекций (ЦХИДК), ф.1355, оп.1, д. 3, л 57-59.
4.АВП РФ, ф.Германия-референт., оп.34, пор.66, п.152, д.Ге-622, л.250.
5.Віктор Ідзьо. Українська Повстанська Армія – згідно аналізу свідчень німецьких та радянських архівних джерел. Науковий Вісник Українського державного університету. - М., 2004. - Т.V.
6.Віктор Ідзьо. Роль керівництва УПА та політичного проводу ОУН в створенні Української Головної Визвольної Ради в світлі аналізу джерел та оцінках визначних її діячів.(1944-2004). Науковий Вісник Українського державного університету. - М., 2004. - Т.V.
7.Віктор Ідзьо.Українська Повстанська Армія - згідно аналізу сідчень німецьких та радянських архівних джерел. - Львів “Сполом”, 2005. - 208с.
Віктор Ідзьо.Українська Повстанська Армія - згідно аналізу свідчень німецьких та радянських архівних джерел. - Львів “Сполом”, 2008. Видання ІІ. - 208с.
Віктор Ідзьо.Українська Повстанська Армія - згідно аналізу свідчень німецьких та радянських архівних джерел. - Львів “Сполом”, 2021. Видання ІІІ. - 208с.
8.Віктор Ідзьо. Організація Українських Націоналістів. Українська Повстанська Армія. Українська Головна Визвольна Рада згідно свідчень німецьких та радянських архівів. Наукове видання. - Львів, Видавництво Університету «Львівський Ставропігіон», 2016р. - 202с.
9.Євген Перепічка. Феномен Степана Бандери. - Львів “Сполом”, 2006. - 736с.
10.Сергей Ткаченко. Повстанческая Армия. Тактика борьбы. - М., 2000. - 508с.
11.W.Benz. Dimension des Volkermordes. - Munchen, 1991, s.528f.
12.Roman Drozd."krainska Powstancza Armia. - Warszawa, 1998. - 285s.

ЗА ЩО БОРЕТЬСЯ УКРАЇНСЬКА ПОВСТАНЧА АРМІЯ?

Українська Повстанча Армія бореться за Українську Самостійну Соборну Державу і за те, щоб кожна нація жила вільним життям у власній самостійній державі. Знищення національного поневолення та експлуатації нації нацією, система вільних народів у власних самостійних державах – це єдиний лад, який дасть справедливу розв'язку національного і соціяльного питання в цілому світі.

УПА бореться проти імперіялістів і імперій, бо в них один пануючий народ поневолює культурно і політично та визискує економічно інші народи. Тому УПА бореться проти СССР і проти німецької «Нової Европи».

УПА з усією рішучістю бореться проти інтернаціоналістичних і фашистівсько – націонал – соціялістичних програм і політичних концепцій, бо вони є знаряддям завойовницької політики імперіялістів. Тому проти російського комуно - большевизму і проти німецького націонал - соціялізму.

УПА проти того, щоб один народ, здійснюючи імперіялістичні цілі "визволяв, брав під охорону, під опіку" інші народи, бо за цими лукавими словами криється огидний зміст: поневолення, насильство, грабунок. Тому УПА бореться проти російсько – большевицьких і німецьких загарбників, поки не очистить Україну від усіх "опікунів" і "визволителів", поки не здобуде Української Самостійної Соборної Держави, в якій селянин, робітник, і інтелігент могтиме вільно, заможно і культурно жити і розвиватися.

УПА за повне визволення українського народу з - під московсько – большевицького ярма, за побудову УССД без поміщиків, капіталістів, та без большевицьких комісарів нквд - истів і партійних паразитів.

В Українській Державі влада вважатиме за найвищий свій обов'язок інтереси народу.

Не маючи загарбницьких цілей та поневолених країн і пригноблених народів у своїй державі, Народна Влада України не витрачатиме часу, енергії та коштів на творення апарату гноблення. Українська Народня Влада всі економічні ресурси та всю людську енергію спрямує на побудову нового державного порядку, справедливого соціяльного ладу, на економічне будівництво країни та культурне піднесення народу.

В лавах УПА борються українські селяни, робітники та інтелігенти проти гнобителів за УССД, за національне і соціяльне визволення, за новий державний порядок та новий суспільний лад:

1. а] За знищення большевицької експлуататорсько — кріпацької системи в організації сільського господарства. Виходячи з того, що земля є власністю народу, Українська Державна Влада не накидуватиме селянам однієї форми користування землею. Тому в Українській Державі допускатиметься індивідуальне та колективне користування землею, в залежності від волі селян.

б] За безплатну передачу селянам західних областей України всіх поміщицьких, манастирських та церковних земель.

2. а] За те, щоб велика промисловість була національно — державницькою власністю, а дрібна кооперативно — громадською.

б] За участь робітників у керівництві заводами, за фаховий, а не комісарсько - партійний принцип у керівництві.

3. а] За загальний восьмигодинний робочий день. Понадноромова праця може бути тільки вільною, як і кожна праця взагалі. Робітник отримуватиме за неї окрему заплату.

б] За справедливу оплату праці, за участь робітників у прибутках підприємства. Робітник отримуватиме таку зарплату, яка потрібна для забезпечення матеріяльних і духових потреб цілої його сім'ї. При річних підсумках господарського стану підприємств, кожний робітник одержуватиме: у господарсько — кооперативних підприємствах дивіденд, а в національно — державних премію.

в] За вільну працю, вільний вибір професій, вільний вибір місця праці.

ґ) За свободу профспілок. За знищення стахановщини, соцзмагань, підвищування норм та інших способів експлуатації працюючих.

4. За вільне ремесло, за добровільне об'єднання ремісників у артілі, за право ремісника вийти з артілі та індивідуально виконувати працю і вільно розпоряджатися своїм заробітком.

5. За національно-державну організацію великої торгівлі, за громадсько-кооперативну дрібну торгівлю, та за дрібну приватну торгівлю, за вільні базари.

6. За повну рівність жінки з чоловіком у всіх громадських правах і обовязках, за вільний доступ жінки до шкіл, до всіх професій, за першочергове право жінки на фізичну легку працю, щоб жінка не шукала заробітку в шахтах, рудниях та інших важких промислах і внаслідок цього не руйнувала свого здоровя. За державну охорону материнства. Батько сім'ї одержуватиме крім плати за свою працю, додаткову платню на утримання жінки і неповнолітніх дітей. Лише в таких умовах жінка матиме змогу виконувати свій важливий, почесний і відповідальний обовязок матері і виховательки молодого покоління.

7. а) За обовязкове середнє навчання, за підвесення освіти і культури широкої народної маси шляхом поширення мережі шкіл видавництв, бібліотек, музеїв, кіно, театрів тощо.

б) За поширення вищого і фахового шкільництва, за невпинний ріст висококваліфікованих кадрів фахівців на всіх ділянках життя.

в) За вільний доступ молоді до всіх вищих навчальних закладів. За забезпечення студенства стипендіями, харчами, помешканнями та навчальними приладдями.

г) За всебічний гармонійний розвиток молодого покоління — моральний, розумовий та фізичний.

8. За вошайну до зрощування інтелігенції. За створення таких моральних основ праці, щоб інтелігент, будучи цілком спокійним про завтрішній день та про долю сім'ї міг віддатися культурній праці та підвищувати свій розумово-культурний рівень.

9. а) За повне забезпечення всіх працюючих на старість та на випадок хвороби чи каліцтва.

б) За широке запровадження охорони народного здоров'я, за поширення сітки лікарень, санаторій, курортів та будинків відпочинку. За збільшення лікарських кадрів. За право працюючих на безплатне користування всіма закладами охорони здоров'я.

в) За особливу державну опіку над дітьми і молоддю, за поширення сітки дитячих ясел та садків санаторій, таборів відпочинку, за охоплення всеї дітвори та молоді державними закладами опіки та виховування.

10. а) За свободу друку, слова, думки, переконань, віри і світогляду. Проти офіційного накидання суспільності світоглядних доктрин і догм.

б) За вільне визнання і виконування культів, які не суперечать громадській моралі.

в) За відокремлення церковних організацій від держави.

г) За культурні взаємини з другими народами. За право виїзду громадян за кордон для навчання, лікування та пізнавання життя і культурних надбань других народів.

11. За повне право національних меншостей плекати свою власну по формі і змісті національну культуру.

12. За рівність всіх громадян України, незалежно від їх національності, в державних та громадських правах і обов'язках. За рівне право на працю, заробіток і відпочинок.

13. За вільну українську по формі і по змісті, культуру, за героїчну духовість, високу мораль, за громадську солідарність, дружбу та дисципліну.

Українські Повстанці

ПРИСЯГА ВОЯКА
Української Повстанчої Армії

Я, воїн Української Повстанчої Армії, взявши в руки зброю, урочисто клянусь своєю честю і совістю перед Великим Народом Українським, перед Святою Землею Українською, перед пролитою кров'ю усіх Найкращих Синів України та перед Найвищим Політичним Проводом Народу Українського:

Боротись за повне визволення всіх українських земель і українського народу, від загарбників та здобути Українську Самостійну Соборну Державу. В цій боротьбі не пожалію ні крови, ні життя і буду битись до останнього віддиху і остаточної перемоги над усіма ворогами України.

Буду мужнім, відважним і хоробрим у бою та нещадним до ворогів землі української.

Буду чесним, дисциплінованим і революційно-пильним воїном.

Буду виконувати всі накази зверхників.

Суворо зберігатиму військову і державну таємницю.

Буду гідним побратимом у бою та в бойовому житті всім своїм товаришам по зброї

Коли я порушу, або відступлю від цієї присяги то хай мене покарає суворий закон Української Національної Революції і спаде на мене зневага Українського Народу.

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11

5
2
4
1
6
5
7

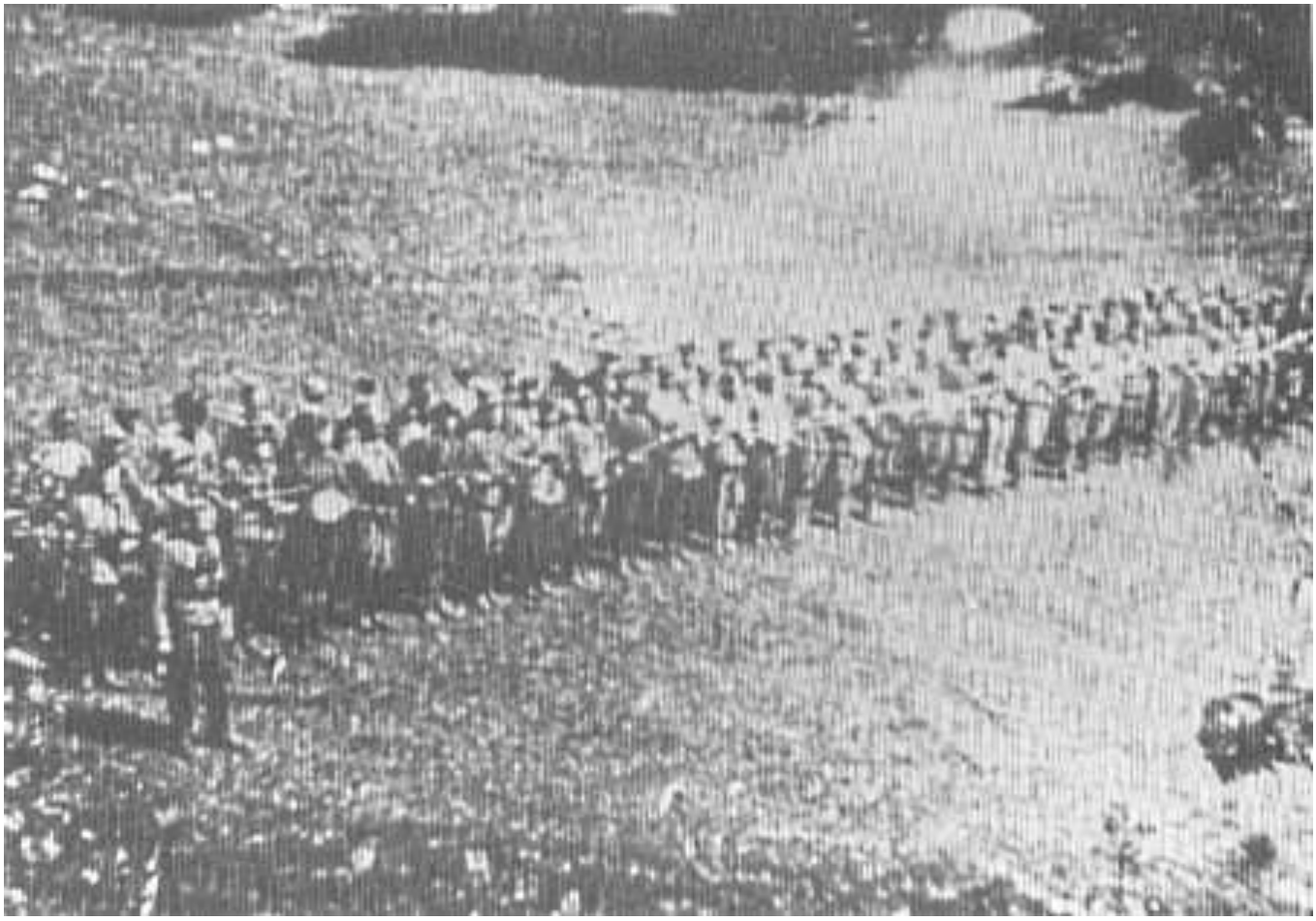

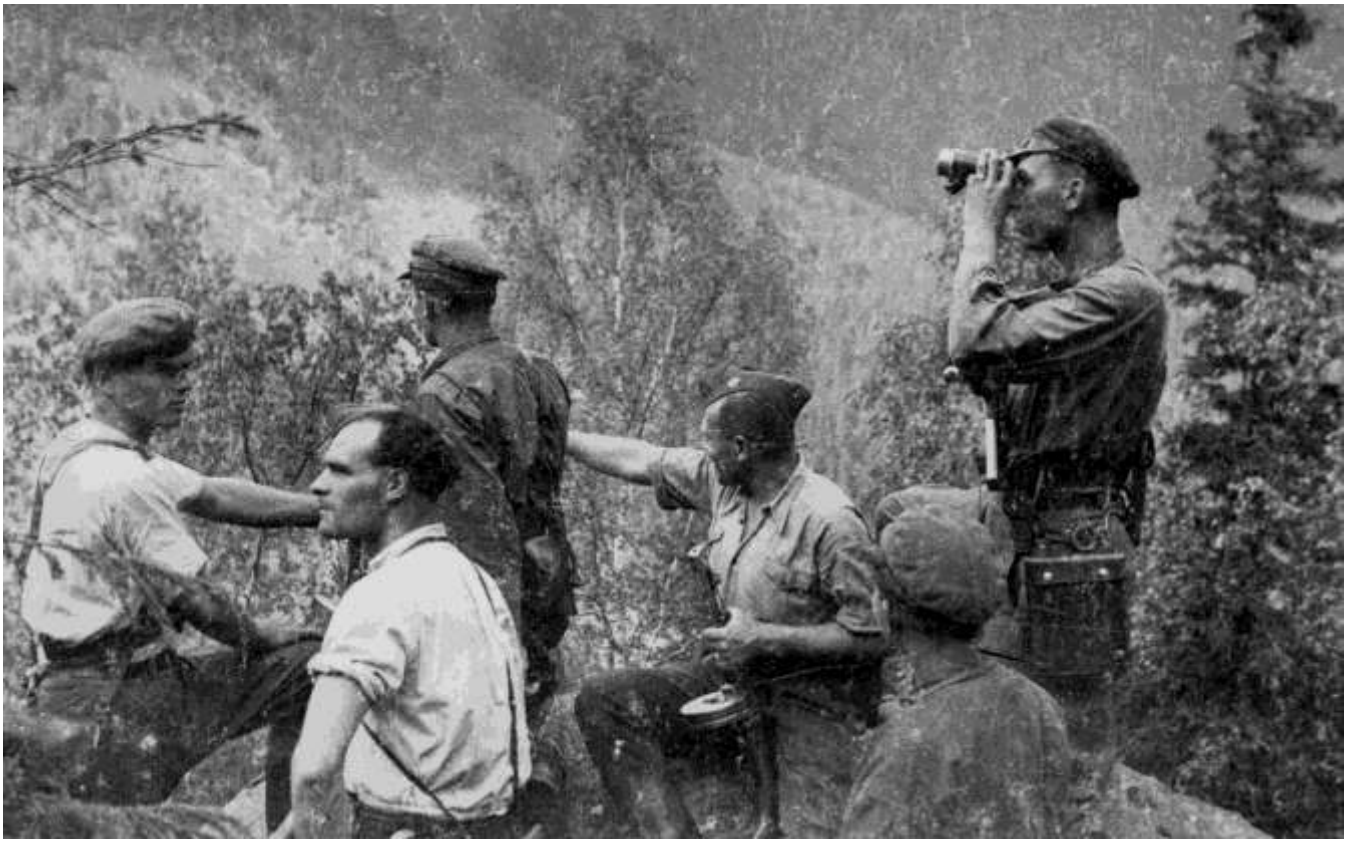

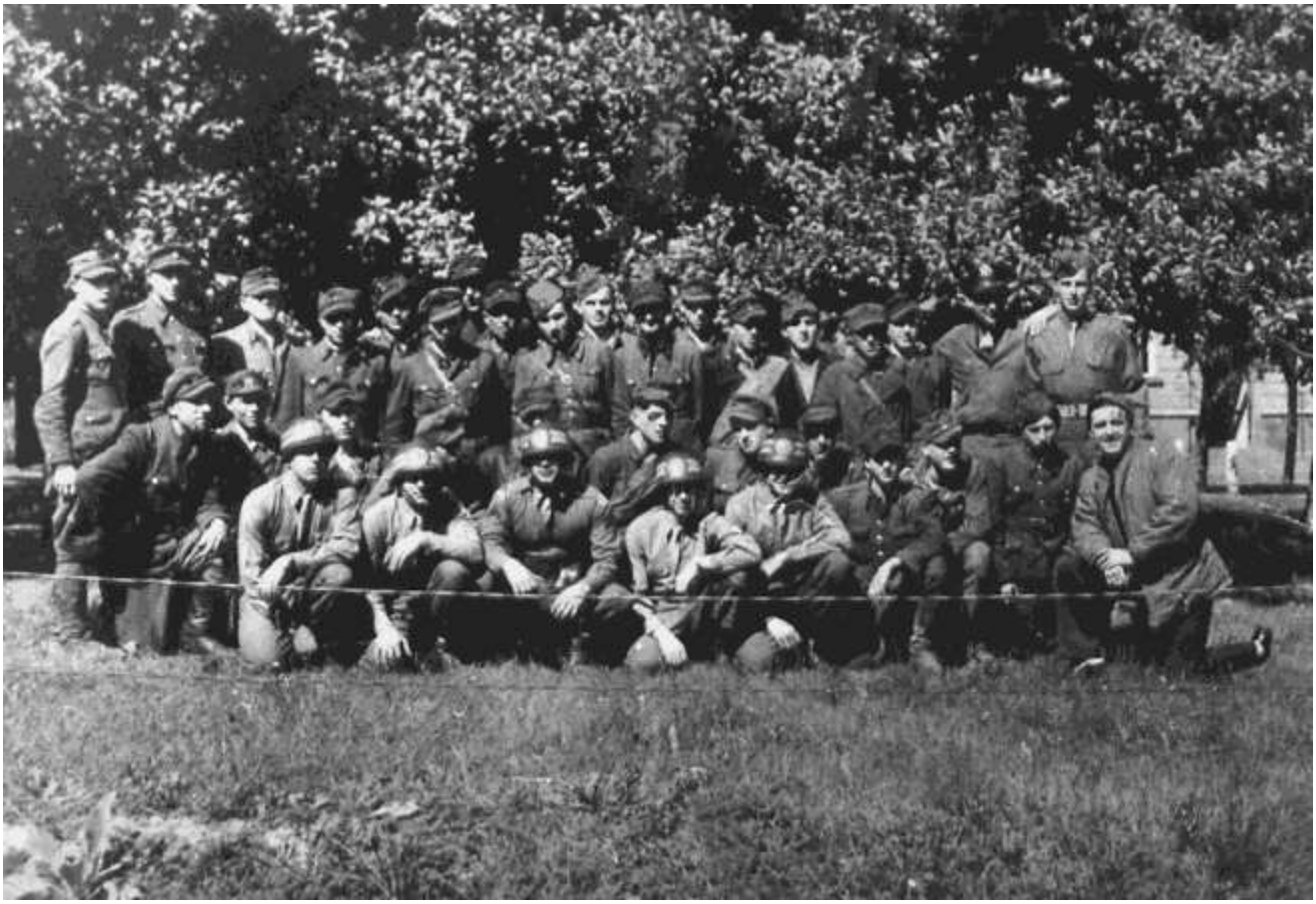

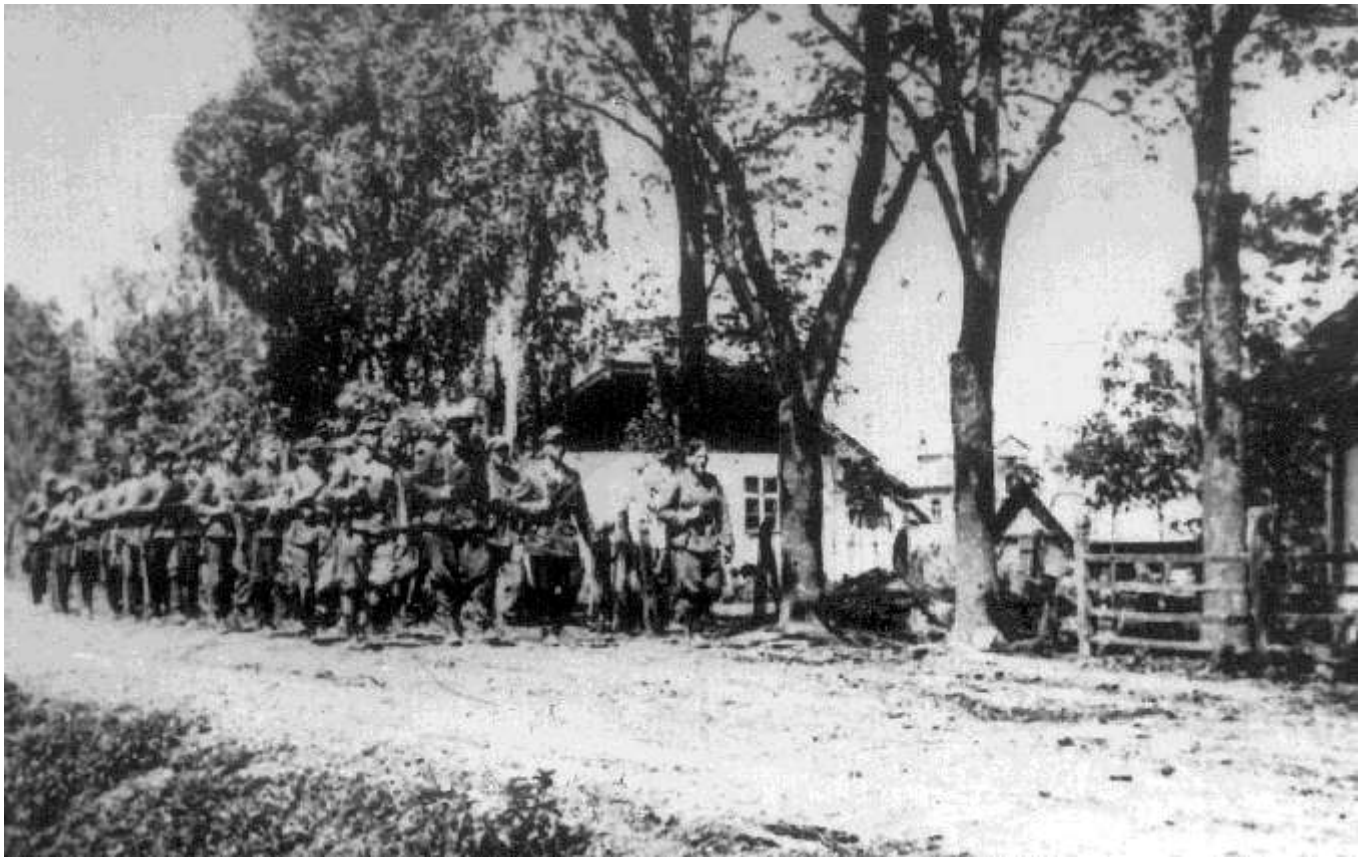

Бойові нагороди УПА

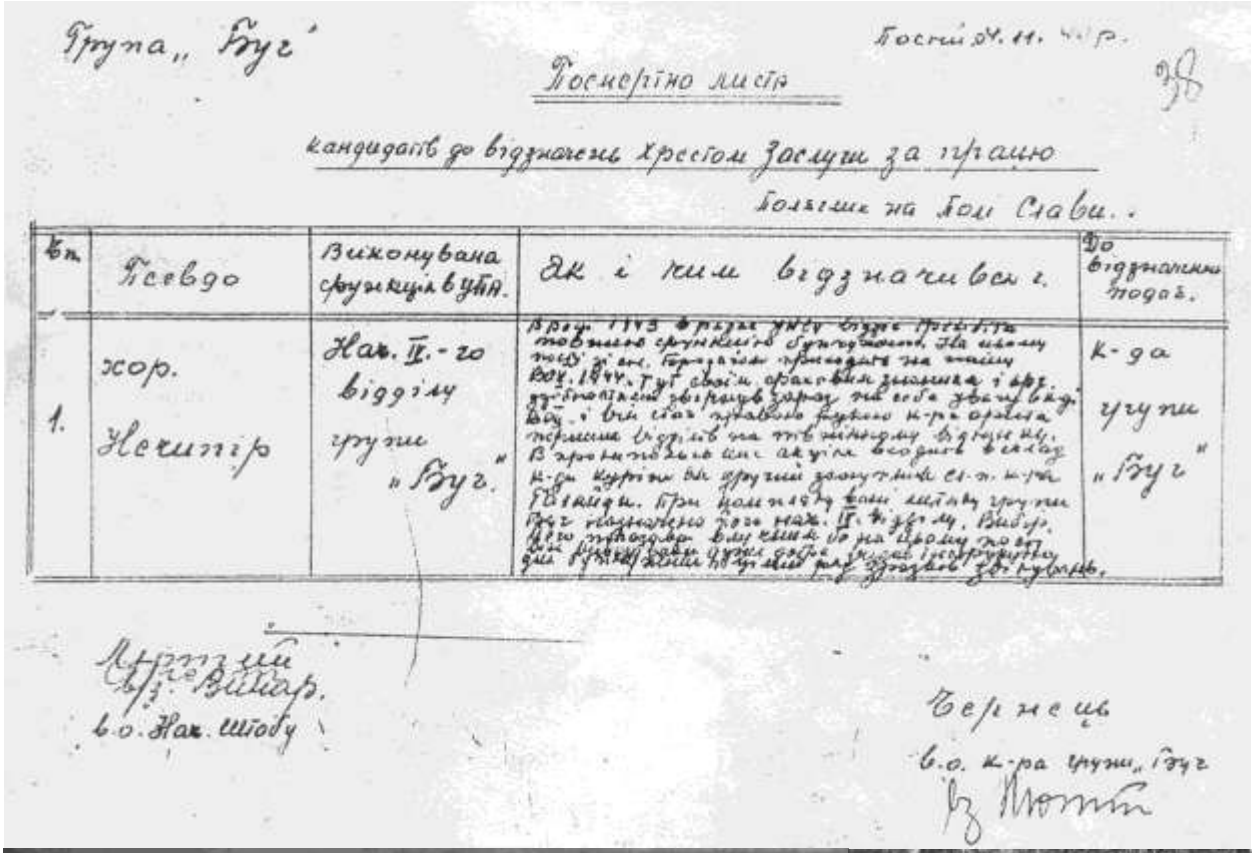

Група „Буг"

Посмертно листа

кандидатів до відзначень хрестом Заслуги за працю

Большик на Бой Слави..

Вп.	Псевдо	Виконувана функція в УПА.	Як і чим відзначився.	До відзначення подає.
1.	хор. Нечипір	Нач. II.-го відділу групи „Буг"	В груп. 1943 в ході умов будує [illegible] товщиною [illegible] [illegible] [illegible] 1944. Буг своїм [illegible] [illegible] [illegible]

ГШ УПА
17/орг-пер.

М.П., 12 жовтня 1952 р.

НАКАЗ № 0858

1. На основі постанови УГВР від дня 10.X.1952 р. нагороджується вшановною медаллю "X-річчя УПА" усіх бійців і командирів УПА та всіх учасників українського визвольного революційного підпілля, які на день 14.X.1952 р. знаходяться в активній боротьбі проти російсько-більшовицьких поневолювачів України.

2. Зпоминаються к-рів Д.О. УПА, виконуючих обов"язки к-рів В.О. УПА, а також керівників українського визвольного підпільного руху боротьби, як окремих керівників включно, видати на підвітних їм теренах для усіх нагороджених на основі цього наказу тимчасові посвідчення про нагородження медаллю "X-річчя УПА".

Головний Командир
Української Повстанчої Армії
/-/ полк. Василь Коваль

Розподільник:

ГК УПА /архів/	– 7 прим.
ЗП УГВР	– 5 прим.
УПА-Північ	– 1 прим.
УПА-ГЕ	– 1 прим.
УПА-ГВ	– 1 прим.
УПА-Г4	– 1 прим.
ГОСП	– 1 прим.
Разом	– 6 прим.

Командувач УПА Роман Шухевич – Тарас Чупринка.

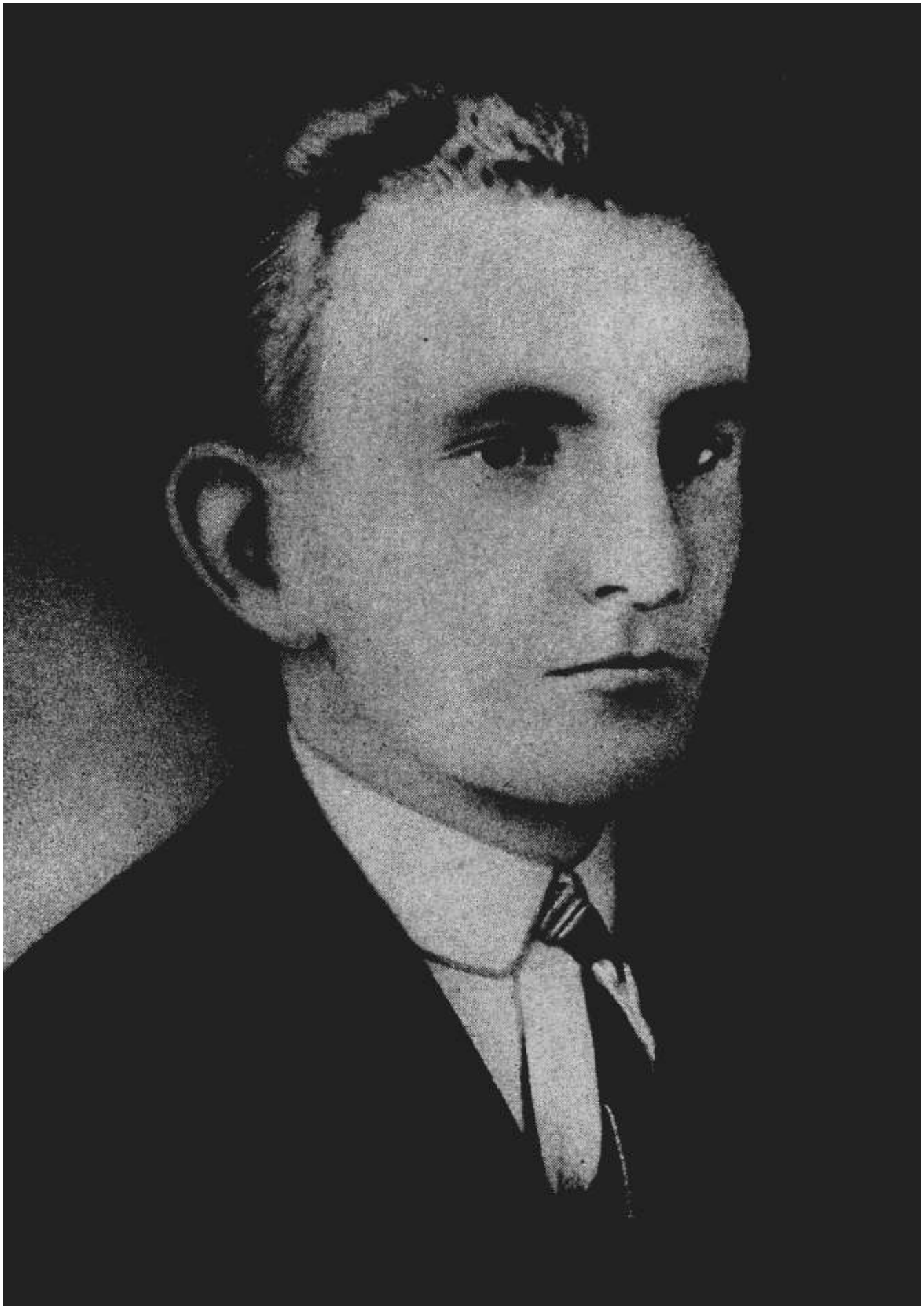

Роман Шухевич під час навчання.

Роман Шухевич з сином Юрієм

Роман Шухевич з друзями з ОУН.

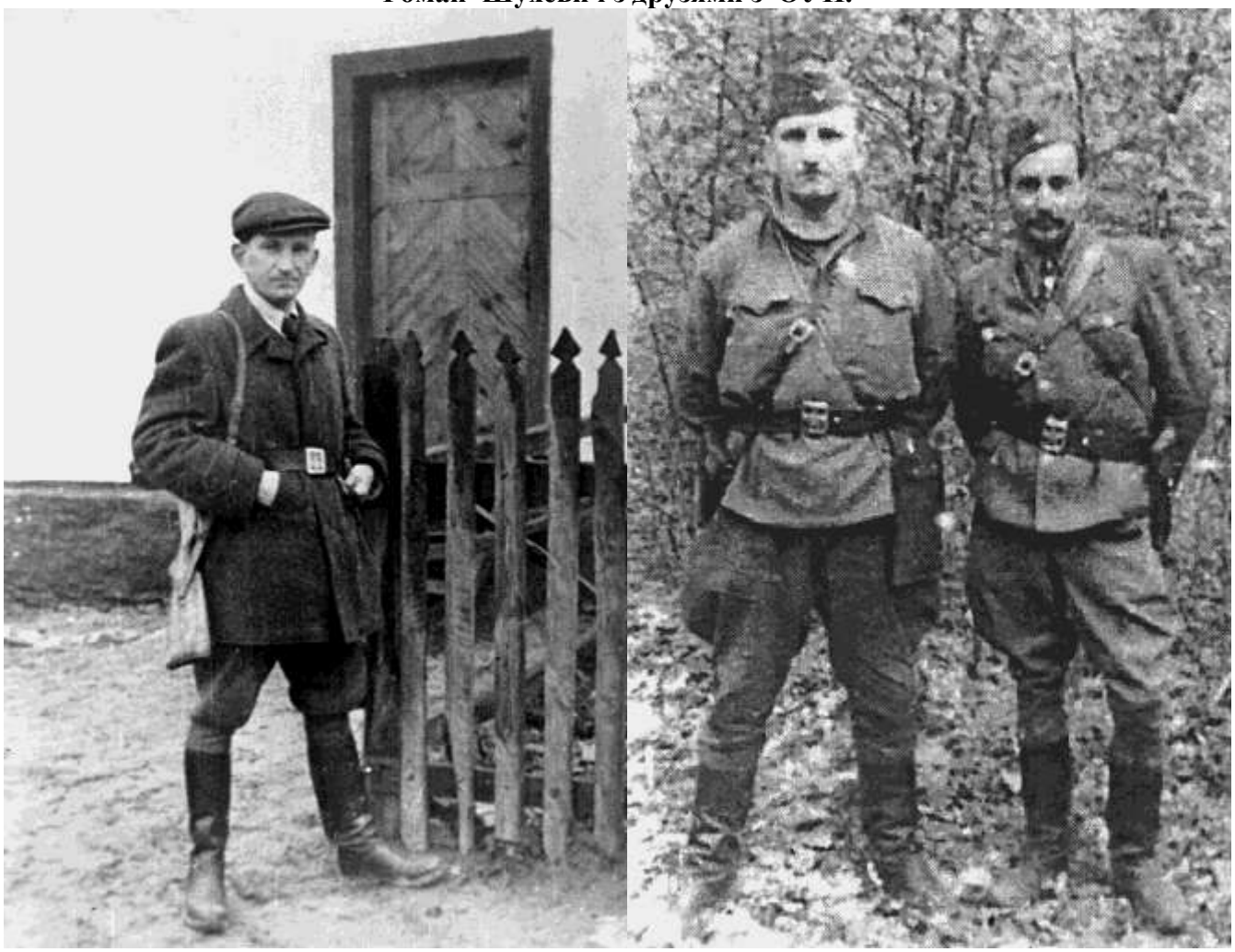

Командувач УПА Роман Шухевич – Тарас Чупринка під час боротьби в 40-50рр.

Посмертне фото командувача УПА Романа-Шухевича - Тарас Чупринка.

РАССЕКРЕЧЕНО

БЕЗ ПРАВА ПУБЛИКАЦИИ

245-

ОСОБАЯ ПАПКА
№ 1-1 КОПИЯ СТР. № 287

Совершенно секретно

экз. № 2.

ГОСУДАРСТВЕННЫЙ КОМИТЕТ ОБОРОНЫ -

товарищу С Т А Л И Н У И.В.

августа 44 г.

№ 927/б

экз.

ку

кна

по тексту

44 г.

Направляю Вам копию докладной записки Зам.Наркома Внутренних Дел СССР тов. КРУГЛОВА о ходе очистки Львовской области отоуновских бандитов.

НАРОДНЫЙ КОМИССАР ВНУТРЕННИХ ДЕЛ
Союза ССР -

(Л.БЕРИЯ)

Верно:

Копия.

Совершенно секретно

Разослать:

т.Сталину
т.Молотову
т.Маленкову
т.Антонову

Л.БЕРИЯ. 24.VIII-44г.

РАССЕКРЕЧЕНО

БЕЗ ПРАВА ПУБЛИКАЦИИ

Из ЛЬВОВА

МОСКВА,НКВД СССР - товарищу БЕРИЯ Л.П.

ДОКЛАДНАЯ ЗАПИСКА

О результатах борьбы с оуновским бандитизмом на территории Львовской области.

На территории Львовской области,в результате проведенных операций включительно по 22 августа, убито 1.252 бандита, из них 100 человек немцев, захвачено бандитов 1.316 человек, в том числе 86 человек раненых, задержано уклонявшихся от призыва в Красную Армию 1.828 человек, задержано бандпособников 195 человек и немцев 26 человек.

За это же время органами НКВД арестовано 720 человек участников ОУН.

За время проведения чекистско-войсковых операций, с 5 по 22 августа, захвачены следующие трофеи: противотанковых орудий - 1, станковых пулеметов - 18, ручных пулеметов - 50, минометов - 8, противотанковых ружей - 4, автоматов - 89, винтовок - 370, пистолетов разных - 34, ручных гранат - 658, противотанковых гранат - 12, мин и артиллерийских снарядов - 1931, винтовочных патронов - 137662, толу - 90 кг., динамиту - 30 кг.,милемиту - 60 кг., ручная типография - 1, радиоприемников - 9, лошадей - 10. Кроме того, захвачено 14 складов с продовольствием и снаряжением. Продовольствие и снаряжение из'ято и оприходовано войсковыми частями, а сами склады уничтожены.

РАССЕКРЕЧЕНО

БЕЗ ПРАВА ПУБЛИКАЦИИ

Наши потери за время проведения операций и при бандитских налетах за это время составили: убитыми:офицеров и младшего начальствующего состава - 26 человек, рядовых красноармейцев - 72 человека, сотрудников НКВД-НКГБ - 12 человек.

Проведенные чекистско-войсковые операции, в результате которых нанесены значительные потери установленным бандгруппам, в ряде районов положительно воздействовали на местное население.

После проведения чекистско-войсковой операции в районе сел: Новая Скважена и Старая Скважена, Золкевского района, 16 августа в районные центры явилась делегация от населения во главе со священником ГАЙДА Степаном, с просьбой в их селах больше операций не проводить, гарантируя при этом, что скрывавшаяся молодежь из лесов возвратится домой и в селах никаких банд не будет.

В Яворовском районе, в результате проведенных чекистско-войсковых операций, за последнее время отмечается значительное увеличение явки в военкомат призывного контингента.

Одновременно с этим имел место случай провокационного характера, совершенный оуновскими бандитами:

17 августа с.г. в селе Екимово,Ново-Милятинского района, при проведении операции было убито 2 бандита, которые были зарыты в землю. На второй день бандитами эти трупы с целью провокации были выкопаны, обезображены и показывались местным жителям как факт издевательства сотрудников НКВД над трупами.

Несмотря на проводимую оуновцами усиленную антисоветскую агитацию среди населения со строгим предупреждением уклоняться от призыва в Красную Армию, прекратить уборку хлеба и т.п.,все же мобилизация в Красную Армию в районах области проходит сравнительно удовлетворительно.

Из числа подлежащих призыву в Красную Армию по области 45.996 человек на 20 августа с.г. призвано 27.244 человека.

БЕЗ ПРАВА ПУБЛИКАЦИИ
РАССЕКРЕЧЕНО

Из этого количества 6000 человек взяты в армию проходившими передовыми частями Красной Армии. Мобилизация по области продолжается.

Уборка урожая по области подходит к концу. Колосовые культуры на полях в основном убраны.

В целях ликвидации оперирующих оуновских бандитов и очистки области от бандитского элемента, намечено проведение ряда крупных чекистско-войсковых операций в пораженных районах области.

22 августа с.г. пограничными войсками Управления пограничных войск Украинского округа, охраны тыла 1-го Украинского фронта при участии специально выделенных 1-м Украинским фронтом двух мотоциклетных и одного кавалерийского полка, начата операция в Сокольском, Мостовельском, Магеровском, Городецком, Краковецком, Немировском, Яновском и Золкевском районах области

Задача операции: ликвидировать в этих районах оперирующие оуновские банды, из'ять и направить в военкомат призывной контингент, уклоняющийся от службы в Красной Армии и проведение по ходу операции разных мероприятий среди населения, в свете обращения правительства Украинской ССР к участникам так наз. УПА,УНРА.

Одновременно подразделениями 17 и 25 бригад и 18 кавалерийского полка внутренних войск НКВД при участии милицейских отрядов и опергрупп УНКВД, начата аналогичная операция в Родзеховском, Каменка-Струмиловском, Ново-Ярычевском, Ново-Милятинском, Бусском, Глинянском и Красненском районах области.

О результатах этих операций донесу дополнительно.

ЗАМ НАРКОМА ВНУТРЕННИХ ДЕЛ СССР - КРУГЛОВ

Верно:

№ 17 стр. № 2004 р и я

Совершенно секретно

экз. № 4.

РАССЕКРЕЧЕНО

БЕЗ ПРАВА

5 августа 41

№ 849/б

Г О К О - товарищу СТАЛИНУ И.В.
СНК СССР - товарищу МОЛОТОВУ В.М.
ЦК ВКП(б) - товарищу МАЛЕНКОВУ Г.М.

По сообщению НКВД-НКГБ Украинской ССР, за последнее время, в связи с продвижением частей Красной Армии на Запад и уходом отдельных подразделений войск НКВД, дислоцировавшихся в районах Ровенской области, оуновское подполье и бандформирования УПА активизировали свою деятельность.

Отмечается переход оуновских банд из Полыни и Львовской области в районы Волынской, Тарнопольской и Ровенской областей.

Через реку Западный Буг перешло в районы Волынской области несколько банд, общей численностью до 1.000 человек.

За последние две недели возросли случаи убийств советского и партийного актива, членов семей красноармейцев и бывших бандитов, явившихся с повинной в органы НКВД. Имеют место случаи насильственного захвата оуновскими бандами призывников на призывных пунктах и в пути следования.

28-30 июля банды УПА, действующие в районах Волынской области, захватили и угнали в лес несколько команд призывников, общей численностью 1.130 человек.

Для принятия мер по пресечению действий оуновских банд на место командирован Зам. Наркома Внутренних Дел СССР тов. КРУГЛОВ.

В пораженные районы перебрасываются подразделения войск НКВД.

Для пресечения просачивания банд оуновцев с польской территории в районы Львовской, Волынской и Ровенской областей, принимаются меры к установлению погранотрядов по пограничной линии между СССР и Польшей.

РАССЕКРЕЧЕНО

БЕЗ ПРАВА ПУБЛИКАЦИИ

За время проведения чекистско-войсковых операций по ликвидации оуновских банд (февраль-июль) убито 17.550 и захвачено живыми 17.480 бандитов.

Явилось с повинной в органы НКВД 3.795 человек.

Арестовано активных участников ОУН и УПА 4.743.

Захвачено оружия и боеприпасов: пушек - 14, минометов - 85, крупнокалиберных, станковых и ручных пулеметов - 600, ПТР - 30, автоматов - 1075, винтовок - 4390, пистолетов и револьверов - 435, гранат - 6567, патронов - 600.000, мин - 6060, снарядов - 6110, изъято 20 радиостанций. Захвачено 158 продовольственных складов.

В результате проведенной работы по задержанию лиц, уклоняющихся от призыва и мобилизации в Красную Армию, направлено в райвоенкоматы 270.600 человек.

При проведении операций убито 700 и ранено 562 оперативных работников, офицеров и бойцов войск НКВД и Красной Армии.

НАРОДНЫЙ КОМИССАР ВНУТРЕННИХ ДЕЛ
Союза ССР

(Л.БЕРИЯ)

Отп.4 экз.
1 - 3 - адресатам
4 - в дело С-та НКВД.
Исп.т.Френкина.

Основание: "ВЧ" от т.т.Круглова, Рясного № 1832/сн от 3.VII-44 г.
Спецсообщение т.Савченко № 1424/с от 2.VII-44 г.

Печ.Игрицкая, 5.VII-44 года.

Верно:

ОСОБАЯ ПАПКА
№ 1-1 стр. № 327

К о п и я
Совершенно секретно
экз.№ 2

РАССЕКРЕЧЕНО

БЕЗ ПРАВА ПУБЛИКАЦИИ

14 октября 44 г.

№ 100-1с.

ГОСУДАРСТВЕННЫЙ КОМИТЕТ ОБОРОНЫ -

товарищу С Т А Л И Н У И.В.

С начала освобождения от войск противника западных областей Украины НКВД СССР проводятся мероприятия по ликвидации оуновских банд, действующих в тылу Красной Армии.

В течение февраля-сентября с.г. проведено 2.573 чекистско-войсковых операций. При проведении операций убито 38.087, захвачено живыми 31.808 бандитов.

Арестовано активных участников ОУН и УПА 7.968.

Захвачено оружия и боеприпасов: пушек - 28, станковых и ручных пулеметов - 1.720, ПТР - 165, винтовок - 10.646, автоматов - 2.365, минометов - 236, пистолетов и револьверов 960, гранат - 20.450, патронов - 2.575.165, мин - 14.074, артснарядов - 6.618; из'ято 54 радиостанции. Захвачено 532 продовольственных склада.

При проведении операций убито 1123, ранено 1058 оперативных работников, офицеров и бойцов войск НКВД.

В результате проведенных операций большая часть оуновских банд ликвидирована. Найденные в последнее время у убитых оуновцев документы и полученные нами агентурные данные свидетельствуют о том, что решительное преследование бандитов поставило остатки действующих банд в тяжелое положение.

Эти обстоятельства побудили рядовых участников банд к добровольной явке с повинной в органы НКВД. Всего за период проведения операций явилось с повинной 11.518 человек.

БЕЗ ПРАВА ПУБЛИКАЦИИ

РАССЕКРЕЧЕНО

2.

Одновременно с операциями по ликвидации оуновских банд проводилась работа по задержанию лиц призывного возраста, уклоняющихся от призыва в Красную Армию, и передаче этого контингента в военкоматы; работники НКВД оказывали также помощь в организации и укреплении местных органов советской власти в районах западных областей Украины и в проведении раз'яснительной работы среди населения.

НКВД СССР просит о награждении орденами и медалями СССР работников НКВД-НКГБ, генералов, офицеров, сержантского и рядового состава войск НКВД, особо отличившихся при проведении операций по ликвидации оуновских банд в западных областях Украины.

Представляя при этом проект Указа Президиума Верховного Совета Союза ССР, прошу Вашего решения.

НАРОДНЫЙ КОМИССАР ВНУТРЕННИХ ДЕЛ
Союза ССР

(Л.БЕРИЯ)

Верно:

л.2 экз.
адресату
д.с-та
л.т.Мамулов
ование:
.Калугина,13.X-44г.

БЕЗ ПРАВА ПУБЛИКАЦИИ

РАССЕКРЕЧЕНО

У К А З

ПРЕЗИДИУМА ВЕРХОВНОГО СОВЕТА С С С Р.

О награждении работников Наркомата внутренних дел и Наркомата госбезопасности Украинской ССР, генералов, офицеров, сержантского и рядового состава войск НКВД.

За успешное выполнение специального задания Правительства в условиях военного времени - **н а г р а д и т ь:**

Орденом КУТУЗОВА II СТЕПЕНИ.

Комиссара государственной безопасности 2 ранга
КРУГЛОВА Сергея Никифоровича

Генерал-майора
МАРЧЕНКОВА Михаила Петровича

Комиссара государственной безопасности 3 ранга
РЯСНОГО Василия Степановича

Комиссара государственной безопасности 3 ранга
САВЧЕНКО Сергея Романовича.

Орденом БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦКОГО II СТЕПЕНИ

Генерал-майора
БУРМАК Петра Васильевича

Подполковника
ГРИЦЕНКО Тимофея Федотовича

Комиссара милиции 2 ранга
ГРУШКО Евгения Семеновича

Комиссара милиции 3 ранга
ДЯТЛОВА Николая Алексеевича

Подполковника государственной безопасности
ЗАДОЯ Александра Федоровича

Комиссара государственной безопасности 3 ранга
ЛЕОНТЬЕВА Александра Михайловича

Комиссара государственной безопасности
КРАВЧЕНКО Валентина Александровича

Подполковника государственной безопасности
НЕЙЗМАЙЛОВА Филиппа Михайловича

Генерал-майора
САБУРОВА Александра Николаевича

Полковника государственной безопасности
САРАЕВА Романа Николаевича

РАССЕКРЕЧЕНО
БЕЗ ПРАВА ПУБЛИКАЦИИ

Подполковника
ЗЕВЯКИНА Андрея Сергеевича

Полковника
ИВАХНИЦКОГО Ивана Емельяновича

Полковника
КАЗАК Павла Корниловича

Капитана
КАМОЛОВА Петра Николаевича

Подполковника
КОЗЛОВА Виктора Георгиевича

Капитана
МАЛОВИЦА Степана Романовича

Лейтенант милиции
ПАВЛОВА Петра Семеновича

Участкового уполномоченного
ПЕШЕХОНОВА Николая Васильевича

Майора
ПОЛУШКИНА Петра Ильича

Майора милиции
РАЙЧЕНКО Николая Степановича

Старшего лейтенанта государственной безопасности
РЯБКОВА Алексея Васильевича

Старшего лейтенанта милиции
САЛАШЕНКО Ивана Алексеевича

Капитана государственной безопасности
САПЕЗЕНКО Семена Михайловича

Майора государственной безопасности
САХАРОВА Серафима Ивановича

Полковника
СИДОРИК Петра Семеновича

Полковника
СМЕТАНИНА Тимофея Андреевича

Капитана государственной безопасности
СОКОЛОВА Алексея Ивановича

Капитана
СОЛОВЬЕВА Сергея Федоровича

484

РАССЕКРЕЧЕНО

БЕЗ ПРАВА ПУБЛИКАЦИИ

Подполковника
ЗЕВЯКИНА Андрея Сергеевича

Полковника
ИВАХНИЦКОГО Ивана Емельяновича

Полковника
КАЗАК Павла Корниловича

Капитана
КАМОЛОВА Петра Николаевича

Подполковника
КОЗЛОВА Виктора Георгиевича

Капитана
МАЛОВИЦА Степана Романовича

Лейтенант милиции
ПАВЛОВА Петра Семеновича

Участкового уполномоченного
ПЕШЕХОНОВА Николая Васильевича

Майора
ПОЛУШКИНА Петра Ильича

Майора милиции
РАЙЧЕНКО Николая Степановича

Старшего лейтенанта государственной безопасности
РЯБКОВА Алексея Васильевича

Старшего лейтенанта милиции
САЛАШЕНКО Ивана Алексеевича

Капитана государственной безопасности
САПЕЗЕНКО Семена Михайловича

Майора государственной безопасности
САХАРОВА Серафима Ивановича

Полковника
СИДОРИК Петра Семеновича

Полковника
СМЕТАНИНА Тимофея Андреевича

Капитана государственной безопасности
СОКОЛОВА Алексея Ивановича

Капитана
СОЛОВЬЕВА Сергея Федоровича

РАССЕКРЕЧЕНО

БЕЗ ПРАВА ПУБЛИКАЦИИ

Лейтенанта милиции
ТАРАСОВА Василия Ильича

Сержанта
ТИЛЕНКО Александра Дмитриевича

Подполковника
ТКАЧЕНКО Ивана Дмитриевича

Полковника
ТУЛЯКОВА Владимира Ивановича

Старшего лейтенанта
ФОМЕНКО Николая Николаевича

Подполковника государственной безопасности
ЦВЕТУХИНА Федора Андреевича

Младшего лейтенанта
ШЕЛУНЕНКО Евгения Кирилловича

Полковника
ЯСТРЕБОВА Ивана Тимофеевича

Полковника-
ЯХИМОВИЧ Ивана Степановича

Орденом ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ВОЙНЫ 1 СТЕПЕНИ

Полковника
БРАГИНА Якова Григорьевича

Полковника
БУЖКИНА Дмитрия Алексеевича

Инженер-подполковника
ВАСИЛЬЕВА Антона Михайловича

Полковника
ГЕРАСИМЕНКО Ивана Георгиевича

Майора государственной безопасности
ГОЛОВЛЕВА Владимира Яковлевича

Полковника
ГОЛЬЦЕВА Павла Александровича

Подполковника
ГРИНЕВА Петра Ивановича

Генерал-майора
ДЬЯКОНОВА Александра Ивановича

Майора государственной безопасности
ЕВГЛЕВСКОГО Григория Пантелеевича

Младшего лейтенанта
ЕГОРОВА Егора Ивановича

Комиссара государственной безопасности
ЕСИПЕНКО Даниила Ивановича

Комиссара государственной безопасности
ЖУКОВА Александра Алексеевича

РАССЕКРЕЧЕНО
БЕЗ ПРА... ОПУБЛИКАЦИИ

Подполковника
ЗОЛКО Маркуса Менделеевича

Подполковника
ЗОЛОТУХИНА Павла Николаевича

Майора
ЗУБКОВА Павла Петровича

Полковника
КЛОКОВА Прохора Васильевича

Полковника государственной безопасности
КЛИМЕНКО Ивана Ефимовича

Младшего лейтенанта государственной безопасности
КОЩЕЕВА Виктора Ивановича

Подполковника
КУЗНЕЦОВА Андрея Васильевича

Подполковника государственной безопасности
МАЙСТРУК Владимира Федоровича

Подполковника
МАЛЫГИНА Кузьму Ивановича

Подполковника государственной безопасности
МАРТЫНОВА Александра Николаевича

Полковника государственной безопасности
МИХАЙЛОВА Алексея Никифоровича

Лейтенанта
МОНАХОВА Николая Ивановича

Полковника
НАЛЕТОВА Петра Ивановича

Полковника
НИКИТЮК Петра Михайловича

Капитана
ПЛАСОВА Василия Михайловича

Капитана
ПОДНУБНОГО Марка Герасимовича

Полковника
ПРОКОФЬЕВА Сергея Сергеевича

Подполковника
РАДЧЕНКО Григория Степановича

Майора
РЯЗАНЦЕВА Михаила Тимофеевича

Полковника государственной безопасности
СВИРИНА Сергея Григорьевича

Подполковника
СЕМЕНЮК Дмитрия Митрофановича

401
РАССЕКРЕЧЕНО
БЕЗ ПРАВА ПУБЛИКАЦИИ

Майора
СИВКОВА Федора Андреевича

Капитана
СКРЫПНИКОВА Михаила Семеновича

Полковника
СУРЛЕНКО Георгия Георгиевича

Капитана
УСТИНОВА Федора Васильевича

Майора
ШЕСТОВА Алексея Арсентьевича.

Орденом ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ВОЙНЫ 2 СТЕПЕНИ

Капитана
АБРАМОВА Петра Романовича

Лейтенанта
АГЕЕНКО Михаила Ивановича

Капитана
АКИСИМОВА Тимофея Ивановича

Младшего лейтенанта государственной безопасности
БАБЕНКО Павла Григорьевича

Старшего лейтенанта государственной безопасности
БЕЛЯЕВА Алексея Васильевича

Младшего лейтенанта милиции
БЕЛОУША Александра Николаевича

Майора милиции
БЕРЕЗЮК Дмитрия Афанасьевича

Младшего лейтенанта
БОНДАРЕНКО Федора Михайловича

Старшего лейтенанта милиции
БОРОДИНА Христофора Матвеевича

Милиционера
БРОВАРЬ Автонома Никитовича

Подполковника государственной безопасности
БУРЛАКА Бориса Георгиевича

Старшего сержанта
ВЕЛИСЛАВОВА Николая Григорьевича

Старшего лейтенанта государственной безопасности
ВИНИЧЕНКО Петра Афанасьевича

Младшего лейтенанта государственной безопасности
ВОЛЧКОВА Николая Павловича

Старшего лейтенанта государственной безопасности
ВОРОБЕЙКОВА Ивана Ивановича

БЕЗ ПРАВА ПУБЛИКАЦИИ

Техник-лейтенанта
ВОРОНЦОВА Петра Владимировича

Старшего лейтенанта государственной безопасности
ГАВРИЛОВА Николая Антоновича

Младшего лейтенанта государственной безопасности
ГЕРАСИМОВА Николая Васильевича

Майора милиции
ГИСАК Николая Никифоровича

Лейтенанта государственной безопасности
ГОЛОХВАТОВА Николая Николаевича

Подполковника милиции
ГОРБЕНКО Макара Никифоровича

Подполковника
ГОРШКОВА Александра Михайловича

Майора
ГРИГОРЬЕВА Николая Григорьевича

Младшего лейтенанта милиции
ГРЯЗНОВА Петра Васильевича

Подполковника государственной безопасности
ГУКАЛО Александра Ефимовича

Лейтенанта
ГУНДАРЧУК Ивана Захаровича

Старшего лейтенанта
ДЗЮБА Ивана Ивановича

Младшего лейтенанта государственной безопасности
ДОЛИНА Александра Степановича

Младшего лейтенанта милиции
ДУРНЕВА Николая Николаевича

Полковника
ДЫБИНА Николая Михайловича

Подполковника
ЕГОРОВА Федора Савельевича

Майора государственной безопасности
ЕЛИЗАРОВА Константина Федоровича

Красноармейца
ЕЛЬКИНА Дмитрия Андреевича

Старшего лейтенанта государственной безопасности
ЕНЬКОВА Александра Федоровича

401
РАССЕКРЕЧЕНО

БЕЗ ПРАВА ПУБЛИКАЦИИ

Младшего лейтенанта
ЕРМОЛОВА Петра Петровича

Капитана
ЕФРЕМОВА Павла Ивановича

Полковника государственной безопасности
ЗАВГОРОДНЕГО Михаила Андреевича

Старшего лейтенанта милиции
ЗИНЧЕНКО Петра Петровича

Майора
ЗОЛОТАРЕВА Василия Герасимовича

Младшего лейтенанта государственной безопасности
ЗЫКОВА Никифора Васильевича

Младшего лейтенанта
ИГНАТОВА Василия Ванифатьевича

Майора государственной безопасности
КАГАНОВИЧ Арона Григорьевича

Старшего лейтенанта государственной безопасности
КАЗАКОВА Ивана Николаевича

Капитана
КАЗАНЦЕВА Семена Андреевича

Полковника государственной безопасности
КАЛЬНЕНКО Тимофея Семеновича

Лейтенанта государственной безопасности
КАМЕНЕВА Илью Павловича

Подполковника
КАСПЕРОВИЧ Андрея Ивановича

Капитана государственной безопасности
КОВАЛЕВА Ивана Григорьевича

Подполковника государственной безопасности
КОВРИЖЕНКО Павла Пантелеймоновича

Майора
КОЗИРЕВА Тимофея Ивановича

Младшего лейтенанта государственной безопасности
КОЛДЫБЕКОВА Тукфа

Майора государственной безопасности
КОСОВА Василия Яковлевича

Подполковника
КОСОЛАПОВА Виктора Дементьевича

Лейтенанта милиции
КРАСЮК Дмитрия Васильевича

РАССЕКРЕЧЕНО
БЕЗ ПРАВА ПУБЛИКАЦИИ

Красноармейца
КРАШУТСКОГО Александра Петровича

Капитана государственной безопасности
КУДРЯШОВА Николая Павловича

Младшего лейтенанта государственной безопасности
ЛАПТЕВА Василия Александровича

Лейтенанта
ЛАЩЕНКО Алексея Константиновича

Младшего лейтенанта
ЛЕБЕДЕВА Алексея Павловича

Капитана милиции
ЛЕНАРЕВА Михаила Петровича

Младшего лейтенанта
ЛИХОШЕРСТ Тимофея Калиновича

Младшего лейтенанта государственной безопасности
ЛОКТЕВА Анатолия Ивановича

Старшего лейтенанта милиции
ЛУЧКО Емельяна Григорьевича

Старшего лейтенанта милиции
МАРКИНА Петра Григорьевича

Лейтенанта милиции
МАРТЫНИНА Аверьяна Андреевича

Майора милиции
МАТВЕЙЧУК Владимира Ивановича

Подполковника государственной безопасности
МЕДВЕДЕВА Павла Николаевича

Старшего лейтенанта государственной безопасности
МЕЖАУРОВА Ивана Дмитриевича

Майора государственной безопасности
МЕНЯЙКИНА Алексея Ивановича

Полковника государственной безопасности
МАРИЧЕВА Николая Константиновича

Капитана государственной безопасности
МИХАЙЛОВА Всеволода Петровича

Милиционера
МОЗОЛЬ Дмитрия Прокофьевича

РАССЕКРЕЧЕНО
БЕЗ ПРАВА ПУБЛИКАЦИИ

Младшего лейтенанта милиции
МОРДЗОВА Евгения Степановича

Младшего лейтенанта милиции
МОРОЗОВА Петра Михайловича

Лейтенанта государственной безопасности
МОРОЗОВА Павла Николаевича

Капитана милиции
НАЗАРЕНКО Григория Федосеевича

Капитана
ЕЛЫНТИНА Алексея Семеновича

Капитана государственной безопасности
НИКОЛАЕВКО Александра Ивановича

Лейтенанта государственной безопасности
НОВИКОВА Николая Федоровича

Младшего лейтенанта
ОБРЕЗЧИКОВА Григория Ивановича

Лейтенанта
ОБЛИНИКОВА Николая Терентьевича

Младшего лейтенанта
ОРЛОВА Даниила Егоровича

Капитана милиции
ПАВЛЕНКО Николая Григорьевича

Старшего лейтенанта милиции
ПАВЛОВА Ивана Афанасьевича

Участкового милиционера
ПАВЛОВА Петра Макаровича

Старшего лейтенанта государственной безопасности
ПАРФЕНОВА Василия Денисовича

Лейтенанта милиции
ПАХОМОВА Ивана Васильевича

Лейтенанта
ПЕРЛИНА Матвея Григорьевича

Младшего сержанта
ПЕТРОВА Николая Павловича

Старшего лейтенанта милиции
ПОГРЕБНИЦКОГО Ивана Михайловича

Лейтенанта
ПОПОВА Александра Владимировича

БЕЗ ПРАВА ПУБЛИКАЦИИ
РАССЕКРЕЧЕНО

Старшего лейтенанта
ПОПОВА Василия Николаевича

Майора государственной безопасности
ПОХВАЛОВА Николая Федоровича

Майора
ПРЕЛОВА Арсения Васильевича

Капитана ПРАВОСУДКО Петра Петровича

Лейтенанта милиции
ПРИДУС Пантелея Егоровича

Подполковника милиции
ПРИЕНКО Петра Сергеевича

Майора
ПУХОВА Якова Авксентьевича

Старшего лейтенанта государственной безопасности
РЕШЕТНИКОВА Василия Алексеевича

Старшего лейтенанта
РОДА Ивана Коленниковича

Полковника государственной безопасности
РУДЕНКО Михаила Тимофеевича

Капитана государственной безопасности
СЕЛИВАНОВА Александра Семеновича

Старшего сержанта
СИТНИКОВА Владимира Ивановича

Капитана государственной безопасности
СМИРНОВА Бориса Сергеевича

Капитана государственной безопасности
СОКОЛОВСКОГО Иосифа Маркович

Старшего лейтенанта государственной безопасности
СОЛОВЬЕВА Михаила Александровича

Лейтенанта милиции
С О Ц Ивана Трофимовича

Капитана
СТАРЧЕНКО Михаила Яковлевича

Полковника милиции
СТЕПАНЧЕНКО Константина Ивановича

Старшего лейтенанта государственной безопасности
СТЕПОВЕНКО Степана Николаевича

БЕЗ ПРАВА ПУБЛИКАЦИИ

РАССЕКРЕЧЕНО 413

Старшего лейтенанта государственной безопасности
СТРЕЛНЕВА Александра Павловича

Капитана
СУХАРЕВА Александра Алексеевича

Майора
ТАРАСЕНКО Герасима Емельяновича

Старшего лейтенанта
ТАРАСОВА Михаила Петровича

Младшего лейтенанта государственной безопасности
ТИГИЕКО Георгия Андреевича

Уполномоченного
ТРАПИЗОНА Ивана Никитовича

Старшего лейтенанта государственной безопасности
ТРЕТЬЯКОВА Якова Федоровича

Старшего лейтенанта государственной безопасности
ФЕДОТОВА Якова Митрофановича

Старшего лейтенанта
ЧИЖИКОВА Александра Николаевича

Капитана государственной безопасности
ЩЫЛЕНКОВА Николая Алексеевича

Подполковника государственной безопасности
ШАГАНОВА Григория Андреевича

Участкового милиционера
ШАМАЕВА Павла Николаевича

Полковника
ШАПОВАЛОВА Никифора Сергеевича

Капитана государственной безопасности
ШВЕЦ Артема Феоктистовича

Старшего лейтенанта государственной безопасности
ШВИДКОГО Сергея Петровича

Уполномоченного
ЮРЬЕВА Бориса Алексеевича

Капитана милиции
ЯНЧИКОВА Павла Тимофеевича

Старшего лейтенанта государственной безопасности
ЯСЕЙКО Виктора Ивановича

РАССЕКРЕЧЕНО

414

Орденом "КРАСНАЯ ЗВЕЗДА"

БЕЗ ПРАВА ПУБЛИКАЦИИ

Ефрейтора
АБАКУМОВА Николая Васильевича

Старшину
АВАКОВА Рубена Михайловича

Старшего лейтенанта государственной безопасности
АВДОХИНА Александра Павловича

Лейтенанта
АВЕРИНА Дмитрия Андреевича

Лейтенанта милиции
АГАЕВА Сергея Васильевича

Майора
АЛЕЙНИКОВА Геннадия Ионовича

Подполковника государственной безопасности
АЛЕКСЕЕВА Ивана Васильевича

Лейтенанта милиции
АЛЕКСЕЕНКО Николая Харитоновича

Майора интендантской службы
АЛЕКСЮК Мирона Михайловича

Младшего лейтенанта милиции
АЛЕШИНА Семена Антоновича

Командира отделения
АЛЯПИНА Леонида Андреевича

Младшего сержанта
АНДРЖКОВА Алексея Алексеевича

Майора государственной безопасности
АНДРИЕВСКОГО Николая Сергеевича

Красноармейца
АРИШОВА Хайтбай

Капитана государственной безопасности
АРУТЮНОВА Михаила Артемовича

Майора
БАЗАРОВА Михаила Егоровича

415

РАССЕКРЕЧЕНО

БЕЗ ПРАВА ПУБЛИКАЦИИ

Капитана государственной безопасности
БАЛАКИНА Андрея Кузьмича

Подполковника
БАЛМАСОВА Федора Ефимовича

Подполковника
БАРСОВА Ивана Сергеевича

Лейтенанта милиции
БЕЗЫМЯННИКОВА Матвея Александровича

Старшего лейтенанта государственной безопасности
БЕЛОВА Александра Николаевича

Капитана государственной безопасности
БЕЛЯВЦЕВА Андрея Ефимовича

Старшего техник-лейтенанта
БЕРИЯ Сергея Лаврентьевича

Лейтенанта государственной безопасности
БЕРНИКОВА Петра Александровича

Подполковника
БАЛЯСНИКОВА Виктора Александровича

Старшего сержанта
БОГАТЫРЧУК Петра Степановича

Младшего сержанта
БОГДАНОВА Николая Григорьевича

Майора
БОЛОТИНА Федора Никитовича

Старшего лейтенанта
БОРИСОВА Ефима Ефимовича

Младшего лейтенанта
БУДАХИНА Петра Михайловича

Парторга заставы
БУЙМИСТР Михаила Ивановича

Лейтенанта
БУЛАВКО Степана Федоровича

Лейтенанта государственной безопасности
БУНТИНА Сергея Прокофьевича

Оперуполномоченного НКГБ
БЫКОВА Михаила Ивановича

Капитана
ВАРЛАМОВА Федота Владимировича

РАССЕКРЕЧЕНО

416

Капитана
ВАСИЛЬЕВА Кузьму Васильевича

БЕЗ ПРАВА ПУБЛИКАЦИИ

Сержанта
ВАСЬКО Федора Кузьмича

Старшего лейтенанта государственной безопасности
ВЕЛИЧКО Захара Кондратьевича

Лейтенанта милиции
ВЕЛИЧКО Ивана Матвеевича

Младшего лейтенанта государственной безопасности
ВЕСЕЛОВА Василия Павловича

Полковника государственной безопасности
ВОЛОШЕНКО Константина Сидоровича

Майора государственной безопасности
ВОРОБЬЕВА Василия Ефимовича

Капитана государственной безопасности
ВОРОНИНА Михаила Павловича

Старшего лейтенанта государственной безопасности
ГАВРИЛКО Андрея Пантелеевича

Полковника
ГАВРИЛОВА Николая Александровича

Старшего лейтенанта
ГЕРАСИМОВА Александра Ивановича

Майора
ГОГОЛЕВА Сергея Николаевича

Подполковника
ГОЛДОВАНСКОГО Павла Николаевича

Капитана интендантской службы
ГОЛИКОВА Василия Павловича

Красноармейца
ГОЛЕВА Ивана Петровича

Подполковника
ГОЛУБЕВА Василия Герасимовича

Младшего лейтенанта
ГОРДИНА Ивана Емельяновича

Красноармейца
ГОРНАСТАЕВА Ивана Дмитриевича

Старшего лейтенанта государственной безопасности
ГРЕЧКО Константина Григорьевича

Старшину
ГРИГОЛЮК Анатолия Исаковича

Майора
ГРИЩАЕВА Ивана Алексеевича

РАССЕКРЕЧЕНО

417

БЕЗ ПРАВА ПУБЛИКАЦИИ

Майора
ГРОЗИНА Вячеслава Николаевича

Старшего сержанта
ГРОСУ Савелия Платоновича

Старшего лейтенанта интендантской службы
ГРОМОВА Анатолия Андреевича

Старшего техник-лейтенанта
ГУДАСОВА Александра Александровича

Старшего лейтенанта милиции
ГУДИЧУК Якова Арсентьевича

Младшего лейтенанта государственной безопасности
ГУЛЯЕВА Дмитрия Леонидовича

Младшего лейтенанта государственной безопасности
ГУЛЯЕВА Евгения Николаевича

Подполковника государственной безопасности
ГУРЬЕВА Виталия Феодосьевича

Сержанта
ГУНИНА Акима Ильича

Младшего лейтенанта государственной безопасности
ГУСЕВА Юрия Ивановича

Лейтенанта
ДАНЕЛОВА Василия Тимофеевича

Младшего лейтенанта государственной безопасности
ДАНИЛИНА - ДЕМИНА Николая Васильевича

Подполковника
ДЕМИЗЮК Андрея Исидоровича

Лейтенанта государственной безопасности
ДИВИНСКОГО Михаила Григорьевича

Капитана государственной безопасности
ДОБРИНСКОГО Кирилла Семеновича

Младшего лейтенанта милиции
ДОЛГАНОВА Виктора Петровича

Милиционера
ДРОЗДОВА Василия Ивановича

Лейтенанта государственной безопасности
ДРОНОВА Николая Васильевича

Лейтенанта государственной безопасности
ДУБОВЕНКО Дмитрия Ивановича

Лейтенанта государственной безопасности
ДУБОВИЦКОГО Луку Сергеевича

РАССЕКРЕЧЕНО 413

Лейтенанта государственной безопасности
[illegible]А Дмитрия Николаевича

Майора государственной безопасности
[illegible]ОВА Василия Андреевича

БЕЗ ПРА[illegible]
ПУБЛИКА[illegible]

Майора государственной безопасности
[illegible]ОВА Ивана Андреевича

Старшего лейтенанта
[illegible]ОВА Ивана Петровича

Капитана
[illegible]ОВА Александра Степановича

[illegible]овника
[illegible]ОВА Василия Алексеевича

Майора государственной безопасности
[illegible]ОВА Николая Александровича

Старшего сержанта
[illegible]ОВА Петра Михайловича

Инженер-капитана
[illegible]ОВА Федора Федоровича

Лейтенанта
[illegible] Василия Петровича

Капитана
[illegible]ОВА Григория Ивановича

Капитана государственной безопасности
[illegible] Петра Филипповича

Полковника
[illegible]ОВА Александра Ивановича

Лейтенанта
[illegible]ЧЕНКО Петра Тимофеевича

Старшего лейтенанта
[illegible]ОВА Павла Андреевича

Капитана государственной безопасности
[illegible]ОВА Александра Семеновича

Подполковника интендантской службы
[illegible]СКОГО Василия Антоновича

Майора
[illegible]СКОГО Михаила Самойловича

Майора
[illegible]СКОГО Филиппа Ивановича

РАССЕКРЕЧЕНО

Лейтенанта государственной безопасности
ЗАВАРЦИРА Павла Кирилловича

Сержанта
ЗИМАК Анатолия Андреевича

Капитана милиции
ЗЛОДУХОВА Якова Андреевича

БЕЗ ПРАВА ПУБЛИКАЦИИ

Майора государственной безопасности
ЗОЛОТАРСКОГО Бориса Петровича

Красноармейца
ИВАНОВА Александра Ивановича

Сержанта
ИВАНОВА Георгия Антоновича

Старшего лейтенанта
ИВАНОВА Николая Дмитриевича

Милиционера
ИВАНОВА Николая Яковлевича

Старшего лейтенанта государственной безопасности
ИВАНОВА Петра Федоровича

Старшего лейтенанта государственной безопасности
ИЕЧЕНКО Виктора Антоновича

Оперуполномоченного НКВД
ИЛЕШКИНА Михаила Евдокимовича

Капитана
ИЛЬИНА Алексея Петровича

Подполковника государственной безопасности
ИЛЬИНА Федора Климентьевича

Майора государственной безопасности
ИНОТКИНА Александра Тимофеевича

Старшего лейтенанта государственной безопасности
ИСАЕВА Роман Мальховича

Капитана
ИЩЕНКО Павла Алексеевича

Капитана
КАЗАКОВА Василия Ефимовича

Старшего лейтенанта
КАЗАРЬЯН Заре Арамовича

Старшего лейтенанта
КАЗАЧЕНКО Ефима Трофимовича

Майора
КАЛЬНИК Василия Гордеевича

Старшего лейтенанта государственной безопасности
КАМОЛИКОВА Михаила Семеновича

Капитана
КАСЬЯНОВА Михаила Григорьевича

Майора
КИВЛИНА Александра Борисовича.

№ 77 стр. 324

К о п и я

Совершенно секретно

экз.№ 4

14 октября 44 г.

№ 1093/б

Г О К О – товарищу СТАЛИНУ И.В.

СНК СССР – товарищу МОЛОТОВУ В.М.

ЦК ВКП(б) – товарищу МАЛЕНКОВУ Г.М.

После освобождения западных областей Украины и Белоруссии, а также районов Литовской ССР, органами НКВД–НКГБ проведена значительная работа по ликвидации созданных и оставленных германскими разведывательными органами антисоветских организаций и вооруженных банд.

Приводим некоторые цифровые данные, характеризующие оперативную деятельность органов НКВД–НКГБ и войск НКВД по преследованию антисоветского подполья и вооруженных банд в этих районах.

По западным областям Украины. В период февраль–сентябрь т.г. при проведении операций по ликвидации оуновских банд убито 38.087 и захвачено живыми 31.808 бандитов; явилось с повинной – 11.518; арестовано участников антисоветских организаций – 7.968.

По западным областям Белоруссии. При проведении операций по ликвидации белопольских банд убито 444 и захвачено живыми 927 бандитов; арестовано антисоветского элемента и дезертиров из Красной Армии – 9.670.

По Литовской ССР. Убито в результате преследования 415 и захвачено живыми 1.533 бандита; из'ято антисоветского элемента – 4.561 человек.

При проведении этих операций у бандитов из'ято: пушек – 30, пулеметов – 2.991, противотанковых ружей – 283, винтовок – 33.871, автоматов – 10.495, пистолетов – 1.585, минометов – 257, гранат – 32.740, боеприпасов – около 4 млн., мин –

БЕЗ ПРАВА ПЕРЕДАЧИ

РАССЕКРЕЧЕНО

14.374, артснарядов – 7.941, радиостанций – 78; разгромлено продовольственных баз бандитов – 532.

При столкновениях с бандами убито сотрудников НКВД-НКГБ, офицеров и бойцов войск НКВД – 1.226 человек и ранено – 1.008 человек.

Положение в западных районах Украины и Белоруссии в настоящее время значительно улучшилось, что подтверждается успешным проведением призыва в Красную Армию, хлебозаготовок и других хозяйственных и политических кампаний. Улучшению общего положения способствовали также мероприятия по из'ятию и выселению в Сибирь членов семей активных оуновцев и участников бандитских шаек.

Однако, бандитские проявления, в особенности попытки срыва призыва в Красную Армию, террористические акты против партийно-советского актива, военнослужащих Красной Армии и чекистов, отдельные диверсии на железных дорогах, совершаемые оуновскими бандами и белополяками, все еще продолжают иметь место.

НКВД СССР, в дополнение к ранее принятым мерам, разработаны и проводятся мероприятия по обеспечению окончательной ликвидации антисоветского подполья и вооруженных банд в западных областях Украины и Белоруссии, а также в Литве.

Усилены и укреплены районные и областные аппараты НКВД-НКГБ;

районные отделения НКВД реорганизованы в районные отделы с созданием при них отделений по борьбе с бандитизмом;

областные аппараты НКВД пополнены опытными работниками по борьбе с бандитизмом;

в наркоматах внутренних дел Украины и Белоруссии вместо отделов созданы управления по борьбе с бандитизмом, во главе которых поставлены руководящие работники;

БЕЗ ПРАВА ПУБЛИКАЦИИ

РАССЕКРЕЧЕНО

в наиболее пораженных бандитизмом областях начальники УНКВД-УНКГБ заменены более сильными товарищами;

для укрепления районных органов направлены на места из восточных районов Советского Союза 3.800 оперативных работников;

дополнительно переброшено в эти районы необходимое количество войск НКВД;

приняты меры по очистке пограничной зоны от шпионских и бандитских элементов;

организованы необходимые мероприятия по усилению охраны и противодиверсионной работы на Белостокской, Брест-Литовской и Виленской железных дорогах;

работа органов НКВД-НКГБ и войсковых частей НКВД по борьбе с бандитизмом и антисоветским подпольем в западных областях Украины, Белоруссии и по Литве об'единена и возглавлена: Народным комиссаром внутренних дел Украинской ССР комиссаром госбезопасности 3-го ранга тов.РЯСНЫМ (по Львовской, Станиславской, Дрогобычской и Черновицкой областям УССР), Заместителем Наркома внутренних дел УССР генерал-лейтенантом тов.СТРОКАЧ (по Ровенской, Волынской и Тарнопольской областям УССР), Народным комиссаром внутренних дел Белорусской ССР комиссаром госбезопасности тов.МЕЛЬЧЕНКО (по Барановичской, Молодечненской, Гродненской, Пинской и Брестской областям БССР) и Народным комиссаром внутренних дел Литовской ССР комиссаром госбезопасности тов.БАРТАШУНАС (по освобожденным районам Литвы).

В связи с тем, что в предстоящей работе по выкорчевыванию бандитско-повстанческого подполья органам НКВД-НКГБ придется опираться на сельский партийно-советский актив и местное население, наряду с проводимой органами НКВД-НКГБ работой

РАССЕКРЕЧЕНО
БЕЗ ПРАВА

необходимо провести меры по еще большему укреплению руководства сельских, районных и некоторых областных партийно-советских органов западных областей Украины, Белоруссии и пораженных бандитизмом районов Литвы, а также принять меры по усилению и улучшению партийно-политической работы на селе (газеты, радио, кино, распространение советской литературы и др.).

Учитывая ограниченные возможности выдвижения новых кадров партийно-советских работников на месте, считаем, что следовало бы пойти хотя бы на временную переброску опытных работников из восточных областей Украины и Белоруссии.

Укрепление партийно-советского аппарата и усиление политической и культурной работы на селе создаст необходимые условия для закрепления результатов оперативной работы органов НКВД-НКГБ по ликвидации антисоветского подполья и вооруженных банд оуновцев и белополяков.

НАРОДНЫЙ КОМИССАР ВНУТР ДЕЛ
Союза ССР

(Л.БЕРИЯ)

л.5 экз.
5-адресатам
4-д.с-та НКВД
5-д.с-та НКГБ
п.т.Мамулов

снование: Цифровой материал взят из справок отъ НКВД СССР.
ч.Калугина,14.X-44г.

Верно:

ОСОБАЯ ПАПКА
№ 1-1 стр. копия
РАССЕКРЕЧЕНО
БЕЗ ПРАВА ПУБЛИКАЦИИ

Совершенно секретно

экз. № 4.

№ 1042/8

30 сентября 44

Г О К О - товарищу СТАЛИНУ И.В.

С Н К С С С Р -

товарищу М О Л О Т О В У В.М.

Ц К ВКП(б) товарищу МАЛЕНКОВУ Г.М.

НКВД Украинской ССР сообщает следующие данные о ходе борьбы с оуновскими бандитами в Западных областях Украины.

С 5 по 20 сентября с.г. проведено 596 чекистско-войсковых операций. В результате боевых столкновений убито 6.092 и захвачено живыми 3.467 бандитов.

Задержано 178 дезертиров и 3.018 уклоняющихся от призыва в Красную Армию.

Захвачены следующие трофеи: бронемашина - 1, пушек - 6, минометов - 14, гранатометов - 5, огнемет - 1, ПТР - 25, станковых и ручных пулеметов - 326, автоматов - 304, винтовок - 1.960, пистолетов и револьверов - 129, гранат - 13.278, снарядов и мин - 3.417 и 83 ящика, патронов - 423.000, взрывчатки - 385 кгр., складов с оружием и боеприпасами - 22, продовольственных и вещевых складов - 15, типографий - 6, радиостанций - 6, радиоприемников - 8, радиопередатчиков - 3.

Арестовано 62 активных членов ОУН и руководящего состава УПА.

В числе арестованных: командир сотни УПА - КИЖК Б.Т.; заместитель командира куреня "Гамалий" по войсковой части - ПАЗАРОВСКИЙ Адам; полковник УПА - ВАСЛК Е.М., бывший секретарь окружного комитета УЦК - КУЗНЯК.

Явилось с повинной бандитов и лиц, уклонявшихся от службы в Красной Армии 1.694 человека.

В сентябре с.г. имели место следующие наиболее серьезные бандпроявления:

БЕЗ ПРАВА ПУБЛИКАЦИИ

РАССЕКРЕЧЕНО

ЛЬВОВСКАЯ ОБЛАСТЬ

3 сентября бандой неустановленной численности совершено нападение на села Великий и Малый Желихов,Ново-Милятинского района. Бандитами убиты и ограблены 7 польских семей.

В ночь на 6 сентября до 100 бандитов,одетых в форму бойцов Красной Армии и в форму немецких солдат,совершили нападение на мельницу в селе Гай. Бандиты были вооружены 4 ручными пулеметами, винтовками и гранатами.

Погрузив на подводы 2 тонны пшеницы и 1½ тонны муки,бандиты скрылись.

В ночь на 11 сентября из села Стрептов,Ново-Милятинского района,бандой численностью до 50 человек уведены 14 мужчин призывного возраста.

Днем того же числа в Желеховском лесу бандитами перехвачена группа мужчин в количестве 18 человек,следовавших в райвоенкомат.

В ночь на 9 сентября в гор.Каменка-Бугск бандитами были разбросаны и расклеены контрреволюционные оуновские листовки.

В ночь на 10 сентября банда,численностью свыше 100 человек, совершила нападение на село Гнейда,Львовского района. В 24.00 по сигналу ракет бандиты стали бить в рельсу и с криками "варта" начали разбой,продолжавшийся до 3 часов ночи.

Во время нападения бандитами были убиты 25 местных жителей, из них 24 поляка и 1 украинец,и 4 человека ранены.

Разграбив имущество,бандиты на подводах и пешком ушли из села.

Принятыми мерами банда была настигнута и полностью разгромлена.

ДРОГОБЫЧСКАЯ ОБЛАСТЬ

2 сентября с.г. близ села Лешки-Горины,Жидоровского района, бандой,численностью 50 человек,из засады обстреляна оперативная

БЕЗ ПРАВА ПУБЛИКАЦИИ

РАССЕКРЕЧЕНО

группа НКВД в количестве 10 человек,конвоировавшая двух бандитов.

В результате обстрела ранены оперуполномоченный РО НКВД, милиционер, два бойца истребительного батальона и два бойца истребительного батальона пропали без вести.

5 сентября с.г. в селе Высокичи,Острийского района,неизвестными бандитами убит командир батальона 18 Армии 1-го Украинского фронта старший лейтенант ГАЛАРДНЕВ.

ТАРНОПОЛЬСКАЯ ОБЛАСТЬ

4 сентября с.г. в село Пташки,Дремайловского района,зашла банда,численностью до 100 человек,вооруженная автоматами и винтовками. За 3 часа пребывания в селе бандиты ограбили 12 польских семей и скрылись.

15 сентября с.г. из села Талашевка в гор.Шумск возвращалась группа работников совпартактива в количестве 12 человек,продившая работу по хлебопоставкам. В пути группа была окружена бандой численностью до 100 человек. В завязавшейся перестрелке из состава группы убито 11 человек.

17 сентября в селе Митьковцы,Гусятинского района, 12 бандитов, одетых в форму офицеров Красной Армии,разгромили помещение сельсовета,сожгли документы,ограбили магазин сельпо и увели в лес старшего зоотехника совхоза.

19 сентября с.г. в селе Гайяковка,Подволочийского района, убит секретарь райкома партии ЮГРИНЦЕВ.

РОВЕНСКАЯ ОБЛАСТЬ

6 сентября с.г. в селе Барбино,Остроженского района,бандой, неустановленной численности,было совершено нападение на группу работников райисполкома,выехавшую в село для проверки хода выполнения хлебопоставок.

РАССЕКРЕЧЕНО

БЕЗ ПРАВА ПУБЛИКАЦИИ

Бандитами зверски замучены зав.торготдела ЕРШОВ и зав.отделом гособеспечения МЕЛЬНИК. 5 бойцов истребительного батальона после избиения топорами были отпущены.

13 сентября в селе Конюшки,Дубновского района,банда,неустановленной численности,напала на группу работников райисполкома, выезжавших в село для проведения работы по хлебопоставкам.

Бандитами убиты директор МТС СТРУЧ, зав.райзо ДОРИНСКИЙ, председатель райпотребсоюза КОЛУБКОВ, председатель сельсовета и 3 других работников.

Бандитами захвачено 3 автомата, 2 винтовки и 3 револьвера.

Кроме этого, в селе Конюшки бандитами сожжено 12 крестьянских домов.

13 сентября с.г. по дороге из м.Млынов на село Демидовку прошла конная банда,численностью 50 человек,именовавшая себя "партизанами-ковпаковцами".

По пути своего продвижения бандиты проверяли в селах документы у граждан и всех задержанных направляли в хутор Поляны,Демидовского района,откуда уводили в лес и зверски их убивали. Замученных,а затем убитых бросали в колодец.

Высланной в район происшествия опергруппой из колодца были извлечены и опознаны трупы убитых бандитами: ст.лейтенанта Красной Армии ЗОЗУЛЯ, его жены, техника-лейтенанта воинской части № 14272 ЛАРЧЕНКО, бойца той же части ВАСИЛЬЕВА, председателя сельсовета Рутковской и ее дочери, начальника Демидовской конторы связи Иванова,инструктора РК ЛКСМУ ТАРАСЮКА, участкового уполномоченного милиции ЧЕРНЕЕВА, милиционера ЗАЙЦЕВА, фельд'егеря КАЛИЧНИКОВОЙ и почтальона СТЕЛЬНИК.

Корреспонденция конторы связи забрана бандитами.

НАРОДНЫЙ КОМИССАР ВНУТРЕННИХ ДЕЛ
Союза ССР -

(Л.БЕРИЯ)

Верно: Власова (см.на об.)

ОСОБАЯ ПАПКА
№ 1-1 стр. копия

РАССЕКРЕЧЕНО

БЕЗ ПРАВА ПУБЛИКАЦИИ

№ 1042/8

Совершенно секретно

экз. № 4.

30 сентября 44

Г О К О – товарищу СТАЛИНУ И.В.

С Н К С С С Р –
товарищу М О Л О Т О В У В.М.

Ц К ВКП(б) товарищу МАЛЕНКОВУ Г.М.

НКВД Украинской ССР сообщает следующие данные о ходе борьбы с оуновскими бандитами в Западных областях Украины.

С 5 по 20 сентября с.г. проведено 596 чекистско-войсковых операций. В результате боевых столкновений убито 6.092 и захвачено живыми 3.467 бандитов.

Задержано 178 дезертиров и 3.018 уклоняющихся от призыва в Красную Армию.

Захвачены следующие трофеи: бронемашина – 1, пушек – 6, минометов – 14, гранатометов – 5, огнемет – 1, ПТР – 25, станковых и ручных пулеметов – 326, автоматов – 304, винтовок – 1.960, пистолетов и револьверов – 129, гранат – 13.278, снарядов и мин – 3.417 и 83 ящика, патронов – 423.000, взрывчатки – 385 кгр., складов с оружием и боеприпасами – 22, продовольственных и вещевых складов – 15, типографий – 6, радиостанций – 6, радиоприемников – 8, радиопередатчиков – 3.

Арестовано 62 активных членов ОУН и руководящего состава УПА.

В числе арестованных: командир сотни УПА – КИЖК Б.Т.; заместитель командира куреня "Гамалий" по войсковой части – ПАЗАРОВСКИЙ Адам; полковник УПА – ВАСЮК Е.М., бывший секретарь окружного комитета УЦК – КУЗНЯК.

Явилось с повинной бандитов и лиц, уклонявшихся от службы в Красной Армии 1.694 человека.

В сентябре с.г. имели место следующие наиболее серьезные бандпроявления:

БЕЗ ПРАВА ПУБЛИКАЦИИ

РАССЕКРЕЧЕНО

ЛЬВОВСКАЯ ОБЛАСТЬ

3 сентября бандой неустановленной численности совершено нападение на села Великий и Малый Желихов, Ново-Милятинского района. Бандитами убиты и ограблены 7 польских семей.

В ночь на 6 сентября до 100 бандитов, одетых в форму бойцов Красной Армии и в форму немецких солдат, совершили нападение на мельницу в селе Гай. Бандиты были вооружены 4 ручными пулеметами, винтовками и гранатами.

Погрузив на подводы 2 тонны пшеницы и 1½ тонны муки, бандиты скрылись.

В ночь на 11 сентября из села Стрептов, Ново-Милятинского района, бандой численностью до 50 человек уведены 14 мужчин призывного возраста.

Днем того же числа в Желеховском лесу бандитами перехвачена группа мужчин в количестве 18 человек, следовавших в райвоенкомат.

В ночь на 9 сентября в гор. Каменка-Бугск бандитами были разбросаны и расклеены контрреволюционные оуновские листовки.

В ночь на 10 сентября банда, численностью свыше 100 человек, совершила нападение на село Гнейда, Львовского района. В 24.00 по сигналу ракет бандиты стали бить в рельсу и с криками "варта" начали разбой, продолжавшийся до 3 часов ночи.

Во время нападения бандитами были убиты 25 местных жителей, из них 24 поляка и 1 украинец, и 4 человека ранены.

Разграбив имущество, бандиты на подводах и пешком ушли из села.

Принятыми мерами банда была настигнута и полностью разгромлена.

ДРОГОБЫЧСКАЯ ОБЛАСТЬ

2 сентября с.г. близ села Лешки-Горины, Жидоровского района, бандой, численностью 50 человек, из засады обстреляна оперативная

БЕЗ ПРАВА ПУБЛИКАЦИИ

РАССЕКРЕЧЕНО

группа НКВД в количестве 10 человек,конвоировавшая двух бандитов.

В результате обстрела ранены оперуполномоченный РО НКВД, милиционер, два бойца истребительного батальона и два бойца истребительного батальона пропали без вести.

5 сентября с.г. в селе Высокичи,Острийского района,неизвестными бандитами убит командир батальона 18 Армии 1-го Украинского фронта старший лейтенант ГАЗАРДИЕВ.

ТАРНОПОЛЬСКАЯ ОБЛАСТЬ

4 сентября с.г. в село Пташки,Дремайловского района,зашла банда,численностью до 100 человек,вооруженная автоматами и винтовками. За 3 часа пребывания в селе бандиты ограбили 12 польских семей и скрылись.

15 сентября с.г. из села Талашевка в гор.Шумск возвращалась группа работников совпартактива в количестве 12 человек,продившая работу по хлебопоставкам. В пути группа была окружена бандой численностью до 100 человек. В завязавшейся перестрелке из состава группы убито 11 человек.

17 сентября в селе Митьковцы,Гусятинского района, 12 бандитов, одетых в форму офицеров Красной Армии,разгромили помещение сельсовета,сожгли документы,ограбили магазин сельпо и увели в лес старшего зоотехника совхоза.

19 сентября с.г. в селе Гайяковка,Подволочийского района, убит секретарь райкома партии ЮГРИНИЕВ.

РОВЕНСКАЯ ОБЛАСТЬ

6 сентября с.г. в селе Барбино,Остроженского района,бандой, неустановленной численности,было совершено нападение на группу работников райисполкома,выехавшую в село для проверки хода выполнения хлебопоставок.

РАССЕКРЕЧЕНО

БЕЗ ПРАВА ПУБЛИКАЦИИ

4.

Бандитами зверски замучены зав.торготдела ЕРШОВ и зав.отделом гособеспечения ИЕЛЬНИК. 5 бойцов истребительного батальона после избиения шомполами были отпущены.

13 сентября в селе Конюшки, Дубновского района, банда, неустановленной численности, напала на группу работников райисполкома, выезжавших в село для проведения работы по хлебопоставкам.

Бандитами убиты директор МТС СТРУЧ, зав.райзо ДОРИНСКИЙ, председатель райпотребсоюза КОЛУБКОВ, председатель сельсовета и 3 других работников.

Бандитами захвачено 3 автомата, 2 винтовки и 3 револьвера.

Кроме этого, в селе Конюшки бандитами сожжено 12 крестьянских домов.

13 сентября с.г. по дороге из м.Млинов на село Демидовку прошла конная банда, численностью 50 человек, именовавшая себя "Партизанами-ковпаковцами".

По пути своего продвижения бандиты проверяли в селах документы у граждан и всех задержанных направляли в хутор Поляны, Демидовского района, откуда уводили в лес и зверски их убивали. Замученных, а затем убитых бросали в колодец.

Высланной в район происшествия опергруппой из колодца были извлечены и опознаны трупы убитых бандитами: ст.лейтенанта Красной Армии ЗОЗУЛЯ, его жены, техника-лейтенанта воинской части № 14272 ХАРЧЕНКО, бойца той же части ВАСИЛЬЕВА, председателя сельсовета Рутковской и ее дочери, начальника Демидовской конторы связи Иванова, инструктора РК ЛКСМУ ТАРАСЮКА, участкового уполномоченного милиции ЧЕРНЕЕВА, милиционера ЗАЙЦЕВА, фельд'егеря КАЛИЧНИКОВОЙ и почтальона СТЕЛЬНИК.

Корреспонденция конторы связи забрана бандитами.

НАРОДНЫЙ КОМИССАР ВНУТРЕННИХ ДЕЛ
Союза ССР -

(Л.БЕРИЯ)

Верно: Власова (см.на об.)

К О П И Я

РАССЕКРЕЧЕНО

ОСОБАЯ ПАПКА
№ 1-1 стр. 297
экз. № 1

Совершенно секретно

БЕЗ ПРАВА ПУБЛИКАЦИИ

986/8

сентября 47

ГОКО — товарищу СТАЛИНУ И.В.

СНК СССР — товарищу МОЛОТОВУ В.М.

ЦК ВКП(б) — товарищу МАЛЕНКОВУ Г.М.

НКВД Украинской ССР сообщает следующие данные о ходе борьбы с оуновскими бандитами в западных областях Украины.

С 10 августа по 5 сентября с.г. проведено 650 чекистско-войсковых операций. Во всех районах Львовской области и прикарпатских районах Станиславской, Дрогобычской и Тарнопольской областей была проведена сплошная проверка населенных пунктов и прочесы лесных массивов. Операции проводились силами внутренних и пограничных войск НКВД, войск НКГБ по охране тыла 1 и 4 Украинских фронтов, милиции и оперативного состава НКВД.

В результате проведенных операций убито 11.076 и захвачено живыми 10.090 бандита.

В числе убитых и раненых 456 немцев.

Задержано уклонявшихся от призыва в Красную Армию 9.604 человека.

В связи с тем, что в бандах имеется повсеместное количество офицеров разгромленных немецких частей, а также офицерского состава украинской дивизии "Галичина", бандиты ведут пулеметный и минометный огонь, а также огонь из минометов организованно и продуманно. Банды организуют оборону, отрывают окопы и ходы сообщения в полный профиль и в ряде мест сооружают дерево-земляные укрытия.

Участники большинства разгромленных банд идут в помощную форму обмундирования, а также в красноармейскую форму.

Имеющиеся крупные бандитские формирования разбиваются на более мелкие банды, скрываются в лесах и редко появляются на дорогах и в населенных пунктах.

БЕЗ ПРАВА ПУБЛИКАЦИИ

РАССЕКРЕЧЕНО

Уменьшилось количество бандпроявлений. Значительное количество бандитов является за последнее время с повинной в органы НКВД, увеличилась явка призывников на призывные пункты. Мобилизация в западных областях Украины проходит удовлетворительно.

Несмотря на противодействие бандитов, уборка зерновых в основном закончена, и население выполняет план поставок хлеба и мяса государству.

В целях ликвидации бандитских формирований, скрывающихся в отдельных горно-лесистых районах, проводятся чекистско-войсковые операции в западных и южных районах Львовской области, в южных районах Тарнопольской области и в прикарпатских районах Станиславской и Дрогобычской областей.

По имеющимся агентурным данным, в районах Восточной Польши, прилегающих к пограничной линии между СССР и Польшей, отмечается усиление активности оуновцев. Оуновцы производят мобилизацию в УПА, начиная с 17-летнего возраста, и формируют банды для последующего вывода их на территорию Западной Украины.

Пограничными войсками Украинского округа и войсками НКВД по охране тыла 1 Украинского фронта проводятся операции по разгрому формирований ОУН в этих районах.

Всего за время проведения чекистско-войсковых операций по ликвидации оуновских банд (февраль-август) убито 24.928 и захвачено живыми 25.616 бандитов.

Явилось с повинной в органы НКВД 6.634 человека.

Захвачены следующие трофеи: орудий - 21, минометов - 90, крупнокалиберных,станковых и ручных пулеметов - 817, противотанковых ружей - 33, автоматов - 1.398, винтовок - 5.830, ре-

БЕЗ ПРАВА
РАССЕКРЕЧЕНО

Значительное количество оружия уничтожено при боевых столкновениях с бандами.

В результате операций по разгрому действующих банд и подпольных националистических формирований, а также в результате проведенной органами НКВД работы по выявлению и задержанию лиц, уклонившихся от призыва и мобилизации в Красную Армию, всего явилось добровольно и передано в райвоенкоматы 276.716 человек призывников.

При проведении операций убито 8[illegible] и ранено 73[illegible] оперативных работников, офицеров и бойцов войск НКВД и Красной Армии.

НАРОДНЫЙ КОМИССАР ВНУТРЕННИХ ДЕЛ
Союза ССР

4 экз.
3-адресатам
1-дело с-та
т.Френкина

(...[illegible])

Основание:
Игрицкая, 16.IX-44г.

Верно:

Основание: Докладные записки тов. Хрунова
№ 5/N от 8 сент., 2 сент., № 2035/сн от 25.2.2.
Ф.9 УССР VN 1893/сн от 12.VIII., 5/N от 15.VIII.
№ 1сн от 22.VIII, 3/N от 24.VIII.

Журнал УПА «Орлики» для українських дітей

ПІСНЯ ОРЛИКІВ

Орлята, що вперше підносяться вгору,
То бачать безмежную даль,
Безмежний простір і безмежні дороги,
Любуйся життям і літай!
Шляхи... шляхи далекі і широкі,
Орел їх всі злітає всеодно!
Та всі вони далекі і незнані
Ведуть орла в своє гніздо.

ЧОМУ МИ, УКРАЇНЦІ, БОРЕМОСЯ ЗА САМОСТІЙНУ СОБОРНУ УКРАЇНСЬКУ ДЕРЖАВУ.

Діти, всі ви знаєте, що сьогодні Україну загарбала Росія і поневолює та визискує український народ. В українські села наїхало багато московсько-большевицьких наставників і вони грабують українських селян. Забирають від них все: зерно, худобу, одяг, а селян виганяють в колгоспи, щоб дурно робили на большевиків. Уже багато зовсім невинних українців повезли на Сибір разом з маленькими дітьми, щоб там копати вугілля та рубати ліс для Москви. Багато українців гине з голоду і тяжкої праці в криміналах та на Сибірі. Це їх туди загнала Москва, большевики.

З Росії наїхало багато большевиків на Україну, що засіли на Україні і грабують українців та наживаються. Все більше і більше їде на Україну москалів-большевицьких вельмож з Росії і разом з українцями вислужниками большевицькими, зрадниками українського народу грабують українців. Ешелон за ешелоном вивозять з України золотої пшениці, цукру, сала, худоби, шкір, вугілля, залізної руди і т.д.. Все це забирає Москва з України задурно, залишаючи український народ на голодну смерть. Це тому, що ми не маємо своєї власної держави. А якби ми мали свою державу, то ввесь хліб, який родиться на Україні йшов би на користь українського народу, а також цукор, сало, худоба, садовина і т.д. Українська руда, вугілля, нафта йшли б на розбудову українських міст, заводів, фабрик, що давали б користь українському народу. В селах не було б колгоспів, не було б НКВД, не вивозили б людей на Сибір, не саджали б українців нізащо в кримінали, не було б грабунку. Українські діти ходили б до українських шкіл, вчилися б любити Україну, а не Москву, як сьогодні. Настало б добре і заможне життя для ук-

раїнського народу.

Тому, діти, всі чесні українці хочуть української держави і за неї борються. Багато наших братів, сестер, батьків, знайомих пішли в Українську Повстанчу Армію, щоб боротися проти загарбницької Росії, проти большевиків, за Самостійну Українську Державу!

ДІТИ ПОМАГАЙТЕ НАШИМ БАТЬКАМ, БРАТАМ, СЕСТРАМ, ЩО ПІШЛИ В УПА І НЕ ДОНОСІТЬ БОЛЬШЕВИКАМ, ЯКЩО ВИ ЗНАЄТЕ ДЕ Є ПОВСТАНЦІ! НЕ ГОВОРІТЬ З СЕКСОТАМИ, З БОЛЬШЕВИЦЬКИМИ ВИСЛУЖНИКАМИ ПРО УПА! - ВСЕ ЦЕ БУДЕ ВЕЛИКА ПРИСЛУГА З ВАШОГО БОКУ ДЛЯ МАЙБУТНЬОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ!

Діти, не вірте большевикам, що Москва ваш друг, що Сталін ваш батько. Це брехня! Москва і Сталін вивезли тисячі українців на Сибір у шахти та копальні, де вони там тяжко працюють, і гинуть з голоду, холоду та хвороб!

У ШАХТІ

Черкасенко.

Мокро і темно, немов в домовині,
Випало кайло із рук,
Дихати важко ломота у спині,
В голову болісний стук.

Чому став?
Не дрімай!
Бери кайло
Довбай!
Думка єдина: спочити хвилину
Сили нема довбонуть
Добре і піднятись та випростать спину,
Свіжим повітрям дихнуть.
Чому став?
Не дрімай!
Бери кайло
Довбай!
Пізно чи рано? Ще довго робити?
Тягнеться час той, мов рік...
Дайте спочити, спочити, спочити,
Дайте заснути навік!
Чому став?
Не дрімай!
Бери кайло -
Довбай!

ЯК ФЕДЬ СТАВ ПОВСТАНЦЕМ

Це діялося в 1944 році на Вінниччині. Був гарний літній вечір. Небо було ясне та прозоре, вітер ані шелесне.

Федь спішив босий без кашкета, в полатаній

сорочці і таких же полатаних штанах, а за плечима мішок із колосками. Він тікає від стребків, бо, як збирав колоски на колгоспному полі, то почув за горбком галас і тупіт кінських копит. Федь тікав на колгоспний баштан до свого дідуся, бо дідусь там був сторожем. З горбка в долину, потім знову на горбок, знову в долину, ах гульк з-під горбка виходять якісь люди один за одним. Федь остовпів, бо то були військові: всі в зелених мундурах і в пілотках із зірками, з крісами та автоматами за плечима. Вони йшли просто до Федя. Хлопець став розгублений і не знав, що робити. "Оце так назбирав колосків" - думав Федь.

Тоді перший вояк, видно командир, бо з командирською сумкою і далекоглядом, покликав Федя: - А йди но, сюди, хлопче!

Федь безо краплини мужності, з завмерлим серцем підійшов до військових і став. Вони всі, як один впялися очима в Федя і в мішок з колосками. А колоски, як на злість вилазять дірками з мішка. "Попався - думав Федь - тепер або засудять примусову відробляти яких три місяці, або оштрафують батька на яких 50 трудоднів".

- Звідки ти хлопче? - Запитав командир.

- З Павлівки. - Сказав несміло Федь.

- А це що? Колоски? - показав на мішок командир. Федь ввесь задерев'янілий ледве помітно кивнув головою. - А ти знаєш дорогу в Гайдамацький Яр? - Знаю. - Веди нас.

Федь би радо відмовився, але ж ті колоски в мішку... І він неохоче пішов в перед доріжкою на Гайдамацький Яр. А сам молився аби колосків не відібрали та в колгоспне не відіслали. Потім командир став іти з Федем рядом та говорити.

- Як тебе звати? - Федь Лисенко. - Твої батьки в колгоспі? - Так. - А ти до школи ходиш? - Ходив до п'ятої, а тепер піду до шостої. - Добре похвалив командир Федя. - А вам добре живеться в колгоспі? Федь зам'явся, не знав, що казати. Сказати "погано" боявся, бо це ж воєнні, а вони за колгоспами, а сказати "добре", так це буде брехня, бо їм живеться погано. Федь почервонів від несподіваного запитання. Командир на нього дивився пильно і лагідно. А Федеві все здавалось що от-от скаже: "Давай но сюди колоски! " - Журився хлопець.

- Ну, хліб ви маєте? - питав далі командир.

- Мали, а тепер вийшов, ще не давали на трудодні, - Сказав Федь. - Значить не маєте? - Ні.

- А сало маєте? - Сало? - зі здивованням перепитав Федь. - Сало. - Сало в нашому колгоспі не дають на трудодні... - Ну, а батько не годує свиней? Ні... дехто годує, як от голова,комірник, є ще такі, а ми ні... - Погано вам, значить, живеться.

Так вони йшли та говорили, ах гуль їм на зустріч із-за ярка повна бричка військових, та самі в червоних кашкетах, значить НКВД. Федь був в подвійному страсі. "Оце так піймався, хоч би де кинути ці колоски".

Та ту Федь не зрозумів, що сталося. Як тільки бричка з НКВД-истами приблизилася, командир, що йшов рядом з Федем , потягнув за курок і посипалися стріли. Сам впав на землю і до Федя крикнув "Лягай!" Всі лежали і стріляли. Федь нічого не розумів, тільки чув стріли і свист куль. Через хвильку все стихло, було чути порохом. І тепер Федь побачив, як всі воєнні побігли до НКВД-истів, Федь і собі, нерозуміючи сам чого, побіг за ними. І що ж він побачив? І всі НКВД-исти лежали побиті, а коні з порожньою бричкою поїхали колгоспним просом. Воєнні почали обшукувати НКВД-истів, забирали від них папери та зброю. Федь стояв і здивовано дивився то на

военних, то на НКВДистів. Та він зразу догадався, що це не червоноармійці, хоч і мають зірки на кашкетах. Федеві враз зробилося весело так, що він аж сіяв. Він помагав обмукувати НКВДистів. Після всього командир сказав Федеві вести їх далі. Федь повів їх яром. Пройшовши так зо 2 км., вони зупинилися. Командир сказав до Федя: - Знаєш, сину, хто ми? - Знаю! - впевнено, сказав Федь. - А хто? - Ви ті, що б'єте НКВД! - Вірно, Ми ті, що б'ємо НКВД, большевиків, їхні колгоспи, а людям хліб роздаємо, ті, що воюємо щоб людям добре жилося, одним словом ми українські повстанці і боремося за Самостійну Україну! А як буде Україна Самостійна, то люди матимуть собі господарства, не буде колгоспів, настане щасливе життя. А ти знаєш що таке Самостійна Україна?

- Знаю. - Не зовсім певно сказав Федь.

- Так от, - продовжував командир - Україна це оця земля, що ми всі українці на ній живемо і наші діди та прадіди на ній жили працювали і боронили її від ворогів. І ми тепер повинні вигнати з України москалів, бо вони наші вороги. Я знаю

вже тепер все! Всім українцям треба бити НКВД, большевиків колгоспи і тоді буде Україна. - Так, треба нам всім українцям бити НКВД, большевиків та не поодинці, а разом.

Тоді командир дав Федеві книжок, летючок і сказав: - Готуйся в повстанці!
Ще дещо командир розказував Федеві про Україну і вони розійшлися.

З того часу минуло 4 роки. Федь став вже зовсім дорослий, мав уже 10 років, а все ще ходив у полатаній сорочці та штанах і босий, бо був колгоспник.

Хоч минуло 4 роки та Федь не забув за повстанців, що розбили НКВДистів, і не забув слів командира: готуйся в повстанці. Федь готувався, вже й кріса постарався і набоїв, та тільки не знав де шукати повстанців.

Одного літнього теплого вечора Федь вертався із колгоспної роботи. Підійшов до свого подвір'я дивиться, стоять дві особі в їхньому садку. Федь підійшов до них ближче, а один з них питає:
- Тут живе Федь Лисенко? - Тут. - Сказав Федь, а сам приглядається, та пізнати не може.
- А де він буде? - Це я буду. - Це ти Федь?!

Ѣедб коло могили К.Якена

Дивись який виріс. А ти пам'ятаєш, як ми НКВД розбили в 44 році? - А-а! - скрикнув зі здивованням Федь і кинувся вітатися. - А командир ще живий? - Ні, командир Ясен згинув від большевиків. О-о! Шкода... сумно сказав Федь - тоді я йду з вами, відплачу большевикам за командира Ясена і сам буду боротися за Самостійну Україну, як Ясен. - Ми оце по тебе й прийшли. - Так ходіть же до хати!

І Федь повів повстанців до хати.

Незабаром Федь став повстанцем. А в 1950 році він із друзями відвідав могилу командира Ясена на Волині в Крем'янеччині в Обгівському лісі. Сьогодні Федь є примірним повстанцем.

Д І Т И, В И П Е В Н О, З А З Д Р И Т Е Ф Е Д Е В І. Т А Н І Ч О Г О, О С Ь С К О Р О І В И П І Д Р О С Т Е Т Е І В И П І Д Е Т Е В У П А.

ОПОВІДАННЯ ПОВСТАНЦЯ ОЛЕСЯ

|Сина колгоспника з Вінниччини|

Пам'ятаю, що була неділя, був гарний осінній день, я спішив пообідати аби побігти до товаришів на вигін, та мати після обіду дала мені мішок і сказала: - Іди сину, в колгоспну кукурудзу, може назбираєш качанів, там колгосп вже ламав і сторожа нема.

Мені дуже не хотілося йти, та мусів, бо знав, що в зимі не буде що їсти. І я неохоче пішов. Мати навздогін сказала: - Тільки гляди, щоб хто не побачив, а то ще оштрафують.

Я обережно зайшов в кукурудзу і тихо посувався вміж рядками, вишукуючи невиламаних качанів. Мій зір і слух був напружений. Так я переходив з рядка в рядок. І от як я ламав качан, я побачив перед собою двох людей, вони лежали зі зброєю і дивилися просто на мене. Я так злякався, що мигом випустив мішок і почав втікати, та один віз них зловив мене за ногу і я впав. Намагався вирватися та даремно. Тоді я сів і мов вовченя дивився на них, а вони до мене всміхалися. А тоді один до одного сказали: - це напевно колгоспник!

Я перед ними сидів обідраний: сорочка в мене бу-

ла полатана-полатана, штани були латка на латці, що не впізнати з якої матерії вони були шиті, ноги потріскані до крові, від роси і вітру, руки обдерті, без шапки з розкуйовдженим волоссям. - Як тебе звати? - Олесь. - Відповів злякано. - Колгоспник?- Так. - А чого ти нас злякався? - Бо ви маму засудите за качани. - Ні, сину, ми не ті, що судимо, ми не большевики, не міліція.

Я дуже здивувався і запитав: - А хто? - Ми українські повстанці, що боремося проти большевиків, проти колгоспів, щоб людям добре жилося. - Так? і я від здивовання аж крикнув і так став дивитися на повстанців, що ті аж зніяковіли. Тоді вони в мене розпитали, як нам живеться в колгоспі, а тоді сказали: - Треба, сину, будувати самостійну Україну тоді не буде колгоспів, не буде міліції, всім людям буде добре житися.

Я так зацікавився повстанцями, що не міг відірвати від них очей.

І чим більше на них дивився, тим більше вони мені подобалися: були лагідні, добрі і щирі зовсім не такі, як НКВДисти чи міліціонери.

Вони говорили зі мною дуже довго, дві чи три години, та все про Самостійну Україну.

Тоді один сказав мені: - Олесь тепер іди додому та не кажи нікому про нас, а принеси нам хліба та води.

Я взяв свій мішок і тепер без страху наламав качанів і побіг додому. Дома набрав крадькома повні кишені паланиць і пляшку води та побіг назад в кукурудзу. Та, на мій подив, я там уже нікого не застав. Я їх довго шукав, перейшов кукурудзу вздовж і впоперек та нікого не знайшов. Мені зробилося дуже сумно, що я

мало не плакав. Як я вертався додому, то сонце давно вже зайшло і надворі зовсім стемніло. Я йшов, похнюпившись, стежкою, що вела на наш город. І що ж? Дивлюсь стоять два військові під нашою кукурудзою на городі і всміхаються до мене. Я їх зразу впізнав і побіг до них, як до старих знайомих, чи приятелів. І як вони знали, що це наш город я і сам не знаю! Привітавшись, я розказав їм, як я їх шукав, а тоді вони сказали: - на тобі Олесю оці летючки і рознеси людям на подвір'я, чи під хату підкинь. Тільки бригадиру ані голові, чи яким поганим людям не неси, підкинь так, щоб хіто не бачив. Вони мене ще повчили як заховуватися і сказали: - Ну, бувай здоровий, виконай це завдання для України, а ми до тебе ще прийдемо. Ми розійшлися. Я сховав летючки за пазуху, як дорогоцінність і пішов виконувати своє завдання. Це була моя перша краплина праці для України. Розніс я летючки всім добрим людям в селі і ні одному поганому! Через тиждень до мене прийшли повстанці, розпитали, як я виконав своє завдання і тоді в нас залишилися на цілий день. З того часу я не поривав з повстанцями.

Вовк в овечій шкірі для овець є найбільш небезпечний ворог. А чому?

Найбільш небезпечний ворог той, що прикидається другом. Це і є вовок в овечій шкірі.
А чи знаєте ви чому?
А скажіть но діти, хто для України є вовком в овечій шкірі?

ДІТИ ЛЮБІТЬ РІДНУ МОВУ І ТІЛЬКИ НЕЮ РОЗМОВЛЯЙТЕ!

РІДНА МОВА

Воробкевич.

Мово рідна, слово рідне
Хто вас забуває
Той у грудях не серденько
Тільки камінь має.

Як ту мову мож забути,
Котрою учила
Нас всіх ненька говорити,
Ненька наша мила.

У тій мові ми співали,
В ній казки казали,
У тій мові нам минувшість
Нашу відкривали.

Ой, тому плекайте,діти,
Рідну свою мову,
Й вчіться складно говорити
Своїм рідним словом.

Мово рідна, слово рідне,
Хто вас забуває,
Той у грудях не серденько
А лиш камінь має.

ВИВЧАЙТЕ ІСТОРІЮ УКРАЇНИ !

ВИВЧАЙТЕ ІСТОРІЮ УКРАЇНИ!

ВЕЛИКИЙ ГЕТЬМАН.

Діти, це діялося в 17 столітті. Тоді Україна була в польській неволі. Польські пани наїхали на Україну і грабували український нарід: забирали зерно, худобу, сало, шкіри, мід, віск, а селян гнали на своє поле робити дармо. Українські діти тоді до школи не ходили, а пасли панську худобу: вівці, свині. А їх пани ще й били та знущалися, називали холопами, хахлами, кабанами. Селяни не могли мати доброго господарства, бо їх пани зараз таки грабували. Українські селяни стогнали від неволі. Тоді українці сказали: Годі! І самі хоробрі відважні волелюбні юнаки і старші тікали в дикі степи, що тоді були над Чорним морем аж до середнього Дніпра. І там на безлюддю організували Запорозьку Січ. Тоді в диких степах люди не жили, бо тоді наїжджали татари і ловили їх в неволю.

Запорожці були добре озброєні і розбивали татар і турків, а також грозили Польщі. Все більше і більше тікало українців на Запоріжжя - вони там підготовляли повстання проти Польщі, щоб визволити Україну з неволі.

І от в 1648 році Запорізький гетьман Богдан Хмельницький із запоріжцями виступили походом проти Польщі. Все українське населення виступило проти Польщі, і старі, і діти навіть биди поляків та виганяли з України. Польські пани не вспівали втікати, все лишали і без оглядки тікали аж у Польщу, тільки на Вислі поспіли оглянутися і то зі страхом. Жах напав на Польщу! Вони тремтіли від козацької зброї. А Богдан Хмельницький ще й каже: - Сидіть і мовчіть ляхи, а то я вас і за Вислою найду!

Так українці разом із Запорожцями на чолі з гетьманом Б.Хмельницьким зброєю вигнали поляків з України і побудували Самостійну Українську Державу. За це гетьмана Б.Хмельницького назвали Великим Гетьманом.

Настало вільне і заможне життя на вільній Україні. Панщини не було. Всі селяни мали свої господарства і господарили, як хотіли. Українські діти вже не пасли панські свині, а ходили до рідних шкіл. Українські юнаки не служили в чужому війську, а в своєму рідному, в українському. Виростали українські міста, Росла Україна!

Як добре мати свою державу! А здобути її можна тільки орґанізовано зі зброєю в руках. Всім: і старим, і малим треба дбати про це. Треба помагати українським повстанцям, тоді буде українська держава вільна і заможна.

Діти большевики вам в школі брешуть, що гетьмана Б.Хмельницького назвали за те Великим, що ніби, він приєднав Україну до Росії. Це неправда! Гетьман Б.Хмельницький не приєднував України до Росії, а навпаки, він зі зброєю в руках боронив самостійність Української держави!

ЧЕСНИЙ УКРАЇНЕЦЬ

Була весна. В неділю, гарного соняшного дня Г р и ц ь з Галею взяли кошики і пішли в ліс збирати проліски.

- Ой, як їх багато! - захопилась Галя, збираючи проліски в кошик. - Так, їх багато і які гарні, зрадіють мама, як ми принесемо стільки гарних цвітів. - Говорив Гриць і також збирав проліски в кошик.

Так, збираючи проліски в кошик, діти зайшли далеко в ліс і самі не помітили коли. Раптом Гриць підняв голову, бо почув тріскіт в корчах. Глянув в бік, де тріскали гіляки і побачив кілька озброєних людей з наплечниками. Він рукою торкнув Галю. Вона підняла голову і також побачила узброєних, що йшли стежкою в корчі.

- Знаєш хто то? - запитав тихо Галю Гриць.

- А хто? - Це мабуть повстанці, певно повстанці, бо з наплечниками і один з лопатою...

- А вони нас бачили? - Говорила непевно Галя.

- Ну так що, як бачили, вони людей не вбивають, ані арештують, як от большевики.

- А ти їх знаєш? - Допитувалася дівчина.

- Знаю. Я їх зовсім близько бачив. От як оце тебе. І говорив з одним, він мені дав отой ремінець що коло сумки з книжками. Ти тоді була ще мала, а я ходив до 2-ої кляси, а тепер уже аж до 5-ої.

- А чого вони в лісі живуть?

- А того, що вони воюють проти большевиків і проти колгоспів, та щоб була Україна вільна.

- От якби таке прийшло...

- Прийде! - Запевнив сестру Гриць. - Ось що 2 чи 3 роки і я піду в повстанці...

При цих словах Гриць знову почув шелест, він стих і глянув в корчі. Там побачив, що зовсім недалеко від місця, де тількищо були повстанці виліз із корчів Семен Кишка, із їхнього села, всім відомий большевицький вислужник. Він колгосп поміг большевикам заложити в селі. Гриць сіпнув Галю за рукав і вони сховалися за корч поки Кишка перейде. Потім Гриць сказав: - Ти лишайся Галю, тут, а я зараз прибіжу... Як свистітиму, то обізвешся. - Добре - сказала Галя.

Гриць бігом побіг тією стежкою, що кілька хвилин тому йшли повстанці. Він все швидше і швидше біг, бо боявся, що не здогоне повстанців. Та в самих густих корчах Гриць прислухався і почув тріскіт, він сміло поліз туди корчами.

- Стій! Ти хто?! - Зненацька зупинив його повстанець. - ..Я: задиханий не міг говорити Гриць. - Я збирав проліски із сестрою і бачив, як ви йшли, а тоді із тих корчів виліз Семен Кишка він сексот, всі про це знають. А він вас підглянув. - Де ти його бачив? - Он там. - І Гриць показав рукою. -

- Він швидко пішов з лісу, мабуть доносити большевикам.

- Дякуємо тобі, хлопче, ти чесний українець. Іди скоро додому, бо тут незабаром будуть большевики.

Гриць попращався і зовсім задоволений побіг до Галі, а тоді додому.

Дома Гриць і Галя розказали мамі все, що бачили. Мама наказала їм мовчати. Не минуло й 2 години, як 3 авта большевиків приїхало під ліс. - От який підлий Семен Кимка! Він своїх українців продає за гроші большевикам. - Сказала мама.

- Добре ти діло зробив Гриць, що повідомив повстанців. Вони ще мали час прийти в інший шматок лісу.

Цілих дві доби товклися по лісі большевики, та нікого не знайшли.

ЗМІЦНЮЙТЕ СВОЄ ЗДОРОВ'Я СПОРТОМ ! СОНЦЕ, ВОДА І ПОВІТРЯ - СКРІПЛЮЄ ВАШЕ ЗДОРОВ'Я!

В долині пливе річечка,
Струмками хлюп-хлюп-хлюп...
Вона знайома дітям -
Це їхній кращий друг.
Хлюп-хлюп, хлюп-хлюп...
Пливе човен,
Він воду розтинає.
Це діти веслами гребуть,
Це їхній сміх лунає.
На березі і на хвилях
І галас чути й сміх,
Ріці весело з дітьми,
Та сумно їй без них.
хлюп-хлюп, хлюп-хлюп...
Пливе човен, він воду розтинає,
Це діти веслами гребуть -
Це їхній сміх лунає.

ЗАГАДКА

Діти, відгадайте загадку: є 14 квадратиків, розміщених в трьох рядках. В кожному рядку є по одному слові. Цілість буде: назва війська, що бореться за Українську Самостійну Державу.

1	2	3	4	5
6	7	8	9	10
11	12	13	14	

1. Перша літера з назви гір, що відокремлюють Азію від Европи.
2. Перша літера з назви столиці України.
3. Дві перші літери з назви істоти, що живе в воді і належить до риб, а не риба.
4. Дві початкові літери з назви річки, що пливе через Кривий Ріг і впадає в Дніпро.
5. СЬКА.
6. Назва з найбільшої річки в Італії.
7. Е.
8. Чотири початкові літери з назви обласного міста на Заході України, на Покуттю.
9. Перша літера з назви міста, що було столицею гетьмана Б.Хмельницького.
10. А.
11. Перша літера з назви українського менщого моря.
12. Перша літера з назви столиці Італії.
13. Перша літера з назви столиці Білорусії.
14. Дві останні літери з назви країни, що славиться своїми годинниками.

|Українська Повстанча Армія|.

РЕБУС

Діти ховайте таємниці від ворога!
Журналик "Орлики" видають Українські Повстанці. Большевики, не хочуть, щоб діти читали цей журналик, бо там написана правда, вони бояться правди і тому всіх, хто читає "Орлики" арештують.

Вам діти, треба читати цей журналик, бо вам українцям т реба знати правду, як будувати Українську Державу. Тому читайте "Орлики", щоб ніхто небачив. Не говоріть ні з ким про прочитане.

Читайте журналики:

Малі друзі

Діти України.

Журналик "Орлики" розрахований для дітей від 10 до 13 років.

Роди умерли! Роди живуть! Смерть тиранам!

За Українську Самостійну Соборну Державу!

І ЧИ ПРОПАДЕМО ...

/Нех остане згадка в Ґльуном/

ДОПАВ

надіслав ст. Ф.М. Ґедь

Львів.

І МИ РОЗПРАВАЛИСЬ...

/Моя остання стріча з Різуном/

І.

Наказом крайового командира УПА мав я відбути відправу з командиром відтинка "Чорний Ліс" з поручником Різуном.

Коли мені розвідка донесла, що облава на Чорний Ліс скінчена /осінь 1943 р./, ми пішли в рейд. Різун Корнс вже перебув тиф, але до рейду був не заслабий. Лікар копитно взяв його до себе, як свойого помічника. Мій друкарка і кулеметч Случ нас відпровадили. На горі Прислоні ми розправалися. Перед рейдом я просив надрайонного провідника іскру, щоб він підчас моєї неприсутности заопікувався моєю дружиною. Моя з Случом пішла в напрямі села Л. По дорозі почули вони стріли. Хотіли від пастухів довідатись про ситуацію в селі, але пастухи нічого не знали. Зараз Случ потихо шепчує: "Пані, дивіться, он там большевицька застава, втікаймо". І в тому моменті Случ втік в ліс. Дружина з-за дерева приглядалась тим озброєним людям, чи то не свої. Але не будучи певною - чи то свої, утікла також в ліс. Вже надходила ніч. Дружина до села боялася йти, щоб не попасти большевикам в руки, або щоб не наразити на міни. Вона сіла під ялицю та перебула там цілу ніч. Скоро день зробився, пішла на гору Яворник, щоб за дня зорієнтуватися, де знаходилась. На верху гори стрінула Случа, який попереднього дня утікаючи забіг до косарів. По осягненні розвідки, що нема большевиків пішли обоє до села. "Большевики", які переострашили Случа і дружину - були то два боєвики з повітового СБ.

Там з лікарем Яшою їхлось ліпше. Правда большевики робили засідки, але ми щасливо їх оминали. Над рікою Різуном ми довідались, що в селі ц. були большевики, робили трусу, стріляли по лісі, а чи відійшли - люди не знали. Перед рікою ми затрималися до вечера. Один чоловік мав нам сказати, чи дальша дорога безпечна та пригести яблука. Коли ми перейшли ріку і мали йти на право Там де на нас чекав чоловік, бурлящий Коцур сказав, що лучше нам піти навпростець, бо буде ближче. Це нас урятувало перед засідкою. Ми справді чули, як чоловік кричав і сигналізував, що дорога безпечна. В своїх рейдах ми часто вживали тої тактики, що читальник якусь дорогу, якою не йшли; казали варити снідання, а не нічно відходили. Ми заночували в лісі за рікою. На другий день рано Коцур пішов на розвідку. Коли вернув, то розказав, що в лісі куди ми мали переходити, були большевицька засідка. Ми зараз опустили це місце, та змійкою пішли дальше. Останнім їхав помічник Яші - друг Коля. Він зриваючи горіхи залишився та загубився. Через дві години мої хлопці за ним шукали. А що найгірше, що тим теренем, в якому Коля відбився і в якому мої хлопці його

шукали, вертяли большевицька застава. Большевиків було 20, мали зі собою 7 кулеметів решта крім і автомати. Що коли і мої хлопці не кидали большевикам у руки, називаю це партизанським застям. Я наказав на Коля та наказав йому придержуватися мирного режіму.

Друг Коля був то інтелігентний хлопець, походив зі старої священичої родини. Мав він гарний профіль. Як студент університету зголосився до СС дивізії Галичина. Один зі значніших командирів СС дивізії був його кревняком. Коля большевики розбили міліція під Бродами Коля вернув додому. Вдома не застав нікого. Родичі виїхали на захід. Його фамілiянт, який в Організації ОУН значив високий пост, завербував його до помочі лікаря Яші. Коля був дуже добрий хлопець, товариський, не гордився своїм соціяльним походженням, з моїми хлопцями здружився, мав все їм щось цікавого розказати. Любив почубитись з Голубом, спершу легко, а потім сильніше. Коля - хлопцям, а хлопці - йому робили збитки, до кишені вкладали жаби, миші, а він знову мовчав. Коли мишей, жаб і саламандрів було йому забагато, відгрожувався, що мені поскаржиться. Але кінчилось тільки на погрозах і комітет була дальше прекрасна. В кілька місяців пізніше Коля згинув героїчною смертю в Фрюму Лісі.

Його дня мали ми ще одну пригоду. Дорогою в Ямків-Долина большевики гнали з Мадярщини великі стада худоби. Вже села чомусь пустили коли пасти. Один віл заліз на міну, яка убила кілька штук худоби. В першій хвилі большевики думали, що це хтось з "Бандьорів" кинув гранату, і почали стріляти по лісі. Ми перейшли на другу сторону гори Лисо та перебрили ріку Свічу. До ріки Ілемки ми йшли без перешкод. Коли ми знаходилися у підніжі гори Стовби, почули над собою сильну стрілянину. Не знаючи причини, ми відступили за Ілемку, та сховалися в кущах лішки. Сидіти нам не нудилось, бо того року лущина сильно народила. Перед вечером ми перейшли Ілемку напроти Федорового. Недалеко вівчарської колиби ми переночували. Про нас від вівчарів довідалась сотня "Журавлів", що квартирувала на Стовбі. Сотенний Грізний прислав стрільців, які завели нас до табору "Журавлів". Там був також командир відтинка "Магура" поручник Шаяк. Сотня готовилась до рейду на Закарпаття. На моє запитання, чи чули вони вчера стріли з напряму Стовби, сотенний Грізний відповів, що то його чотові випробовували кулемети. Лікар Баня зробив лікарський перегляд відділу. Слабих итрільців звільнив від рейду. По перегляді попросив я сотенного Грізного, щоб допоміг мені зв'язатися зі станичним села Я. Він радо погодився. З табору "Журавлів" ми йшли покри спалені Німцями Мітлою наші оселедки. Стрільці, що мали мене зах закомтактувати зі станичним, чекали вже на нас під лісом недалеко села С. Ми пішли ніччю в дорогу. Над ранком задержалися перед селом Я. Один зв'язковець вислав жінку, яка була недалеко з худобою до станичного, щоб прислав до нас зв'язкового. За якийсь час прийшли дві дівчини. Одна зараз відійшла, щоб зорганізувати розвідку, друга мала нас повести на означене місце. Перед рікою Лімницею ми задержалися. Коли розвідка донесла, що спокійно, ми перейшли Лімницю і го-

лому дорогу. Коли знаходились за хатами на чистому полі, за нами посипались кулеві стріли. Перед нами терен був відкритий. До ліса 700 метрів. Рачки і напереговки бігли ми до лісу, щоб нас дістатися до ліса. Сидилось тільки на страху. За більшовики вертались з радісного міста, постріляли собі по дорозі. Стежі, які розставили станичники не встигли нас повідомити про повертаючих большевиків.

Станичники села Н. був ранений в ключицю. Його ранили большевики підчас весняної облави червоної Міліції. Довкола села большевики порозставляли застави з кулеметами. Станичник утікаючи від одної застави попадав на другу. На третій заставі був ранений. Вже не біг, не мав сили, зрештою стратив надію вийти живим з того пекла. Найбільше дивувало його то, що остання застава, попри яку переходив блискавично, не стріляла до нього. Станичного лікувала одна спільарка. Рана роїлася. Я вже оглянув рану, та щоб ключиця правильно зросталась зробив йому дротяну шину.

В тому селі станичник шукав умити сходні для друга колі, бо старі були дуже подерті. Перед самим нашим відходом вичесали йому зі села готові сходні. Але що за розмуки для ноги. Штани були вузенькі, що при згинанні - аж тріскали. Це було причиною до жартів і сміхів.

З того села зв'язковий повів нас лісами та ярами під якийсь оболіг, та казав нам зачекати на другого зв'язкового. Ми чекали довго, але ніхто не приходив. А вересневі ніч довга і холодна. Якінці рішили ми піти до "капітана". Над ранком ми дійшли до його резиденції. І як звичайно: "А ви не знаєте, що хвала богу. Нічко варити їсти". Ми закватирувались в лісі. Наша розхорувалася. Він дістав сильну черевійку, яка гнала його 10 разів на добу. Моя карбо, капітана сушені ягоди йому не помагали. Наша печорнія, тривала ним лихоманка. Він питав мене:

- що ви думаєте про мою хоробу?

- От пустє, хвалитися нею не маєте чого, треба побігаєте та будете знову здорові.

- Симптоми мої хороби подібні до дизентерії, черевного тифу та холери.

- Я думав, що це звичайна черевійка.

- Добре, але язик обложений.

- Що ви кажете? Он то вже недобре, то буде черевний тиф.

- Ні, бо в черевному тифі фекальні маси подібні до горохової зупи, а в мене слизисті та з нитечками крови.

- То найправдоподібніше буде холера.

- Ет ви картуєте, а я... вибачте, знову мене гонить.

Наша перемігся хоробу. За півтора тижня був вже здоровий. Через цілий час хороби Наші ми були на фермерські капітана. Хоч його скупі заняття вичерпувались, не нарікав, тільки говорив: "Йдіть - та здорові видихнете". Щоб відтяжити капітана ми пішли під село С. Там зв'язалися з районним провідником. Через нього післяв я записку до надрайонного провідника, щоб мене зконтактував з поручником Різуном. Рівнож просив я районного, щоб організація знерухила капітанові харчі. Пізніше я довідався, що дійсно він одержав барабольо і кільканадцять

кільограмів зерна.

Ліс в якому ми закватирували був близько районного центра. В ньому стояло залогою до 500 большевиків. По цілих днях і ночах вони стріляли. Одної ночі большевики дуже стріляли, здавалося що дуже близько. Ми з Вашою лежали в малій кватирській колибі. Я думав, що Ваша не спить, тому запитав його, де і на кого стріляють большевики. Ваша вперше мені відповідав. На другий день признався мені, що стрілів не чув, а відповідав через сон.

З кимсь получитися, щоб знав де перебував командир Різун, було дуже трудно. В тому часі в зимному лісі не було сотень. Деякоя зимного ліса по селах стояли гарнізони та щодня провірювали ліс, висилали стиці, а на мостах, дорогах і стежках виставляли застави. Але помимо того, наш рух не уставав, переходили відділи, малі групи та кур'єри.

Ми знову переселились в інше місце, сподіючись, що там стрічемо сотні які мали переходити на закватирування. По двох тижнях я дістав дві штафети, одну від Чмеля штабу "Говерлі" сотника Сокола, а другу від хорунжого Іскри. Вони оба просили мене на стрічу. Це мене дуже зрадувало, бо я знав що курінь "Смуги" був бойовою одиницею відтинка "Зимні Ліси", і хорунжий Іскра можливо був знати, де перебував командир Різун. На того дня зн'являючи значіння мало до табору "Смуги". Стара зима не змінювалась. Сотник Сокіл як давніше був у формі, добре виглядав, з природи рубащик, опівідав нам з соковитими епітетами свої старі та нові пригоди. Мав звичай говорити: "Я старий партизан", так що ми називали його Старий партизан. Іскра по рядах не змінився. Обривав собі вуса, та менче звертав увагу на свій зовнішній вигляд.

Разом з куренем помандерували ми до села Порогів. Там поручник Різун мав переглянути курінь "Дзвони", який відходив в рейд на закватирування. Зрадилася мені добра нагода стрінутись з Різуном.

2.

Перед двома днями зі села Порогів вибрався большевицький погран-відділ, та перенісся на закватирування. Підчас німецької окупації недалеко того села стояв табор "верховинців". Хорунжий Іскра та його сотня були тут популярні. Населення утішалось приходом куреня та урядово дому ентузіястичне привитання. Через два дні кватирували ми над селом в лісі, потім відійшли до присілка Гути, де курінь закватирував в одному з павільонів. В Порогах большевики спалили доми, в яких мешкали погранвики. Третього дня курінний Іскра поїхав напроти командира Різуна. Перед вечером приїхали командир відтинка "Зимні Ліси" поручник Різун та командири куренів "Дзвони" і "Смуги" хорунжі Змара та Іскра. Перший увійшов до хати поручник Різун та зголосив свій приїзд. Рка в нього була на темблику. Різун

"щоб трохи подився", але як звичайно був стопроцентовим пар-
тизаном. По прочитанні, сіли ми вечері, при якій розбалакались.
Я випитував Різуна, як в себе почував, коли його ранили. Мо-
го оповідання перервав сотник Сокіл відзвавшись до курінного
Хмари:

- Петре, ти знаєш, що я не маю, мав респект перед моїм
старим полковником.

- Друже сотнику, ми обидва православні, показім тим грекам,
як то колись козаки...

- Петре, ти мене розчулюєш... пригадуй собі, коли я не
був під генералом Павленком...

- Друже сотнику, то стара історія, ми радше з тої нової...

- то Петре, чоловік знаходився в тій кошмарній, хотів
розказати, як то я, як старшину кадрову кавалерії, убезпе-
чував свою дивізію від заду...

- Друже сотнику, ми вже це розказували.

- Ет Петре, ти не розумієшся на конспірації, я як старий
партизан через тобі розказував...

- ні, не пригадую собі, то хиба було давно. От сотнику
ми цілковитра рекудуємо на закарпаття.

- то Петре, щоб нам добре рекудувалось - тут сотник Сокіл
звернувся до присутніх - панове випиймо до дна за здоров'я
рекл.

- Це було мудре слово сотнику, щиро дякую, але я бажаю
вам друже сотнику многая і благая.

- Петре, ти вчора зачувався, панове бачать, Хмара мені не
вірить, що я не маю.

Про свого порятунка поручник Різун розказував таке:

Одного разу з ними вислав Різун відділ наперед, а сам
за кілька годин мав до нього долучити. Щоб скоротити собі
дорогу, Різун рішився перейти велику лісову поляну, на якій
були одна хата. В сінях знаходив він чоловіка у кожусі.
Коли Різун переходив зі своїм почотом попри хату, за ними по-
сипались кулеметні стріли, які вбили відразу стрільця, а
його самого тяжко ранили в руку вище ліктя. До ліса було
більше як 300 кроків. Коли Різун добіг до ліса, тим почув
себе безпечніше, але рівночасно почув велике обслаблення.
Перевязочного пакету не було часу, бо большевики дальше
стріляли по лісі. Його відділ був кілька кільометрів дальше.
Допомочі від нікого не міг сподіватися. Його ходило, щоб
з уцілілу кров'ю не осляб. Тому цілою силою волі переміг біль.
Під вечір добився до відділу. Там перевязали свому рану. На
того дня Різун післав по інші відділи, що блискче наступували.
на другий день в саме Різдво Різун сіяв з маленькі сотнечки,
на чолі невеличких відділів пішов погулять - пімстити смерть
свого почоту та свою рану. Різунівці гідно мстилися за ра-
ну і кров своєго улюбленого командира.

По вечері я, сотник Сокіл і поручник Різун відбули дов-
гу відправу, яка протягнулась майже цілу ніч. Її предметом було:

а/ обчислення стану мужів по відділах відтинка "Чорний Ліс";

б/ евіденція зброї, озброєння і амуніції;

з/ боєздатність, політичний рівень та санітарний стан відділів;

г/ полови бойових дій [illegible]ення, взаємодії і продовольство;

д/ боротьба з ворожою [illegible]ентурою;

е/ відносини між світовою УПА;

Взагалі загально дані про відтинок "Зорний Ліс", треба зазначити, що він в нашій Воєнній Окрузі стояв на першому місці, не було вчасною заслугою командира Різуна. Були і недотягнення, як хуліганство в деяких відділах, були і непорозуміння службового характеру між окружним провідником Степ-Оленем і командиром Різуном. Командир Різун, це харний вояк, який своїх вирішків виконував точно, це саме вимагав від своїх підчинених, та не тільки від підчинених, але навіть від вищих провідників, оскільки вчасі бойових дій вони виходились у відділі під його командуванням. Різун був свідомий відповідальності за свої потягнення, тому не дозволив, щоб хтось другий перехопив міцно дому роботу. Він як вояк з крові і кості найліпше вчувався на бойовій спроможності своїх відділів, на вчасні і опанувані партизанської тактики своїх курінних і сотенних, тому не позволив, щоб хтось не обізнаний військовим ремеслом втручався йому наказ, які згори могли було вважати як невдачі.

Але і Різун мав свої "але". Не міг знести інтервенції світки і Служби Безпеки в справі провірки своїх вояків. Різун - як член Організації і вояк УПА, вірив, що так як він був ідейним і вірним Великій ідеї, також і інші. А не знав він, що большевики, коли побачили, що в четвертій війні не зможуть побороти УПА, старалися шляхом агентури знищити наш командний склад. Та розложити відділи. Різун годився на провірку кадрів, на провірку підчинених, але з тим, щоб його про це повідомляно. Перестереги і застереження щодо деяких осіб не брав за вірогідні. Це його довір'я до людей і легковаження небезпеки було причиною його смерти.

Відділам свойого відтинка Різун не позволяв бачити сиділи, але вимагав, щоб вони були все були в русі, щоб були ворогу, тому Різунівці /повстанці Зорного Ліса/ мали вже усталену марку добрих вояків, які докладно вивчили партизанську тактику, і в своїх вицілах з хісном її примінювали. Різун - це народний Герой, який цілково посвятився боротьбі з ворогами України. Для успішного їх побороти, Різун старався вивчити ворогу тактику, а коли її знав, тоді творив свою, яку випробовував вимаглившому бою. Оскільки вона була добра, не скрував її як виключно свій винахід, але ділився з нею на відкритих старшин, та писав про ці обширні статті для загального використування в Повстанчій Армії.

Різун - це інтелігентний старшина, здумчивий, він старався зрозуміти кожний рух ворога, на найменшу дрібницю звертав увагу. В бою був врівноважений, навіть в найскрутніших моментах його мозок працював правильно і обдумував, яке кочтра належить дати ворогові.

Запитаний, як любить воювати, Різун так мені відповів:

- Знаєте поручнику, перед боєм вступає на мені ніт; це є знака якого недомерзування. Але коли почую стріли, коли заграють кулемети і гранатомети, мене тоді огортає бойовий запал. Не думайте, що я бою я кер[illegible] собою, кричу. Зі мною діється подібне, як з партнером, коли при грі я дахи заміняємо кому короля, я він обдумує не тільки, щоб короля оборонити, але дати протникові мати. Я нашу дуже люблю, але вести її обдумано, мінімально. Значить, в роді викликання очей, обтинання вух ворогові, тим гордуюся, люблю чесну війну. Ворог мені ані брат, ані не приятель, тому треба його бити, але знущання над безборонними, калічення його наважую - засудженим і вправоруєтним. Щирий багато викалічили моїх попередників, я тому не дивуюся, тому пам'ятаю, що ми ті, що стоїмо на грані двох світів. В своїх вказівках я придержуюсь слідуючих принципів:

а/ точна розвідка про ворога /сила, озброєння, що має за завдання/;

б/ порівнання своїх сил з ворожими /часом наші можуть бути менші/;

в/ обставини, які полекшують нашу акцію /ніч, несподіванка, бравура/;

г/ розглянування акції;

д/ точне очерчення завдання кожному командирові і попередникові;

е/ початок і кінець акції, розпізнавчі знаки, місце збірки, командир і його заступник, санітарний пункт.

8.

На другий день ми пішли на перегляд куреня Хмари, який мав відійти в ряд на закарпаття, на полські сторони дві сотні. Від сотенних відібрав звіт хорунжий Хмара та зголосив збірку куреня сотникові Соколові. Курінь зробив на нас добре враження. Поняття було добре вряджене і озброєне. Хлопці мої здорові, мої старі вояки, які були вже на в одних боях, а большевицьку тактику знали на відмінно. Між попередниками був 16-літній розвідник /поза не пригадую собі/. Прекрасний хлоп, командир роя. Мав він за собою кілька успішних боїв, в яких поляки до 70 большевиків трупом.

Курінний Хмара - це цікавий тип українського партизана. Політичний член Організації ОУН, військовий вишкіл здобув перед війною у польському війську, вчився війни в Італії. Коли в Галичині почався організувати УПА, Хмара був одним з тих, що творили перші відділи самооборони. Потім його праця була тісно зв'язана з фронтом лісом та з командиром Різуном. Як командир партизанських відділів був без конкуренції. Військо любив, а військо любило його. В світі зявився якийсь значок, що деякі працівники звертались до сотенного, щоб він дав їм пістоль або автомат. Значно сотенний забирав відступцям зброю, яку він здобув, а в заміну давав кому якийсь старий грат, перед не до ужитку. Хмара тому категорично протимився. Коли було так, що Хмара не міг відмовити, тоді давав свій автомат, а сам ходив з кріском, а під

стрільця нікоди не забирає того, що котрий з пораженням життя здобув. Не можна позуджувати Хмару, що це, що стрілець здобув, уважав він як власність стрільця або відділу. Інше поняття про Хмару, крім цього чисто політичного стратегу. Крім про здобуті трофеї він звітував докладно та віддавав до дисозиції сітки. Він УПА розуміє, як передовик змагів нашої української регулярної армії. УПА в його розумінні - це більші формації, які жертвували себе для нашої справи. Їм нічого не потрібно, бо вони в кожній хвилині можуть згинути. Для них матеріяльну вартість має тільки зброя, якою можуть вороги бити, та себе боронити. Хмара це веселий тип. Я говорив! вміє бавити. При кількох нікоди не виходить побіджений. Хмару вважано до різних делікатних місій. Він все вміє так справу повести, що більше було сміху, що так потрібно ворога набрати. Підчас німецької окупації через Чорний Ліс переходила німецька дивізія. Її генерал мав великий страх перед українськими повстанцями. Генерал хотів договоритися з Різуном, щоб Різунівці не робили німцям в перемарші через Чорний Ліс. Різун виїхав до генерала Хмару. Генерал прийняв Хмару з належними військовими почестями. Хмара в імені командира Різуна дозволив німцям на перехід через Чорний Ліс. Щоб зацементувати, що Чорний Ліс це українська повстанча випадкова бази, Різун перезвітовляв стійки в цілому лісі; німці бачучи стійки, гадали, що вони перебувають наші відділи та тікали, що через небезпечний "гебіт" перейшли так безпечно.

Того дня вечером з командиром Різуном, курінним Хмарою та виховником Бояном ми обговорили інструкції відносно роздумчепропагандистських груп, та установили маршруту для куреня на закарпатті.

З куренем Хмари відходив також на закарпаття політвиховник "Чорного Ліса" - друг Боян. Був це около 30-літній мущина, по званні учитель. Був він добрим бесідником. Пригадує собі таку подію. В літі бужили на вечері у одного священика, яка не не бачив українських повстанців. Видно, що ми зробили на нім добре враження, бо говорив:

- Гм, я гадав що українські партизани обросли, немиті, обдерті. А бачу - хлопці здорові, чисті, веселі.

- Чи ви стоїте знайомі з нашим рухом? - запитав його Боян.

- Не, не цілком.

- Будь ласка, переглянь те нашу літературу: "Пропаганда", "Повстанця", "Клятва", "На зміну", та інші. А можу хочете запрумарувати собі, то будемо вам почтою періодично висилати нашу пресу.

- Гм...

- Це було б дуже добре, бо деякі священики прочумерують, та вечеділі і звіти в проповідниці підчитують одну статтю.

- Ви ви кажете, і не боїтеся більшевиків, та в це грозить Сибіром.

- Та де, не й релігійні статті дають для наших періодичків.

- Не друже провідник, мені таки в Туке не здається, ви не маєте поняття, яке це село скомунізоване.

- Отче, співпрацюйте з нами, я ми вже подбаємо, що ваше про нас слово широко залуне.

- Гм...

Село в якому жив цей Священик було дійсно дуже закомуніфіковане, а тому боявся своєї тіні. В словах пропагандистів Бойка Священик не відчув тонкої іронії. Кому як кому, але Бойкові як пропагандистові було найліпше відомо, як невдячне завдання Священика в Радянському Союзі, як він є під постійним нагляром НКВД. Хто з нас нараховував Священиків, тих добрих пастирів, що в гіркі години не опустили своєї стайні та не втікали на захід. Окремо і прикро було слухати вищі діяльності. Частина населення кривається в черіжному бою, кожного дня йдуть люди, кожного дня більшевики арештують, замикають по кубицях НКВД невинних людей і вивозять їм нечувані катуші, інших знову виганяють на Захід. І коли одна частина населення стикула до знаряддя на життя і смерть боротьби, друга вдала своєї безпеки відцуралася нас, повірила в брехливу пропаганду, що ми брудні, обрізані, що ми бандити. Їм всім належало б роздумати глибше над словами Шевченка:

"Брешеш людоморе,
За святу правду, волю,
Розбійник не стоїть,
Не розкує закованих
У темні кайдани
Народ темний..."

- Слідуючого дня до зібраного відділу мав гарячу промову Сотник Сокіл. В своїй промові називав конституцією високо честь прапор наших визвольних змагань на Закарпатські землі, яка нам'ятає світлий момент самостійності в 1938 р. Потім побажав конституційним картанському війську. Де відділ такою промовою командир відтинка "Чорних Лісів" - поручник Різун. Останній говорив коротко, закликав по дорозі чесно поводитися, щоб потім Різун не мусів рум'янітися. В своїй промові вживав часто: "Бити, бити і бити перемо". Не залунала одна команда: "Напрям закарпаття - курінь - "ходом руш". Останній стиск рук, і курінь "Дзвони" зійшов вчи в ліс.

4.

Зараз по відході куреня заклярмовано нас, що до села прибули більшевики, що чинили про партизанів і про спалені будинки. Ці селяни вони відде не виходили, кополудні відійшли. Перед вечером ми вирушили в приділка в сторону села, де на нас чекала вечеря. Це була пропам'ятна вечеря. Хати в якій нас гостили належала до старих знайомих людей. На вечері були: Сотник Сокіл, поручник Різун, курінний Іскра, сотник Бобик, лікар Ваня та будущий доктор з Лаціону. Хоч на столі був трунок шіхто з нас не вживав і чарки. Але і без алькоголю настрій був веселий, безжурний, правдиво партизанський. Господарі багато чули про курінного Іскру та уявляли собі його старим, а коло них сидів Іскра - гадби їх внук. При вечері ми розбалака-

лось. Рівун вірив, що до кінця 1945 р., а найдальше в літому 1946 р. прийде до збройного конфлікту між англійцями і совітами. Такі та другі доктор вірив і такого в конфлікт, але все скоро. Я питав Рівуна – чому сміється, чекає не солодке життя міжи та дітьми перебування. На це Рівун так відповів: "Я поручнику кінця революції не дочекав, я треба думати потомство і маєтка". Потім я розказав йому, як то командир Гуцул набрав мене його кошем.

– Я вам друге Рівун розкажу, як то колись командир Гуцул набрав мене вашим кошем. Було це за кінця. Мене покликали до Воєнної Округи. По обговоренні службових справ командир Гуцул сказав:

– Чи чули ви поручнику, що Рівуна схопили німці?

– Німці!

– Так.

– Чи він попав в засідку, чи в бій його схоплено?

– Ні, попав в засідку. Але ми тримаємо в тайні, я тільки про вам довірчо говорю.

– Дякую, будь ласка розкажіть обширніше як то було з тим схопленням Рівуна.

– Рівун вертав зі села до табору. Коли вже був в лісі, крикнув: "Стій, руки догори". Перед собою він побачив більше десятки крісів та кулеметів звернених в свою сторону. Він був зі всіх сторін оточений ворогом. Рівун знаходився в страшному положенні, наближчий його рух грозив десятками куль. Він нахильно підніс руку догори. Ворог поволі приступив близче до нього, потім один другого підозрілуючи зняли з нього німецького автомата. Але хоч Рівун був обезброєний, ворог дальше тримав свої дерев'яні кріси та автомати на поготові.

– Ха, ха, ха. Чи ж то діти зробили засідку на Рівуна.

– Так. Потім поставили йому дуже тяжкий ультимат, щоб здобути на німців солодкі матеріяли, як: цукорки, чоколяди, мазоленід, мармелядя були віддані дітям. Рівун почав з ними торгуватись, що стрільці також люблять солодкі. Що і договорились, одна половина здобутків буде для дітей, а друга для поступців. Перед його відходом, діти знову зазіхали автомат на плече, бо Рівун сам не хотів. Він казав: "Ні не знімав – я я не беру". Потім з чималими працями розійшлися. Рівун пішов до табору, а діти побігли до села. Рівун вислухавши кожного оповідання щиро сміявся і сказав: "От дітисня". В тому вислові проявлялися таке любов до дітей, таке поважання і таке знання дітячих душ, яке мало тей, що мав колись близчий зв'язок з дітьми. Рівун колись був учителем, любов до дітей перенів потім на поступців.

В тому селі при вечері ми б побули коля північ. Ми так би предчували, що це остання наша стріча. Кожна з нас хотів висказати це, що кого боліло, що тілько, немов висловідатися перед смертю. Розмови наші не були вимушені, але щирі. Ми всі були "остаря кожна". Знялися від давня. Кожний – другому був направду кращим побратимом. Особистих секретів в нас не було. Ми і не запримітили, як наші годинники далеко перейшли поза північ.

Давніка мав я нагоду часто стрічатися з Різуном. Він не належав до того типу людей, що свої внутрішні почування, свої "сняття-снятих" виявляє перед кожним. Різун - то принципова натура. Коли йому "допекло", то поскаржився провідникові Роберові, якого спеціяльно цінив і поважав та називав - правдивим революціонером. Серед інших провідників і командирів - Різун мав свою думку, свій погляд. Тут треба зазначити, що вони були дуже тверді, сперті на домашніх обставинах. Деякі одиниці люблять знаходити в другому щось негативне. Різун протилежно, кожна наша людина була для нього сумою добрих прикмет, навіть і мала "щось" негативного, можна було дорогою праці над собою це викорінити і випрямити.

Пізніка годинника знаходився під до другої по півночі. Довше сидіти в хаті було небезпечно. Різун встав з-за стола сказав:

- Я пригадую собі поручника шлях подорож з козаком до наших "Сіроманців". Я вірив мені, що в сполоху втіті я мусів для раз підносити руки догори. Раз на шляху стійкового "Сіроманців", другий раз, коли попав на дітову засідку. Що як що, але партизанський рейд "Сіроманців" дуже мені подобається. Тоді в мене зародилась охота створити такий відділ в курному лісі. Тільки в мене то було інакше як у вас. Ви від початку зачали продущіє командного складу наших відділів. А сам маю їх кілька. Всіх їх перерів сл. п. Гамалія. Серед мене то я поліз "воду".

І ми раз в хаті розправлялись, а другий раз на дворі. Земля під ногами вибухувала наші зеслезені очі.

- Ми розійшлись в три боки сторони: поручник Різун з курінним іскрою на дальші бої; сотник Сокіл з лікарем Ганною в наздвірницьку до куріннього Довбуша; а я до Резервної Округи.

Наші коли пишуці спогади немає командира Різуна, курінного іскри, політехоника Гонця.

Дня 24 лютого 1946 р. згинув в бою з большевиками сл.п. полковник Грегіт-Різун, творець Юрмельських відділів УПА, легендарний боєвий командир УПА /около 100 боїв і сутичок з ворогом/, нагороджений золотим Хрестом Бойової заслуги.

ВІЧНА СЛАВА УКРАЇНСЬКИМ ГЕРОЯМ!

3.

Хочу ще доповнити характеристику особи сотника Сокола.

Сотник Сокіл, родом з Великої України, це офіцер УПА. В перших визвольних змаганнях воював він з большевиками, німцями, поляками і москалями. По першій війні переїхав на еміграцію до Канади, де оженився багато та господарював. Коли арганізувалася УПА, працював в Резервній Окрузі як лаф розвідки. Сотник Сокіл був високого росту, кремезної будови тіла, голос мав тубальний, любив сміятись та жартувати. Дуже вояк був обережний. Ця характерна прикмета залишилась йому ще з першої світової війни. Сотник Сокіл любив мати, любив військо,

тим чином добре. Коло себе мав кількох помощників, яких називав "медведями". Зі собою не носив ані ґранати, ані сірники, ані ручник і прибори до голення та ниточку до мелення, з якої кожного разу слідно молився.

Мав він звичай говорити:

- Медведі, чи не бачите, що наш сотник хоче закурити?

- Так є, друже сотнику.

- Окурітіть точенького.

- Медведі, маєте дось перекусити? Наш сотник умирає з голоду.

- Ні друже сотнику, ви з голоду не вмрете, бо маємо на хліб і масло.

- Но які ж ви медведі, я відійшов ноги з голоду вгинаються.

Що до техніки був він поздержливий, треба було малої прикуки, або такого компаньйона як Петро Хмара, якого сотник спеціяльно любив, доб чарку-дві випити. Перед безпосередньою, часі він був одинокий. Сотник Сокіл-Т. Прадідович найдок наших козаків. здоровий, дужий, рубаший, веселий, в бою одинокий.

6.

Подаю деякі рецептні зі звітів сл. п. полковника Грегіт-Різуна.

Дня 13/9. 1944 р. сотня Голка вийшла з Горохолинських лісів. Завданням її було знищити постачання большевиків і здобути зброю.

Дня 28/9. 1944 р. виходить у рейд перша чота сотні "Окаянних" в напрямі Галичи. Дня 1/10. 1944 р. чота зробила засідку на колону авт на шляху в Крулості коло Галичи. Збито 4 авта, забито 26 большевиків-10 Трибітелів, між ними політично ЧКВД. Здобуто 50 штук конверт та 3 замаєних большевицьких мундурів. Вміжчасі большевики провели 600 чоловік до віддалення, чота обстріляла конвой, а лиш розбігалися.

Дня 7/10. 1944 р. сотня шума в селі Вихторія зловила трьох розвідників ЧКВД.

Дня 11/10. 1944 р. Та сама сотня зробила засідку між Сокоход і Медичів над річкою Лімницею та батальоном 10 Трибітелів, що перетав зі села Сокеля. В бою, що тривав около 3 годин збито около 30 большевиків, а дуже багато ранено. Здобуто набої, 2 гармати. Гармат не встигли забрати, бо большевики зчали около тисячі людей наступали зі сторони Галичи. Сотня мусіла відступити.

Дня 16/10. 1944 р. сотня напала на спецгрупу ЧКВД, в силі 45 осіб у селі Красна. Помимо цього, що большевики були вільно окопані, сотня вдарила з кулеметів і скусила до мовчанки большевицькі важкі кулемети. Совпропоновано ЧКВД здатися, але вони здатись не хотіли. Тоді ударено з фаустпатронів і кріпосними гранатами запалено дві стодоли і хату, що в них прилаштувалось ЧКВД. З цілості упустилось около 10 викваедиатів, 35 згоріло в ногах.

Дня 24/10. 1944 р. сотня "Верховинців" здобула одно ти-

гарець взято, що везло дивізійну почту. З взятої значної кількости УПА - Славетіна, одного старшину і кефера. Здобуті речі і документи передано проводові.

По Миколаївцях, через короткий час Чорний Ліс був осередком Крайового Проводу, при якому знаходилися і інші провідники ОУН. На жаль, чи большевики довідалися про це, чи взагалі хотіли знищити наші повстанчі відділи, досить що в осені 1944 р. зробили велику облаву на Чорний Ліс. Перебіг облави подаю на підставі звіту командира Рідауки /тимчасе прізвище Хмель/.

Дня 31/10. 1944 р. пополудні о годині 16-тій курінь большевиків підійшов під табор куреня "Скженних". Сотня "Стріла" зайняла оборону, а сотня "Сміл" обходила большевиків. Ударено з із кулемети на большевиків. Бій тривав одну годину. Большевики панічно втікали. Збито около із большевиків, а около 20 ранено; наші втрати 2 забиті. Це був початок "лапанцу" на Чорний Ліс. Вечером повідомлено провід, що "лапанц" почався. О годині 12-тій в ночі вислано дві сотні на засідку над Рип'янку і Яворівку. Слабші сили куреня відійшли до запасних таборів.

Дня 1/11. 1944 р. о годині 2-гій в ночі большевики вийшли з ліс зі сторони Рибного, Мандриу, Посічна, Новочин і усіх підлеглих сіл. Військо по селах не було видно, тому мабуть застави нас не алярмували. Большевики прийшли в ліс кратними ланцями, які іщуть по дрова і тому не можна було зорієнтуватися. Цього дня наша сотня зазнала большевиків на Креховедських Будах. Почався бій, в якому ранено 8 большевиків, а 2 забито. Наша застава в числі одного роя відійшла; рядовий легко ранений. Друга застава в силі одного роя зайняла бій з большевицькою сотнею в Рибному. Забито 4 большевики, а 3 ранено. Рій змушено відійти. Рій під проводом Карпенка стрінувся з большевиками о годині 4-тій над Запоем. Большевики хотіли забрати стрільців живцем. Рій почав оборонятися і відступати та змушено вийшов з окруження. Бій тривав одну годину. Згинуло около 30 большевиків і багато було ранених. Ці стріли алярмували нас і дві сотні під проводом хорунжого Рідауки відійшли в середину ліса. Засідка під проводом сотенного Хмари стояла на місці. Большевики окружували командира Рідауки. О годині 10-тій большевики примусили нас до бою. Впало около 25 большевиків, а 30 ранено. Ми змушені вийшли з окруження. Залишили на полі бою 3-ох забитих. Перша сотня куреня стрінулася о годині 8-мій з большевиками коло Мандриу; вони саме вертали з рейду. Ми зайняли бій; впало около 7 большевиків, сотня продерлася. Того ж дня большевики окружили родового мартра з трьома стрільцями. Він вдяки, що здавться, докусив їх до декількох метрів і тоді посипав вогнем, забиваючи 5 большевиків, а сам утік. Вечером усі стягнулися до Табору і почували до ранка.

Того ж дня большевики з сили трьох куренів напали на табор "Чорних Чортів". Там знаходилися також інші провідники. Курінний Гамалія був повідомлений про "лапанц" і зробив поготівля о годині 4-тій рано. Большевики напали на Табор з

годині 8-ій рано. Гамалія вдяг до оборони. Большевики наскакували на кромані втрати, ліали вперто до рукопашних боїв. Характеристичне, що вів їх провокатор, який ошукував застави і застійки. Під заслоною сильного вогню сотні Гамалії, кремонський Провід вицофав. Сильним вогнем та ручних кулеметів большевики надіяли нашу оборону на три частини. Сотенний Дубіг з частою пробивався до Табору командира Рікуна; Гамалія з частою пробивався в другий бік, дальше окружили большевиків від нападу на Провід. Сильна боротьба тривала одну годину. Большевики окружили Гамалію. Сам Гамалія застав ранений в ліве плече і бачучи, що нема виходу і що вони не пробиються забив себе власною пістолем. Разом з курінним Гамалією згинуло ж 20 стрільців. Крім того в тому бою згинули зл. п. друзі: Павло, Владко, Скалюк, дристи та 9 большевиків.

Дня 2/11. 1944 р. большевики силою двох куренів наступали на зимовий Табор де ми ночували, але нас там уже не було. Ми спокійно сиділи в кущах у відділі 4-ох кільометрів. Того дня о годині 8-ій рано перетерли дим рої зі сотні "Овсдії" з радіо. Та Гуті зіткнулися большевиками, забито 2-ох стрільців, а одного забрали живим. Ранено 5 большевиків. Того ж дня большевики обстрілювали ліс з гармат і гранатометів. Обстрілювали ті місця, де попередньо наступали. Вертаємо до таборів і у відділі 2-ох кільометрів від большевиків варимо вечеру і відпочиваємо.

Дня 3/11. 1944 р. на Креховецькій Буді большевики наскочили на двох стрільців з розвідки. Вони хоробро відбивалися, забили двох командирів і двох рядових на сині згинули.

Дня 4/11. 1944 р. перебуваємо дальше в тому таборі; рано вдармуз нас кулеметний вогонь близько табору. Отже зі сотні "Стріла" стрінулися з большевицькою стежею; забито 7 большевиків, а 2 ранено. По нашій стороні ранений кулеметчик.

Дня 5/11. 1944 р. Чотовий Чумак наскочив на большевиків у загребі. Забито 2-ох енкаведистів-командирів, а 4-ох ранено.

Дня 6/11. та 7/11. 1944 р. Сутичок з большевиками не було.

Дня 7/11. 1944 р. "Жнивд" скінчився.

Загально відчно "жнивду" згинуло около 2 сотні большевиків і їхній мадор.

Славної пам'яті курінний Гамалія це бувший мій родовий зі сотні "Ізраемаціїв", опісля чотовий в курені "Гайдамаків". Надзвичайно вдібний і проворний жидтин. Яко командир - не до зауваження, бравурне відважний і знаменитий вояк. Він мав свій метод вишколу, який далеко відбігав від канонів. Вміє чемно, з дотепом вкладати в голови новозаїців яркий військовий мистецтва. За його сердечність і направду батьківське піклування відсько його обожнює. Гамалія мав ще інші незвичайні прикмети. Був кремний, сповнений і точний. Слово Гамалії - це слово, що не було; мусіли його додержати. Чи слабий, чи ранений все брав інціятиву в свої руки.

Тим кількома рядками в моїх спогадах хотіли би я викрити

лячрвяч'ялець мокому дорогому імяновi Гонті - Гималіт, тому неустрашимому борцеві, тому вляхетному повстанцеві, який своєю геройською смертю вратував Провід ОУН. Гималія - це часть, вийдуть, за життя його перед не розуміли, може і більше кривдили. Про свої моральні терпіння перед передімною, як перед батьком поскаржився.

Дорогий друже імяк - ти славний полководче, що від своїх вояків на тої проти дикого західного варвара, ти що був втіленим кращих чесно, ти совіщиний своїми повстанцями як інші богу, - ти спокійно в могилі зі своїми стрільцями-друзями. Ти своє завдання перед Українським народом і проводом ОУН виконав чесно.

А ти читачі моїх споминів схиліть голови перед прахом неустрашимого Українського Повстанця і надійного старшини УПА - імяна Гонти - Гималії.

По великій облаві на Чорний Ліс, що скінчилася 7/11. 1944 р. примінено нову тактику боротьби з ворогом. Повстановлено бити ворога далеко від лісів на шляхах, в цілі здобування зброї, одежі і т. п.

Подаю дальші описи великих боїв від такти "Чорний Ліс" на підставі звітів сл. п. командира Різуна.

Дня 25/11. 1944 р. сотня Олега зробила скок на большевицький бункер у селі Красне, звідки большевики робили облави на місцеве населення. По короткому бою збито в бункрі 18 людей большевиків; одни з них утік. Зараз прийшла підмога ворогові, так що сотня трофеї не забрала. По надходячій підмозі сотня вдарила сильним вогнем, забиваючи і ранячи около 20 большевиків.

Дня 28/11. 1944 р. одна чота сотні "Сміли" робить скок на радгосп у селі Крехівцях коло Станиславова; звідти забирає 29 штук свиней великих, а 250 штук менших. Тут нападає до сутички з большевиками. Падає 7 большевиків, а 10 ранених. Чота нормально вицофала без втрат, забираючи здобуте.

Дня 2/12. 1944 р. та сама сотня зробила засідку у лісі Старім; на засідку попало 16 большевиків з лейтенантом. Всі звітелі знищені. Трофеї і документи забрано. По часі підійшла більша скількість большевиків у силі 250 чоловіків Станиславова. Зав'язався бій, що був до трьох годин. Убитих большевиків 85, між ними капітан і один лейтенант. Забрано трофеї. Негайно прийшла підмога німцями і татами. Так що сотня була змушена вицофати. Большевики були цілу ніч з гарматок і гранатометів на ліс куди відійшла сотня.

Того самого дня сотня "Орли" вдарила на радянський центр Чезьмичицьку. Обстріляно і знищено гранатами приміщення МВД і НКВД, знищено документи, вибито інтрибітелів, що були на службі, забрано "магазин" зі скірою. Вийшло около 17 вояків-дезертирів та 30 інтрибітелів, на поміч большевикам приїхали танки. Сотня мусіла відступити.

Дня 11/12. 1944 р. одна чота зі сотні "Месники" зробила засідку під селом Розілин. Вона збила 2 авта, знищила

15 вчиняєдчстів, а 17 ранили. здобуто трофеї.

Дня 12/12. 1944 р. група большевиків в числі 1000 чоловік зробила облаву на Сали Виногрод-Ворона коло Отинії. Сотенний Чорнота зі своєю сотнею підсунувся на шлях, яким маширували курінні большевиків. Сотня вдарила по большевиках. Бій тривав дві години. Стрільці знищили небобитків гранатами. На розпучений крик большевиків прийшла підмога літаками, котрі обстріляли сотню кулеметами та кидали бомби.

Дня 30/12. 1944 р. ця сама сотня вдарила на радянську цивільну ловчину. В ньому знищено 45 вояків, здемольовано вантажівок, возів міліції. У вуличних боях забито около 60 большевиків.

Дня 31/12. 1944 р. сотня "Стрілки" під командою куріннього Хмари взяла бій з великими силами большевиків, в числі двох куренів в Селі Рудники. Бій тривав цілий день. Большевики під обстрілом гранатометних стрілен, тяжких кулеметів і при виході маневровці куріннього Хмари для разу відступили до місця забезпечення. Стрільці очаздушно підступали до залізничої стації. В місті повстала велика паніка. Сотня Хмари підтримувала курінь Кочна. Вечером сотні мусіли відступити, під натиском ворожих сил та танків. Страт в сотні не було. Ворожі втрати 60 убитими, 45 ранеными.

Дня 1/1. 1945 р. Сотня "Змії" під командою сотенного Крута та чети зі сотні Гамалії напала на заклогу НКВД в Рад'янці. Заклога складалася зі 160 чоловік, котрі під маскою дроворубів контролювали та терорізували населення чотирьох сіл. Бій тривав 8 годин. Здобуто большевицькі бункри, де большевики розтрелили себе гранатами. Убито одного капітана, 2 лейтенантів. Загально большевиків впало більше 100. Здобуто 12 десятизарядок, 8 крісів, 2 кулемети, 20 пляшів та інше майно. По нашій стороні впало 2-ох ранених та один легко ранений.

Дня 12/1. 1945 р. в ранніх годинах на сотню Корнацька напали два батальони енкаведисти. Бій тривав 4 години. По ворожій стороні впало 20 убитими і стільки ранеными. По нашій стороні один убитий, один ранений.

Дня 22/1. 1945 р. Три сотні большевиків впало на селе Онацьків і Гнилівку. Розпочали облаву. На большевиків вдарила сотня "Маскиків" та сотня Чорного. Большевики почали сильно наступати. Сотні почали відступати в Село Гнилоне, і там з двох крил сильно на них вдарили. Большевикам прибуло ще дві сотні на поміч. Для підсилення сил, курінний Благий кинув біля сотню Олега і сотню Шума. Як резерви на забезпечення тилу прибули курінь "Ожевних". Розпочалася запарта битва. Большевики залишали стоси трупів почали панічно відступати. На поміч большевикам прибуло 6 літаків, які обстрілювали і сильно бомбили наші групи. Большевикам надтягнула поміч артилерії, танки і піхоти в силі 500 чоловік. Вони почали наступати зі сторони Рослівної. Бій тривав від 4-ої до 14-ої години. Большевики впали около 150 та стільки ранених. По наших стороні впало 12 убитими та 20 ранеными. Загін був змушений відступити під натиском ворожих літаків. Доходило одні ворожі літаки. Большевики говорили, що битися з армією а не з бандою.

Дня 29/1. 1943 р. о годині 15-тій напали большевики на дві сотні під командою курінного Влягого. Вони сотенних Олексу, сантарка Шума та одну стрілець. Обі сотні вийшли з лісу. З большевицької сторони 4 убитих та 2 ранених.

Дня 30/1. 1943 р. сотня під командою хмари полядає в большевицьку "засаду" біля села Майдан Горішнє. Очікують, якщо тримати цілу добу. Втрати: ворога 60 убитих і стільки ж ранених. По нашій стороні 3 убиті та 4 ранені.

Того самого дня сотня полядає в большевицьку "засаду" в Мандрижських лісах /Лучинецький район/. Тік тримає цілий день і цілу ніч. Убито понад 60 большевиків. Наші втрати 3 убиті.

Дня 6/2. 1943 р. сотня Олега вдарила з лісу на большевиків, які переходили облаву в селі Кімчики /Рівненський район/, около 150 чоловік. Большевики відступили залишивши на полі бою 12 убитих, між ними одного старшого лейтенанта. В бою відзначився третьорядний першої чоти під командою родового Дмитра. Дня рівнодіння напали на ворога в яру, що спричинило велику паніку серед большевиків. Рівно з відзначився кулеметчик Дмитрадя, який не зважаючи на велику перевагу ворога безперестанним кулеметним вогнем примусив ворога відступити.

Дня 12/2. 1943 р. сотня Чорного зняла бій в селі Горбатові /Рогатинський/. Тік тривав 3 години. Большевиків було около 200 чоловік. Ворог втратив 47 убитими а 19 ранеными. Наші втрати одна убита, 2 легко ранені.

Дня 16/2. 1943 р. большевики в силі одного батальйона зробили на село Б. облаву. Сотня з куреня "Звона" вдарила по ворогові. Очолював 3-годинний бій. В бою відзначилась третя чота четвертого Левка. Вона відбила 4 атаки большевиків, що хотіли обійти сотню з флянгу. В бою впало 60 большевиків і капітан командир батальйону.

Дня 28/2. 1943 р. чота зі сотні "Орлі" напала на залогу УНРА в селі Ямені біля залізничої станції. Убито 3 поляків а 3 тяжко ранено. Трофеїв не знайдено з причини раптового приїзду авдитрки.

Дня 14/3. 1943 р. чота Орлігура і чота Хмари зі сотні "Орлі" і одна взвід зі сотні "Месники" зробили засідку на большевиків біля Дідушиць /Отрадівський повіт/. Шляхом біля нашої засідки переїздили з автами колона спецвідділу большевиків. Везли зі собою провіантних. Наша засідка вдарила по машині, знищено 4 машини, убито 120 большевиків. Бій тривав 3 години. Большевики кричали: "за що б'єте, ми так сталіна любимо як і ви". Трофеїв не знайдено з причини тої, що місцевий кур думаючи, що ми большевики і через помилку на нас вдарив. Куш убив наших 3-ох стрільців а 4 ранив.

Дня 20/3. 1943 р. сотні "Стріла" і "Сірих" вдарили на большевиків в селі Мандрики. Большевиків було 3 сотні; убито 25 большевиків та 17 ранено. По нашій стороні 3-ох убитих і одна ранена.

Дня 20/3. 1943 р. сотня Верлинка зробила засідку на большевицькі авта з вантажем підвозкою біля Новочиць. Убито 2 авта та убито 30 большевиків НКВД та їх командира майора.

Дня 21/3. 1943 р. та ж сама сотня і сотня Шума знищили

рушали в лазах біля Старих Погорбдчих думали, що так учинив "залізду". Вихід з тих лазів в ямрокчи ніс був доступний і курінний Влаго мір значну спокійно вицефати. Хотяй як уже рядкувати хому Сотенний шум і Вершник, курінний Влаго чомусь не хотів з ними погодитись вийти з лазів. Польшевиким донесли місцеві Сексоти про постій куреня Влаго, якщо які підійшло підсунулись під Табор. О годині 14-тій обі сотні прийняли бій. Відкинено 4 большевицькі наступи. Большевики прилетали на допомогу 4 літаки, які гранатами і бомбами примусили сотні пробиватись до грубого ліса. Сотня шума, яка мала багато новобранців не видержала сильного натиску большевиків - розбіглась. Залишилась лиш одна чота. Сотня Вершника вийшла в цілості - залишивши на полі бою 10 убитих. В бою загинув курінний Влаго і сотенний шум. Втрати большевиків 170 убитих та безліч ранених.

Дня 28/3. 1945 р. большевики в силі 28 чоловік, яких провадив місцевий Сексот на бункер де крилось наші люди, прямували в село Ивадин коло Росіли. Большевики прямували на чину стіжку. Стіжка знаярмувала курінь. Цей чинтиця до була наближче большевиків відкрили з 4 кулеметів. На полі бою большевики лишили 12 убитих. Наш курінь сподівається більшої большевицької сили змінив місце постою.

Дня 2/4. 1945 р. перша чота першої сотні з куреня "Сокуля" під командою четового чинив зарубки засідку на дорозі надвірна-Станіславів. Знищено 24 большевиків.

Дня 7/4. 1945 р. курінь "Скженних" вдарив на залогу відділу НКВД в селі Лозіч. Всіх большевиків було 180 чоловік. Під тривалістю 3 години. Ворога окружено і знищено. Большевицькі втрати - 150 убитих, від котрих забрано трофеї, 16 здалось живими. Здобуто 100 одягу і взуття, 50 кріса, 100 гранат, 3 автоматичні кулемети на Татарках. Наші втрати один убитий, 3 ранені.

Дня 9/4. 1945 р. курінь Довбуша наскочив на місто Делятин. Знищено 20 большевиків НКВД і багато ранено. По 3-годинному бою около 150 большевиків втікли з міста.

Дня 10/4. 1945 р. Сотня Вершника героїчно пробивалась через густі засідки ворогів у "замазці" на Чорний ліс. Большевиків упало около 35 убитих і ранених. У нас 15 убитих. Ті стрільці, знаходились в окруженні розривали себе гранатами, а Сотенний Вершник ранений дачі в голову попав у большевицький полон.

Дня 10/4. 1945 р. большевицька спецгрупа рушила великою силой на Чорний ліс. Наші відділи в силі трьох куренів вийшли назустріч в ліс. Залишили на полі бою 15 убитих і 6 ранених. Большевики імали розстрільною від одної границі ліс і на річках сходились. Розстрільною перемали ліс косника, Прислопа, Ивадину, Росілмої ми по місцеву включно. Участь в "замазці" брали всі роди зброї: піхота, танкетки, кавалерія /котра була в лісі на конях/, артилерія, яка була вкопана довколо ліса. Заходили в ліс о 4-тій, виходили о 20-тій годині. Перемали розстрільною усі гуки. В "замазці" брали участь 20 тисяч чоловік.

Дня 20/4. 1945 р. курінь "Дзвони" наскочив на Село Н. /Підгаєччина/, де перебували чотири сотні большевиків. Большевики зі Села нашвидко втікали. По двох годинах знову почали зі всіх сторін Село наступати. По 1-годинному бою впало 20 большевиків, курінь зі Села відійшов. Наші втрати одні важко ранених та легко ранених в ногу куріннна дмарк.

Загально протягом місяця квітня 1945 р. большевики робили великі облави, заблокували всі Села в Станіславівськім окрузі. Відділи в більшості перебули блокаду і облаву тяки в Чорному Лісі, бо не було хвіятки виходу в ведк.

Вище подані рапорти з тільки малою частиною опісля бо відкинів УПА відтинка "Чорного Ліса" відносні зі звітів командира Різуна з 1944 р. та 1945 р.

———oooOooo———

Волн народам! Воля людям! Смерть тиранам!

За Українську Самостійну Соборну Державу!

Відділ "Жагура"

/Київська Округа/

Щоденник

записав Ф.Ф. Хмель

1949.

В папці 108 документів.

ВІДТИНОК "МАГУРА"

/Калуська Округа/

1.

Штаб Воєнної Округи "Говерля" і Обласний Провід ОУН німецько-большевицький фронт в 1944 р. перебули на Гуцульщині. Коли большевики відперли німців і мадярів з полосу Чорного Ліса, Обласний Провід ОУН зараз перенісся на долу, щоб монтувати сітку, яку в багатьох селах мучено, та орґанізувати працю тих в нових обставинах, в большевицькій дійсності. Штаб ВОГ залишився на Гуцульщині до дня 20/9. 1944 р., тобто до боїв на Надвірнянщині. Дня 21/9 1944 р. командир Грім послав мене до Чорного Ліса до дисповиції обласного провідника Роберта, а провідник Роберт вислав мене в Калуську Округу в характері тимчасового командира відтинка "Магура" /Калуська Округа/, щоб там накладати працю, зорґанізувати відділи УПА, дати їм напрямні і головні завдання.

Зараз представлю я стан, який я застав на новому терені, подам опис своєї подорожі в нашвидчим відтинок.

З Чорного Ліса перейшов я зі сотнею Куравлів в Калуську Округу. Наша трасса вела через село Петранку. Там ми застали трьох перебраних по цивільному німецьких старшин, що утікали з большевицького полону. Ми три нашим приходом в село були дуже перестрашені. Виглядали вимізерованні і змучені нічим. Коли переконалися, що ми не большевики але українські повстанці, розговорилися. Вони були заскурені большевицьким наступом на захід і сумнівалися чи німеччині вдасться стримати большевицьку навалу. Вони нарікали на Гітлера, що він довів Німеччину до упадку. На моє запитання, що вирішать робити дальше, відповіли, що хотіли б дістатися до своїх і дальше продовжувати боротьбу в обороні свойого "Вітчизну". Ми побажали їм щасливої дороги і світлком помашерували дальше. Дорогу Красне-Лъдьнів ми "перескочили" і подалися до Ловаг. Там з'їли обід і по короткому відпочинку перейшли через ріку Німецю. По цілонічній марші через мочари "Більхівки", Князівське, Жіївку, ми закватирували в Жіївському лісі. Звідтам сотенна Куравель вислала дві чети Сокола і Рення орґанізувати харчі та стягати одностроїі військове майно, що було заховане по селах. Решта сотні відійшла в напрямі села Дубшари і закватирувала на горі Камінь . З поворотній дорозі чети Рення коло села Князівське натикулась на большевиків. Большевики гналися за четою аж до села Жіївки. Там обі чети Рення і Сокола получилися разом і знели бій з большевиками. В тому бою роковий Воскрес побачив, що кулеметчик ранений, прискочив до кулемета і почав з нього стріляти до большевиків. Ворожа куля з гранати убила героїчного рокового Воскреся. До ворожій стороні було п'ять вбитих і три ранені. Большевики забрали частину наших харчів.

В тій часі коли сотня Журавля перебувала на горі Кемінь, недалеко села Суходола закватирувався курінь Реви. Був це власний курінь в складі до тисячі повстанців. Його завданням було прикриття дивізії зі фронтового лісу. Курінний Рев зі своїми сотенними прибув до мене на гору Кемінь, де ми відбули нараду. На нараді я поставив:

а/ щоб курінний Рев вислав кур'єра до командира Андріяшка в справі дальших бойових акцій і осідку куреня;

б/ до часу доки прийде відповідь від командира Андріяшка зробити спільну акцію зі сотнею Журавля на районний центр Перегінсько.

Акція на Перегінсько не вдалася, а то з таких причин:

а/ розвідка зле поінформувала нас про силу, озброєння і розташування ворога;

б/ большевики завдяки провокації були заздалегідь повідомлені про планування нашої акції, силу повстанців, їх командира, склад, озброєння, звідки і коли мав розпочатися наш наступ;

в/ відчаю бою сотня Журавля не допускала. Вона не видержала протинаступу большевиків і втратила зв'язок з куренем Реви. На жаль втрат в людях не було.

Коли сотня Журавля перенеслась в Мельцем недалеко Гвіздки, кільканадцять метрів дальше закватирувала сотня "Загрози". Одного дня вчасним раном почули ми в шедрині табору "Загрози" сильну стрілянину. Сотня Журавля опустила табор і подалася на гору Острий Верх. Там до нас долучили кур'єри куріннього Реви, які вернули з Чорного Ліса. Одна з них мала відповідь від командира Андріяшка до куріннього Реви. В естафеті був наказ, щоб курінь по короткому відпочинку відійшов у Самбірщину, а потім на північ Берьоза. З кур'єрами прибула також підрахована провідниця жіноцтва Доля і чотова Пенасчець зі сотні "Загрози". Це було підозріле. В тій часі коли на його відділ большевики робили акцію, чотова Пенасчець преспокійно полагоджувала службові справи сотні. В кілька місяців пізніше виявилося, що чотова Пенасчець і Доля були ворожими агентами.

Курінь Реви по одержанні наказу від командира Андріяшка подався на захід. Це з одної сторони було добре, бо Калуська Округа, а передусім гірські та підгірські села по переході фронту були дуже господарчо зужиті, а прожарчувати таку величку скількість мужів було трудно. По-друге, сотня Бадя, яка входила в склад куреня Реви, а яка складалася з повстанців із східних областей України робила в тереті бешкети. Відхід куреня Реви відтяжив нашу округу, так що можна було зайнятися організаційною працею та розташуванням повстанчих відділів.

2.

Калуська Округа це одна з більших відтинків, що входять в склад групи Північної Округи "Говерлі" /ПОР/. Її поділяє по-кремлю районів: Калуський, Перегінський, Войнилівський, Га-

лицька, Рожнятівська, Вигодська, Болехівська.
Провід ОУН мав підчас організування Української національної Самооборони /УНС/ в 1943 р. заінтересований тим тереном, бо-руч під увагу його гористий і лісистий характер, вдачу і національну свідомість населення, дороги, сусідство з іншими відтинками і харчові ресурси.

Калуська Округа лежить на захід від Станиславова. Полудневою границею є це давня польсько-угорська границя, східня межує з великим масивом лісів Ґорган лісом, західня - зі Стрижигорою, а північна - з Рогатинською. Залізничка шлях Станиславів-Стрий ділить Калуську Округу на дві частини: полудневу - гірську, вкриваючо лісисту та північну - дільську, в якій виступає великий масив лісів Болохівські ліси.

Грунти в полудневій частині неродючі, родиться жито, овес, барабола. Північна частина має урожайні грунти, там сіють також пшеницю. В гірській частині можна розводити на велику скалю пасічництво, але бороку дасть багато високоякісного меду, а дільська частина має всі дані плекати сади.

Калуська Округа багата на ліси. Переважають частині, на великих висотах виступають буки. Трапляються рідкі породи дерев як модрини, кедри, ільми, а навіть тис /заповідник на горі Пустошак/. В лісах багато звірини, крім дрібної як лиси, зайці живуть дикі, олені і медведі; з птахів виступають: тетери /глухарі/, дикі кури, орли, пугачі, чорні буськи.

Калуська Округа обдарована також і підземними багатствами. В місцевостях: Ріпне, Жидачів, Слобода Небилівська, Слобода Дукевська, Перегінсько виступає нафтова руда; в Болехові, Долині і Калуші - кухонна сіль; в Кропивнику коло Калуша - потасова сіль /калій/; в Угерську коло Калуша - сухий газ /подібний як в Дашаві/; на підлітні коло Перегінська - сірчані джерела.

Тому, що Калуська Округа має лісистий характер, тут розвинений на велику скалю деревний промисл: тартаки і заводи хемічної перерібки дерева в Болехові, у Вигоді і в Брошневі.

В Ріпнім знаходиться гасоліярня /завод перерібки рідкого газу на гасолину/.

В Калуші, Долині і Болехові переробляють солянку.

Харчевий промисл розвинений слабо: кілька рожних млинів і броварів в Калуші.

Калушану заселяє українське населення - бойки. Вони середнього зросту, стрункої постави, очі полосся чорне, дещо чорні очі. Жінки у них гарні. Трапляються більші тіни. Вдача бойків рухлива, проворна, одним словом "бойка". Може і від їх бойкої вдачі цю групу українського населення названо бойками. Вони дуже прив'язані до своєї закутини. Тут для них і земля вдячніша, і вода чистіша і небо синіше. Заняття бойків: хліборобство, скотарство, лісорубство і праця на заводах. Але лісові робітники можуть конкурувати лиш з гуцулами. Вони мають великий хист до торгівлі. Щодо національної свідомости, то треба зазначити, що вона розвинулась тут доперва по першій світовій війні. Калущина дала багато цінних націоналістів: Горбового, Тишку, І. Клима, Перкута, Демчука, Роберта, Печая, а передівсім провідника ОУН Степана Бандеру.

Про місце народження провідника ОУН Степана Бандери я прис-
кладково довідався, перебуваючи з командиром Громом в селі Угри-
нові. В 1944 р. перед приходом большевиків осередок ОУН міс-
ив в селі Угринові, в хаті одного заможного селянина. Він був
вже старий дідусь, а його жінка смішна бабуся, яка любила
собі поговорити про старі часи, про свойого сина, невістку і
внуки. Одного разу, вона показуючи на портрет провідника ОУН
Степана Бандеру, сказала:

– Що, хто б то подумав, що з панича вашого згомость виро-
сте такий великий чоловік.

– Ф о. Бандера був у вашому селі парохом?

– Ах. Тут дому і Степан народився.

– Я думав що в селі Тростянці.

– Та де, та це добре пам'ятаю, бо і мені в цей час син на-
родився. Вони оба бавилися, разом ходили до школи. Бувало на
вакації, як панич Степан приїде додому, то все до нас заходив.
Часто обоє з сином щось говорили, писали. Часто панич виїжджав ку-
дись звідси. Чи ви бачили нашого панича?

– Ні.

– Ніколи?

– Ані разу.

– Як думаєте, що провідник Бандера вдався недужий? Та де,
мій син много видів з сильніший від нього, ніж що правда то
правда, так згомость як і панич Степан вміють говорити. Ваш
вам, мене старшій, як бувало віддуться до нас люди, старі і
парубки, то панич тоже нарозказує, як би з газети читав. Як чи-
тають мені, що коли вже всі розійдуться додому, я ще полягаю-
мо спати, то я довго не сплю. Думаю про ту Україну, та про тих
хлопців, що їх катують по криницях, і молюся до Божської
Божої Матері. Через вже світає, а я й ока не замкнула.

– А вашого сина хто арештував?

– А хто, як не большевики. Казали, що за те, що тримав спілку з Бандерою.

Я подаю свою розмову з бабусею для ілюстрації, що не тільки молодь і люди середнього віку, але навіть старі жінки любили Україну, для неї вертували найдорожче – своїх дітей і внуків, а в довгі безсонні ночі залюбки молились до Божської Божої Матері, щоб вона дала лішну долю Україні та її безталанним дітям.

Національна свідомість населення великих. До її зміцнення причинилася у великій мірі УПА, яка на тому терені вчинила прогожий грунт. Села, високо в горах, як давніше казали, довкола забуті, де освіта стояла дуже низько, де панував примітивізм, скоро пробудилися зі свойого довговічного сну і цілою душею пішли за новим рухом. Також в робітничих осередках, які більшими могли скорше охопити, свідомі робітництва були по нашому боці. Відносно інтелігенції, то та хоч частково була затруднена в Українських комітетах була також за нами, ніж воліла, щоб залишити її на боці. Вона боялася включити в активну боротьбу, щоб не залишити вигідного життя сабарити на тверде життя борця-революціонера, та не наражувати своїх родин на жорстокі репресії.

В Калуській Окрузі до другої світової війни був великий відсоток поляків і євреїв. Вони були зайняті в урядах і в службах як службовці і робітники, в руках других спочивала майже вся торгівля. В часах і подіях нижче мною описаних поляки відіграли малу роль. Майже всі виїхали до польщі, а ті що залишилися, ставилися до нашого руху нейтрально. Правда були між ними одиниці, що включувалися до Істребітельних отрядів, але вони скоро щезали. Щодо євреїв, то ту проблему розв'язав Гітлер.

Калуську Округу перерізує досить густа мережа шляхів: гостинці: Станиславів-Калуш-Долина-Полехів-Стрий; Станиславів-Богородчани-Росіжна-Брасте-Рожнятів-Долина; Долина-Ямків; Калуш-Довга-Подгайцівська-Монастирець-Журавно; Калуш-Подгайці-Сівка-Журавно-Рогатин.

Залізничі шляхи: Станиславів-Стрий; Долина-Ягодин; шлях вузькоторової колейки: 1. Брошнів-Перегінсько через Сливки-Чадир на Пороги-Путу; Перегінсько-Ясень-Осмолода на Мамуйко; Мамуйко-Горна Ріка; Осмолода-Крустури; 2. Брошнів-Лисолуги на Печиве; Луги-Ілем'я-Ліска; 3. Ягодин-Ладинське-Пасіка; Ягодин-Мізунь на Глибокий, на Соболь і Слободу; 4. Полехів-Слобода Полехівська-Лужки-Марина; Полехів-Грабів-Магура; 5. Долина-Рахтин-Полехів.

Крім вище описаних гостинців і залізничих шляхів є ще многі повітових і господарчих доріг, стежок, що партизанських шляхів, правда невигідних, довгих і без мостів, але певних.

Харчові ресурси Калуської Округи малі. Полуднева частина дуже убога. Перед другою світовою війною в гірських селах на передгорку через панування голод. Тоді уряд організував допомогу і висилав для голодуючих зерно і бараболю, діти по школах діставали гарячі сніданки. Підчас війни цей стан ще більше погіршився, бо німці та большевики не зважали на неспроможність гірських сіл бути самовистарчальними наложили на них досить великі контингенти. Північна частина - Рогатин і вона була виключно харчевою базою для цілого відтинка. Щоб справу інтендантури якнайбільше усправнити утворено в полудневій частині кілька баз, до яких звозили харчі з північної частини. Худобу, якої організація мало кількасот штук висилано на полудневі і залежно від потреби висилано до повстанчих відділів.

Яке є в точки зору партизанської стратегії предоставляється Калуська Округа?

Калуська Округа має всі дані до ведення в широких масштабах партизанської боротьби:

а/ лісистість і гірський терен уможливлює організування і виконування повстанчих відділів;

б/ лісистість і гірський терен дає можність повстанчим відділам відв'язатися від ворога і по бою довший час відпочити;

в/ можливий темперамент, невибагливість і витривалість бойця роблять з нього знаменитого повстанця-партизана;

г/ національна свідомість населення і його прихильне становлення до нашого руху дає сильне опертя на масах.

То є плюси. Які є мінуси має Калуська Округа?

а/ в гірській частині густа мережа шляхів уможливлює ворогові скоре перекидання війська;

б/ гірська частина убога на харчові ресурси;

в/ в північній частині брак лісів, виступає тільки одна ма-

сна волохіяські ліси, але і він густо перерізаний дротами, мінними і стежками.

Коли б Команда УПА діяла тільки на одну округу з точки зору її теренових вальорів і тільки в її границях провадила боротьбу, повстала би знов шкода хороба "вигумінованість". Партизанська тактика вимагає від повстанчих відділів великих рейдів не лиш в межах матірної округи, але і сотки кільометрів від неї, в інші терени, щоб ворога всюди бити та завдавати йому втрат, а в повстанців виробляти почуття зборності. Вихід зі свойого "подвірка" вимагає від командира більшої пропорності, орієнтації, скорої думки, а від повстанців - молодечих чеснот.

Тому і відділи УПА не засиджувались довго на одному терені, але рейдували, були ворога та здобували собі невіруючу славу.

6.

Німці заняли Україну впровадили сильний терор. Як протиакцію німецького терору, провід ОУН зорганізував в осені 1942 р. на Волині і Поліссі перші збройні відділи. Їх ціль була боронити українське населення перед німецьким насильством. Волинь і Полісся складалися виявилися полум'ям партизанської боротьби. З кожним днем число партизанських відділів більшало. Багато молоді з селянського, робітничого і студентського середовища з Галичини включалися у Волинські і Поліські відділи, щоб боротися на двох фронтах з німцями і большевицькими партизанами, які з півночі з Білоруських лісів сунули навалою на Українські землі.

В Галичині почалась інтензивна підготовка до організування повстанчих відділів. Та праця належала до військових резервістів при теренових проводах ОУН. До них належало:

а/ робити мобілізаційні обліки мужів здібної до зброї;

б/ збирати та магазинувати зброю та вибід;

в/ творити харчеві бази в околицях намічених на постої повстанчих відділів.

Рівночасно провід ОУН організував старшинські курси, в яких вишколювались кудучі командирі УПА.

В червні 1943 р. в Калуську Округу прибула з Рогатинщини і Перемишлянщини озброєний відділ "Трембіта" під проводом сотенного Мелника. "Трембіта" закватирувала в Карпатах на горі Стовбі в околиці села Суходола. Рівночасно з місцевої мужів зорганізовано другий повстанчий відділ "Сіромашка", а якийсь розташувався на горі Ярина Сигні. Цей відділ очолив сотенний Лотруб. Під горою Кагуром біля села Ерзи Колехіївського району зорганізовано третій відділ "Кривоносця", але цей скоро розлетівся. Краєвий командир Беркут зробив інспекцію відділів Калуської Округи зарядив такі зміни:

а/ всі три відділи : "Трембіта", "Сіромашці" і "Кривоносці" творять "Першу Курінь Гайдамаків";

б/ Курінь "Гайдамаків" очолить бувший командант окружного військового штабу друг Змель;

в/ дотеперішній командир "Грембіта" сотенний Змелик відійде під гору Магуру і там наново зорганізує і очолить сотню "Кривоносців";
г/ відділ "Грембіту" перебере сотенний Юроорович.

В днях 20-23/9. 1943 р. під горою Стовбом "Грембіта" зазнала успішний бій з німцями. В тиждень потім "Грембіта перевелась на гору Пролім і затаборувала в сусідстві "Сіромантів". В кінцем жовтня 1943 р. по вишколі одна сотня "Грембіта" з сотенним Бродигою і цілий відділ "Сіромантів" з сотенним Яструбом відійшли в Тернопільську і Львівську області. Друга сотня "Грембіта" залишилась на горі Литі в таборі "Сіромантів". По відході відділів почався до куреня "Гайдамаків" новий приплив. До куреня зорганізовано три сотні. Першу сотню очолив сотенний Шашко, другу- сотенний Лемик, третю - сотенний Змелик. Дня 10/12. 1943 р. німці зробили на курінь "Гайдамаків" велику облаву. Облаву проводив начальник дрогобицького гестапо. В облаві брало участь около чотири тисячі німців. Курінь вийшов до табору "Кривоносців" під гору Магуру, де перебув два тижні. Там переведено іспити з двома сотнями. Дня 24/12. 1943 р. курінь дістав наказ вирушити на долу. В селі Довгостові курінь розчленувався. Ті новоприйняті, що з добрим висновком здали іспити, дістали звання Теренових інструкторів, а тих що не здали втілено до сотні Змелика. По Різдвяних святах сотня Змелика перебувала по селах, там переведено додаткові іспити.

В тім часі обласний військовий штаб Станиславівщини очолив поручник Гудун, а бувший командант обласного ВДО командир Давічук, яко здібний військовий організатор перейшов на такий самий пост в Стрийщину.

Наш повстанчий рух охопив Полісся, Волинь, Галичину і перекинувся на Збруч. Повстанчим відділам не достачало підстаршин і старшин. Тому Провід ОУН наказав зорганізувати в Карпатах старшинську школу, а це звідтіля прикоручив поручникові Змельові. Крайовий Провід Війства зобов'язався вислати до старшинської школи свої кадри, які рекрутувалися з середньо-шкільної молоді і студентів Університету. Провід Війства взяв на себе обовязок постачати школі все необхідне: зброю, виряд і харчі. Місце під постій старшинської школи підібрано бувші табори куреня "Гайдамаків" під горою Магурою. Дата заснування старшинської школи день 1/3. 1944 р. Старшинська школа складалася з трох сотень: дві перші сотні Змелика і Кошика становили старшинську школу, третя Грома - підстаршинську, четверта Лемиця - охоронну сотню самої школи. Від першого дня заснування школи до 16/3. 1944 р. школу очолював поручник Змель, потім до кінця першого турнусу /кінець червня/поручник Доль. Він також провадив другий турнус до бою в Глибокім, тобто до дня 15/10. 1944 р., в якім згинув героїчною смертю.

Січень, лютий 1944 р., це час творення по селах самооборонних кущів. На чолі кожного кущу стояв бувший повстанець з куреня "Гайдамаків". Кущі були зорганізовані в рої, чети, сотні і курені. Курінним самооборонного куща був комбатант УГА бувший сотенний "Гайдамаків" Шашко. Він службово підлягав окружному орг-лобові Козакові. Кущі відіграли велику роль,

тому, що:
а/ сподівали бої з німцями і мадярами;
б/ провідники мали організувати бойові акції вправляючи і набираючи практики потрібної їм саме як будучим партизанським командирам;
в/ мусили в боях гартуватися і вправлятися у військовому ремеслі.

До Великодних святих 1944 р. провід ОУН видав наказ мобілізувати кущову мужу в повстанчі відділи. То був час, коли большевицько-німецький фронт пересунувся аж за збруча до Галичини.

4.

Як повставали та розвивалися повстанчі відділи подам генезу сотні "Буревія".

Відділ "Буревія" почав організуватися в середу по Великодних святах дня 19/4. 1944 р. Провідником того відділу був комбатант УГА Малий, а інструктором бувший есесовець Дивізії Галичина Заморський. Початково відділ числив 20 людей. По двотижневому вишколі в Мельці, відділ подався на долу. При переході залізничої дороги мало бути нападзвів, на відділ наскочили німці. Скінчилося тим, що повстанці утікли, а вирад залишили. Не все могли було забрати, бо німці по наскоці на відділ зараз нічого не забрали. Тому втрати таборового майна понесли Малий, тому що:
а/ не провірив залізничої дороги;
б/ дозволив повстанцям можливість на свій увесь свій вирад;
в/ не придержувався партизанської тактики.

З Тростянці прибув до відділу Буревель і Довбуш. Перший очолив відділ, а Малий зайняв пост бунчужного. Довбуш зараз перегнав в перегляду для дальшої вербункової акції. З Тростянця повстанці відійшли до побличької лісничівки. Коли прибуло більше новобранців, там переведено військовий та політичний перегляд. Перегляд переводили: лікар М., хорунжий Клименко, курінний Кобзар та повітовий провідник ідеол. здорових залишили, а хорих і фізично зле розвинених відіслали додому. В Волохівських лісах Буревії побудували бараки.

Командний склад "Буревія" був такий:
сотня "Буревія" очолювана бувшим легіонер Буревель. Був він енергійний, відважний і добрий організатор. Сотню тримав міцно. Стрільцями був любимий.
бунчужним був Малий;
чотовими були: Довбуш, Заморський, як бувші Гвардійці Сокіл і Вовкодав;
інструктором - Рубан, мінометчиком - Гамма, розвідчиком - Грізний, зброєвим - Вітер, кухарем - Сорока.

Вишкіл сотні був поставлений добре. Програма навчання була опрацьована Штабом Воєнної Округи після інструкцій Крайового військового Штабу УПА. Сотня "Буревія" перебуваючи в Волохівських лісах не переводила ніяких акцій лиш вишколювалася.

були там тільки два алярми, які одночасно значив:

1. Одної ночі стрілець заауля на стійці три рази стріляв, та перестрашений прибіг до сотенного штабу і зголосив, що до табору хтось підповзується. Хоч він незнаного стримував три рази окликом "стій", той дальше повзав. Тоді він до нього три рази стріляв. Тому здавалося, що мусів незнаного зрешетити, бо чув стогін і жарчіння. В таборі сотенна зарядив алярм, та вислав стежу в напрямі нападу. Виявилося, що тим ворогом, який заалярмував табор, був борсук. Борсук одержав дві важкі рани, тому стогнав і жарчав.

2. Другий алярм виключали слідч, які знаходилися недалеко табору. Вислана стежа почула голоси і зауважила якісь постаті досмоли ватр. Терен був багнистий і до ватр підсунутись було трудно. Попервах рано удалось стежі підсунутися близько і вислухати незнаних людей. Останні залишили корову, яку зрабували в сусідному селі, утікли. Були це большевицькі партизани.

В Полохівських лісах були на крім сотні "Журавлів" сотні Ромка і Косьміна. Пізніш чотовий Гайдамаків Ромко зорганізував сотню "Загряву".

Сотня Косьміна це були "Гайдамаки", що підчас грудневих і січневих іспитів не зголосили на інструкторів. Закінчивши зорганізовано старшинську школу, сотня Косьміна перебувала в Чорному Лісі, потім перейшла під гору Магуру як охорона сотня школи. Коли вже перейшли рекруцькі вишкіл, комендант ВОГ поручник Гуцул стягнув сотню Косьміна в Полохівські ліси.

Згадані три сотні становили курінь "Промінь", на чолі якого стояв курінний Козак, що давніше був орг-шефом окружного штабу. Коли мен. щтьмачного курінним "Гайдамаків" він по мені обняв пост командира Калуської Округи.

Курінний Козак, селянський син, з великим трудом здобув середню освіту - гімназіяльну матуру. Підчас вакацій працював лісорубом, щоб через рік міг вчитися в гімназії. Зі зароблених грошей частину залишив батькові та молодшому братові, якого також посилав до гімназії. Військову школу здобув в польському війську. По фаху був він учителем. В поведінці був дуже скромним і товариським. Як курінний прекрасний організатор. Повстанцями та командирами загально люблений.

Коли німці довідалися про постій куреня "Промінь" в Полохівських лісах, курінь перейшов в Карпати. При виборі нових постоїв для сотень брано під увагу і тактичні сторони. Тому сотні побудували свої табори в недалекій від себе віддалі, щоб на випадок німецького нападу могли себе взаїмно спомагати. Стрільці за тиждень побудували бараки. Коло кожної школи збірки зробили гарні кльомби у вигляді трьозубів і організаційних знамен.

Стан куреня "Промінь" в Розтоці: сотня "Журавлів" - 160, сотня Косьміна "Гайдамаки" - 208, сотня Ромка "Загрева" - 181 повстанців. Разом курінь "Промінь" числив 537 повстанців.

При сотні "Журавлів" приміщувався штаб куреня з курінним Козаком і орг-шефом хорунжим Клименком. В районі куреня були окружні шпитальки. В них працювали лікарі: Неоскабін, Полтавець, Зелінка, медичка Тася /пізніше дружина провідника Роберта/ і кілька сестер. Лікарі були добрі, здібні, переводили

навіть великі операції. В сусідньому селі Лачі зорганізовану курінь радистів. Його провадив друг Кармелю. Кілька кільометрів дальше на полудневому заході на Касарябці містилася старшинська школа УПА "Олені", що довсім була вдовні нами обновлена і становила повну нашу повстанчу базу.

5.

До найбільших подій цього часу належить рейд Різуна. Завдяки нам курінь Різуна були вечоти теренів Сибірськи і Прогобиччини від кошелівців, які в Мандаєвських лісах зробили свою вишадову базу. Повстанці-Різунівці були добре вишкілені і заправлені до боротьби з німцями і чужинцями /кошелівцями/. Ціле Різунового рейду були вчинені через Калуську Округу і Стрийську у Мандаєвські ліси. Курінь його в день переходив через села. Коли Різун зі своїм відділом затримався на короткий відпочинок в селах Новошині і Шевченчину, в той час на Вигоді німці і поляки були в гострому доготівлі. Тоді багато з них утікло до Долини. Курінь Різуна міг тоді легко знищити Вигоду, але на це не мав наказу та не міг по дорозі до місця призначення розпорошувати своїх сил. На довшій постій він задержався в Лужках. Там окупантувався з курінним Козаком. Курінь Різуна добирав харчі в нашої окружної бази в селі Лачі. За нецілий тиждень по відході з Лужок курінний Різун мав важкий бій з німцями в селі Кам'янці. Що цілоденному бою курінь відступив вержами на Касарябку до старшинської школи "Олені". Курінний Козак вислав на поміч Різунові дві сотні "Журавлів" і "Загряву". Але коли розвідка донесла, що до Свободи Болехівської прийшли більші сили німців, курінний Козак наказав останньому Журавлеві, який не навіть не дійшов до села Врисьм вертутися до Ратоки та боронити таборів і шпиталь. Під Врисьм на нижньому кінці села сотня "Загряви" зробили засідку, в якій знищено 3 авта і убито до тридцять німців. Сотня здобула кільканадцять крісів і шість кулеметів. Тоді також відзначився курінний інструктор Летун, який сам один вискочив на німецьку заставу та двома гранатами змусив німців залишити зброю та утечи. Летун здобув кулемет.

Комендант Різун прибув з куренем до старшинської школи "Олені". На другий день коло полудня німці знайшли слідом куреня Різуна недалеко табору "Олені". Перед мостом коло Касарябки застава школи отворила вогонь. В результаті вогню по ворожій стороні були два вбиті, а по нашій - влаз високий рангою. Різун зі своїм куренем зараз відійшов з табору. Його замірою було вдарити на німців збоку і не допустити до здобуття табору старшинської школи "Олені".

Старшинська школа "Олені" не могла довше перебувати на Касарябці. Місце постою було розкопіроване. На другий день по відході Різуна старшинська школа подалася горами до села Свободи Болехівської, де закватирувала в німецькі. Там переведено іспити та закінчено перший турнус.

По рапуванні першого турнусу старшинської школи, почався набір вчаків на другий турнус. Щоб ці новобранці були військово і ідейно підготовані в Розтоці створено підготовчий курс, так зва-

шу школу Кедрів, яку оволів сотенний Шум. Для цієї школи курені і побудували бараки. Сотенний Шум слухняно і господарчо був залежний від курінного Коваля, яке у вчинкових справах від команди Ґерм. старшинської школи "Олешія", якої випрацьовувала для нього програму вчинку та контролювала його виконання. Від червня 1944 р. почався приїзд до школи Кедрів. Вимогою прийняти до школи, було, щоб рефлектант був добре фізично розвинений і мав закінчений науковий ценз. В тому самому місці обмі "Куреневій" і "Загреве" дістали наказ відійти на долу. Їх завданням було протидіяти акції німців, які вчоняли в наші села свої допоміжні відділи зложені з татарів, узбеків і інших, які нацифікували цивільне населення.

По відході сотень з Розтоки, опущені бараки заняла старшинська школа "Олешія", це були часи, коли большевицькі війська сильно наступали на захід. Фронт був близько. Сотня "Куреневій" не відійшла по призначеній маршруті, а причини хороби сотенного Куреня. Він був хорий на чахотку. Сотня перебрала чотири Довбуш. Сотня подалася в сторону Спаса. Три Довбуш сотню розчленувати. Три коли знаходилися у Підгорі і Погорілці, а одна в Суходолі і Лопушці.

Важкі акції того часу були:

1. На шляху Долина-Рожнів було село Лаки, замешкане виключно поляками. По розвалі Польщі Лаки стала найтим осередком польського підпілля. Поляки спільно з мадярами перешкаджали нам в організаційній праці. Тому постановлено знищити це м гніздо польського шовінізму. Розвідчикові Грішному припоручено розвідати про розташування польських та мадярських сил, та зробити точний ситуаційний плян. Після розвідки Грішного в Лаках було тридцять мадярів та кільканадцять озброєних поляків. Сотенний Довбуш так розплянував акцію на Лаки: чота Колуди мала обсадити лінію вузкоторової колійки і наступати зі заходу, чота Сокола мала вдарити з полудневої, а чота Заморського з правої сторони від гамарні. Сотенний Довбуш був при чоті Заморського. По підрізанні телефонних стовпів і зайнятті вигідних бокових становищ, дано рожевом знак до наступу. Ніч була дуже темна, дощова. Наших повстанців стрінула несподіванка: в Лаках було не тридцять мадярів але триста. Там постійно квартирувало сто п'ятдесять, а того вечора прибуло ще сто п'ятдесять, поляки мали також багато захованої зброї ще з часів упадку Польщі. На повстанців зі всіх сторін посипалися стріли. Почалося замішання. Чоти хоч стратили зв'язки між собою і були сильно обстріляні, наступали три рази та вдерлися в село. Там спалили п'ять хат і три стодоли. Одна повстанець убіг до хати, де спали порозбирані мадяри, він забрав їм кріси та кинув гранату. По двогодинному бою повстанці відступили до села долини. По нашій стороні не було ані одного вбитого, ані раненого. Скільки втрат мали мадяри не відомо, бо мадяри на другий день почали нацифікацію сусідних сіл.

2. Набаром по акції на Лаки чота Заморського здобула в селі Лопушні мадярське авто. Розвідчик Грішний, що вміє керувати поїхав автом до Суходола.

3. Розвідка донесла, що до села Спаса прибула німецька карна експедиція. Німці забирали від селян худобу, збіжжя, полотна, воску, при тім побивали та арештували невинних людей. Хотіли на деяких німців нацифікувати мирне цивільне населення, чотовий Сокіл

і водночас їм тяжкої інвідіячки повели свої чоти на протиакції. Коли одна частина німців зі з грабованим майном і арештованими українцями і жінками була за селом коло мосту на ріці Ірчі, обі чоти вдарили на них. Серед німців почалася паніка. Вони не знали що робити, чи втікати, чи оборонити зрабоване майно. Арештовані скористали із замішання поворотилися. Про це, що в селі залишилося ще тридцять німців, чотові не знали. Друга частина німців, що була в селі, почувши стріли, зайняла на цвинтарі добрі становища та почали бити по наших повстанцях, які не мали тієї охорони, бо тарен був рідкий, відкритий. На щастя УПА /військова польова жандармерія/, що була недалеко, забігли скритно на тих німців і почали на них стріляти, що чоти підбадьорило. Повстанці кинулися на німців та були б їх розбили... коли б не дався чути свист кулеметової кольки. Втомі думали, що то німцям над'їздає поміч, наказали відступити, не оцінуваши поля бою. У висліді бою: по боровіа стороні було вісім вбитих та сім зранених, по нашій - три вбиті та один ранений. Місцеве населення забрало назад вісімдесять штук худоби, яку німці зрабували.

6.

По звільненні мене з функції командира старшинської школи "Олексія", я назначений шефом штабу ВО 1У /наказ головного командира УПА з дня 16/3. 1944 р./, тому що зараз я не міг зв'язатися з командиром ВО, який в той час переводив інспекцію повстанчих відділів, перебував я через два тижні в селі Ямці. Саме тоді в селі Ямці відбувався курс радистів. Його провадив бувший провідник обласного зв'язку, студент Тежік друг Кирило. Був він людина інтелігентна, проворна, працьовита і щиро віддана Організації. Кирило був свого роду оригіналом, свідоцтвом того, кого нині псевдо "підьно". Праці трактував поважно, та вимагав таких солідності від своїх підчинених. Учасників курсу було двадцять осіб, з того вісімнадцять жінок і два мужчини. Щоб удержати в кермості той людський конгльомерат, треба було бути напрямду оригіналом. Протиреміні простунки, як невичемна лінгвістика, недопильнування джаруу, розмови дівчат карна бігом довкола жити босо по мокрій траві та карнов стійкою. Карна стійка відбувалась в той спосіб, що "покарана" діставала невладовного кріса, або гранату без запальника і мусіла стояти на стійці по вечірній зорі одну або дві години. Оброзник курсу: наганя і пістоль провідника Кирила, кріс - курсантки Іскри, граната - курсанта Орлика. Заняття тривали щодня по десять годин. Вони були теоретичні - електрофізика та практичні - надавання і відбирання взірців Морзого. Як деякими важко приходилось ті предмети вивчати, свідчить уложена курсантками пісня

Інструктор Кирило нас навчає,
про закони Ома вкладає,
про закони Ома,
Аж болить голова, вкладає.

Радістю мінолм я не буду,
То все, що вже знаю, то забуду
Не ті рівні та-та
Робить і з мудрого варіята.

Якщо в ночі вмирував мій другу: "Дані добродійко, ходіть скоро до нас, /Тадися або інша/ вмирає". Моя дружина брала свою підручну аптечку і бігла ратувати. Виявилося, що тим смертельним кашлюсом був значний біль голови, зубів, міхур на ногі, або молодечка недосвідчість. Щоб закінчити з вмираючим жалом, попросив я медичку Тасю кожних або нова з лікарем зелеником перегляну це місько. Лікарська консультація скомпетентно: дав міхурі на ногах, одне виїздок коросту, решта "вітіль". Щоб радикально добороти коросту, провідник Кирило наказав всім курсантам смарувати он сірчаною маззю, а виконання наказу особисто провіряв. Але здорове місцево не смарувалося сірчаною маззю, лиш насмішкою. Потім сміялися з Кирила, що його набрали.

Друг Кирило мав клопіт не тільки з місцевим, але і з курсантом Орлом. На Зелені Свята повітовий провідник Крига їдучи до повстанчих відділів зі святочними дарунками, вступив також до Лиш. Під на якому були бутлі з горілкою примістив він в стодолі недалеко хати, де відбувався курс радистів. Курсант Орел користаючи, що в стодолі не було нікого, здорово напився. Потім упав непритомний на землю і дістав судороги. В тій нагоді вже мене вмаляр-мував. Щоб викликати реакцію, я казав Орла заллити квасним молоком. По тій курсації спав важким сном більше як півтора доби.

Як довго курс провадив Кирило було видно великі поступи курсантів. Його наступник не вміє собі дати ради з курсантами та розвивати навчання.

Помимо дванадцят Кирила, я його любив. Він мене також дуже любив і називав "батьком жельом". До погіршення його дванадцяти причинилася в великій мірі його невисока любов до одної східнячки. Підчас обшуку на повітовій осередок пропагандистів в 1946 р., він разом пошив вчинив в руки большевиків. Не було чути, щоб когось вспіли.

З Кирилом я зустрівся, коли він був на обласному провідницькому з'їзду. Його наступником був дуже симпатичний хлопець, контролюр з'їзнових ліній друг Гилягай. По переході фронту його дружина довідавшись про місце нашого постою прийшла до нас, щоб розвідатись про свойого чоловіка. Що з нею і його дружиною сталося я не знаю. Вони обоє були дібрнтов, гарною парою. Мої їх любили.

7.

В селі Лиш до мене доходили слухи, про невідрадне харчення стан в старшинській школі "Олешія". В тій часі, коли Організація розпоряджала великими харчевими ресурсами, коли інші повстанчі відділи мали багатьки повні шарішородніших харчів почавши від рясної до найбільшої муки, круп, стручкових, м'яса, масла, смальцю, солонини, мармелади, цукру, яєчних /тисячами/ яєць, денно кільканадцять літрів молока, повні бідони смятани, тоді одна на цілий рій старшинська школа "Олешія" голодувала. Не не дивота як то

було б в часі обдав, зіскочить або переходу фронту, але тоді т. Кум злочин. Доля старшинської школи "Олешія" мені дуже обходила. Найліпше розуміє, що значило організувати і провадити її в найвідрадних обставинах. Тому я з цілою енергією старався їх помогти. Це з великим трудом мені вдалося. Лиш, наші добро школи лишало на серці, були далеко, до них важко було дістатися, а інші до справи старшинської школи відносилось обмежно. Коли з сусідних областей ішли зброя і харчі до школи, то що дорозі процедили. Взяти також приклад. В березні 1944 р. Тернопільщина вислала кільканадцять крісів і кілька кулеметів. Підводи були вже в селі Стинкомія і там... застрягли. Не було чутки, щоб ворог відібрав, лиш попросту були потрібні для озброєння місцевих боївок. Там само були і з харчами. Коштом школи, наживалось потрібні і непотрібні людці, а по цей людці голодувала армія. В тім часі багато людей зі "зброєю", Організацією непровірених, щоб себе охоронити перед наближаючимся большевиками, затягнулися в ріжні боїв і там накидалися в недозволених акціях і компромітували Організацію. Цей стан був дуже незадоволений і вимагав санації.

Договорившися з провідником обласного постачання другом Левком, знищіщивши задовчи в поході Таборування старшинської школи "Олешія" харчеву базу. Марево голоду було усунено. Лиш і віч нелди помогі харчів надходили до баз, якою завідував бувший хотовий старшинської школи друг Смертан.

8.

По виході німців на Бессарабію старшинська школа називалася "без хати". Якийсь час перебувала в селі Слободі, де перевелено випуск першого турнусу. Потім обозна школи переносилась на відпочинок до села Лиш, а коли почався призов юнаків на другий турнус, старшинська школа зайняла табори "Руневіля" і "Загрева" в Розтоці. Але з причини зближення фронту треба було подумати про запасовий табор, де можна було б перебути перехід фронту без перешкод виконувати. Про забезпечення школи в резервовий табор на випадок зближення фронту, Головний Командир УПА видав окремий наказ. Тому поручник Поль вислав хорунжого Змійку в Перегінщину, щоб там, де колись Змійка був лісничим підшукав відповідне місце під табор. Але хорунжий Змійка, повн. з непереборчою відвагі і енергії, скорочений, що вертався з табору, в якім в ролі підчиненого зле почувався, на чолі своєї жандармерії робив засідки і наскоки на переїзджаючі ворожі колони авт і трени. Здобутків мав стільки, що це знаходив на вузькоторозу колейку і завіз до села Суходоли, де шукав знайти місце під табор для старшинської школи. Вибрав Мечиха, присілок Липовці. Там знайшов кошати бункри та хвати військове майно. Що все потім прийшло? Частину спотребували таки самі повстанці, а решту розкрали цивільні люди. Коли большевики і мадяри часто наступали змінці на п'яти, він опустив Мечиха, та через гору Ковбаю подався на долу. Хорунжий Змійка вертається з-під опіки поручника Поля вже не вертав до старшинської школи, але довший час перебував в селах Сверчків і Верлоги як комендант окружної жандармерії. Пізніше був командиром відтинка "Маніяк".

9.

Тактика большевицької офензиви в Галичині в 1944 р. було відгородити мадярів і німців від Карпат, відрізати їм дорогу назовні карпатських рік і цілу хорошу армію окружити та змусити до капітуляції.

Коли большевики цей маневр не вдавали, вони за всяку ціну старалися проломити лінію опору в Карпатах, маючи всіх засобів модерної війни, а одна: змоторизовану піхоту, авіацію, катюші. Дивним зарем видається, як большевицькі танки та артилерії могли їхати на такі верхи, як хворости над ріками Мізункою.

Мадяри і німці побудували вздовж Карпат сильні укріплення, долини рік загородили мінними полями, кулеметними гніздами, артилерією і протитанковою зброєю. Карпати стали для мадярів ніби "дикіяв Мейко". Большевикам дорого коштувало перефорсування Карпат. Вони вживали несчисленні скількості військ, які гинули сотнями і тисячами, щоб поширити володіння кривавого Сталіна. Здобуття кожної п'ядя землі коштувало їх багато жертв. Але большевики могли собі на це позволити, маючи до диспозиції великі людські ресурси. Для них людина, це гемотик у державній машині, якщо можна заступити другим.

Через Калуської Округи був театром сильних боїв. Мадяри і німці побудували собі в полудневій частині Калуської Округи оборонну лінію, сильно умістили долину рік Лімниці, Ілемки, Сколівської Мізунки. Большевики в всяку ціну хотіли перефорсувати долину рік Лімниці і Сколівської, тому що вздовж тих рік були дороги на Мадярщину. Але противник боронив їх завзято, вживаючи всяких маневрів.

На відтинку між Гриньковом а Осмолодою мадяри і німці мали свої становища сильно замасковані. Большевики думали, що та полосу вільна від противника, вимагали тим півтора дивізії і тішилися, що перегінським просмик - дорога на Мадярщину, вже в їх руках. Мадяри мали добру обсервацію і поле обстрілу, заманили большевиків в пастку, отворили гурагельний вогонь. В результаті, з півтора дивізії залишилися тільки малі частини. Великі цвинтарі з свідоцтвом, скільки жертв Сталіна коштувала його імперіялістичні експанзії. Війна ще давно закінчена, в наші повстанці і нині знаходять непоховані большевицькі трупи, а в Лімниці скитану зброю і амуніцію.

Такий і другий відтинок над рікою Сколівською між селами Мазочміновом і Пропечником переходив кілька разів з рук до рук. Насамперед большевики кидали дивізії німців і мадярів вашу дорогу Долина-Ямкіна. Німці, щоб проломити большевицьких клин, сконцентрували сильний вогонь артилерії на ту частину фронту. Тоді згинуло багато большевиків, а з ними і дивізійного начальника, яке не встигло утечи з сіл. Німці прорвалися, дорога Долина-Ямкіна була в їх руках. Але большевики, щоб перешкодити німецькому і мадярському відступові вжили катюш. Німці знова зі своєї сторони послугувалися скоробійними гарматами і летунством.

Незавидна була доля мешканців прифронтової полоси. Люди з дітьми і худобою евакуювали в землянки, де не доліталися артиле-

ріські стрільці. Їх стаєм товаришем був страх, журба, та плач з малими дітьми. Були вони так німецькі, як і большевицькі, що вже опікувались і помагали людям в евакуації, але загально обі армії відносились обоятно до цивільного населення. Траплялися випадки, що вдачі яких війна позбавила моралі та людських почувань, знущалися та обкрадали селян.

Але не всі люди опускали свої села. Були і такі, що воліли терпіти всі страхіття війни, як видмахти свою вітчизну. Один чоловік з села М. оповідав такий епізод:

Село М. переходили кілька разів з рук до рук. Одного дня німці наступали на село з кількох сторін. Большевицькі застави стримували їх. Коло першого стояв молодий хлопець і хотів стріляти з пушки до наближаючихся німців, але пушка заїлася. Німці зайняли большевики і пустили до нього серію з кулемета. Хлопець важко ранений упав на землю. Чути було його стогін і видно було як порушав руками. На раненого ніхто не звертав уваги. Большевики відперли наступ німців. По ранніх переліках так, так що розділив йому цілком мого. Хлопець вже не стогнав - він помер. Коли большевики відперли німців з села, над'їхав на возі якийсь большевицький старшина. Його звіт тягував труп на дорозі. Він злів з коня, підійшов до трупа та довго йому приглядався, потім витяг з кишені умершого якісь документи. Видно було, що в трупі мусів розпізнати когось близького собі, бо зашлався, труп відтягує з дороги і перехрестив. Коли зачинили селяни, знайшли цілі сцени витягує 500 карбованців і просив, щоб цей похоронив його сина та на його гробі поставив хрест. Жили батько і українці були українцями з Кам'янець-Подільської області.

Коли большевики зайняли територію Калуської Округи, зараз прийшли їхні чекіста, яка заводили цивільну адміністрацію. В першій мірі оголосили мобілізацію мужів від 18-45 років життя та нав'язали сітку агентів. В 1941 р. підчас свойого відвороту большевики залишили в Галичині своїх агентів, яким сказали, щоб ті до їх повороту слідили за нашим рухом, його вивчали, та зашкодили видно хто в місті або селі з активістом або членом ОУН, старшиною, зв'язковим, провідником.

10.

Для Організації ОУН прихід большевиків не був несподіваною. Вони приготовляли своїх членів до цього ще перед приходом большевиків в ряді інструкцій, в яких подавали як дальше вести працю та як боротися з новим окупантом. Що ми в початках большевицької окупації понесли великі втрати, це наше вина. Що хоч Провід ОУН в своїх інструкціях подавав приклади большевицької боротьби проти нашого визвольного руху, але ми ворога не дооцінювали, а інструкції уважали лиш мертвою буквою. Доперва коли стрілуємося з дійсністю, коли ворог забирав з наших рядів вартісні одиниці, ми стали вивчати його тактику та творити свою нову, яка дала нам змогу підпільного працювати та боротися з ворогом. Ситуація наших членів в прифронтовій і зафронтовій полосі була дуже прикра. Одні члени перебули цей час разом з відділами УПА в лісі, маніруючи поміж двома фронтами, а другі в селах по бункрах.

Большевики вперед розпочали сильну нагінку на Гандеровців. В цьому
акції помагали їм агенти. В перших днях большевицької окупації
ми мали найбільше жертв. Це потрясло населенням. Воно думало, що
Організація ОУН розбита, а з нею також погребена і ідея Самостійної Соборної Української Держави. В селах повстає хаос, люди були адезорієнтовані, не знали що їм дальше робити, чи йти в чергову армію, чи в ліс до УПА. В терені не було проводу, який міг би був населення поінформувати. Тому треба було конечно отримати з нечіки та зачати працю, яка показала б що Організація ОУН не розбита, що УПА є і бореться з новим окупантом.

Член Обласного Проводу ОУН, бувший провідник Калуцької Січа перебув перехід фронту в Калуській Окрузі. Помимо небезпеки і небезпеки життя, відірваний від всіх і всіх ланок Організації потрапив на свойому терені знову змонтувати сітку, членів які остались втягнути до дальшої праці в відділах УПА назначити командира.

Користуючись деякими матеріялами з 1944 р., подаю в скороченні письмо провідника Січа зараз по приході большевиків.

"Друже Провіднику /Командир/. Обставини змусили мене, не чекати на Вашу відповідь яко назначити командира на нашу округу. Зробив я це сам тому, що сотник бачу тяжко скоро комунікуватися з Вами і протилежно. Користуючись правом яке я маю до сотень, назначив командиром всіх відділів другу Вуха. Від дня 9/9. 1944 р. друг Вухо почав роботу. Якщо вчасні потягнеш відробуєть, прошу від себе повідомити всі частини, щоб другові Вусі підпорядкувалися та йому звітували. У цьому терені сильні облави. Большевики сильно ремгують на наші акції, в спільному наказі ми відкликали на короткий час зачіпні акції до того часу поки не упорядкуємо ліс. Якщо більше будем робити. Дорушка Клименко Остаєть дальше орг-мобом. Шкіл командир Козак бодай краще вдо цього, бо з 90 тіхто не відзивається. Січа"

З письма провідника Січа довідуємося, що Калуська Округа скоро прийшла до форми, що в зміцнілі ворога наші відділи почали бойові акції. Це виключалось сторони большевиків протиакції у формі великих облав на ліси. Для доповнення письма провідника Січа подаю ще деякі точки з наказу командира Вуха:

в першій точці подано, що з днем 9/9. 1944 р. функцію командира округи перебрав друг Вухо;

в четвертій точці - комплектації командирів;

в шостій точці - організаційні зарядження;

в сьомій точці - тимчасові зарядження на: здержання акції крім оборонних, звільнення з відділів безвартісних одиниць /про яких я писав в 7. розділі. Вл. прим./, конспірація відділів, вчання та звітування.

Коли я прибув на ся терен Калуської Округи, праця по-части була наладжена. Всі відділи УПА крім старшинської школи "Олешів" перебували в Болехівських лісах та вели зачіпні і оборонні бої.

В червні 1944 р. по розпущені підстаршинської школи "Олешів", Команда УПА назначила мій сотні "Гандзяків" знаходитися на Гасербці і була охороною старшинської школи. "Гандзяки" робили робили менші і більші акції на німців і мадярів. Найбільшою

їх вищіяв був наскок на гарбарську оборону – місточко Томе[illegible]. Гайдамаки здобули відьмнадцять фір скіри, з якої було можна [illegible] шити взуття для цілого куреня війська. Коли большевики наближ[illegible]лися, старшина якою "Слепія" подалася на захід, в міцрні Ровенок /Скільщина/, а Осьмік зі своєю сотнею дивірувати між фронтами. Якщо знаходився в такій ситуації, що сотні забракло харчів, з бази ані з сіл не можна було нічого прикласти . Треба було з відділом пробиватися. Не не забракло Осьмікові відваги. Наступ большевиків був також сильний і скупчений, що здавалось, що не відділ але навіть поодинокі повстанці не змогли продертися через стільки ворожих ліній. До такого діла треба було ко[illegible]мандира Різуна. Йому ніколи не бракувало рішучости. Коли інші тратили надію, а навіть відбирали собі життя, Різун ішов проносом, та щасливо без втрат переводив відсіч. Осьмік зробив інше. Він [illegible] збірку сотні, та розказав повстанцям про їх невідрадне положення. Зміст його промови: – Хлопці, ми знаходимося в окруженому положенні. Довкола нас німці, мадяри і большевики. Одним словом ми окружені. До того лжа, що з і друге лжо, бо не маємо що їсти. Тому наказую: Хто кожна з вас на свою руку продиратися через фронт і долучить до мене, а як мене вб'ють то до молодого наступника в селі Стиковці. Зрозуміли? Не думайте що я сотню розпускаю і ви вже з цивільбанди. Я це роблю тому, бо не бачу іншого виходу з окруження. Що хлопці, нам так не було, щоб якось не було. Слава Україні – /Це не з його дослівна промова. Я мав через нагоду чути "проповіді" Осьміка і пригадаю що і тоді він інакше не промовляв. Вх. прим./. Повстанці заховали в лісі зброю і переходили поодиноко фронт. Багато допомогли їм цивільні люди, що ховали в прифронтових сіл в горах. Жінки перебирали їх в цивільне убрання, а жінки і дівчата подавали Гайдамаків за своїх чоловіків переводили їх попри большевицькі застави. Коб нашого повстанця, який прийшов до зброї, і без неї почував себе чінко-во, зробити відважнішим, жінки давали йому на руки малу дитину та так його переводили. Коли Гайдамакам вдалося щасливо перейти прифронтову полосу. Одначе до Осьміка долучило дуже мало. Більшість з них пішли додому. Опісля большевики змобілізували їх до червоної армії. Розкладуванням сотні мало негативний вплив на населення. Хто думало, що з нашої сторони наступила капітуляція, що Організація ОУН перестала існувати. Тут чекає ко Осьмікові грозив революційний суд за розпущення сотні, але потім узглядняно обставини, в яких він знаходився.

Сотенник Ромко зі своїм відділом "загравок" знаходився може в ще більш невідрадним положенні як Осьмік. Повстанцям грозила такою смерть від від ворога і від голоду. Одначе він потрапив продертися з цілим відділом з окруження та вивести вчорашніх і збідніших, але за це всіх повстанців в большевицьке вязіння.

В Голохівських лісах командир сухо спільно з хорунжим Клименком і провідником печерами зреорганізували і доповнили сотні: Осьміка, Ромка, Буряка і Летуна.

Коли большевики проголосили мобілізацію, провід ОУН видав наказ, коб ніхто не йшов до червоної армії. Тоді ліси заповнилися селянами, робітниками і інтелігенцією, які зміють до червоної армії воліли йти до Української Повстанчої Армії. Коб

большевики, щоб перевести в Галичині масову мобілізацію, в ці обходили селя застави та згонили мужів до сільрад. Зібраних мужів відводили під сильним конвоєм на залізничі стації і вивозили до призовних пунктів. Там їх переодягали у військові однострої, коротко вишколювали та висилали на фронт. Траплялися випадки, що мобілізовані відбивали свої повстанці.

Большевики не довіряли галичанам, в кожному підозрівали самостійника. Все можна було чути: "вот ти Бандьора - ти хочеш самостоятельну Україну." По містах і селах переводили ревізії і перекати, по дорогах заїзди, а на ліси робили малі облави. При ревізіях мужів ув'язували, зривали підлоги, палили печі, довгими дротами пробивали обороти і стоги, при тім крали що попало. Не було такого випадку, щоб при тім не застрілили кілька осіб, або не побили кільканадцять чоловіків і жінок.

Щоб не окушчувати повстанчих відділів в одне комплексо місця, обдумав провідник Роберт назвав сотни "Журавлів" і "Летунів" відмаширувати в полудневу частину Калуської Округи і там переводити бойові акції. Обі сотні в дорозі через Тарнів Ліс затримались недалеко села Грабівки. Там я долучив до "Журавлів", та разом з ними відійшов в Калуську Округу.

Інші сотні, які я вище описав, застав я в Калуській Окрузі. Зі сотнею "Журавлів" прибув я до села Суходоли. Там сотенний Журавель поділив сотню на три групи, вказавши їм терени діяння та завдання, які в визначеному часі мали виконати. Тоді в сотні було три чоти: Сокола, Ревая і Грізного. Найбільш боєвим та повним ініціятив був чотовий Сокіл /бувший гвардиєць/. Також добрим, відважним та вправним чотовим був Ревяк. Всі три чоти розійшлися по терені, щоб з нагоди "27-мих рокових жовтневої революції" зробити большевикам ілюзиції підпалами радянських об'єктів, а детонаціями вибухаючих в повітрі мостів віддати почесний салют. Спочатку сотні "Журавлів" були повстанці із "з броду"/Грім, Ма-ник і інші/які нічого не робили тільки думали щоб добре попоїсти та погратися в карти. Сотенний Журавель куди-інде добрий організатор, часом на людях не вимагався. Місто взяти їх цілих в руки та дати їм точне завдання, він любив з ними возитися. Це деморалізувало та злехочувало інших повстанців.

Ми з хорунжим Мелником залишилися при чоті Сокола, та знов подалися в сторону села Ілем'я. На Пасхальні стрітили ми абсольвентів другого турнусу "Олени". Від них ми довідалися про смерть командира школи поручника Поля. Та вістка сильно нами потрясла. Куля це одна з більших жертв, яку УПА понесла в боротьбі з новим окупантом.

В селі Ілем'я квартерувала сотня Гвардії, яка складалася майже із самих східняків. З цієї сотні дезертирував стрілець Галяйда. Його зловила військова жандармерія і та віддала до куреня Ревяка, щоб там в його справі перевели слідство.

На Вигасочім Верху притрапився нам такий випадок. Ми були дистанціовані, мокрі, холодні. В день ми палили бездимні ватри та при них грілися. Найгірше було в ночі, бо тоді нам холод доймав. Зі нагляду на летунську обсервацію ми в ночі ватр не палили. Щоб в ночі було тепліше, хорунжий Мелник будував собі ватро на вигадному ватровищі і хвалився своїм винаходом. Одного разу побудував собі заскоро ватро, бо від грані знаходилося під ним сі-

о і палатка. Тої самої ночі був другий випадок з вогнем. Нас-
тинець Голуб помилю вибоpе палити вагр, розложив у душні ста-
рого бука вогник та тішився, що в ночі буде при ній грітися і
ніхто цього не побачить. Він не знав, що був від долу догори
був дуплявий. Від вагри запалося в середині гущки і почав горі-
ти цілий був. Тук горів і трубів, як фабричний комін. Ми всі
побудилися та почали гасити вогонь. Лили воду, сипали гнилу,
але нічого не помагало. Вогонь кожа більше змагався так очі-
тив цілий ліс. Повстанці з нараженням життя підрубали був. Він
з великим тріскотом, а ще з більшим стовпом вогню упав на землю.

II.

Коли я квартирував на Магасовім Верху, мене стежив
за рікою Ілемкою вогні. Хто палив вогні - стежив не знав, прав-
доподібно наш відділ. Загадка вияснилась. Того самого дня при-
був до мене чотовий Вечерк, який повідомив мене, що за річкою
Ілемкою на Парчунові Рубані закватирував командний склад стар-
шинської школи "Олешія". Поручник Ярема, який по смерти поручни-
ка Поля очолив школу, хотів зі мною зв'язатися. З ним прибула
стрільців, які привели старшин і кільканадцять абсольвентів.
На Магасовім Верху мав я нагоду пізнати поручника Ярему.
Поручник Ярема був це мущина по тридцятці, пізнічої будови ті-
ла, дуже товариський і веселий. В розмові запалювався. Він і хо-
рунжий дали розказали мені дальшу історію старшинської школи від
моменту мого відїзду аж до її трагічного кінця. Командний
склад першої сотні "Олешія" мав часто оминути засідку тільки за-
для тому, що поручник Поль в останній хвилині змінив плян ви-
марду цілої школи. Замірою поручника Поля було перебути над річ-
кою Ілемкою до того часу, доки не підшукають відповідного місця
під зимовий табор школи. Поручник Поль поділив школу на три части-
ни. Перша сотня хорунжого Дмитра, як авангард мала забезпечувати
центр від переду. Додатковим її завданням було поробити зв'язки,
старати хирчі і підшукати місце, де можна б було вмолоситись
та закінчити іспити другу турнусу. Для удержання зв'язку з цен-
тром перша сотня мала вислати зв'язківців на зорову віддаль.
Поручник Поль вибрачив своє місце вряд з почотом в головному від-
ділі. Друга сотня хорунжого Кончия мала забезпечувати школу від
тилу. Трасу школи: через П'ятки на Яблінку - там в місцевих ліс-
ничівках кільканадцять відпочинок; потім через Гатарн і шандру
на Медульчину. Коли перша сотня перейшла ріку Ільчику і мала ма-
нерувати вдовж дороги в напрямі П'яток, звідтам далися чути стрі-
ли. Хорунжий Дмит змінив напрям маршу і наказав маневрувати через
гору Ілчу. Бо Турки був дуже небезпечний, бо був замінований.
Щоб перейти цю полосу повстанці мусіли розшіновувати большевиц-
кі, німецькі і мадярські міни та поволі крок за кроком посуває-
тися. Притім не обійшлося без випадку, бо кінь що ніс на собі
кітли, хоч був такий босий як передні забезпечення сотні, але
видно не мав могах такого чуття як повстанці наступив на міну
та спричинив її вибух. Міна рвала ноги та чотирьох повстанців.
Четирі старші вістуни Кецур і Рось перев'язали ранених повстан-
ців і коня. Пізним вечером передня чота Круки прибула на верх

лавою, а за нею як вірна пес прошкандибав ранений кінь. Решта сотні з причепом тяжко залишилися у підніжі гори. Їм останнім було найгірше, бо вони не могли ані сісти, ані рушитись боячись коб не наступити на міни. Для останнього акта ця трасса була дуже прикра. Перша чота відбилася, як стратила зв'язок з поручником Польом, чотири повстанці ранені, сам з двома чотами лишився в мінному полі, до того ще за плечима большевики. Слідуючого дня ані чоти щасливо долучили на верх Лавки. Звідтам останні дні вчоли чотового Сумнятчного з чотою до Ніж Яблінки, коб там два рої приготовили квартиру, а два рої відійшли до сіл заготовити харчі. На лавці зв'язкові повідомили хорунного Ада про засідку большевиків на поручника поля і його почот в Глибокому Потоці і привели звідтам важко ранених. На другий день на застану першої сотні в Яблінці наскочили большевики. Застава отворила вогонь, Сотня відступили і подалися на Олексівку, де перебула кілька днів. По заготовленні харчів і осягненні розвідки сотня перейшовши Гетьру і переправившися через ріку Свічу закватирувала на Медульчиці. Там закінчено іспити. Поручник Ярема як вчора отаманом старшої чоловічої школи і на засвідченнях закінчення другого курсу підписував себе як командир школи. В справі дальшої праці інструкторського складу школи і випуск абсольвентів, поручник Ярема шукав зв'язків з вищим проводом.

З поручником Яремою прибули також дві радистки і одна радист. Про них поручник Ярема розказував таке: зі сенярдатів до Галичини прибула група радистів зложена з десять осіб. На десятому кільометрі ріки Ілемки радисти побачили якесь військо, яке квартирувало в кіночівках. Була це сотня Печая з куреня Реви. Радисти думали, що це большевики, перейшли за ріку Ілемку. Але і за рікою побачили якесь військо, що вишколювалося. Коб стійки їх не запитали, вони хотіли перейти назовні ріки. Але не вміли що цей терен був замінований. При переході одна міна вибухла та вбила одного радиста. На гук міни обі відділи Печая та сотня старшинської школи, яка квартирувала за рікою на Медульчині вчоли стежі. Радисти побачивши з двох сторін військо почали намагатися втікати, та спричинили вибух ще одної міни, яка важко ранила двох радистів. Тром радистам удалося перейти міни поле і втечи, а трох ранених і трох здорових старшинська школа закватирувала. Тром ранеми доктор Кум перев'язав рани та вислав до себе на дальше лікування, а трох радистів поручник Ярема взяв до себе, коб зв'язками передати до Команди Воєнної Округи.

Старшинська школа "Ілемки" при переході фронту перейшла атаку. Ворог стало наступав їх на п'яти. Повстанці довгими маршами, вирвами та голодом були так виснажені, що виглядали як кістяки. Підчас переходу фронту бідні влаки по кілька днів не їли, так що мінсько м'ясо було для них присмаком. І дивне, хоч були голодні, одних не мали сумління убити вірного коня, якого під лавою рятувала міна. Кінь прошкандибав за повстанцями до Яблінки і там згинув. Коли обсада школи прийшла на Магисовий Верх, чекала я кухарені збільшити їм порції, коб трохи від'їлися та покріпчо відпочили.

Поручник Ярема прийняв тридцять дев'ять абсольвентів другого випуску до дивізії по 19. Абсольвенти відходили кількома групами. Одну групу зложену з дванадцять абсольвентів попро-

[illegible] булавних Городничих. В селі Кадовбиці чи в Кропивнику [illegible] стрінула хорунжого Змієнку, який відрядив булавному Городничому провадити абсольвентів до другого ліса, а причім великих сплав. Група замаскувалась в одній з лісничівок в Кожухівських лісах. На ту лісничівку наскочили большевики. Між ними і большевиками виявився бій, в якому по нашій стороні згинуло сім абсольвентів, поміж ними і булавний Городничий та три були ранені. Два абсольвенти, що лишилися здорові, відпровадили ранених друзів на лікування, а самі вернули до мене та зголосили про цей випадок. Один з них старшина вістун Тадеушко, дійсне чотовий Дончар зі сотні Бея згинув героїчною смертю в селі Кропивнику коло Вигоди".

Про засідку на командира Поля та його почот є згадка в "Спогадах про старшинську школу Олексія". Для доповнення подаю у відповіді "Рапортаж про обляву на другу сотню Олексія у дні 15 жовтня 1944 р.".

"В зв'язку з дезертирством пор. Кацо для старшинської школи виникла небезпека, що дезертир може напровадити на табор большевиків. Тому штаб рішив перенестися на інше місце, тому що 1-а жовтня сотня під командою сотенного Кочиня відійшла з табору на Фриту Ситну. Штаб з двома чотами другої сотні остав покищо на місці. Дня 14 жовтня 1944 р. жандармерія, що була після з табору на розвідки за дезертиром пор. Кацом, довідала, що його ховали в одному селі і коли він хотів утікати його було застрілено. Це занепокоїло дещо штаб, так що він не спішився кидати свойого табору. Над ранком 15 жовтня 1944 р. розвідка довідала, що на дворищах появився більший відділ большевиків. Пор. Поль рішився залишити табор. Він післав звязь політичновиховної групи другої Руслана до чети, що стояла окремо від табору, що мала відходити з місця безпосередньо в напрямі Фриної Ситни, де мав бути збірний пункт. При штабі була ще лише одна чота. Цей відділ мав відійти Глибоким яром, дном якого плине малий потічок, який у своїй основі в широкий на п'ять метрів. Перші вирушили сотник Ант, мавшістка Христя і коні з вантажем в супроводі кількох стрільців, опісля пор. Поль, його ад'ютант дрг. Степан і ще кількох старшин. Чота що довго поралася з пакуванням річей, сходила в звір на місці. У хвилині ті що перші вийшли з табору, не віддалилися ще і на 200 метрів, з обох берегів яра посипалися стріли. Деякі з відступаючих залягли, інші почали тікати. Пор. Поль одним з перших був смертельно ранений. Частину чети, яка розбіглася, удалося большевикам окружити. Кількох стрільців попало здатися в большевицькі руки живими; бо друг Степан і ад'ютант пор. Поля, які втікали догори, правим берегом яру, чули голосні крики і стогін які могли походити лише від мучених людей. Ранений був також друг Степан, який утікаючи дістав серію куль в плече. Легко ранений був сотник Горовка. Опісля розвідка від чети, що була відійшла з другом Русланом, ствердила, що на місці згинули також сотник, мавшістка Христя і кількох стрільців з чети, яка попала в засідку, правдоподібно около півтора рая. Які прочі до трьох днів долучили до нашої чети або до першої сотні".

Цей рапортаж подає точно деякі справи. Сотенним першої сотні був хорунжий Ант, а не сотник Ант. Для охорони штабу була прикріплена одна чота другої сотні хорунжого Кочиня. В рапорті подано, що ад'ютант поручник Поль утікав, а він один з перших сплиг, заховав архів, якого большевики не знайшли, а ве-

великим героїзмом відстрілювався та додавав духа іншим, а коли до решти віддав свою зброю нашому стрільцеві, щоб не попала у ворожі руки. Навіть ворог уцінив його героїзмо і пошанував його труп, бо вигнав з кому найлегшим хліб, яблуко і кілька цукру та з цього всього зробив коло нього хрест у вигляді піраміди.

Трагедія, яка сталася в Глибокім /ліва притока ріки Мікуличі/ все мене інтригує. Може тому, що я був знайомим та першим командиром "Олешія", та з їх долею дальше духово зв'язаний.

Заходять питання, хто повинен нести цієї трагедії?

В першій мірі поручник Кацо. Його дисципліна, виявлена поперед місце постою школи, та зв'язані з тим втрати чільних осіб УПА, кваліфікують Кацо як можливого злочинця, якому місце в кримінальному процесі. Коли я ще був командиром школи, то до мене часто заходили сотник Боровик та поручник Поль і говорили про німецькими звичаями та большевицько-російську мерзідію. Коли я підчеркував, що Кацо мені не подобається, був я кладений на лопатки їх аргументами про його героїзмо в боях з большевицькими партизанами на Волині, його інтелігенцію, військову освіту та медитиці.

- Ви нам пишете, не підозріле, що Кацо часто відбивається від відділу, та все з іншої сторони виходить на шосу збірки?

- Це тому, мене поручнику, щоб він не заболотив собі чобіт.

- Ні пишете, це з значійне організований яся в тереці. Дай Боже, щоб з цього не було нам якого лиха.

- Ви до цього, поручнику, упереджені.

- Але ж ні, я подивляю його героїзмо, інтелігенцію, бажаю щоб всі наші старшини УПА мали таку як він військову освіту, люблю дивитися на його фізичну красу, але мене інтуїція попереджає, що він принесе нам нещастя. Я своїм інтуїції вір'ю, бо вони мене ніколи не зачали.

Але Кацо для них був дальше божищем як до того часу, доки не здисертирував. Кацо за виявлення постою "Олешія" одержав від большевиків орден, та перебуваючи в містечку Колехові, потім зник. З здогаду, що нас втаємничив його застрілив. Це однак не потверджене.

Друга особа яка повинен нести за трагедію в Глибокім, це хорунжий Шаленко. Він вислав поручником Польом в погоню за кацом, застрілив в обороні якогось чоловіка, та не провірив труп, що-доча у кобі, що Кацо убитий, тим самим небезпеку усунено. Про Шаленого між мною в сотником Боровим і поручником Польом було також бадачка. Поручник Поль його дуже хвалив. Польові імпонувала його очайдушність. На це я так відповів:

- Я люблю направду відважних людей, але не шалених.

- Як ви це розумієте?

- А так, що кожний наш учинок мусить бути наперед передуманий, бо не все що людина в афекті зробить, це добре. Шалені консеквенції можуть бути і для нього і для оточення катастрофальні.

- Поручнику, ви думаєте старими категоріями та відмовляєте молодим прогресу.

Хорунжий Шаленко виїздить з жандармерією, щоб зловити кацо, повинен був до цієї акції підготовитися, та забрати зі собою не тільки зброю, але також сірники або запальничку. Коли Шаленко застрілив чоловіка, який видався кому кацом, треба було йому придивитися, провірити труп, й зробити ревізію, чи він не мав коло себе яких матеріалів, які могли б нам пошкодити. Бо може Кацо це не простий стрілець, а старшина. Можна було взяти з трупа убрання,

фіцерів мав, і це все докладно переглянути. Завдання виконане як руки, містилося.

Третя особа, що покинула нашу за трагедію в Глибокім, це наручник Поль. Цікавий був момент заключний, коли большевики кричали : "Пан Поля", очевидно, що большевики були докладно поінформовані про персонаж штабу "Олені", але спеціяльну увагу звертали на командира якоїсь поручника Поля. Був так вищим степенем і функцією від поручника Поля - сотник Ворошка, були і інші старші в рівнім степені з поручником Польом. Тут підозріваю інтригу або помсту, а то тому, що поручник Поль не рівномірно трактував своїх підчинених, а сам у всіх справах хотів бути авторитетом. Большевики спеціяльно мали його на увазі та його першого застрілили. Партизанська тактика вимагає, щоб у випадку дезерції стрільця, зараз змінити місце постою, та податися кільканадцять кільометрів дальше. Поручник Поль захтував цією засадою. А прецінь то не стрілець здезертирував але старшина, і до того сумна большевицька старшина, по національності сотник. Коли шаленка вернулася до табору, "Олені" вже повинні були змінити попередній плян маршруту та податися деінде. В часі вишарму з табору, треба було вислати більші розвідки і провірити Терен..

Спільна могила в Глибокім криє багато таємниць, над якими історик нашого визвольного руху мусить задуматися.

12.

Наш довший побут на Магаровім Верху був небезпечний. Тому ми перейшли на Федорів. Там звели стежки та оборони. Щоб позбутися нашей, які стелися для нас пляцом, ми постановили піти в село скупатися. Наперед пішли поручник Яреми з поручником Крутим, доктором Кумом і хорунжим Антом. Потім пішов я з хорунжим Шелчком і вістуном Кармелюком. На Бездежі ми стрінули таборову валку, яка вертала з Терену, та привела зі собою сім большевиків. Були це дезертири, які утікли з фронту та прямували на схід. Між ними був молодший лейтенант. Я мусів провірити большевиків, тому перша група з поручником Яремою відійшла скорше. Я мав їм приміцити большевиків в обороні та добре їх пильувати. Коли ми були на вузькотровій дорозі до села Глем'я, Кармелюк завважив перед нами якісь постаті, що подобали на большевиків і крикнув: "большевики" побіг в ліс, за ним хорунжий Шелчк. Я був з другої сторони дороги, і також бачив якісь постаті, але я залег за корч та обсервував, що буде дальше. До якимсь часі я завважив, як один чоловік ішов в мою сторону і кричав: "Друже командир не стріляйте, друже командир не стріляйте". Був це рядовий зі сотні Знаморського. Поручник Яреми сказав до чотового поляка, якого стрінув по дорозі, що цей дорогою буде йти командир Хмель, якщо може взяти його стрільця за большевиків /мали всі стрільці тої чоти будьонівських одностроїх/, що і може бути стрілянина. Чотовий Поляк вислав назустріч мене рядового, якого знав я особисто ще з часів мого перебування на Гуцульщині. Тому рядовому, бувшому Різуньцевія сам вчинив посвідку, що він може перебувати в селі так довго, доки цілковито не вилікується. Цей рядовий зголосився потім до сотні Знаморського і він то кричав:

Друже комендер не стріляйте". Обером перехопили чоти, яка везла з ними харчі і гнали кілька жук худоби. Потяжа полишили перед нами почту. Я думав що хорунжий Мельник і Кармелюк відбігли недалеко і зараз повернуть, і підемо разом до Ілем'я. Я чекав на них довго, потім вернувся до табору. Там застав я всіх в остромуготові. Мельник чув стрілу і думав що мене большевики застрілили. Скінчилося тим що група з поручником Яремою спушалася, а в таборі був непотрібний алярм.

На другий день ми ще раз переслухали большевицьких дезертирів: з них два були українці, два москалі, два трубачі і один жид. Вони мусили гнати тяжко долов, бо їм надоїло вже воювати. У них не було захоплення до Радянського Союзу - їх ідеєю була горілка, гармошка та карти. Між ними був один мастер, що виробляв з гуми прецьні печатки госпіталів та різних військових установ. Таких як вони, в тім часі було багато. Вони збиралися по кілька або кільканадцять чоловік, одного вибирали своїм отаманом та уникали головних шляхів і великих центрів, вертали в родинні сторони. Ми забрали їм нагаї та пустили їх на волю.

З федорового поручника Яреми з інструкторським складом першої сотні "Олешів" пішли до Чорного Ліса. Там мав він стрінутися з іншими командирами та одержати від них дальші накази.

Іо.

Зорієнтувавшись в ситуації місцевих обставин поділив я Кавуську Округу на дві полоси: полудневу - Карпати і північну - Полохівські ліси. В першій полосі мав діяти курінь "Промінь", в склад якого входили сотні: "Летучі", "Кураені" і "Загреви". На чолі куреня "Промінь" стояв курінний Кураевель. В північній частині тобто в Полохівських лісах мав діяти курінь "Загреви", в склад якого входили сотні Ромки, Ясьміна і Яструбка. Курінь "Загреви" очолював курінний Ромко. В тім часі, в стадії організування були ще сотні Чая і "Опришків". На чолі "Опришків" стояв Ярлетко, який пізніше підчас обмаю залишив відділ і утік. До часу перебрання відділу сотенним довбушом сотню керував Грешіт.

Для удержання порядку в повстанчих відділах, для боротьби з ворожою агентурою і дезерціями, та слідкування за повстанцями що не робили в терені бешкетів - зорганізовано Окружну Військову Полеву Жандармерію /ОПЖ/, яка була підчинена хорунжому Змієві.

До мене часто приходили звідомлення зі сторони Теренових Чинників на відділи УПА, що вони на власну руку стягали харчі і військові речі. Щоб це не мало місце на будуче, щоб між цивільною сіткою і УПА була співпраця і взаїмне довір'я, ми в провідницькому печаєм постановили:

а/ кожне село виставляє карту та розпізнавчі знаки;

б/ для відділів УПА видають харчі стаючі, або уповноважені харчові;

в/ при стягненні військових річей має бути присутня один з Теренових провідників.

Для підтримання морального стану повстанчих відділів вдержували, щоб Теренові проводи приносили до відділів літературу, газети та вчинили пропагандистів, які запізнавали б повстанців з нашими міжнародними положеннями. До Команди Воєнної Округи я від-

нісся з просьбою, щоб вчителям що відділів здібних та ідейних політичників. В тім часі відділи мали багато новобранців, які не були обзнакомлені з нашою ідеологією, а в новотворених умовах знаходилися тільки тому, щоб по-перше бути ближче дому, по-друге що надіялися на скору зміну політичної конюнктури.

- 14.

В тім часі лікарська опіка була незадовільна. По відділах лікарів не було, тільки санітарі з порожніми сумками. В цім випадку треба було перенести радикальну поправу. Часті захворювання або ранення повстанця, його залишалося в селі, де чих мали заопікуватися місцеві люди. Теренові проводи, щоб відтягнути себе від хорих повстанців, наказали селянам копати по лісах бункри і там примішувати хорих. Були це страшні норе, без світла, вогкі, вогняні, з гниєм і кашлем все падали хорі на обличчя. В цих норах лежали ранені і хорі на тиф повстанці. Літрів не було, за то довкола бункру була небезпека наступити на щось живе. Опіки не було. Дежурні зі себе приносили їсти. Часто підчас облав хорим приходилося і по кілька днів голодувати. І в дитячім пекні, здається, не було грішникам гірше, як нашим мученикам за волю в опатентованих гумаштерних захистах. Чому це яко очевидець, що в своїх рядах або місцевостях мав бачити на одну таку "нірку". Одна таки "нірка" була коло села Суходола. В ній лежало шість хорих тифозників, а саме одна чотвка з куреня Ромка, роковка зі сотні Гонти і чотири повстанці. Всі були подібні до трупів. Один повстанець в гарячці плакав як дитина, інші зривалися, виходили на двір. Опіки ніякої. До тої "нірки" зайшли ми оба з доктором Кумом. Таке, яке ми там побачили, які вони ні я ще в житті не бачили. Хорі не мали що їсти, та не було коло них ніякої опіки. Ми зробили донесення до проводу та загрозили отаманові. Якоротці дивільна сотня побудувала нову лічницю і прикріпила до нього санітарку.

В перших днях большевицької окупації тиф був сильно поширений по селах і в наших повстанчих рядах. Причиною захворювань були:

а/ перевоювання через Галичину залишних мас війська;
б/ брак гігієни і профілактичних середників;
в/ голод.

Тиф десятковав людей по селах. Большевики нападали в новому селі творити лічниці та вчителям там свої медсестри. Часті боротьба з тифом не давала результатів. Від селян заражувалися наші повстанці. Дивне, що хорі повстанці перебувають у холодних та вогких бункрах, позбавлені опіки, ліків та харчів поборювали страшну недугу і виходили правда дуже ослаблені але здорові. Смертність у наших рядах виносила три процента. Провід ОУН отримував перед фактом, що число ранених і тифозних чим раз збільшується провів радикальну протитифозну боротьбу з тифом та лікування ранених передав Українському Червоному Хрестові /УЧХ/. УЧХ зорганізував санітарні курси, які проходили кваліфіковані лікарі; будував лічниці, які були під постійною контролею лікарів, Теренових провідників та командирів УПА; заявився закупном ліків та індівіді-

дуальних пакетів. Евіденція і хроніка шпитальок могла похвалитися гарними результатами. Дорі, маємо постійну лікарську опіку, відповідні ліки, та доволі поживних харчів, приходили скоро до здоровля. В наших шпитальках лікарі проводили важкі та скомплексовані операції та ампутації. Лікарі докладали зусиль, щоб хорому як найменше справляти болю, щоб він себе добре морально почував. Це була дуже позитивна праця нашої Організації. Себе змінила особисті почування повстанця, що нам хтось журиться, що підчас хороби або ранення знайде опіку і скоро видужає. Шпитальки були законспіровані, про них знали тільки втаємничені особи. Деякі шпитальки провадили свою роботу на одному місці більш року. Зрештою небезпеки шпитальку перенесено в друге місце. Про шпитальку ворог довідувався припадково, коли робив генеральні облави та розстрільною переходив ту полосу ліса в якій містилася шпитальки, або через провокатора. Досі не зауважено такого випадку, щоб в ті переховалу або вилікуванців нападали місце постою. Тим злочинцям були особи, яких більшевики застигали сідкувати де в ліс возити ранених, харчі, ліки. Большевики натрапили на шпитальку, хорих вбивали и приміщення палили. Були і такі випадки, як підчас облави в квітні 1944 р., коли ворожа частина натрапила на дві шпитальки, одну під Сирдосом, другу на зелениковім /коло Суходоли/, важко ранених повстанців спалили живцем.

Розуміючи повище, стверджую, що підчас німецької окупації санітарна справа по відділах була поставлена добре, зате по приході большевиків як до кінця 1944 р. була дуже занедбана і треба було багато зусиль і праці, щоб її знову поставити на належну річень. Цей стан оправдує обставинами, які настали по приході большевиків. Були ними: почування терор нового ворога, облави, засідки, пенетрації ліса, тотальна відповідальність, арештування, вивози, розстріли. Треба було деякого часу, щоб населення привикло до терору та навчилося стояти опір. Підчас переходу фронту пропали наші аптечні бази. Це що залишилось, було нічим проти запотребувань, які тоді зіскочували. Число наших відділів збільшувалось, а невуставні бої поміжнували також число ранених. Треба було шукати наших джерел здобутя ліків. З тим завданням я дав собі раду. Ключ, що кинула Організація на кожному відділі - кваліфікований санітар, в кожній шпитальці лікарі заставив терновні проводи мобілізувати лікарів, вести санітарні курси та шукати популярні підручники з ділянки: військової гігієни, першої помочі в поранених, як боротися з поширеними недугами. Деякі підручники були написані дуже простуньо. Зміст їх вичерпував найпоширеніші і часто трапляючіся хороби та прицоки чим їх лікувати /специфіки і зелля/.

15.

По переході фронту Організація ОУН покинула часині, що вона існує, що ідея Самостійної України не пропала, що навіть тоді, коли падали могучі держави, горстка борців за волю не кинула зброї, але згуртувала коло себе великі маси та продовжувала

боротьбу з новим окупантом. Відділи УПА більшими та меншими з'єднаннями переводили акції на ранцентри, порожні залоги, палили мости, нищили важки сполучення, робили засідки на переїжджаючі ешелони, не допускали експлуатації в село робітників арештованих, відправлених вивожених на Сибір.

Нижче подаю деякі менші акції з тих часів:

Дня 23/10. 1944 р. одна чота "Летунів" зняла міз в селі Перемиці, де вщело 7 большевиків, 14 ранених і вбито 3 собаки.

Дня 1/11. 1944 р. один рій "Журавлів" дістав завдання замінувати залізничий тор між Рениовом і Чадієвом. Коли наші заложили міну перелаз большевицька стежа зі світлом. Вона зачепила шнур і дала знак черезому світлом, щоб поїзд задержався. Поїзд стигув. З поїзду почали сходити большевики. В той час вірвано міну. Втрати ворога: 5 вбитих, кілька ранених, тор знищено.

Дня 9/11. 1944 р. чота Сокола /Журавлі/ зробила засідку на дорозі поміж поселенцем в Вигодою, в тому часі експедиції проводили 18 арештованих з Вигоди. Чота відкрила вогонь, та звільнила арештованих. Вбито 3 большевиків /між ними старшого лейтенанта з 2 ранено, які на другий день померли.

Дня 12/11. 1944 р. три рої зі сотні "Журавлів" зробили акцію на військовий магазин в Рішному. Забрали 250 кг. масла, 500 кг. харчів, 7 крісів, гранати і набої.

Дня 14/11. 1944 р. знищено залізничий тор між Креховичами і Чадієвом. Охорона зложена з 8 большевиків була знищена.

Цього самого дня зроблено акцію на місточко Вигоду. Участь в акції брали сотні: "Верховинці", "Журавлі" і дві чоти сотні Змиорського. Акція тривала дві години. Підпалено тартак і хемічний завод. Здобуто 2 надавчі рядія і около 1000 штук амуніції. Вбито 30 большевиків.

Дня 15/11. 1944 р. група "Летунів" зложила на дорозі з Перегінська большевицького кадіяна, який їхав до ранону на пост начальника ранкомату, а спеціяльним його завданням було проводити облаву на возаго-обов'язаних і Бандеровців.

Відділ "Летунів" наскочив на відділ енкаведистів в селі Решнятів. Вбито начальника НКВД з Перегінська та 3 енкаведистів. Цей самий відділ в селі Оливках вбив 3 енкаведистів.

Дня 21/11. 1944 р. чота "Журавлів" здобула з Перегінської гарбарні 45 пар підошов, одну скіру на верх, та 4 ходакові скіри.

Дня 23/11. 1944 р. чоти "Журавлів" вірвали міст вузькоторової колейки під Монастирськими біля Рожнітова. Другого дня ця сама чота біля Струтина здобула 7 фір харчів.

Дня 24/11. 1944 р. чота Сокола зі сотні "Журавлів" зробила засідку між Никлавою і Ладиженкою. З Ладиженки до Вигоди переїздили 17 енкаведистів. Чота вдарила по них, однак по короткій серії кулемет затнувся, так що большевики заняли становища. Большевикам надійшла поміч. Втрати ворога 7 вбитих і 3 ранені. З нашої сторони один вбитий.

На інструкторську групу старшинської школи "Оленів" на чолі з поручником Яремою і членом Штабу ВО поручника Козака, який дня 23/11. 1944 р. машерували зі сотнею Олега з Ярного ліса в Калуш, наскочили большевики. В бою згинули поручник Ярема та поручник Козак.

Дня 17/12. 1944 р. відділ "Буревія" вчинив нападу куренево-вої колонки на лінії Брошнів-Сужоділ.

Дня 23/12. 1944 р. два рої сотні "Загрози" звели бій з большевиками, які наскочили на табор. Большевики здобули табор і знищили стрільців, які були в тім часі в таборі. День перед тим одна чота цієї сотні звела бій в селі Мінові. Втрати ворога три вбиті і чотири ранені.

Дня 26/12. 1944 р. сотня "Буревія" звела бій в селі Максимівці. Бій тривав цілий стомет рано до сімнадцятої години, при чім полягло 17 вбитих і много ранених. Втрати наші одна вбита і п'ять ранених.

16.

Вчас я подам деякі репортажі з акцій тільки одного куреня "Дрозда". Подані комунікати коротенько з'ясовують: коли і де відбулися акції, якими відділи брали участь, втрати ворога та наші втрати і здобутки. До деяких акцій відділи підготовлялися довше і залежно від розвідки та розташування ворога гуртувалися у більші з'єдинення. Як у дійсності відбувалися акції УПА, подаю для опису: акції на Вигоду і бій в Максимівці.

Сотня "Верховинців" /відтинок Чорного Ліса/ робила великий рейд з Малинівців /Гуцульщина/ через Чортки, Олешицю на Лопушну, Ігровище, Заплату, Грецькія Верх, Великий і малий Ключ, Погрібку, Прислоп, Мандри. Цю трасу сотня перемаршувала цілого не їдучи в п'ятьох днях. Потім рейдувала з другої сторони Чорного Ліса - по Надвірнянщині, Тисмеччині аж дійшла до Дністра. З північної сторони обмежує Станиславів і понад Дністер дістається у Рожнятівщину та Болохівські ліси. Звідтам завернула на полудне, перемаршувала недалеко Долини та задержалася на відпочинок в селі Грабові. Підчас рейду, який мав найменше 500 кільометрів, "Верховинці" звели кілька великих боїв, знищили кільканадцять мостів, здобули кілька валок ват з харчами і військовими машинами. Коли "Верховинці" опісля вирушили героїчна загостили в нашу округу, я надійшов до сотенного інструктажу, щоб він прийшов до мене. Рішив наказати я прибути курінному Буревієві та сотенному Заморському, я зробив з ними відправу, якої предметом було розглядування більшої спільної акції на дуже дуже рухливий большевицький ранцентр місточко Вигоду. На відправі обговорено всі справи зв'язані з цілим наскоком на Вигоду:

а/ територіальне положення Вигоди;
б/ розвідочні матеріяли /сили і розташування ворога/;
в/ свої сили і средства;
г/ завдання для кожної сотні /чоти, роя/;
д/ забезпечення крив і дороги від Долини і Вельдіна;
е/ розташування бойові знаки;
з/ зв'язки між сотнями і командирами;
ж/ сполучний пункт;
з/ початок і закінчення акції;
і/ командир і його заступник.

Акцію визначено на день 14/II. 1944 р. Збірний пункт для сотень був в селі Грабові.

В означений день курінний курінь повідомляє до ра-
дотенних і чотових про акцію на Вигоду, наказав куреневі від-
маширувати до Макочміяк. Там курінь розчленувався, "Журавлі"
пішли через Ведідів, а "Верховинці" і "Загроза" через Лежків
до Вигоди. Положення большевиків було дуже прикре, бо в місто-
ку були малі залоги, дотого повстанці попереточали телефонічні
дроти. Сили большевиків були згуртовані в Ямпіль, Ямпіль, возможматі
і радпартком. Тартак і хемічний завод стерегли істребітельні
отряди. Повстанці опанували тартак і хемічний завод, розброїли
істребітелів, зацерли їх на станиці і підпалили завод. Ударна
частина, яка вдерлася на станицю Ямпіль була стрінена вогнем куле-
метів. Повстанці кілька разів атакували станицю, та все були
відперті. Не одна атака і повстанці були б зайняли станицю Ямпіль
та вони опанували Вигоду, бо большевикам забракло амуніції. Про
це пізніше розказував істребітель Н.І., який підслухав розмову
енкаведистів, що їх положення безвихідне, бо їм забракло вже аму-
ніції. Цілковитому опануванню Вигоди перешкодила також поміч, я-
ка над'їхала большевикам з Долини. Приїхало кілька тачанок та
кільканадцять авт війська. Курінний Курявель дав ракетою знак
до відвороту. Наші сущеси були малі. Ми здобули два надавчі ра-
діо та тисячу штук амуніції. Большевики мали ніяк до тридцять
вбитих /так подавала цивільна розвідка/. З нашої сторони не впа-
ні одні повстанець. Заводи не згоріли, бо большевики вогонь за-
гасили.

Резумуючи наскок на Вигоду треба зазначити, що то була дру-
га більша акція в Калуській Окрузі. Може вони не принесла мате-
ріяльних здобутків, але навчила командирів як треба переводити
на зайняті пункти більші акції, на що треба звертати увагу та
що передбачувати.

Акція на Вигоду нагнала большевикам страху, повстанців під-
бадьорила, а населення переконалось, що УПА здібна бити ворога
навіть у його укріплених берлогах, де він досі чувся безпечний.

Сотня "Журавлів" і "Летунів" дістали наказ вирушити в рейд
по третьому місці довкола Калуської Округи. "Журавлі" мали обі-
йти Калуську Округу зі західної, а "Летуни" зі східної сторони.
"Журавлі" підготовились до рейду скорше. Вони вирушили з підсухо-
го в напрямі села Шевченка. Там мали задержатися на відпочинок.
Але тому, що повстанці були перемучені, до Шевченка не дійшли
і закватирували в Маковищі. Чим світало цім селяни прийшли
у себе повстанців та коней. Вчетверо застави: одну від Ведідів,
другу від Долини, третю від Лазів і алярмового в селі. Команди-
ром застави наказано, щоб до малої скількости большевиків не стрі-
ляли, але пустили їх в село. Побут сотні в селі мав бути законспі-
рований. Трапилося, що о сьомій годині рано над'їхали підводи з
автоматами енкаведистами. Застава пустила їх в село. Алярмовий побу-
чив большевиків заалярмував сотню. Повстанці повибігали з хат,
деякі з них були босі, розібрані. Большевики побачивши повстанців
почали до них стріляти. В селі повстали паніка. Повстанці утіка-
ли до лісу. Сотенний і чотові не могли опанувати положення. Боль-
шевики вбили повстанця Северина та п'ятьох ранили. Родовий високий
/абсольвент стрийської школи "Олені"/ хоч сам був ранений опа-
нував ситуацію, спрямував вогонь свойого рою на енкаведистів та

змусив їх до утечі.

Большевики мали кілька днів. Їх кінна сотня, що знаходилася всередині бойової сотні, наробили великої паніки, убили одного, а ранили п'ятьох наших повстанців. Большевики змушені до утечі, оминули міст довжиною на сто метрів кинулися вплав через ріку і вже та ці- ні вийшли з опресії. Між тими большевиками був начальник штаб - старший лейтенант Старжков Михайло Іванович. На терені Вигодан- ки він всім знаючий. Сам він по національності руський, родився 1920 р. Старжков це постраx населення в передівсім врештовуючих, яких зі спеціяльним садизмом тортурив. Мав він чортівське серце, бо повстанці рерза робили на нього засідки, але він виходив цілий.

Коли врешті сотенний оцінував ситуацію, вернувся з повстанцями в село, щоб забрати решних, речі і коней та вирушив до ліса. За якийсь час над'їхали частини большевиків, одні з Вигоди другі з Ладвиніки та почали наступати на повстанців, які заняли добрі становища під лісом в Гумі. Повстанці мали добре поле зорення і обстрілу та місце відвороту чулися безпечні. Коли ба- чили всі рухи ворога як підсуваєтся, як кому підвозили амуніцію. Хоч большевиків було кілька разів більше, то вони не відважили- ся до повстанців підступати, бо стрільці цільними вогнем їх уби- вали або ранили. У вечір о сімнадцятій годині сотня відступила.

Хто вчить нас бій у Лисомірці?

Застава одержала наказ до малої скількости большевиків не стріляти, а пустити їх в село. Наказ не був картідний. Я сам мав у своїй партизанській практиці такий випадок, що до села Т. і З. де квартирував курінь "Гайдамаків" заїхали три вати німців. Німці нічого не знали про наш побут. Правда курінь знаходився був повідомлений, кулемети та гарми були не готові. Німці побули в кількох хатах /навіть в тій, де квартирували стрільці на стрісі/ та за годину від'їхали. В Лисомірці ймовірно розгубився в ситуації, а стрільці не були поінформовані що мали робити, коли б в село над'їхали большевики. Застава не донесла сотенному, що в село іде підвода з большевиками. Цього всього сотенний не передбачив. Якщо сотенного було і те, що повстанцям розібратися та сигнути обуч. Дальшою вигодою сотенного було те, що недалеко від села був колишній, польський, порожній монастир, в якому сотня могла закватирувати. Великий мурований будинок близько ліса був вимріяним місцем на постій для війська. Часто причиною наших невдач було це, що командир не був зорієнтований в ситуації та не мав контакту з чотовими і з військом. Спаніковане військо нікому не було безадетне. І так на прикладі без в Лисомірці ми бачили, що раз та сама сотня дала себе знаки- кувати містом большевиками, другий раз того самого дня була здібна вести декількогодинний бій з переважаючими силами ворога та покрити поле бою сімнадцятьма порожніми трупами і багато ра- нених, яких /як подала дивільна сітка/ большевики возили через цілу ніч на вигоду.

17.

Большевики заняли Галичину говорили, що вони визволили За- хідні Області України від капіталістичного іга, а впровадили ра-

дісне соціялістичне життя під сонцем сталінської конституції. Від жовтневя 1944 р. почався в Галичині масовий вивіз на Сибір. Большевики вивозили переселенців тисячі кільометрів від родинних сторін, де цілий року день і цілий рік, де непрохідна "стрема" відмежована від світа колючим дротом, а вартовники готові до стрілу кулеметом розгонна тугу за Отчим, погідним і теплим небом України, де гігантомонія Сталіна вимоктує останні сили, де врешті "вивоженці" знаходять спокій в могилі на далеких тайгах Сибіру.

Вивіз на Сибір відбувався так: Енкаведисти вже звечера обкладали село заставами. Рано наказували тим, яких мали на оцвоху, щоб за годину були готові до від'їзду зі села. Трагічна хвилина. Плач. Крик. Іллю. Діти утікали від родичів. Хто ховався де кого могло, забігали навіть до школи і там під лавками сиділи доти, доки сумна казка не вийшла з села. Большевики при тім побивали людей та крали що попало.

Трудящим всього світа большевики не говорять про це, що в СССР на каторжних роботах працює понад двадцять мільйонів людей, себто десять процент всього населення, де життя людини це довгий ланцюг найбільших знущань і праці понад сили.

Для зорієнтування подаю кілька прикладів кого і за що большевики вивозять на Сибір.

В селі Х. жили спокійні, побожні люди. Мали двох синів, старшого білявого - "Сонка" та молодшого - "опрямка"/так їх мама називали/. Старший був вчителем, за приналежність до ОУН попали засудили його на рік тюрми. За німецької окупації він вступив до допоміжного відділу "Сірамовців". Молодшого "опрямка" большевики змобілізували та вислали в передову, де за "родіну і Сталіна" поклав голову. А родичі з вихованням та з журби за синами на Сибірі померли.

З того самого села большевики вивезли одну вагітну жінку з чотирма малими дітьми. По дорозі молодиця вислабла на тиф і народила дитину, яка вкрай померла. Крім тої дитини померло ще двоє дітей, четверте хоре большевики забрали до шпиталю. З п'ятьох дітей залишився їх тільки один хлопчик. Що сталося з залишеною в шпиталі сімнадцятьою дівчинкою - ані мама, ані рідня не знають, хоч в цій справі писали кілька разів до управи шпиталю. На Сибірі не відомо за що молодицю заарештували, а двоєнадцятьлітнім хлопчиком залишився без опіки.

Інший випадок. В селі Ш. була поважна селянська родина - старенькі родичі та четверо дітей. Один син радист-легіонер ОУН згинув на Великій Україні. Другий молодший вислали проводом ОУН на Велику Україну як пропагандист - пропав без вісти. Дочка була віддана за поважного та статочного чоловіка - довголітнього члена ОУН. Молодята мали одну дочечку, яку дуже любили. Большевики вивезли старих родичів і дочку з дитиною на Сибір. Десятилітній хлопчик по дорозі втік. Обоє старі на засланні померли. Жінка була хоровита. Вона - це зразкова тип матері-українки - тип страдальної матері. Скільки вона перетерпіла, коли большевики тортурували її двох старших синів, старшого засудили на рік, а передушого на вісім літ в'язниці. Як терпіло бідне материнське серце, коли вона довідалася про смерть найстаршого сина Василя, що згинув від большевиків при форсуванні ріки.

але то не те німець її хресної дорогу, вона мусіла вмірати сво-
їми старими ногами сибірськими тундри. Тим наперед померла вона
а потім її муж. Він теж вчителював селянин, хоч самоук, але вже
інтелігентна людина - якщо врешті патріот - він гарно виконав
своїх синів. Крім він англійську, німецьку і російську мову, знав
напам'ять більшу частину шевченкового кобзар'я. Їх дочки з сім-
ї їхньою дитячою утікли з Сибіру. Молодший не відпочили по
довгій дорозі, що не надихалось нарешті свіжого повітря, а вже далі
про її нічого довідки ворогові. Большевики знали її врешті/
/дитини тоді в хаті не було/, та вивезли на Сибір.

З цього самого сели вивезли родину - чоловіка-мулярку, жінку
та дві старші дочки. Третя наймолодша сховалася, так що родина
без неї виїхала на Сибір. По дорозі чоловік помер на тифу. Мати
з дочками на заслані мусіли важко працювати, щоб заробити на деся-
ний пайок. Жінка часто писала до рідні в краю. В листах виливає
ла вона свою тугу за рідними сторонами, за наймолодшою дочкою,
найбільше за сином, який був вістуном в УПА. Коли повстанцеві
листи від матері, він задумувався, не плакав, бо був мужчиною.
Його гризла сумлінна, що через нього батько якщо його над над
життя любив помер, а мама і сестри жерле пропадають на Сибірі.
Він написав до них листа, в якім просив, щоб на нього не гнів-
лись, бо він мусів так зробити як інші його друзі - збройно вис-
тупити проти ворога, який обезтаїнив Україну. По кількох тиж-
нях одержав він відповідь. Мама писала: "Мій найдорожчий синуі
Ми Тебе не журить, що ми через Тебе бідуємо, таких як ми - тут
багато... Найдорожий свою родину! /повстанців/. Це писали мати-
селянки. Яка любов до сина, яка горда на її єдиного Перемоги
Волі. Однак цей лист вже її син не читав - бо згинув, а читали
лиш його друзі.

Він був урядником. Здібним був з нього чоловік. Не чуже йому
і ремесло. Крім він і столярство і кожухо, вміє і коня підкува-
ти, сам і радіо зробив. Мав троє дітей. Найстарший син був в УПА.
Большевики хотіли зробити батька конфідентом, але він волів Си-
бір, як бути для своїх людей. В листах до рідні він писав, щоб син
був добрим та не ослиняв його честі. Слова батька були добрим по-
сівом для молодого повстанця, в одній засідці важко ранений син
щоб не попасти живим в руки ворога з пістолет простріляв собі серце
це, котре так рвалось до життя. Його маленька сестричка, яку боль-
шевики вивезли на Сибір ще дитиною, все питала мами: "Мамо, як
виглядає наш Василь, чому він нічого не пише, чи ми коли вернемо
на Україну та чи побачимо ще Василя?"

Дрібні родини, що їх історія вивозила на Сибір я описав вище,
большевики гордили - що то бандити, бандьори, які хотіли розбити
дружбу радянських народів.

Візьмім інші приміри:

Чоловік не пішов до червоної армії, бо був політичним опоку-
лянтом. Арешт в літі. Хотів перечекати невдачний час і відповід-
но до конституції перейти на інший або на інший бік. За це його жін-
ку та троє дітей большевики вивезли на Сибір.

Люди косили на полі траву. Большевики вертали в обливи. Щоб
надслужити невдалу обливу, почали стріляти до невинних людей.
Вони убили чотирьох чоловіків. Не досить що жінки страждали мужів,
а діти батьків, що їх за співучасть з "бандитами" вивезли на Сибір.

Через дорогу їхало особове авто. На полі працювали жінки. Раптом з авта вийшов стріл. Одна з жінок упала важко ранена. Їм донесли її додому, по дорозі померла. Її діти, як діти "Ганзровки" вивезено.

До вмовли прийшли дво большевики-енкаведисти. Вони говорили дуже чемно. Зацікавили учителя про давніше життя та просили показати їм портрет польського президента Мосціцького. Учитель вийшовши з старих польських учебниці портрет президента, показав його большевикам. На другий день учителя заарештували, тому що він переховуючи у себе портрети ворогів СССР являється ворогом Радянського Союзу.

Були і такі випадки, як мама померла скоро, батька вбили, а дітей прилучували до інших людей і вивозили на Сибір.

В селі Х. большевики заарештували одного чоловіка. На нього донаматор зробив донос. Цей чоловік мав жінку і четверо дітей. Большевики приїхали щоб вивести його родину. Жінка впорлася і сказала большевикам, що з місця не рушиться, хиба її з дітьми перенесуть на авто. Большевики післали до неї сусіду, щоб він уговорив жінку збратися в дорогу. Жінка мертвіючи, що енкаведисти були перед хатою і задвоєм дверима втікла залишаючи в хаті малі діти. Большевики побачивши утікаючу жінку, почали за нею стріляти. Енкаведисти набивши сусіду, зліквідували нашо - від'їхали до раймцентру.

До кінця 1944 р. большевики вивезли: з Блидчи 4, Белзова 7, Волчиловя 8, Крехович 9, Новошиця 21, Підгірок 7, Перегінська 20, Студеньки 2, Сваричева 5, Струтини Нижнього 14, Цінева 22, Турі 2 родини. Цей спосіб мешкання, бо вивіз відбувався і по новім році. З однієї місцевості вивозили кілька разів і досі вивозять, так що немає села, в якім не бракувало б кількнадцять родин. В багатьох випадках большевики стрінули несподіванки, бо прихильні до вивозу родини перед тим зліквідували свої господарства опустили свої села. Большевики застали тільки порожні хати.

Крім вивозів відбувалися ще масові арештування. В деяких селах прибрало це катастрофальні розміри. Щоб з тим лихом боротися, Провід ОУН наказав відділам УПА:

а/ відбивати переселенців в часі їх конвоювання;

б/ робити по селах засідки на большевицькі спец-відділи, яких завданням було займатися справою вивозів цивільного населення;

в/ зривати залізничі рейки та мости на шляхах якими вивозили на Сибір.

18.

По приході большевиків Калуська Округа вкрилася повстанчими відділами. Хто чувся більш проверним збирав довкола себе охотників /о зброю не було трудно/. Не все було хвостичне, нескоординоване. Щоб повстанчим відділам, які з причини переходу фронту втратили зв'язки зі штабом ВО, дати фахове військове керівництво, провідник почав на власну руку наначе дня 9/9. 1944 р. друга сотня командиром повстанчих відділів нашої Калуської Округи. Командир сотні, хорунжий Клименко і провідник почав зараз перевели реорганізацію повстанчих відділів. Такими відді-

лом як: Чалчин, Скорого, Кармелюка і інших дошевчиків старі повстанські відділи Осьміна і Ромка та зорганізували нові: Яструба і Бея - в Полохівських лісах, Самарського, Летуна і Карпенка - в Карпатах.

Існування деяких відділів було дуже коротке, передівсім тих, що оперували в Полохівських лісах.

В Калуську Округу прибув я на початку листопада 1944 р. Дня 19/11. 1944 р. видав я наказ № 2, в якому поділив я призначені мені терени на дві полоси. В північній полосі призначив курінним сотенного Ромка. В тим наказом вчодав я члена штабу ВО 13 хорунжого Чалчина і орг-лоба хорунжого Клишевича, щоб сотенному Ромкові передали курінь "Загреву" і перевели інспекцію відділів в північній полосі Калуської Округи. Обя старшини доїхали тільки до села Болгар. Від дня 11/11. 1944 р. Полохівські ліси були заблоковані большевиками, які там переводили генеральну облаву. В тій облаві вдалося большевикам підступом підсунутись до табору "Загреву". Ворожі війська, які брали участь в наступі на табор "Загреву" мали на собі убрання подібне до повстанських. Вони подавали себе за відділ УПА дістались без перешкод до табору і там вони ранили курінного Ромка, убили бувшого інтендента "Гандзиняка" і "Оленіна" - Вікта, чотового Завірюху та багато інших. В подібний спосіб большевики розбили сотню Яструба. Сотенний Осьмін, щоб оминути облаву перейшов з своїм відділом за Дністер, де і залишився. Сотенний Бей зі своїми "Хортами" подався в полудневу Полохівщину і оперував в сусідстві "Опришків".

Сотня Ромка і розбитки зі сотні Яструба були зародком для нових сотень: Гонти, Яруна, Грабенка і Тютюнника.

Про курінь Ромка "Загреву" не залишилися ніякі матеріали. А велика шкода, бо це був бойовий курінь, який в перших місяцях большевицької окупації виявував багато активності і добре в'їхав в скіру большевикам.

19.

Підчас моєї праці на відтинку Калуської Округи за останні два місяці 1944 р.:

1/ Змонтування двох бойових куренів: куреня "Промінь" - з курінним Бураном, і курінь "Загреву" - з курінним Ромком, яких підчас очолив Сотенний Летун.

2/ Визначення полос бойових дій для кожного куреня, а саме: для "Промінь" - Карпати, для "Загреву" - Полохівські ліси.

3/ Упорядкування господарки по відділах.

4/ Інтервенція в компетентних чинників в справі опіки над хорими та ранними повстанцями.

5/ Зорганізування окружного ВПП для гальмування доступу ворожої агентури та розкладової роботи в рядах УПА.

6/ Тісна співпраця УПА з Тереновим Проводом та спільна вимога думок стали основою будучого розвитку повстанчого руху в Калуській Окрузі.

Друга точка 3. Трапилися випадки, що по селах самі повстанці стягали харчі і вчинили. Коб ми було нарікати, що УПА творить бенкети та не підпорядковується Тереновим чинникам, погодився я на

проводнік члена обласного проводу ОУН другої сотні, щоб в справах військового постачання наставити з рамени окружного проводу - друга Мелу окружним військовим інтендантом. Його завданням було б підібрати собі штаб, потворити базу і магазини, з яких теренові інтенданти видавали б для повстанчих відділів харчі та вбрання. Ця справа детально обговорена і занотована на відправі теренових чинників /провідник сотні Орлевко, Комар, Мелу/ - з одної сторони і військових командирів /я, хорунжий Мелник, хорунжий Кириленко, курінний Пуренель/ - з другої сторони. Директиви, які формували і стабілізували військову господарку і постачання були помішені в наказах "Загури" № 9. з дня 14/11. 1944 р. і в наказі № 11. з дня 17/1. 1945 р.

Перебуваючи в рядах УПА мав від початків заснування УНС-у, був я докладно обзнайомлений, що постачання повстанчим відділам харчів і вбрання належало до теренових чинників. Принцип порядку і залежності УПА від проводу ОУН, а тимсамим і тісна співпраця УПА з ОУН в моїх наказах була завсіди підчеркувана. Тому не знаю, чому в кілька місяців пізніше справа інтендантури виробила багато галасу, мовби військо хотіло забрати від сітки інтендантуру, а мені наказано два рази пояснювати як мається справа військової господарки Калуської Округи. Вищі мої зверхники підчеркували в своїх письмах, що інтендантура належить всеціло до сітки, яка має забезпечувати військо у все потрібне.

Від часу стабілізування військової господарки повстанчих відділів в Калуській Окрузі минуло кілька літ а вона і по сьогодні актуальна і добра.

20.

Різдво я відзначував в своєму осередку, на Свят-Вечір сталося у нас пригода. Мої повстанці принесли від сотенного замерзлого сушених сливок. При вечері кожному з нас дісталося гарна порція компоту. Компот був солодкий, а сливки мелені і м'ясисті, тільки в смаку трохи терпкі. Я з'їв кілька сливок і мені нічого не пошкодило, але хорунжий Мелник і повстанці які з'їли сливок по дві порції зараз розхорувались, заболіли їх голова і почали вентилювати і до нині не знаю, чи сливки не були затроєні кимсь чотовим сотні "загроза" - ненависцем. Сливки попсували нам святочний настрій. Перший день Різдва також не був веселий. Рано пішов хорунжий Мелник до сотні "загроза", де чекали курієри від командира Грома. Вони принесли штафети, в яких командир Грім писав, що поручник Степовий організує на Гуцульщині підстаршинську школу, до якої мину відіслати характерні інструктора хорунжий Мелник з двадцять п'ятьма кращими стрільцями Калуської Округи. Ця відомість засмутила мене і хорунжого Мелника. Ми оба були зі собою знаті, а УПА разом працювали ще від заснування УНС-у. Мелника знав я з дітючих часів, як він був ще маленьким та грубеньким гімназистом і щодня біг попри мою вулицю на Рутовського до Народного Дому. Але наказ - наказом. Треба було йому готовитись в дорогу. Другий день Різдвяних Свят також не був приємний, бо надалеко від нас большевики робили облаву.

Моє прощання з Мелником було сумне. Ми розцілувалися і ви-

чечу прослезилися. Не думайте, що партизанте це людж без серця. Їм би ми знали, як вони себе любили і тішаться коли по довгім часі знова побачаться. Про прощанні одни другому бажав " до побачення". Дуже багато побратимів по зброї і по революційній справі вже вдруге не побачилось. Тому і наші очі зросилось: Мелчка я вже більше не побачив. Він передчував, що на Гуцульщині згине.

Мелчк був то свого роду оригінал, але в доватному значінні. Дуже любив. Перед говорив, що по революції залишаться при війську. Його мріяв було домашне вогнище, де міністром домашніх справ була б молодеська дружина /сам був грубо по тридцяті/, яка власноручно вишивала б йому сорочки, шкарпетки та варила б з білевкої муки маленькі вареники. Не судилося йому, вкі двом іншим старшинам пережити революцію. Підчас великої облави Ворної Рубежі на Гуцульщині всі три згинули ворожою смертю.

Славної пам'яти поручник Степанко - комендир куреня "Перемога", член штабу відділу "Гуцульщина" був дуже надійною одиницею. Всі його жовнірі підчеркували його військову ерудацію. Був він одним зі здібніших комендирів УПА. Шкода тільки, що так коротко служив справі визволення України.

Третім був славної пам'яти поручник Беркут, бувший старшина УГА, з професії гімназіяльний учитель. Поручник Беркут то сеніор нашої повстанчої Армії - дуже поважний, тактовний і авторитетний старшина. Він хоч старший віком; зголосився в наші ряди, щоб і своїм слабим здоровлям служити Великій Справі. Для неї повертування і свойого Стяга.

Всі три старшини упали дня 21 квітня 1945 р. Хорунжий Мелчк вважався відтоді комендиром. Вічна Слава Уславним Героям!

21.

До Різдвяних Святах 1945 р. наші повстанчі відділи зросли що до одного куреня. На Терені Калуської Округи були три курені:

курінь	"Промінь"	курінний	Журавель
сотня	"Журавлі"	сотенний	Грінчук
-"-	"Загреня"	-"-	Замерський
-"-	"Одрмах"	-"-	Довбуш
курінь	"Загреня"	курінний	Летун
сотня	"Летун"	сотенний	Середина
-"-	"Каменярі"	-"-	Крук
-"-	"Світротоки"	-"-	Тютюнник
курінь	"Дуна"	курінний	Гонта
сотня	"Тигри"	сотенний	Гонта
-"-	"Сніговірі"	-"-	Дотруб
-"-	"Дорти"	-"-	Вея

Щоб брати пересічно стан сотні по 150 чоловік, до того додати окружну ЧШ, то стан війська в Калуській Окрузі виносив понад півтора тисячі крісів. Це була поважна сила, з якою і ворог числився. Ми могли б були ще більше зорганізувати повстанчих відділів, зброї і амуніції ми мали досхі, в одежі також не бракувало - за це бракувало нам старшин і підстаршин. А треба

чаються з тим, що партизанський старшина - це не стилем підлеглого, якщо діє за планом вищого штабу, який має за собою постачальників, якого спомагає допомога зброєю. Партизанський старшина мусить відзначатися організаційним хистом, вчадушною відвагою, спритом, скорою дедукцією та великим авторитетом. Партизанське ремесло має свою романтику, але воно важке і небезпечне. Одночасні ідейно не зжовані або не міцні характером скоро знеохочуються та дезертирують. Партизанський командир мусить високо тримати в залізній дисципліні, а рівночасно його любити і чим дорожити.

Повстанчих відділів можна було організувати багато, ніж як з втаємничив бракувало нам командирів. Тамов не всі повстанці надавались до партизанки. Коли більшовики проголосили мобілізацію до сорок п'ять років життя, то великий процент новобранців УПА становили старші дядьки. Ця категорія людей - майже всі жонаті, діти, воліли крутитися коло дому, як піти далеко до червоної армії. Але фронтові марші, неустанні бої, несподівані засідки і знесилення скоро змучили дядьків. Треба було відділи від них звільнити в допомогти молодшим. Дядьки залишили по собі добру пам'ять. Майже ніхто з них не зголосився до ворога з повстанців та не зрадив повстанчих відділів.

По Різдві - це час будного розвитку наших збройних сил. Старі, ненаново запрошені сотні поділялися на дрібні і там роздувались, робили наскоки на большевицькі станиці, засідки на переїзджаючі колони авт, зривали мости і рейки на залізничих шляхах, відбивали арештованих і вивозуваних на Сибір. Жалуй, що з того періоду нашого повстанчого руху залишилось так мало матеріалу. Одні пропали враз із командирами і політичними; другі забуркоювані - в тих не їх захоронили між живими немає; інші - змінили час і вогкість, вони покрились чорним грибком; відчитати такого архівального документу дуже трудно. Не то залишилось має велику історичну вартість. Колись історики, що його зацікавлять, має цілий рух буде складати ті жмуки паперу писані зараз по бою на дворі на морозі, коли зіскостілі пальці ледве тримали олівець, або в темному бункрі при світлі смерекової скіпки.

22.

Команда УПА наказала перевести по відділах присягу. Зразок присяги був зредагований Головним військовим штабом. Церемоніял присяги був установлений окремим наказом.

По відділах політичники вчували та виясняли кожне речення присяги. Коли сотні були готові до присяги, я наказав прибути сотням на Мигаєвий Верх недалеко табору "Загреєв". Повстанчі відділи установились в лісі. По середині був полевий вівтар. Сотнями командував курінний Журавель. Коли я з хорунжим Клименком підійшов до сотень, залунали лунко команди курінного Журавля: "Струнко", "на плечо крісе", "Почесть дай", "Вільно тиць". Курінний Журавель зголосив готові сотні до присяги. Я обійшов сотні в супроводі хорунжого Клименка, поздоровив та перебрав сотні під свою команду. Потім з коротким промовці я з'ясував суть і вагу присяги - присягу вояки повстанчі відділи за хвилю вложать перед Великим Українським народом, перед Святою Українською землею, перед пролитою кров'ю

ніх чаяннях Синів України, та перед теперішнім Політичним Проводом Українського народу. При кінці промови згадав я, що закон рівності суверен, а не більше значення Українського народу, яке складає на порушників та відступників цієї присяги. По промові дав команду: "Увага", "Струнко", "на плече кріс", "почесть дай", "по лот з Тризубом вступ", "сотні на Тризуб гляць". А салютуючими віддав також почесть Тризубові. Почет з Тризубом стояв недалеко вітар'я по середині кола. По церемонії віддання почесті Тризубові, кожна з вступити делегатам кожної сотні до Тризуба, на команду: "до присяги" повстанці зняли шапки, кріс перележили з правої до лівої руки, два пальці правої руки підносили на висоту очей. Делегати покладали пальці правої руки на Тризуб. А читав повелі текст присяги, а повстанці повторяли за мною кожне слово. По присязі священик відправив Молебень і Панахиду по упавших Героях. При відправі Молебня і Панахиди співав хор під батутою курінного вдитента Малюка. Свята Присяга закінчено відмашеруванням почету Тризуба і відспіванням "ще не вмерла Україна". Церемонія присяги вчили гарно. На лісовій полині стояли перенятті навколо хвилини повстанчі сотні. Хоч січневий мороз добирався до костей, повстанці вправно орудували зброєю. Тло полини було біле, на ньому темна плями чотирикутника, яке за голосом команди порушалось в одному такт. Сонце крилось за горами, коли повстанці виголошували останні слова присяги: "...Коли я порушу... Хай на мене спаде зневага Українського народу". Страшне закінчення присяги. Чи може бути щось підліше на землі, як бути спадкоємцем діла Ради? Чи може бути більше кара як відступника та зрадника Української Державності, як кара зневаги цілого Українського народу. І сонце, яке було свідком не одної хвилини крилось за горами, щоб не чути, що зневага народу триває вічно, переходить з поколінням на покоління, яке панування сумерк, коли лунали далеко може до Києва, може аж до Києву слова: "згинуть наші вороженьки як роса на сонці, знищуйте і мстіть у своїх сторонці". По присязі сотні скоро та тихо відійшли. Не всі були запрошені повстанці, які перед хвилиною, перед Святим Символом України клялися вірити нашадам, яким ворог викуває Україну, та вибороти для неї світле Воскресення.

Відбиття вложення присяги минуло багато часу. Вижилі повстанці звели багато боїв, досвідчили на собі страшні обливи, червоних Мітел, Ворчих Рубах, Сталінських Дітей. Через нагодились в окруженні, через ворог творив нахідниці, та скільки треба було спритту, відваги та віри, щоб з такої пастки можна було цілою видертися. Нині нам знаємо: хорунжого Клименка; курінних: Журавля, Ромка, Тютюнника, Яструба, Хитенка, Морозенка, Волинця; багато чотових, а ще більше рядових, а чвабільше стрільців.

Між повстанцями, які остались живі - живе традиції, пам'ятають останні моменти своїх відділів. Про вятрі, чи в Тині Смерекн або клинці згадують та розказують молодшим про недавнє минуле.

2з.

По присязі відбулася відправа в хаті селянина Я., якої свід-

сивою золотими буквами в історії нашого визвольного руху. Селянин Я. був вже старий дідо. Підчас першої світової війни він боровся на північному фронті з москалями, потім на Полудневому з Італійцями. Ім'ям Чонтя-Чуку і Д'яву. Коли недалеко його дому дислокувала "Трембіта", з нього був зв'язковий пункт: цілою дорогою він з "Трембітою". Зима він 11 сотенних, чотових, рояових і багато стрільців. Як боліла він, коли німці ішли вимащом на Отвину, а як радів, коли на десятому кілометрі на річці Ілемці наші дали німцям доброго прочуханя. По приході большевиків, він в своїй хаті через гостинно прийняв повстанців. Не минув сам по 10ти відбрав від маленького сина Миколи горнятко молока та давав українським повстанцям.

Підпрему ми відбули в його хаті. Коли хорунжий Клименко згодився мені збірку старшин, то селянин Я. також стояв з лаві на струнко. Смішно це виглядало, але він мав такусвятошну міну, так був перенятий важністю хвилини, що здавалося що він перший посвятив би себе і свої діти за успіхи нашої боротьби. Нема вже діда Я. і його дочки Анни: Уперед большевики спалили його хату, а йому наказали замешкати в селі. Коли діда Я. затушив за лісом, вернув на Б., побудував з оберога хату та прийшовши там з родиною. Недавно розказував мені один новоприйшлець, що большевики застали в хаті діда Я. кількох повстанців убили його і дочку Анну.

На відправі було до полягодження багато справ. Крім обговорення відбутих акцій та розглянення на наближчий час нових, були ще службові справи. До цікавіших справ належали:

1/ Скорочити значення ВДН, яка в теорії творила безкеть, чим компрометувала УПА;

2/ повстанчі відділи не придержувалися партизанської тактики. Ад 1. Комендант курінної жандармерії вістун Вівчар сповнював свої обов'язки, побоюючи до тої міри цивільне населення, що треба було вислати комісію, яка на місці перевела б в цій справі слідство. Слідство вивчило справі кар'єрні недочутальності коменданта курінної жандармерії вістуна Вівчар'я. Його поставлено перед військовий суд. /Курінний Журавель потрапив так обороняти Вівчар'я, що він залишився без вини та дальше на функції коменданта курінної жандармерії/.

Жандармерія так розгублилась, що одного разу і мене хотіли обезоружити і заарештувати. Коли їхав я з двома повстанцями на відправу сотенних, мене затримала група озброєних людей в товарстві дівчат:

- Стій, хто йде?
- Свій.
- Що за свій?
- А ви що за одні?
- ВДН!
- Я не знаю що таке ВДН.
- Не грайте мариуліка, ВДН то військова жандармерія. Складайте зброю - ви арештовані!
- Зброї не складаю, а хто до мене підійде, того стрілю.

Дуже як один жандармерист каже до другого: "Лови його, то якийсь провідник". Я мав охоту дати себе заарештувати, щоб ближче пізнати місцевого коменданта ВДН та повчити його і його "жандармерію"

що не мав з часу, бо кидився на відправу. Раз треба було зробити порядок з жандармерією. В цій справі нашлося я до командира дома, щоб розпустив жандармерію, або її агенди віддав в другі руки. Місяць пізніше прийшов наказ "Генерлі", в якому справу вирішено в цей спосіб: що при кожнім курені мало бути по чотири жандармеристи. Курінний виславши їх в Терен був обов'язаний знати куди, за чим та на як довго пішли, і сам дисциплінарно відповідав за їх поступовання. Всякі сільські і підрайонні і районні агенди були знесені.

Від 2. Помимо кількомісячного побуту, большевики, повстанчі відділи не вивчили ворога та не придержувались партизанської тактики:
а/ не вели боїв в спеціяльних умовинах: ліс, непрохідний терен, ніч, мряки, сніговії;
б/ не примінювали спеціяльних форм боїв: забезпечення маршу, постоїв, підхід, напад, маневровка, засідки і заскочення;
в/ Командир не виказував ініціятиви, не підвищував ідейно-політичного стану відділу. В скрутних ситуаціях губився або суперечив - хто мав могти боєву акцію;
г/ відділи не придержувалися конспірації. Про місце постою відділу знали мешканці довколишніх сіл. Втечу повстанця погноєнного. Всякі інструкції і відправи мало помагали. Треба було як більших втрат, щоб повстанчі командири увійшли в рейки партизанської тактики.

Кілька днів перед Різдвом відділ "Журавлів" приступив до будови зимового табору. Різдво святкували вже в новопобудованих бараках. По святах з відділу утік один повстанець, який навів на табор большевиків. Коли стежа донесла, що від сторони підсухого підсуваються большевики, в таборі в то не дуже вірили. Вичуваючи гинути для певности вислав на раз стежу. Вийшові три чоти на застави: одну від підсухого, другу від Мелецина, третю від Дубшарн. В таборі залишилася тільки одна чота. В тому часі в таборі "Журавлів" курінним Журавель. Між ним і сотенним Грінем прийшло до суперечки на тлі: чи евакуювати табор, чи його обороняти; хто має бути провадити оборону табору. На цілі справи не рішено, як далися чути стріли. Большевики дістались в Терен табору, на з тієї сторони, з якої їх сподівалися, лиш зайшли лише між заставами. Кулеметчик забудько замість стримати їх вогнем свого кулемета мусів опустити своє становище, бо кулемет затявся. Большевики з криком "ура" вдерлися до табору. Чота, яка обороняла табор відступила. Большевики почали бити шиби та палити бараки. Може були б побули в таборі і довше, але чота яка відступила створила по них вогонь і змусила їх до відступу. З нашої сторони були втрати: вбито чотири повстанці вбиті і один розстрілений. Які втрати були по ворожій стороні не знати, бо большевики своїх трупів і ранених забрали. Також і цивільні не бачили, бо большевики вертали через села нічию.

2%.

Сотні що перебували в Карпатах дістали наказ перейти рейдом в північну Калущину. По великих облавах на Чорним і Волохівські ліси, тамошнє населення було спаніковане. Рейд карпатських сотень мав підняти його на дусі та показати, що ми з облав вийшли

діло, що ми вимемо та дальше боремося.

Із найцікавіших епізодів УПА на початку 1945 р. належить збірна акція сотень: "Хортія", "Загроза" і "Журавлів" на село Збиру в Надвірнянському повіті. Шкода тільки, що справоздавчий звіт та опис бою пропали. В бою під Збиром відзначилися сотні "Хортія" і "Загроза". Сотня "Журавлів" мала охоронне завдання, була розположена на заставах, щоб ворогові не вдалося помічі в сусідних районів. В тому бою упав абсольвент "Орлиця" дуже відважний чотовий Струна зі сотні "Хортія". Наша перемога під Збиром підбадьорила населення, большевикам нагнала такого страху, що зробили вдруге велику облаву на Надвірнянські ліси.

Тоді те "Журавлі" попали в неофіційну пастку. Сотня не мала певного стану, бо чота Ревня як охорона провідника Кесар'я відмашерувала до Чорного Ліса. День перед боєм "Журавлі" пішли вечером в село Тростянець на вечеру. Через розвідку донесли, що до сіл наїхало багато большевиків, які вислали сотні до ліса. Сотня замість скоро по вечері далеко відмашерувати, доперва коло третої годині рано вийшли з села до ліса. За слідом сотні посунулися розстрільщики большевики. У лісі большевики змусили "Журавлів" до бою. "Журавлі" зайняли добрі становища відперли наступ. Але ворог вдруге заатакував сотню з двох сторін. Щоб не дати себе обкружити сотня почала відступати. Зв'язок між чотами прервався. Рої на власну руку пробивалися через ворожі застави. Що продерлися через одну заставу, попадали під ногонь другої, третьої та четвертої лінії. В тому бою упав цілий рій Гуки. Ратуючи ранених: чотового Сокола, раненого Кармелюка та інших, рій дістався в таку матню, якої історія УПА не пам'ятає. Ворог окружив рій довкола. Присипані снігом дерева обмежували поле боєвища. Зі всіх сторін з криком "ура" підсувалися большевики. Повстанці прикладами прорвали ворожі кільце. Число оборонців малило. Хоч большевики кричали: "здавсь Бандьоро" цілий рій як один полиг в бою, щоб вирятувати чотового Сокола та інших ранених. Дивна річ, всі здорові повстанці попадали, а ранені вирятувалися. В Надвірнянському бою "Журавлі" мали дев'ятнадцять убитих та кілька ранених. Про надвірнянський бій сенітар Чорноморець уложив пісню. В пісні представлено бій, героїську смерть повстанців та як сотня

В горах Карпатах
В глибоких ярах
Там лічиться сотня в рах.
Вона піде не пімститись
За упавших партизан.

Чотчик Сокіл то старий український партизан. Він в рядах УПА ще від змагування УВО-у, наперед в "Трембіті" потім у "Гайдамаках". Коли "Гайдамаки" перейшли на долю, його призначено на інструктора куріня. На весні 1945 р. висунено Сокола до новозорганізованої сотні як "Журавлів" як чотового-інструктора. Так як дуже активний, підприємчивий та відважний чотовий перебув він до надвірнянського боєм, де його важко ранено в обі ноги. Коли вже підлічився, що міг власними силами ходити, большевики наскочили на нього. Щоб не дати себе живим в руки ворога, застрілився з пістоля. Своєю чотою учив він так, як його навчили ще в УВО-і - ніка-

сько тримати в залізній дисципліні, його лаєти, вишколювати і виховувати на відвертих боріє та на повновартійних громадян. Ще готовий Сокіл не згнув в Кадовбинському лісі, однак треба зазначити, що цей бій був початком його кінця.

Сотня "Хортіє", яка в той час знаходилася в Кадовбинському лісі перекала вкладно поміж ворожими застачами, потім східом якими зрозуміє більшевики вдістались в небезпечні полоси і удалися в Карпати.

25.

З північчя Калущині з великих понад двісті квадратових кільометрів масив ліса - Полохівські ліси. Його перетинають дороги: Долина-Тур'я Велика-Опрка, Тур'я Велика-Полохів-Рожнятів, вузкоторова дорога Долина-Збора. Крім тих доріг є ще там сотки дукт, ліній і стежок. Довкола вищем розложилось села: Слободи Долинська і Полохівська, Тростянець, Пелеїв, Тур'я Велика, Тальчі, Сулятичі, Корчівка, Хертіє, Кулики, Збора, Полохів, Степанівка, Кадовбин, Голинь, Крехівчі, Надіїв, Рахиня. З північної сторони обрамовує його ріка Снітка, яка перед Журавном впадає до Дністра. Ці стратегічної сторони надається цей ліс як бази для партизанських відділів. Близькість сіл уможливлює прожарчування відділів, близькість Карпат дає змогу відв'язатися від ворога і там відпочити та набрати сил до нових боїв. Але в тій порі можуть оперувати відділи вже направлені до партизанки. Густа мережа шляхів улекшує ворогові доступ до ліса і блокаду його ревірів.

Тому старі сотні дістали наказ перейти рейдом північну полосу Калуської Округи що розміщені, Тальцькому у Журавнівському районах. Новозорганізовані сотні мали в Карпатах вишколюватися. По бою під Збором сотня "Заграва" вернула до свойого табору в Карпатах, щоб здати цивільна сітці таборами інвентар та щоб повстанці направили свій вигляд, а передівсім обув.

А процес обуви. Партизан це піший вояк, який робить далекі марші по найгірших теренах і то переважно нічна /по партизанських довіях: "ніч і ніч наша"/. Ворог за всяку ціну старається довідатись про партизанські шляхи, щоб на них робити засідки. Партизани мусять часто змінювати свої шляхи, вишукувати найгірші, найдовші, досі нерозконспіровані, щоб міг безпечно ними порушуватись. З партизанського вигляду більше нищиться обув. Щоб взути було зроблене і з найліпшого матеріялу, довго хому не послужить, то розвідре, то розпоре, там є суд відірве підошву. Тому в партизанських сумці можна часто знайти молоток, дратву, шило та колки. Це все партизан робить собі власноручно: шило з цвяха; колки робить в цей спосіб, що ріже з берези на півтора центиметра загрубшки колісцята, які жене на тонкі дощечки, кожну дощечку загострює та коле з них колки, які сушить при вітрі і вживає коли треба.

Зима ускладнює життя повстанця, робить його залежним від погоди і даху. Коли мороз докулює, пальці відмовляють послуговування, а при вітрі з конспіративних взглядів не можна нагрітися, тоді обов'язком командира з подбати, щоб партизан одну або два

рому на тиждень міг знаходитися під дахом, щоб там нагрілися та до-
шикувати до порядку свій вигляд.

Затвердженом "Загрозы"/популярна назва повстанців/ були сьо-
годні села Суходола. Табор "Загрозы" не був довго на одному місці,
а як більше тривалося, большевики нестачали своїх людей, які
мали донести про конкретне місце постою. Раз сотня таборува-
ла в околиці Мелещина, іншим разом на Каменічках або на Вездені.
Відділ очолював сотенний Заморський. Був він інтелігентним муж-
ем по гімназіяльній матурі. Військовий вишкіл здобув в СС-ах. Вда-
чу мав вигляду, для повстанців був добрим та поважаним. До во-
ницького ремесла надавався менше, за те в цивільній праці міг бу-
ти дуже корисним. В сотні було трьох чотових: Сьмба, Ябурая та
Подлиш. Чотові були несогірші, в менших вищих вив'язували доб-
ре. В сотні був ще хорунжий ченсочтець /Степень не прийняв че-
рез УПА/. Ченсочтець оповідав, що Степень хорунжого здобув в СС-ах.
Де табор "Загрозы" заходила часто підрахунки провідниця місце-
вих доли. Вона приносила до сотні білля, медикаменти і почту. До-
ля і ченсочтець /Рінко з села Лутів/ це двійка яка працювала для
большевиків. Сотня "Загроза" не добре не розтаборилася, вже не від-
почила по рядах, а вже большевики знаючи про місце її табору-
вання наскакували на сотню.

Дня 22/2. 1945 р. "Загроза" вернула з рейду в Карпати. В три
дні більше сотня дочекала, що недалеко табору переходила большеви-
цька розстрільна. Сотня відступила до Суходола. На другий день
входила до табору стежа, повідомила сотенного, що большевиків в
таборі не було. Сотня вернула назад до табору. Того дня сотенна
вислала дві чоти Ябурая і Сьмбу в терен, а сам залишився з одною
чотою подлиша. В дві години по відході чот заалярмовано сотенно-
го, що з імен'я і з Суходола розстрільною ідуть большевики в напря-
мі табору. Сотенний з чотою подлиша спустили табор. Він мав плян
перейти за ріку Чечву до Мелещина. Через міст переходити було не-
безпечно, тому чота подалася нижче Суходола, щоб перейти ріку
коло Вировитого. Там большевики зробили засідку.

З кілька днів більше сотенний Заморський розказав мені як
то було під Вировитим. Коли чота, вислужувачі від большевиків
мешерувала стрільцьким рядом в сторону Мелещина і вже була не-
далеко під Вировитим, нараз із-за ріки затарахкотів скоростріл.
Повстало страшне замішання. Місце було таке, що не було де схо-
ронитися. З одної сторони ріка, дорога, високий беріг; з другої -
мочковина, лісова стіна з якої большевики шарили скоростріляма
по чашах. Нігде ані корчики, ані заглибини, щоб можна було схо-
ронитися. Большевики бачили повстанців як на долоні. Хто куди
туди утікав. Більша частина повстанців продерлася в сторону се-
ла Лугу, а сотенний з кількома стрільцями вдерлися на високий,
стрімкий беріг, щоб сховатися в лісі. Треба було лізти рачки, бо
вороні скоростріли косили. Чотовий Подлиш сховався в полині
під ледом, та там пересидів дві години. Бачив він, як по бою
большевики вилазили зі своїх стежевих реготалися, та як при вда-
ринні одягів з трупів сварилися. Скільки страху навіяв, а як на-
морася цей малий, гарний бувший Рівнівець. /Одного разу прийшов
я до хати селянина Я., де квартерував сотенний почот "Загрозы".
Він "з Табовцями" побачив я одного малого в білому кожушку шар-
тавого, якого взяв я за перебрану дівчину. Присутні почали сміє-

ятся, а малих мертвих згодосьвся, як чотовий Полишко/. На по-
бовищі сотня "Загроза" знищила дев'ять трупів та кулемет. Со-
тенний Заморський з рештою повстанців перейшов через гору Стов-
бун Мечиць. До нього долучив чотовий Ненасьтець. Там знову на
Заморського наскочили большевики. На вузькоторовій дорозі він згу-
бив слід та перейшов в Мелещин, де застав чотового Полишка. За-
морський наказав Полишкові перейти зі сотнею /Тридцять чоловік/
в Лицівку та стягати розбитків, а сам пішов до Суходоля, щоб скон-
тактуватися зі мною. Сотенного Заморського знав я ще з німецької
окупації, коли був він чотовим в сотні "Журавлів". Через курінного
Козак приїздив з ним до мене. Також за большевицької окупації мав
я нагоду часто стрічатися. Був він гарний та добре вихований му-
жик. По обличчі - то був ніби інший Заморський. Лице обдрапане,
одяг на нім подертий, ноги в колінах пошухлі як коновки, без па-
лиці не міг ходити. По зголошенні свойого приходу, перші його
слова були: "Друже командир, застрільте, або робіть що хочете,
я відділу дальше не можу провадити. Я кинув, я мав пеня, я духо-
во розбитий і мушу відпочати". Засідки, вічне гонення, розбиття
сотні, втрати в людях, так його зломили, що в тому часі на ста-
новище командира сотні він цілком не надавався. Я дав йому від-
пустку, щоб підлічився та відпочив. На час його відпустки сотню
перебрав чотовий Скиба. Ненависна доля була і нового сотенного
Скиби. Чотовий Полишко пішов зі "сотнею" в Лицівку, щоби її на-
ново організувати. Тимчасом в Лицівці здезертирували всі повстан-
ці з Перегінська. І там також большевики зловили Ненасьтця, який
тоді ставив водив большевиків. В Лицівці большевики наскочили на
Полишка та вбили йому чотирох стрільців.

Рій, який із засідки під Яровитим вийшов цілий подався на Ло-
п'янку. В селі Ілем'ю натикнувся він на большевицьку заставу. Пов-
станці залягли та отворили вогонь до наступаючих большевиків. В
тій бою приходило до маневрових сцен. Большевики лавою сунули на
малу горстку повстанців. Цільний вогонь наших рубав лави у поро-
ки перших рядів. Тоді большевики з другої лави прискакували, хва-
тали під рамена поцілених біля товаришів і так за мертвою засло-
ною посувалися вперед. Другий цільний стріл валив на землю мертвих
і живих, тоді підбігали з третьої лави хватали убитих і дальше на-
ступали. Це було страшне. Наші повстанці поклали багато большеви-
ків трупом, але упав там і цілий героїчний рій "Загрози".

Тоді в селі Ілем'ю притрапився і такий випадок. Того самого
вечора, коли упав рій "Загрози" до хати в якій були большевики,
прийшов незнайомий з про обставину інтендантські сотні "Сигурія". Він
мав вивчі в руки ворогам. Большевики були та змушували його, щоб
він їх по хатах знайшов брав харчі, але інтендант нічого не
знайшов. Що з ним сталося, невідомо.

В справі розбиття сотні "Загрози" велося слідство. Курінний
Журавель твердив, що доводив Заморському вернути на два дні до
збору, а Заморський - що на тиждень. Хто з них обох мав рацію,
знаю, бо курінний переконував Заморського про два дні, а Заморський
курінного обманював.

Ф Заморський був винний за втрату людей і розбиття сотні?
Винен був тому:
не підчинився і злегковажив собі наказ курінного Журавля;

д/ замало інтересувався сотнею. Кожну вільну хвилину використовував, щоб піти до села Суходола;
е/ дав себе окружити агентами;
ж/ не придержувався партизанської тактики;
з/ в скрутних хвилинах не потрапив себе опанувати.

Кожу заморського збільшує і те, що він використавши моє довір'я продовжив свою відпустку в нескінченість.

Не витяг тому, бо:
а/ на пост командира сотні не надавався;
б/ вдачу мав лагідну, був легковірний;
в/ більшість стрільців його сотні були мало ідейно вироблені, по перших невдачах розбігався додому /Перегінці/;
г/ замало вчувався на людях.

Сотня "Загроза" вже тривдовго існувала. Новий сотенний Скиба старався доповнити сотню, але прийшли великі весняні облави, число повстанців ще більше зменшило, так що останки сотні прилучено до сотні "Опришків" і "Вітрогонів".

Відділ "Загрози" повстав по переході фронту. Повстанці "Загрози" походили із сіл: Суходола, Лисовиці, Лугів, Дубанки, а найбільше з Перегінська. Ідейно політичний стан відділу був низький, зате бойово-моральний був добрий. Головні особи сотні мало звертали уваги на ідейне вироблення вояцтва. При більшому натиску ворога, сотня танула, так що треба було її останки прилучити до інших відділів. "Загроза" мала і світлі мертви в історії УПА. Вяти б біля Лиських /прийшов Перегінська/, під зборов, в імя'м, героїчну смерть бунчужного.

В осені 1944 р. большевики схопили живим бунчужного сотні "Загрози", його дуже знатованого примусили в Перегінську з трибуни публично говорити до багато сотен людей. Бунчужний сам родом з Перегінська не сплямив свої честі українського повстанця, які перетрпів. Він замість виявити покаяння та п'ятнувати УПА і ОУН - протилежно гльорифікував. Розлючені большевики убили його так на місці на очах людей.

Півтора чети "Загрози" вертаючи до табору задержалися в Лиських. Їх виставили застави від сторони Вільхівки, Решнятого і Ямирмового, який мав обсерувати гостинець з Перегінська. Большевики, повідомлені чекистцем, підсунулись скрито лугами які з над ріки Лімничем, і заатакували повстанців. В тому бою відзначилися кулемета лютих, яка створила вогонь поклала відразу п'ять большевицких трупом. Большевики запальними набоями запалили хати прилежні. Геройська кулемета лютих зажгла міх горячою хатою з кулею гнів і вогнем свойого кулемета уможливила відступ "Загрозі". Як довго горіла хата большевики не могли нічого зробити кулеметній лютці, доперва коли вогонь почав пригасати, знищили цю геройську кулеметну лютку. В тому бою по стороні "Загрози" було дев'ять убитих.

26.

В околичних селах Косиня квартирувала сотня "Летунів". Кілька слів характеристики сотенного Летуна. Молодий, уродливий мущина по гімназійній матурі. Військовий вишкіл як летун-лейтенант здобув в ні-

вецької армії. Коли в 1944 р. організовувалися повстанчі відділи дано йому функцію курінного інструктора. В тій часі Й здобув він німецький літак-винищувач. Він підібрав собі не більше фахівців та заняся направою літака. Літак відремонтовано, на крилах вимальовано трізуб - УПА мала вже свій літак з українським державним гербом. В червні 1944 р. Летун зробив на ньому пробний лет, з'яхавши лісів перелетів понад містом Долиною та за вечером спустився на землю. Летун був бравурно відзначений. Перебраний в однострій німецького старшини затримував переїздячі дорогою лімузини, в яких їхали німецькі офіцери. По короткій розмові витягав пістоль та всіх німецьких старшин розброював і арештував. В цей спосіб здобув він кілька лімузин і тягарових авт. Коли повстанчі відділи закватирували в Розтоці, він як курінний інструктор перебував у всіх сотнях куреня. Більше яко сотенний "Летунів" був він енергійним, бравурним та господарним. Підчас переходу фронту Летун здобув багато військового німецького і мадярського майна, потім з розбитої большевицької дивізії вже Червоя отримує увесь вирад. Летун не міг погодитися з курінним Журавлем. Він уважав свою вищість, тому неохотно перед підчинявся наказам Журавля. Летун був тяжкий до дисципліни. Звіти не вносив на час, так що до них треба було спеціяльного післанця вносити.

Дня 12/2. 1945 р. Летун зі своєю сотнею вирушив в рейд в північну Калущину. Він перейшов Лисовиці, Суходіл, Підсуха, Спас, Струтин та в Ракові закватирував. На другий день большевики більшими силами окружили село. Але сотня вирвалась з кільця. При тому згинув один повстанець. В селі Кропивнику /де з кацальня повстанчої сотні/ сотня зайняла на стації великий склад дерева. Дня 22/2. 1945 р. "Летунів" в селі Голинь вислідили вишеніпрн великий потяг, який тягли дві машини. Повстанці заложили під рейки кілька німецьких тапарині та большевицькі смолоскипи. Вибух був страшний. Около тисячі большевиків, що їхали на фронт були убиті і ранені. Одна чота "Летунів" під командою чотового Мрії натиснулась в селі Донпотові на п'ятдесять большевиків. Повстанці з криком "слава" кинулись на ворога. В бою згинуло двадцять один большевиків, з нашої сторони були легко ранені чотовий Мрія і один повстанець. Часі рейду по Калущині ранено в ногу сотенного Летуна. Його сотню перебрав Середний. Летун як повстанчий курінний - курінний "заграва" вернув в Карпати щоб лікувати ногу.

27.

Летун перебравши курінь "заграву" вислав свойого бунчужного Грабенка з кількома підстаршинами з бувшого куреня Ромка до старого курінного табору "Летунів", щоб в околиці Ясеня зорганізувати новий відділ. В старому таборі Летун залишив кільканадцять повстанців для охорони ранених і табору. Ті залишені повстанці і командир обсади, яка прийшла з бунчужним Грабенком були зародком нового відділу. Грабенко за короткий час зібрав новобранців, зорганізував нову сотню та побудував табор /старий табор Летуна большевики спалили/. Новий відділ вишколювався і робив акції. До

вечірніх малювали: висадження з повітря двох десантів, одну на заході, другу на восьмому кільометрі від села Небилова. Коротко перед рейдом у сотні викрито ворожу агентуру. Причиною агентури було це, що Грабенко прийняв до відділу новобранців без провірки Служби Безпеки і рекомендації сітки.

Підчас одного маршу сотні "Заграви" повстанці стрілили двох хлопців. Старшому мав двадцять, а молодшому сімнадцять років. Вони казали, що большевики вивезли їх родичів на Сибір і вони не мають де подітися. Грабенко забрав хлопців до сотні. Про агентурну роботу хлопців в сотні довідалися пригадідно. Одного разу чоти Грабенка вертали з акції до табору. Молодший хлопець брат залишився для власної потреби, коли його доля не була, старший брат пішов поза його. Хата задержалася, та мала на оці старшого. За чверть години старший вернув та сказав, що брата знайти не міг, бо в тому напрямі куди пішов брат слідів розходилось і він не знав де його шукати. На другий день цивільні люди, що крилися перед большевиками, зголосили сотенному, що зловили якогось молодого втікача. Молодший брат приведений перед курінного Петуха і сотенного Грабенка признався, що хотів утечи з відділу і те саме хотів зробити його старший брат, тільки немав нагоди. Зашитний чому утік зі сотні, відповів, що його з братом большевики зробили агентами, наказали їм зголоситися до відділу "Заграви", там нав'язати собі сітку, намовляти повстанців до дезертирства при нагоді застрілити курінного і сотенного. За це большевики обіцяли їм гроші і манупрактуру. Старший не признавався до нічого, за справу на молодшого, що його вчував. Молодший виявив ще третього агента, який перед вступом до УПА виконав собі в лісі бункер, де скривався перед большевиками. Тимчасом до його бункру заходили большевики по інформації про наші рухи: хто вночі заходив до села, в чиїй хаті світилося, з чиєї хати курилося, де ганяли пси. Полевий суд засудив всіх трьох на кару смерти. Старший брат та третій провокатор не виявили жодної скрухи, а молодший перед смертю просив щоб міг помолитися. Батько третього провокатора - галовий був також провокатором. Через нього упали три повстанці із сотні "Журавля". Доперва по році удалося нашим викрити агентуру роботу галового.

Два тижні перед приходом червоної Мітли сотня "Заграви" вирушила в рейд. /Облава червоної Мітли почалася при кінці березня/. В селі Дилевці до сотні "Заграви" долучила чота Пирога з куреня "Скажених". В тім часі на Горині Ліс большевики робили велику облаву. Сотня Грабенка перейшла через Суходіл, Ілем'я, Лоц'нику, Підсуже до Ясеніщя, де задержалася на відпочинок. Того самого дня вперед по обіді на застану сотні наскочили большевики. Застава вицофала до села, а большевики зайняли корисне становище на давіщині, почали стріляти з мажомів до вибігаючих з хат повстанців. Положення сотні було дуже прикре, тому що большевики мали з давіщині добре поле зорення і обстрілу. На щастя чота Пирога, яка закватирувала в нижньому кінці села, дістала скоро до ліса та вогнем зі своїх кулеметів уможливила відступ сотні із села. В часі большевики на Ясеновець, по нашій стороні були втрати: десять убитих та кільканадцять відбилось від відділу. Сотня "Заграви" з чотою Пирога відступили через Дичеву до Петрики, де по-

зучилися зі сотнею Гонти. Сотні перебули в Петранці до світора, там до сотні Грабенка долучили новобранці, які відбулися підчас бою в Ясенівці. Звідтам "загравя" відмашерувала до Небилівської Слободи, де стрінулась з куренем "Промінь". По трьох днях сотня Грабенка вернула через Закерничне /присілок Перегінська/ до свойого табору в Карпатах.

Курінь "Промінь" із села Прислопа подався до Мелещина, де розчленувався на сотні, на сотню "Буравлів" яка подалася до села Липовці наскочили большевики. По короткому бою "Буравлі" відступили до ліса, та натрапивши на якусь слідчу сотню, зайшли нею до табору "загравя". Обі сотні зараз опустили табор, та через село Ясень помашерували до Зрного Ліса. Большевики в погоні за "Буравлями" натрапивши на кілька слідів, пішли не тим що зробили "Буравлів", але тим яким втікали цивільні люди, що скрилися перед приходом в червону армію. Большевики не знайшли табору Грабенка, лиш вбили в селі Липовці двох цивільних людей.

28.

Недалеко села Суходоли перебувала сотня "Вітрогони" очолювана сотником Тютюнником. Історія її народження та перших місяців така: Дня 22 5/1. 1943 р. прикоручено Тютюнникові зорганізувати відділ "Вітрогони". Основою сотні мали бути повстанці з відділу Ромня і Лотруба. До місця Тютюнник зібрав з Галицького району сімдесять повстанців, але там не міг дальше перебувати, бо терен був дуже насичений большевиками. З наказу провідника Печая він дещо відділ новобранцями зі сіл Положина і Завадки. Змобілізовані з двох останніх сіл люди не надавалися до військової служби, з причини старого віку /понад сорок п'ять років/, та багато було реконвалесцентів по тифі. Вже вчасі організування відділу повстанці брали участь в спільних акціях зі сотнею Середнього "Летунів" на районний центр Водчилів. В наскоці згинуло десять большевиків, здобуто медикаменти і скіру. З нашої сторони були три ранені з відділу Середнього. В другій декаді лютого "Вітрогони" вирушили в Карпати, щоб там зв'язатися з курінем Летунем і перевести вишкіл. Вишкіл сотні переводив хорунжий Бахк хорунжий Кит реадуючим способом. До важніших боєвих акцій "Вітрогонів" належить бій в Липовці.

Дня 28/2. 1943 р. до села Липовці прибули сотня большевицьких пограничників. На них наскочили "Вітрогони", убивши в селі старшого лейтенанта і п'ять рядових пограничників. Большевики відступили з села. "Вітрогони" випередили пограничників та зробили на них в лісі за селом засідку, в якій упало двадцять большевиків. Сотня втрат не мала.

Дня 2/4. 1943 р. "Вітрогони" вирушили в рейд на долу. Стан сотні мав причини захорувань на тиф змінився на п'ядесять процент. Були смертні випадки. Померли четверо рекові та четверо стрільці. Два хорі чотові, з причини виснаження не долучили до відділу. В селах Тютюнник перевів новий набір до відділу, та до травня вишколював новобранців.

29.

Сотенного Середнього я знав ще з Магури. В старшинській школі "Олешів" був він бунчужним в сотні Кошиця. Був він спокійний та добрий хлопець, всі його любили. Середній незначний сотенний відділу "Летунів" оперував переважно на долах Карпат не любив. Його "гнобитом" була підвідчина Калущина. Там виказував він величезну опірність в маніпуляції помів большевицькими гарнізонами, заложниками, заставами та засідками. Новотинці любили молодого командира, вірили в його командирський талант. Хоч часто обставини довгих маршів без їдження, серед большевицьких боїв, засідок, заскочень, то в його сотні майже не було дезерції. Як але було в його сотні з прохарчуванням, хай послухають відомо з його звіту: "Через цілий час відділ прохарчовувався власними силами або через головні сільрад. Прохарчування виглядало в цей спосіб, що через цілий день відділ їв один раз на добу /вечером/, а весь час був без їди. На заліщу порцію на день не можна було ніяк зібрати, тому що хліба майже нігде не було, я варити можебудь у лісі неможливо через рейд". З тих часів маю тільки один звіт сотенного Середнього, в якому подав важніші акції за час від 1 до 15 березня 1945 р.

Дня 6/3. 1945 р. сотня зробила напад на большевицький млин у селі Мельниці у Журавенській. Здобуто шістдесять п'ять кордів збіжжя, муки, круп, два кожухи, пшеницю.

В Дитятині сотенні Середній і Гонта зробили спільну акцію. В бою згинуло 50 большевиків, з нашої сторони втрат не було.

Дня 15/3. 1945 р. в селі Дубрівка півтора чети Середнього зробили акцію на десять фір большевиків. Перед розтіком, замаскувавши своїх 11 трупів і кулемет мисом. З нашої сторони упав вихованець Марко. До сотні прислано його перед двома днями командир Демид. Вихованець Марко тяжко ранений в ногу, добився з шістолі.

30.

В полудневій Калущині /Волохівщина/ квартирувала сотня "Хорти". Її сотенним був славний, майже легендарний - Бен. Військовий вишкіл він здобув в легіоні ОУН. Коли в Галичині організовано перші відділи УПА-у, вислано його як чотового-інструктора до сотні "Кривоносців". Разом з куренем "Гайдамаків" він перейшов на долу, та працював там в характері куневого інструктора. Своє завдання інструктора виконував більше практично чим теоретично, так що німці в своїх таємних повідомленнях називали місцевим бандерівцям, жандармерії і українській поліції - "фрукуйти Бен знищити". В одній акції з німцями був він важко ранений. Відчас інсекції шпиталь в Розтоці я стрінув Бен. Хоч рана йому докучала, але Бен був в доброму настрою, тільки дотерпувався, що тяжка пригода для нас час пусто проленяти в шпитальці! За большевицької окупації Бен очолив відділ "Хорти". Здучна назва відділу, бо він зі своїми повстанцями-Хортами все був в русі, все наскакував на ворога.

[illegible] осінь 1944 р. Бей зробив спільну акцію із сотнею Шума на [illegible] велику відділ большевиків в місті Калуші. Акція [illegible] добре розплянована, так що большевики втратили більш як [illegible] убитими, а малим з ранами, арештами та іншими трофеями [illegible] дісталися в руки повстанців. Большевики не чулися безпечно навіть [illegible] таких районових центрах як Калуш, Болехів, де було по кілька тисяч війська. Для Бея було нічим піти перебраним до районового міста, та на мокро кропнути якогось впливового партійця, або енкаведиста. Або довідавшися, що театрали московського театру, в той вечір зробити скок на гербарню або якусь іншу установу. Тоді в театрі на арені "Бея" повставала страшна паніка. Німки, партійці, військові кидалися до дверей, в стиску одні других душили. В місті були стрілянина і були ранені, а Бей був вже далеко.

Були бої, в яких большевики теребили ряди Бея. Тоді Бей був страшний. За свойого уцілілого стрільця клав десятками большевиків. Бей тримав військо залізною рукою. В його сотні не було боягузів та слабодухів. Де найнебезпечніше, ту місце найслабше, там Бей. Амбіцією Бея було, щоб всі його повстанці були добрими стрільцями. Казав він прив'язувати на вершку дерева якийсь предмет та влучним стрілом його скидати. Тіло Бея покалічене кулями. Він єдиним в цілій УПА нагороджений найбільшою скількістю "Бронзових рамен", а за хоробрість відзначений "Хрестами Бойової заслуги".

33.

В полуднево-західній частині Калуської Округи, з лівої сторони Лімниці розложилось велике село Боднарівка - Перегінсько. Воно лежить на шляху, яким переїздили багаті купці, і яким перегнали рогату худобу з Галичини на Мадярщину. Вже в першій половині XVIII. столітя Перегінсько мусіло бути розбудоване і багате, бо як історія подає робив на нього наскок гуцульський опришок Олекса Довбуш. Околиці перегінська мальовничі, багаті в ліси, як в яких виступають рідкі гатунки дерев: кедри, ільми і тис; в надрах знаходиться нафтова руда. Грунти перегінська урожайні - виступає пшениця, на яких сіють озиме жито, овес, лен, та сеять бараболе. Село поділене на дванадцять дворів /дільниці/. Повстанчі дворищ зв'язане з різними переказами. В Перегінську містився заряд метрополичних дібр. Мешканці села -українці. Перед другою світовою війною великий відсоток мешканців становили жиди. Люди занимаються рільництвом, скотарством, лісорубством та гірництвом. Німки виробляють гарне очковане полотно, може найкраще на цілу Україну /коли взяти під увагу домашній виріб/. Вдача перегінців часто купецька - здібні, пронирні і практичні - ще до національних почувань свідомі але невитревалі. В першому порві здібні до великих жертв, а опісля запал їх скоро стигне та вертають до своєї буденщини. Підчас перших визвольних перегінських дяло мало УСС-ів і вояків УГА. В часі другого визвольного зриву наші відділи зарегілися перегінцями. Були добрі, відважні вояки, але коли побачили, що партизанка протягується на довшу мету, почали масово дезертирувати. Всіх перегінців не можна утотожнювати. Були

ших і прекрасні націоналісти: як діти Зелена Матрія: Володимир, Константин і Василь. Першого вбили большевики в селі Новий Ідол р., а Константина і Галину німці. Підчас другої большевицької окупації загинули городської смертю: Косенко, Тамара, Ярмада, Верховна, Смирогум, Морозенко, Співак, Ханенко /тогдан Рушник/, Довбуш /народний Депутат/; Ревак, та інші. Перегінсько дало також добрих патріотів, які високо в тримали прапор наших визвольних змагань. Але Перегінсько дало і зрадників як: Йосифа Міхуна, через якого німці розстріляли шість наших націоналістів; за другої большевицької окупації - Шицер /Лев Кравчук/, Грім /Василь Селимчак/, Сталевий, Доброволець, Розбійник, Шутка Павло і його сестра, Скиталець /Іванцький/. Я дещо зупинився на Перегінську, тому що це найбільше селище Калуської Округи дало і інших певної посвяти патріотів, але багато дезертирів та зрадників. Бажаним було б, щоб хтось з місцевої інтелігенції зацікавився ближче тим найбільшим селищем Бойківщини та опрацював його монографію і ролю, яку відограло воно в наших визвольних змаганнях.

Сотенний Довбуш походив із села Перегінська з родини середнього заможних селян. Коли організувалися повстанчі відділи, він зголосився до сотні "Журавлів" як чатовий-інструктор. Підчас хороби сотенного Журавля він заступав його місце. За большевицької окупації приборучено йому зреорганізувати нову сотню "Опришків". Довбуш яко сотенний виказував не тільки організаційні, але більше бойові хист. Що до бойовості, то його сотня стояла на третьому місці. Терен його операцій - це ціла Калуська Округа. Його псевдо знало також і закарпаття. Коли в одному місці наробив большевикам пакости, переходив у друге. Було так, що сотні які на одному місці засиділися та спокійно консумували харчі, бояли Довбуша як вогню, щоб він на новому терені знову не зробив якусь акцію, чим викликав би реакцію зі боком большевиків. Останні в погоні за Довбушем натрапляли на постої повстанчих відділів, - а Довбуш з "Опришками" був вже далеко.

Пригадую собі одну відправу на якій були сотенні та бунчукні відділів: "Опришків", "Журавлів", "Загрозів" і "Сигурів". Кожна сотенна здавав звіт з переведених акцій. З черги здавав звіт сотенний Довбуш. По звіті я запитав його:

- Друже Довбуш, скільки вносить стан вашої сотні?
- 118 повстанців.
- Друже Довбуш, чи вас в школі вчили рахунків ?
- то так.
- То помножіть пересічні ваші місячні втрати із повстанців через 12 місяців.

Довбуш подав число 180.

- Бачите, до вісім місяців перестанете ваша сотня перестане існувати.

- Друже командир, як я маю розуміти ваші слова?

- А так, щоб повстанчі відділи мали як найменші втрати, а ворог як найбільші.

Правдоподібно Довбуш взяв собі мої слова до серця, бо від того часу мав менші втрати, хоч його сотня виказувала більше активности.

Як кажуть людяна і Довбуш не був без гріха. Закохався в одну селянці. Він не знав а навіть не припускав, що його гарна Олена то крушка большевицька провокатор. Через інші звертали йому увагу, що поступовання Оленки з підозріле, щоб не говорити з нею по службові справи. Оленка це був фатум Довбуша і "Опришків". Куди б Довбуш не пішов, всюди його стрічали большевики, всюди робили засідки. Наша Служба Безпеки зацікавилася гарною Оленкою. Виявилося, що Олена - то злий демон Довбуша; такажа яка чигала не тільки на Довбуша, але і на інших командирів та готовила загубу. Одного разу Оленка навела большевиків на табор "Опришків" на гору Ґуту. Коли Довбуш прибрертих до стіни /стрімка спад гори/, зі вертаєм в людних прорвався з кільця большевиків, в тій часі його Оленка кількасот метрів дальше уживала любощів з енкаведистом. Відтак, що його Оленка це большевицький агент, потрясла ним глубоко. Довбуш - це чесний хлопець, не міг перевести, що його особисті почування до Оленки могли вирабити тільки лиця кому, "Опришкам" та УПА. Зі всіх боків хотів застрілитися, але його повстанці, які свого командира любили потрапили його розрадити.

В 1946 р. бачив я Довбуша два рази. Раз весною, коли в мене була велика біда, осередок був розконспірований, два мої добрі повстанці з печаку утекли, не було харчів. Другий раз я його стрінув в осені. Це вже було по смерти Оленки. Довбуш висповідався перед мною як перед батьком, як сильно потрясла ним відомість, що його Оленка була агентом, як було йому стидно, що особа яку любив так мало моральне відала. Я його розрадив, та наказав, щоб цей гріх, якщо плямив його чесне ім'я змивав місцем на большевиках і в той спосіб себе реабілітував. Більше я його не бачив. Того самого місяця в вересні 1946 р. Довбуш впав з трьома повстанцями згинув у селі Підсухім. Його труп большевики привезли до Перегінська. Чим лежав він як цілий добич ворогів через кілька днів. Повстанці дуже жалували за своїм командиром, доказом того є уложена ними пісня:

Зайшов Довбуш на квартиру, став квартирувати,
А тут стали комуністи хату обступати.

Довбуш не знав що на нього комуни готує,
Він у хаті преспокійно з печатом вертує.

По вечері Довбуш каже: "Будем відходити,
Бо на серці мені важко, не можу сидіти".

І почали сливні хлопці з хати виходити,
Як почали скорострілом сумно гомоніти.

Тут почався батько-Довбуш сливо відбивати,
Та почало його хлопців у бою кидати.

І викричав сливчик бульба на заміло сидячи,
"Умираю за Україну, я не не маюся"!

А рященка Дорошенко стався відбивати,
Може вдасться командира хоч уратувати.

Малий хрчик пеналився, та став промовляти:
"Слава нашій Україні"... так став умирати.

А комуня замірна Довбуша вмовчти,
та він стояв їх цільним стрілом на землю впалити.

Далі бачить, що вороги вже окружили,
"на добитись... бо ранений"... Подяв стволо стрілу...

Довбуш у пересі із своїм почотом.
Прямо мати - сльозами, а ворог - регетом.

Його життя коротке, бурхливе, як пристало на карпатського легіна-героя. Як у XVIII столітті гуцульська ватажок опришків - Олекса Довбуш був пострахом ворогів, так і сучасних Довбуш зі своїми "Опришками" гуляв по теперішні та закарпатські Україні. У відношенні до своїх вояків був він - безодмовний, до підчинених - лагідний і поблажливий, до ворогів - безоглядний, в серцевих справах - чесний. Як

Про партизанські подвиги Довбуша подав у другій частині оповідів.

В сотні "Опришків" було трьох чотових: Хаменко /Богдан Рижик родом з Перегінська/, Галицька /Володимир Гербак/, Малинівський. Всі три були абсольвентами "Оленів". Чотовий Хаменко був до бравури відважний, він пішов би був і в пекло а за ним повстанці. Хаменко робив удалі акції, був пострахом большевиків. Коли Довбуш захворював на тиф сотню "Опришків" перебрав Хаменко. Підчас розгону по Стрийщині Хаменко побачивши большевиків, поклав своєго сина-пера на плеч та стріляв з нього до большевиків в ухо. Всі його стріли були влучні. Одночасом одинець большевиків підсунувся скрите і вблизька пустив серію у груди Хаменкові. Сотенний Хаменко смертельно ранений звалився на землю. Умираючи прикомно. Закликує нам повстанців пімстити його смерть. Останні його слова були: "Слава Україні". Серед гряду куль повстанці забрали та поховали в селі.

Історія багато розписується про чарівні, грецьких героїв ставить як взір жіночої чесноти. А скільки героїв знає наша історія? Кожна доба показує нам героїчні постаті. В сучасному змагу віків дуже багато. Скільки то відважних людей, здібних провідників, командирів дали хочби мали частина України - Галичина. Для українських повстанців немає іншого кодексу як: "здобути Українську Державу, або згинути в боротьбі за неї". І не тільки провідники та командири, але члени ОУН на низьких організаційних постах і молоденькі бійці УПА, щоб не попасти живими в руки ворога, стріляють або розривають себе гранатою. Історія УПА знає і такий випадок:

Кущик гранатометчик зі сотні "Опришків" повстанець Зірка /Василь Решик з Тернопілля/ при розмінуванні Тереню стратив праву руку. До сотні був вже нездібний. Організація дала йому працю в станиці Ч. Підчас нового наскоку на районного провідника ОУН - Лісового, ранену і зірку в ногу. Зірка, щоб не попасти живим в руки ворога, розбезпечив зубами гранату і себе розірвав.

Гарні приклади героїзму стрічаємо у відділі "Опришків".

Дня 25 березня 1945 р. одна чота "Опришків" зробила акцію в селі Крецовичку. Зчасі стрілянини був важко ранений чотовий Малинівський і повстанець Лунка. Перший добив себе з пістолі, а другий розірвав себе гранатою. По вороже стороні було трьох

вчитих, в тому числі начальника штабського МГТ. Абсольвенти другого курсу "Олени" четвертого, наприклад, знав я особисто. Були не тільки гарних з обличчя, але також ходячі добродетелі. До сотні вчерговий - "прив'язаних і послушних", до підчинених - авторитетних, працьових, до ворогів - відважних і запальчивих.

Це й не є безприкладні героїзми, подібні приклади знаходимо в хроніках кожного повстанчого відділу, шпитальних, осередків, станиць.

32.

Ці осередок були села Сухедоли. Дня 28/2. 1945 р. рано о 7-ій годині почули ми з двох сторін сильну стрілянину, одну від Бездежі, другу від Ілемської ріки. Ми опустили колибу. Зараз недалеко перед нами від сторони гори Отевби затарахкотіли скорострілі. Ми забули про мороз, та побігли в протилежну сторону. Повстанці хотіли бічи на Федорів, але я шукаючи перебічи Бездезьку дорогу та сирітьоя в лісі на Колебках. Тіч не мав я сили, хлопці мене просили: "Скорше друже командир". На Бездезьких дорозі ми затерли сліди. До нас долучили ще два абсольвенти "Оленів" з осередка хорунжого Шета, які вислані на стежу, натикулись на нас. З верха гори ми обсервували як по Бездежі ходили большевики. На Колебках ми перебули до вечера. Вечером вислана стежа з двох повстанців в напрямі нашого осередку, яка донесла, що в колибі не було нікого. Абсольвенти вернули до свойого, а ми до свойого осередка.

Що було причиною алярму?

Того дня рано большевики зробили дві облави, одну на табор зимерського, другу на невозорганізовану сотню "Снігурів", яка квартирувала над рікою Ілемкою у підніжі гори Отевби. "Снігурів" очолював бувший четовик "Гандзамаків" сотенний Оструб. Сотня була в стадії організації. Стан її виносив не цілих 100 крісів. Того дня в таборі були 3 повстанці. Вчасі рухами стіжковка зауважив відділ большевиків, який розвітрільною посувався в сторону табору. Стіжковик вистрілом заалярмував табор. Снігурі залишили ранених утікали гранчастою доктою Сухедільських і Ілемських лісів. За ними крок у крок гналися большевики. І перелетів кулемети. Повстанці утікали через Ілем'я до Лап'яних, де прибули коло півночі. "Снігурі" не прийняли бою тому, що це була невозорганізована сотня, яка не тільки вчасно, большевики занятий табор забрали хорих і ранених. По дорозі вбили одного стрілця.

Стріли на дукті заалярмували не тільки нас, але також і сотенний почот "Журавлів", який квартирував на Федорівці. Почот утікав в напрямі Ілем'я. Большевики натикувались на сотенний почот побачили двох старих бородатих повстанців на гарних конях, думали що один з них є командир. Мій /як большевики називали мене/, та другий командир Мелен. Большевики наказали вдягти командирів жовтими і душе за ними гнались. Але бородачі були на добрих конях та зуміли утечи від піших большевиків. На другий день большевики опанували по селах, що вони малешо не захопили двох важливих бандерівських командирів. З конспіративних причин обі бородачі, а саме курінний від'вітет Малина та сотенний бунчужний Глушка збрили собі бороди.

30.

"З"кінцем"лютого 1945 р. курінний Журавель одержав наказ в-
рушити з чотирма відділами: з "Журавлями", "Загрозою", "Опрішками"
і "Хортами" в рейд по Стрийщині. Перед рейдом "Журавлі" понесли
в Надвірнянському лісі великі втрати, тому що в Карпатах мусіли
голіти разом. В тім часі большевики зробили облаву на відділ "Загро-
зу", якої стан так змалів, що до рейду не надавався. Треба було
зайнятися набором нових повстанців до двох потерпілих відділів.
Тому курінний Журавель вирушив в рейд з Стрийщину лиш з двома від-
ділами: "Опрішками" і "Хортами". Перший відділ очолював сотенний
Довбуш, другий чотовий Хмелько з заступстві раненого Бея. Підку-
рінь дійшовши до села Брюзи натякнувся на велику облаву, яку біль-
шевики започаткували в березні 1945 р. в Протобичині і Самбірщи-
ні. Облавові війська Червоної Мітли получилися в Стрийщині з дру-
гими облавовими військами Станіславськими Дітьми і Червоної Рубаки.
Курінний Журавель наказав підкуреневі завернути. Він мав замір
перебути облаву в Карпатах, аби дістатися до Чорного Ліса і там
з іншими повстанчими відділами боротися з облавовими військами.

Дня 31. Березня 1945 р. підкурінь і чота Дрога перебуваючи
під горою Лисою недалеко села Повошина одержали розвідку, що кіль-
кості большевицкія підсуваються в сторону гори Лисої, що окруже-
ння. Становище підкуреня було прикре, з двох сторін ворог, а
взаду звужене місце поле. Курінний дав наказ відступати. Стар-
ший вістун Кецур розмінував кілька мін на горі Лисої, і тим лише
обрахали сотні. На Погорілому до підкуреня прилучився один сотен-
ний з яким прийшов із села Ясеня. Всі разом перейшли дорогу Ви-
годів-Тисмиця, ріку Свічу та в лісі під горою Ясенівцем закватиру-
вали. Рано о четвертій годині вислано стежу в напрямі села Ілем'я,
яка мала заготовити вечеру для відділів. В три години підійшов на-
ші застави заняли большевики, які з трьох сторін намагалися
окружити підкурінь. Одна частина большевиків дісталася поміж за-
стави до табору "Опрішків", де кватирував почот курінного. Курін-
ний наказав "Опрішкам" зайняти становища на горі та прийняти бій.
Ворог зібрав всі сили та вдарив на "Опрішків", але коли сотня
отворила сильний вогонь, большевики маневруючи почали обходити
її праве крило. Тоді чота "Хортів" ударила по крилі большевиків.
На шості літаки, які сиділи з ворогом почали скидати бомби та-
ки на своїх большевиків. Сотні скорочувати ці замішання, що пов-
стало поміж большевиками, відв'язалися від ворога. З нашої сторо-
ни зняло п'ять повстанців та шість було ранених. Большевики мали
більше як шістдесять убитих. Курінь подався лісами дальше на схід.
Нашим було трудно продиратися, бо в лісі був ще сніг, військо бу-
ло перемучене і голодне. На обдорівім підкурінь стрінувся зі сот-
нею "Журавля". Підкурінь залишив ранених в бувшому осередку по-
ручника Хмеля. Стежа, що вернула з Ілем'я донесла, що вечері для
війська не заготовила тому, бо село заблокували облавові частини.
На другий на Дошчинах /коло Сужодола/ сотні мали бій, в якому втра-
тили коня. Курінь оминаючи село Липовецю, через присілок Кам'янець
прийшов рано дня 9. квітня 1945 р. до селя Прислопа. Курінний Жу-
равель розставив застави скликав сотенних на відправу. Нараз на
заставі від сторони Перегіїв далися чути стріли. Із 250 большеви-

ліч ідучи з Погоріля до Прислопа натикнулися на нашу заставу. Частина большевиків старалася вогнем знищити заставу, а решта почали наступ на ту частину села, де квартирували "Опришки". Положення "Опришків" було безнадійне. Ворог зайняв на горі вигідні вогневі становища, звідки бачив як на долоні виглядаючих із хат повстанців з відділу "Опришків" та стріляв до них з кулеметів. Тоді частина "Куренів" ударила з лівого крила та змусила ворога оцупити добрі вогневі становища. В тій часі "Хорти" зайшли ззаду кривдіся та умежили "Опришкам відступ без втрат. Ворог відступив почав бити з мінометів калібер 81. Стрільна падали вбік і наших не шкодили. Курінь відступив в напрямі села Мандриу залишив 12 ворожих трупів. З нашої сторони були 3 вбиті, 2 ранені та 2 залишені.

Розуміючи обливу червоної Мітли, мушу зазначити, що вона як і облава Сталінських Дітей і Червоної Рубахи, що одночасно переводилось по цілій Галичині. Найбільше потерпіло цивільне населення, передівсім ті, що кривилися перед призовом до червоної армії. Взагалі глобальне число большевиків, втягнених в модерну зброю, зі спеціяльним авіяцією і танків, телефонами та надавчими радіями, та наші відділи мали мінімальні втрати. Правда, Організація і УПА обляла вискочили. Повстанці з браку харчів змушені їти в села натрапили на ворожі сили, які гналися за ними десятки кільометрів. Найбільше дошкулювали нам голод і холод та довгі марші по засніжених бездоріжях. А що ми мали втрати, було це вчиш нас самих, бо ми або не забезпечувалися або не конспірувалися. Взявши історію пікурення за час від 31.березня до 7. квітня 1945 р. бачили ми, що він знаходився в дуже невідрадному положенні: ворог ззаду, попереду Сяг, міни, засідки, до того холод і голод та менше смертельне вчинення повстанців. Які принципіяльні прийоми партизанської тактики, як забезпечення постою було легковажні.

Взяти:

1/ виставлення застав коло міста на рівні Свічі;

2/ читання карти на головних дорозі Вигода-Вижка при світлі електричної лямпи, сірничків і запальничок без найменшої обережности;

3/ палення великих вогнів в таких місцях, з яких було видно далеко луну.

Це все робило те, що не провокатор, але ми самі себе провокували. Хиба курінна і сотенні могли знати, що большевики накеди урядували на нас генеральну облаву, то сотки ворожих людей обсерували дороги, стежки, броди і перешрави. На високих гір большевики виставляли обсервації, чи не зауважать де вогні, або диму з вогнів. Це впрост карнгідне, з північної сторони гори Лисо канпрест дуже активного районного центру Вигоди, відділи розпалили такі вогні, що здалека виглядало гейби на горі розташоване було якесь місто. Чи думали, що ворог знайде де розташовані наші відділи, обчрав-Сиди та гонив наших до повного вчинення. Що в Прислопі ми мали втрати, хоч прикре мені це писати, але на жаль так було: що ночі відбувала відправа курінного з сотенними, в тій часі курінна почот підхвалювся. Філи був сумний. Командант курінної жандармерії большевики вбили, а курінного і командант захопили живим.

Облава закінчилася. Червона Світла діяла в полудневій, а Червона Рубка і Сталінські Діти в північній частині Калуської Округи. Не мало розширеної на великий масштаб - облава не дали большевикам сподіваного результату. Правда, були по наших стороні втрати, але не такі, як про це горлала большевицька пропаганда. Організація облави були для нас іншою політичної зрілості, стійкості та витривалості. Ті, що не були певні, яких переслідували методи нерога в поборюванні нашого визвольного руху, ті від нас відійшли. Провірка та селекція членських кадрів і УПА вздоровила Організацію і УПА. Цей елемент, що залишився - це були свідомі ідейні та готові в кожній хвилині на найбільші посвяти.

Большевики, побачивши наш рух уживали різних метод:

1. Великі облави зі силучности червоної армії. Цей метод для большевиків був найменше рентовним, тому, що червона армія в своєму наступі на захід бачила інше ліпше життя, та переконалася, що західня культура не таки гнила, як це представляла большевицька пропаганда. Червона армія змішалась з нашим рухом, та деколи навіть пересторігала нас перед небезпекою. Нпр.:

Підчас облави на Чернечі ліс одни лейтенант зайшов під кар. Большевики переходили ліс кількома лавами. Якийсь солдат побачивши нагу лейтенця, кинув та сказав: "Бандьоро сховай нагу".

В селі Х. большевики переводили ревізії. В одній хаті старший лейтенант заставив на стрічку кілька підпільників, удав ніжного не бачив, та на чаварив на других большевиків, які хатіли лізти на стрих. По їх відході лейтенант сказав до домашних, щоб ліпше скривали бандьорів.

2. Агентура і провокація. Большевики взялись за іншу тактику. Вони хотіли знищити нас з внутра. Вони почали монтувати міотерну світку секретів /секретних сотрудників НКВД/. А большевики в цій галузі мастці. Перед другою світовою війною кожний десятий громадянин СССР-нув секретом. По другій світовій війні, коли загроза капіталістичного окруження дальше актуальна, коли всякі Черчілі, Вандерберги і інші "шалені вівці" живуть, большевики збільшили свою тайну армію. Існування активної та прогресивної Організації ОУН, яка співпрацює з іншими народами СССР, яка має зв'язки із закордоном, є поважною небезпекою для Радянського Союзу. Тому Сталін і партія стараються її знищити. Сталін не довіряючи Хрущеву, вислав на Україну Кагановича, щоб він там впровадив порядок. Радянська верхівка України прибрала космополітичний характер. На чолі української комуністичної партії стоїть чисокровний жид - Лазар Моісейович Каганович, головою українського уряду чистокровний москаль - Микита Сергійович Хрущов. Це означає для насострий курс, і для світової пропаганди - що партія ніклуються Українцями. Большевики побачивши, що силою не зможуть нас знищити, старалися розвинути Організацію з внутра. Знайшлися жиди, що одні спекулянті страхом, другі задля спокійного життя, інші зайнятні матеріальними благами далися спокусити ворогові та видавали борців за волю. Але ОУН, це передовиці загін, що за собою має довгий стаж існування і практику. Не один ворог старався її знищити, але не кому не вда-

лося. Організації прийшлось вести на два фронти, зі ворогами та на рідним внутрішнім ворогом. До боротьби втягнула ціла Організація. Чергу пантуру вчинити та вчинене. І цей метод не вдавсь більшевикам. Не поміг Сталінові і острах кур. Катиновичів. Організація дальше вчне та дальше з большевиків Твардчі горіхом.

85.

Дня 9. Травня 1948 р. з районного центру читаємо ми почули сильну стрілянину з гранатометів, кулеметів і крісів. Кулемети були скрізь в цілого дня. Ми не знали про причину цієї стрілянини. Опісля полудня ми довідались, що то большевики стріляли з радости, бо червоні армії зайняли Берлін, а Німеччина капітулювала. Нас цікавило питання, що буде дальше, чи витримає тиск війни; чи по короткім передишку вступить в війну проти СССР, чи прийде між ними до довготривалого миру. Всім було ясно, що вихідні держави, які вели війну і мішь будували на вигіднім довго на забути такого тріюмфу. Третього Третьєго - як Радянський Союз. Скоро чи пізніше мусить прийти війна до будеру. Поки большевики пишались та п'яніли побідою над Німеччиною. По містах і селах урядували парад і похід.

І ми тимчасом свою визвольну боротьбу проводимо дальше.

———oooOooo———

Друга частина.

1.

Друга світова війна закінчилась розвалом Німеччини та її союзників. У зв'язку з існуючим міжнародним становищем всі українські землі дістались Радянському Союзові. Мрія стала актуальним питанням дальшої нашої боротьби з поробками большевицьких окупантів. Після закінчення другої світової війни, Провід Організації Українських Націоналістів дав на це питання відповідь в "Декларації" з травня 1945 р.:

"Хоч війна в Европі закінчилася, ми стверджуємо, що надії розвинуться в надрах уцілілого українства визвольної боротьби українського народу. Зміцнювали наше і нові відмінні умови воєнної перемоги, а саме:

а/ нам треба і ми мусимо дальше вести збройно-революційну боротьбу в ім'я оборони народу перед фізичним та моральним знищенням;

б/ нам треба бути готовими на надбрав, щоб все таки зберегти других і себе перед знищенням;

в/ нам треба берегти і розбудувати можливі революційних сил до чину в'рішального чергового моменту...."

Відповідь Проводу ОУН ясна. Ми боротьбу продовжуємо на до остаточного визволення України.

Закінчення другої світової війни замкнув окремий період всесвітньої історії, але не нашої.

В місяці Травні 1945 р. переводимо ряд акцій в колишніх складах УПА і реорганізацію існуючих відділів Київської Округи. На чолі Київської Округи від Відтепер "Лугу" стоїть командир Жаки. Після реорганізації залишилися в Ній такі відділи:

відділ	"Летучий"	сотенний	Середний
-"-	"Літературний"	-"-	Чистий
-"-	"Круки"	-"-	Нарих
-"-	"Рнолі"	-"-	Гонта -
-"-	"Чистрицк"	-"-	Данський
-"-	"Бурлиці"	-"-	Грінчик
-"-	"Хорти"	-"-	Бик
-"-	"Ошрчак-"	-"-	Лембик

Важкі події, які змінили хіду на війні були:

а/ проголошення мобілізації для тих всіх членів ОУН і УПА, що до 20. Липня 1945 р. зголосяться в Поляччині;

б/ перемоги Червоної армії;

в/ дальша акція большевиків за ліквідацію фізичне і моральне знищення українського народу;

г/ оборонні і знищні дії УПА.

Дата 20 липня дано перемоги Червоної армії зі заходу на схід мали створити українське населення, в українських революціонерів вливати до вичинів наш в Поляччині. В відповіді Провід ОУН дав відповідь у "Декларації" з травня 1945 р. :

"замкнути українських революціонерів і повстанців до американських отборів шляхом обіцянок проведення "перевиборів" з грубою участю большевицьких партійних диктаторів. Коли хто відважився на боротьбу зі сталінським режимом, то ми на те, щоб потім побити людей у своїх найлютіших перетів. Не зрештою, досвід показує, що всі ті, колишньодь повірили Москві і добровільно здали зброю, завдяки чи пізніше згинули фізичною чи моральною смертю.

Звернення уряду УРСР до мешканців західних областей України про амнестію для тих всіх учасників ОУН і УПА, хто з повною згодою на наближчого ЧКВД, - не знаходило нас до покаяння. Ми українські повстанці знаємо найліпше які брехливі були всі московські звернення та дарування кари. Большевики знали ці самостійницькі принципи, не мали інтересу погодитися. Коли хотіли деяких способом дістати нас в свої руки і знищити. А пропаганда про амнестію була "для гнених і голодних за кордоном", щоб бачили, яких великодушних Радянських Сов, що прощає "колишнім ворожим злочинцям і фашистам" їх кривові преступки та повертає їм права радянському громадянинові. Хоч перед для пропаганди деяке перед датою 20 днів відпустили всіх заполонених вояків УПА - дивізії в повстанчих відділах не було. Уцелілись тільки вояки дивізії з бувшого відділу "Заграви" і "Бурлаки" /перегінці/. Умали про 30 днів - нас не застрашили. Чи й такого змісту умали могли застрашити тих, для яких смерть з стадом невідлучним товаришем.

Перемиря червоної армії зістались позначився на нашому революційному русі, що:

а/ великі частини ЧА в своєму переході з заходу на схід задержувались на відпочинки в наших селах і помагали селянам з'їсти останки харчових запасів;

б/ війська ЧКВД користаючи з того, що квартирячі по ряжних центрах частини ЧА забезпечували себе, різночасно політично-адміністраційні установи могли всіляко посвятитися акціям проти повстанців.

Хоч війна закінчилась, і большевики мали до дочасовиці повертаючі з фронту армії і війська ЧКВД, не потрапили нас побороти. - УПА дальше діяла. От взяти кілька прикладів:

Дня 27/3. 1945 р. відділ "Летуни" зробив засідку біля села Протеси, Куравинського р-ну, на большевицький відділ. Перекі розвідки своєчасно викрили засідку та стрілом знищили свій відділ. "Летуни" відкрили вогонь. Большевики розбігались залишивши на полі бер і вбитого. Здобуто 3 підводи, 6 коней, 1 кулемет, 4 шмаї, 4 куртки, 2 шапки. При останні трофеї свідчать, як здорово втікали большевики.

Дня 30/5. 1945 р. чота з відділу "Росі" під командою сотенного Понтя зробила засідку на шляху Краснє-Слобода Чебрілівська. Збито машину з "начальством", що їхали до Перегінського. По сторені вороги - 5 вбитих, між ними старший лейтенант, 4 ранені /як кілька днів померли в ряжентрі/. Здобуто 1 кулемет, 1 пістоль, військові речі та документи. Автомашину спалено.

Дня 5/6. 1945 р. застава першої чети відділу "Вітрогони" задержала біля села Довжки, Коломийського р-ну якийсь відділ, що їхав на курінь Прута. Коли розвідка Бандак /командант застави/ казав покликати собі бувшого з того куреня, бо він знав його особисто, підійшов на віддаль трьох кроків большевицьким старшина та кулею з пістолі убив стрільця Співака. Мало тоді

висфиня серіжтунлась, що мав до діла з ворожим відділом. Ред. від ґадрам стрілянтя автоматів та одною серією убив 8 енкаведистів, але і сам згинув від ворожого кулемета.

Дня 20/6. 1945 р. - 14 повстанців тої самої сотні під командою четвертого Кармелюка обстріляли енкаведівський відділ у селі Збара, що постійно наскакував на сусідні села. В тому часі більшевики мали збірку до наказу. При перших стрілах упали: командант залоги, старшина і кілька було ранених. Решта червоних розбіглися. Щоби наскоку більшевики перебили застави в інших місцях. Отрідж заалярмували всі сусідні червоні підвідділи, що переходили на села на акції. Одночасно підвідділів наліз на невеликеду більшевицьку заставу. При взаїмному обстрілові обох більшевицьких підвідділів впало 6 вбитих та більша кількість ранених.

Дня 21/6. 1945 р. більшевицька група арештувала в селі Перекоп около 20 чоловіків і кілька жінок. Підвідділ ві сотні "Вітрогони" під командою сотенного Антонюка обстріляв сільраду. Червоні розбіглися, а арештовані повтікали.

Дня 8/6. 1945 р. дві чети під командою сотенного Гонти зробили засідку на шляху Красне-Людьмир. На засідку наїхала більшевицька рота. По ворожій стороні 12 вбитих і ранених.

Дня 18/6. 1945 р. відділ "Журавлів" знайшов залізнодорожний міст на ріці Чечві між селами Спас і Луги. Опісля пущено на значний міст паровіз із транспортом дерева. Цим здержано цілковитий рух на тій дорозі, якою більшевики вивозили з карпат в більшій кількості будівельний матеріял.

З тих кілька прикладів видно, що повстанчі відділи робили акції, які мали на меті:

а/ охорону цивільного населення перед грабунком червоних: 27/6. 1945 р. - "Летуни";

б/ охорона цивільного населення перед арештуванням: 21/6. 1945 р. - "Вітрогони";

в/ забезпечено-дисперсійні акції: 18/6. 1945 р. "Журавлів";

г/ наскоки на більшевицькі опірні пункти: 20/6. 1945 р. "Вітрогони";

д/ засідки: 20/6., 8/6. 1945 р. - "Рисі".

2.

Відділ "Летунів" очолюваний сотенним Середним оперував в північній частині Калуської Округи. Ця полосна була найбільш насичена більшевиками, які мали опірні пункти в селах: Зкорі, Довгій Вошивілівській, Довпотові, Мостищах, Онвадці, Недозбні і ін. Пересічний стан залоги опірного пункту виносив від 20-30 людей; які днем і ночами наскакували на села, патрували ліси, робили засідки. Крім того частини ЧА в своєму перемарші зупинювались на відпочинки в селах північної Калущини. Це дивно, що "Летунам" було важко оперувати. Вони таки хоч терен був дуже ворогом знайомий, хоч повстанці терпіли голод /раз на добу їли/ відділи виказували багато активности, а лише бойові акції відзначались різнородністю. У "Летунів" стрічаємо всі види партизанської тактики:

а/ наскоки на окремі опірні пункти;
б/ засідки на переїзджаючі трени і колони авт;
в/ диверсійно-саботажні акції: знищення телефонних сполук, мостів, печт, молочарень, сільрад, радгоспів, фабрик, млинів;
г/ пропагандистські: рейди, мітінги, збори, гутірки.

Центром рейдів "Летунів" була не лиш матірна округа, але і сусідні райони. В місяці вересні вони маневрували в теренах, на значній території кількох районів, а саме: Колехівських, Войнилівських, Долинських, Видачівських, Журавненських, Смідських і Стрийських.

Коби в такіх великих гущі лекше можна було оперувати, сотник Середний поділив свій відділ на підвідділи. Розчленування відділу на підвідділи було зумовлене тактичними причинами: менша група повстанців могла скорше порушуватись, не звертати на себе увагу, лекше прохарчовуватися.

Сотник Середний, - хоч молодий людина, хоч його вітаємо прикметою - знаючий військовик, але дав себе пізнати як здібний повстанчий командир. Деякі його акції дуже цікаві і тому не сміють їх в забуття. Маючи до диспозиції архів "Магури" не можу опертися, щоб не подати деякі епізоди з боїв "Летунів". Одна цих акцій передана в дослівному відписі на підставі звітів нині живої пам'яті сотника Середнього.

Дня 2/10. 1945 р. відділ заходить на вечеру до села Свидник. Тут відділ прощається вечеряє. По вечері збірка і відділ відходить в напрямі села Верхні, де квартирувала бо більшевики, які терорізували доколичні села. В Верхні дістали ми донесення про відділ. Большевики квартирували в трьох домах. Перший дім - було це читальня, досконалий жадних будинків, терен зовсім відкритий, з одної сторони 30-40 м. церква. Стійкевик один на дорозі, другий від поля. Це головний большевицький пункт. Від поля було виконане декілька акцій; другий будинок - це була станиця української поліції. По противній стороні терен також відкритий, центр. Стійки рівнож від дороги і від поля. Третій дім - це дім господаря, віддалений 300 м. Стійки рівнож від поля і від дороги. Наші були дві чети: завдання: наскочити на большевиків на близьку віддаль і сильним вогнем дати їм перелку, та відступ, щоби не здобувати домів. Це тому, що наскок робилось без застав і щоб не витрачувати великої кількости амуніції. Наближене завдання дістала перша чета під командою четового Ярі, яка мала наскочити на будинок читальні. Виділений із цієї четі один рій Мороза, який дістав інше завдання. Друге завдання дістала друга чета крім четвертого роя, яка мала з тої самої сторони наскочити на дім української поліції із-заду, тому коли б була чета робила наскок з-переду, то була б розвала першу чету. Перший рій першої чети під командою рядового Мороза мав за завданням підсунутись із розмаїд третий будинок і тоді як пічнуть вогнем з двох перших будинків, закинути большевиків гранатами. Початок акції - біла ракета; відступ - рівнокольорова. Я лишився біля першої чети. Четвертий рій другої чети під командою рядового Селезня дістав завдання як задне забезпечення. Перша чета підсунулась на 20 метрів і тут зайняла становище, дальше посуватися була неможливо, бо терен був голий і дорогою ходив стійкевик. Рівнож на тому самому відділі підсунулась друга чета.

ли стрільці були на становищах, наче біля ракети, та розпочи-
нається сильний вогонь із кулеметів та з гарлаче прямо у вікна.
Наші чотири гранати із гарлаче були дуже цільні, та розірвались
в середині будинку. Д'ятатранати розірвались в гарлаче, через
те, що стрілець через поспішку вистрілив острим набоєм, та дуже
мало зістали ранені вісіти Морозенко та стрілець Ямпіль. В дру-
гій четі легко ранений кулеметчик - стрілець Стебко, який пере-
рвав кулемета амуніційному стрільцеві Чайці, однак цей заряд
трапив із кулеметом і досі нема ні його ні кулемета, і як кіль-
ка днів більше донесено, то цей Чайка утік з поля бою та хова-
ється в дома. Деякі большевики вискочивши із хат заняли становищ-
ки в окопах та придорожних ровах, почались відбивати та ракети-
ни палити будинки по цілому селі. До години горіло кілька будин-
ків. Дальше вести бій було без успіху, тільки знову витрати амуні-
ції. Дав ракетою знак до відступу і відділ відступив не вико-
навши завдання. Ровови Мороз замість підсунутись під хату, та
гранатами знищити большевиків, він обстріляв хату на відстані
50 метрів. Большевики вискочивши із хати заняли становища у при-
дорожнім рові. Тоді він почав на них наступати з-переду і з-бо-
ку. Одних на межасти кулеметчик першої кулеметної лінії ранив
нехотячи кулеметчика другої кулеметної лінії стрільця Сомку тим-
ко в ногу і ровови Мороз покинув свій невдалий наступ. Кромі
того з нашої сторони жодних втрат не було. Зі сторони большеви-
ків - 14 убитих і 9 ранених. Через два дні большевики не випуска-
ли зі не випускали нікого до села, навіть фронтові військо, якщо
зараз рано зачали переїздити тим шляхом, могли через два дні
об'їздити село Верхню досюди на село Крешенчик.

Дня 16/8. 1943 р. квартируємо біля села Лихачівки Зарічні. Ве-
чером заходимо в село, де влаштовуємо мітинг, а одну рік разом
з рововим населенням та з сотенним санітаром переводять хорих в
найдальші села Полехова. На мітингу населення розходиться додому.
В читальні залишаються хлопці, дівчата і дехто з командного скла-
ду. В читальні відбуваються веселі гутірки. Через о годині 12,10
посипались з вікна градом кулі з кулеметів, автоматів та крісів.
Місцеві стрибки заняли становища поза стіжки та застали 50 біль-
шевиків, які підійшли під читальню де відбувався мітинг. Вогонь
почали цілити з кулеметів на вікна та почав сильним вогнем стрі-
лити по селі. Части ще вже не було людей на мітингу. Усі залиг-
ли, а повстанці почали стріляти у вікна. Ровови Крешик зривав
та кидав гранату, якою вбивав большевицького кулеметчика біля
вікна, чим рятував ситуацію. Большевики відскакують від вікон.
Тоді стрілець Муха, а за ним ровови Крешик кидаються до вікон
та першим вогнем із десятизарядки, а другим вогнем із мадярської
гвинтівки відбивають большевиків, з другої сторони відбивають
большевиків своїм автоматом ровови Їх Розбійчик. І так усі чи-
вільні та стрільці із відділу ціле виходять з читальні, на дво-
рі вибігши на большевиків наче одна чотириддцятьлітня дівчина,
та наче ранена в руки чотового Мороза. Другого дня ранком знахо-
дять чотового Мороза у городі большевики, тортурують його та
допитують, але почули тільки від нього одну відповідь: "Убий-
те мене, або робіть що хочете то я вам нічого не скажу". Не
видобувши від нього нічого, проколюють його штиками. З большо-

чицької сотерні – 4 вбитих між ними один лейтенант – командир ізого відділу з 10 людьми по зазначеній в Лядовичах, біля сел Чертова вїздить на засідку цей рід, метрів переводить хорих. Однак помічає стрілів, як зачаїлись на засідці; рід в цілості разом з хорим вирвається з засідки, втративши одного кулемета, другого ріса, п'ять дисок до кулемета. В селі Лядовичах заріжних разом із чотовим Морозом дістався в руки ворога його автомат ППШ та пістоль.

З дня 27 на 28/11. 1945 р. в ночі відділ ночтрує в селі Журавні. Рано о годині 5-тій відділ відходить до ліса. О годині 6,30 рано почулись в лісі стрілів, а заразом повідомили стійки, що на лінії в лісі появилися два авта, з яких висіли большевики. Рівнак стійки повідомили, що обоми сторонами до ліса входять варні частини по 30 тридцять чоловік, які ідуть в напрямі відділу. Дальший. Відділ зачинає стрілювати та чекає на ворогів. За 15 хвилин надходить большевики та розпочинається бій. Відділ відбиває большевиків та іде в наступ. Большевики втікають. Потім вбираються та вдруге наступають. Як відділ іде в наступ і вдруге їх розбиває. Большевики втікають. Відділ подається в напрямі села Журавкова, щоб перейти до іншого ліса. Однак і з сеї сторони большевики замикають нам дорогу і вихід із ліса неможливий. Відділ зачинає старі возні окопи та приготовляється до оборони. Большевикам приходить поміч і вони зачинають наступати. Зі заду охоронює нас велике багно, яким большевикам наступати було неможливо і вони наступали із трьох сторін. Відділ завзято відбивав наступ за наступом, завдаючи ворогові кривавих втрат. Большевики закладирували собі на поміч сусідні рядови. Поміч прийшла большевикам із Журавна, Куничовець, Жидорова та Миколаєва. Три перші наступи вели большевики із крчном "ура". Дальші наступи вели без крику. За цілий день вели 12 наступів, а коли смерклося, то робили ще 3 наступи. Кожний наступ коштував їх великих втрат. Большевики наступали непрохідними кущами, не можучи робити стрибків, бо мусіли продиратися. Відділ пропускав їх на 5 до 10 метрів і тоді витав їх із 15 кулеметів, автоматів та ріжків. Большевиків як кожним разом велика частина падала, а решта панічно відступала. Від одинадцятої години большевики возили підводами до Жидачева своїх ранених, яких зараз відправляли до Львова. Про втрати вбитих не мав ще розвідки. Розвідка донесла, що рядових большевиків поховано в кількох спільних могилах в лісі. І так тільки в одній могилі коло Журавкова поховано 60 большевиків, а кілька в інших могилах – не відомо. Вбитих командирів забрано до тих рядових їхніх. І так до самого Журавна привезено 7 вбитих командирів. Місце бою було віддалене 4 кільометри від районного центра Жидачева і в тому бою найбільше потерпіли Жидачівські ряди. О годині 5-тій вечером, коли запанувала темна ніч, відділ через багно, то речкуючи та вигинаючись тихенько висмикувався від окруження. Коли відділ був уже около 800 метрів від ліса, зі сторони Стрия прийшли більша кількість авт. Позатягали довкола ліса, то освітили довкола все у поле, щоб не випустити відділ, але нас вже в лісі не було. Із нашої сторони вбитий кулеметчик – стрілець Филя, який стріляючи із кулемета найбільше відзначився в бою, то ранений легко стрілець Морозенко. Вбитого закопано перед відходом в бу-

вер, який був в тому місці і який вказав нам становища їх курені, що був разом із відділом. Відділ наліз на большевицьку заставу, яка посилала з двох сторін з кулеметів на відділ, яке мусіло заставу без жодних втрат. Стрілище в бою б тис. амуніції. Стрільці через цілий день говорили з большевиками, перекликались та передражались.

При вчім подальші епізоди відносні зі життя "Летунів" з дня 15/8., 15/10. та 30/11. 1945 р.

Рух відділу найбільше комплікували вчім. "Летуни" не мали сталого зимового табору. В день вони рабили вкіті, вечером заходили до села на вечеру /це були і сніданки і обід і вечера/, нільки годин відпочивали і над ранком знова відходили до ліса. Часто як слідом на снігу гнались за ними большевики. Довгими годинами треба було лежати на морозах і мерзнути, або в грубому снігу мешерувати десятки кільометрів, щоб відірватися від ворога. Але які чудові зразки героїзму - стрічаємо в тому відділі, - яку посилку щоб ратувати раненого друга, або в обличчі небезпеки щоб не попасти живим в руки большевиків і легко раненні добивали себе гранатами. В днях 9 та 10 лютого 1946 р. "Летуни" поділилися на малі підрозділи і наскоками та обстрілом ворожих гарнізонів демонстрували наше непримиренне ставлення і бойкот сталінських виборів.

Історія повстанчих відділів, їх бойову вартість і ідейно-політичне виробленння найліпше пізнати і вивчити на прикладах їх бойового шляху в визвольному змагу УПА. На тих прикладах виразно зарисовуються стільки командира, його особовість, його ідейне, політичне і військове виробленння, в тім будуть повстанці, з їх високо моральними принципами і їх героїчні вчинки. На тих прикладах побачимо, що деякі командири виразно себе зарисували на тлі повстанчого збору по девізі: "Який командир - такі його війська". Високі принципи командира все позитивно діяли на військо, підносили його бойову вартість. Це саме стрічаємо і в історії УПА.

Дня 5/12. 1945 р. 6 рій відділу "Летунів" під командою Сотенного Середнього відступили рано із села Великі Бережні /Стрийський район/ до ліса де і розташувались. О годині 7,00 помічено зарець, що був на краю ліса, що по сліду повстанців на свіжому снігу окремим кроком зближається відділ большевиків в силі около 40-50 бійців. Відділ зайняв становище в ярі, яким підходили большевики та підпустив до віддалі 20-30. До першому натиці большевики пробували розвинутись, але оба крила "Летунів" зайняли їх з боків. Зіпхнуті в ярі чергові зайняли становища, але по кількагодинному бою почали відступати, а коли повстанці кинули за ними в наступ і в погоню - панічно втікали. При кільометрі гнались "Летуни" за ворогом лісом а далі і полем. Вже під селом підтягали ворожі автомашини, на яку большевики скинули своїх убитих і ранених та великою кулеметі. За кілька хвилин чергові були вже за рікою в другому селі. В цьому бою втратив ворог 5 убитими і кільканадцять ранених. Втрати "Летунів" жадні. Повстанці здобули 2 шт. та 120 патрон набоїв.

Того дня вечером сотня зайшла на вечеру до села Корчина /Журавненський район/. О годині 20,00 застава розвоєного Мерея зауважила якусь групу людей, яка з місця втекла в ліс. Застава

не стріляє, думаючи, що це якісь новачки. У годину пізніше під застану почали підсуватись вперед групи лісом, але теж з іншої сторони. Вони тоді зорієнтувались, що мають до діла з ворогом та відкрили вогонь. В перестрілці легко ранена старша стрілець Піддубняк. При відступі відділу в ліс відбився стрілець Ямщик, який відмерзив собі тоді ноги.

Дня 14/1. 1946 р. "летучі" переходили лісом між Селами Нове Село і Облянинці /Нижанківський район/. Прийшовши на край ліса сотенний вислав розвідку в село Облянинці. Коли стежа вертали зі села і переходили шлях, над'їхали 4 автомашини з большевиками, що зачаювали стежу, задержали автори та кинулися в погоню за стрільцями. Відділ зайняв оборону на краю ліса та обстріляв ворога сильним кулеметним вогнем з віддалі 150 метрів. Большевики відступили в придорожні рови та по короткому часі почали наступ на ліс. Відділ знову відбив наступ ворога, що змушений зачаївся в придорожні рови. За тих часів стежа без втрат дострілу до відділу. Коли большевики побачили, що наступом годі увійти до ліса, перемодять маневр: частина подається в напрямі нового Села та звідтам пробує обійти відділ. Одначе частина під командою вістуна Голуба вдерлися до села Облянинці та зробили наступ на большевиків збоку. Спантеличений ворог відступив до нового Села та знову стежа мінімальна. "Летучі" в цілості стягнулися до села Облянинці. Бій тривав від 15-16 годин. По вечорі відділ подався в напрямі Села Вирви в цілі знищення опірчинаведу, але тим зайняли вже большевики. Відділ подався в село Крехів, де і заночувати. За цей час ворогові тяжкому Селі прийшла допомога і він кинувся в погоню за відділом, користаючи зі снігів на новому снігу. О годині 20,30 большевики починають наступ на село Крехів зі сторони ліса. Відділ зустріч їх сильним вогнем, відв'язався від бою, перемаш через Ізидорівку та Сулятичі і подався в Волохівські ліси. Червоні видаються автомашинами в погоню за відділом. Коли села Ізидорівки зустрілися з стрілецьким Ямщиком, який перемучений відбився від відділу та лишився позаду. Побачивши ваїти стрілець Ямщик знову стежа автомашини за придорожними деревами, обстріляв першу машину з автоматів, а використавши здезорієнтованість ворога, відступив до ліса, а опісля долучив до відділу. Большевики дальше не гонились за відділом. В бою д'е дні 14 січня 1946 р. ворог втратив 6 убитими і около 20 ранеными. Наших втрат не було.

Дня 19 січня 1946 р. о годині 2-гій в ночі відділ "Летучих" де квартирував в селі Корчівка /Журавненський район/ почув стрілянину в сусідньому селі Домки Сулятицькім. Це большевики наступили на курінь "Довбуш". О годині 5,30 рано, коли "Летучі" збиралися відходити в ліс, застава рідного Селянина відкрила вогонь по большевиках, які підходили в Домки Сулятицькі до Корчівки. У висліді ворог втратив 2 убитих та 1 раненого. Відділ без втрат відійшов до ліса. По короткому часі в сусідстві розтаборувався курінь. Сотенний Середний вислав стежу по слідах в напрямі Села, з якого відділ рано вийшов. У віддалі двох кільометрів від постою відділу наша стежа в силі 8 бійців під командою Подгорецького стрінулися з большевицькою стежею, що йшла слідом за відділом. За наказом команданта стежі дві стрільці вертають з повідомленням на постій відділу, решта знищують стежу в недалекому

ці, підпускають ворожих розвідників на віддаль 50 метрів, та обстрілюють. На селі йде і більшими вбитими 2 інші втікають. Наші ся під обстрілом ворожого відділу, що ще тих чого надіймов, в цідоти долучує до сотні. Обі відділи УПА переходять дорогу Пощо-річ-Чурн Велика /Долинським рядом/ та розтаборюються в лісі на селі Колодяне. Протягом решти дня відділи УПА зустрічей з ворогом не мали. Зате тих чого більшими частинами більші обложені частини та розділили їх по декількох селах. Одна чоротна частина розтаборилась в лісі у віддалі 1, 5 км. від наших відділів. Ночи з 19 на 20/1. 1946 р. сотенний Середний зв'язався з сотенним Гонтою. Дня 20/1. 1946 р. о годині 8- мій рано стійка куреня "Дзвони" повідомила, що з напряму Чурн Велика надходять якісь озброєні люди. Вкоротці стверджено, що це обложені більшими відділи. Командири відділів УПА не дізнали до згоди прийти спільно біг /відмінними курінними з браку амуніції/ і "Летучи" розтягнувшися в стрілецький ряд почали відходити в село Рикін. Чимчасом більшими підійшли на дуже близьку віддаль та обстріляли його. Курінь почав відступати досить невпорядковано, включаючи між ними два відділи УПА, а відділ "Летучі" розірвав на дві частини. Як тим чого другий більшими відділ підійшов під відділ "Рисі". Відділ "Рисі" прийняв бій, протиставуючи відтинку ворога на дещо дальшу віддаль та відступив. Третій найбільший удар більшими на відділи УПА був переведений в селах Колодяне, Заводки і Кадобна. В тому місці находились одна чота "Летучі" та одна сотня з куреня "Дзвони". Обі малі частини прийняли бій та відбили кілька ворожих наступів; заводячи ворогові кривавих втрат. По чині більшими зібрали на цей відтинок значні сили та повели до одного наступу. Обі відділи договорились відступити. Першою почали відступати чота "Летучі", але більшими тим притиснули сотню Явора, що він на ночі був зійти зі стійки та відступити. Задні чотовий Голуб з чотою "Летучі" закриває, почім наступ на більшими, відбив їх та відтинив сотню. В цьому протиставуні впав героїчною смертю стрілець Грушка, вславивши себе чотового Голуба, на якого був спрямований ворожий кулемет. Після невдалого протиставуну всі відділи відійшли та відступили в різні напрями. Втрати "Летучі" і вбитих, і ранених.

Дня 9 лютого 1946 р. вечером розчленовано відділ на малі підрозділи та переведено нападуючі нападки на більшими гарнізони. Рій під командою родного Мороза обстріляв ворожі гарнізони в селах Стенькова і Чертиці; рій Орла в селі Корчівка; рій Очерета в селах Збора і Кулики; рій Сеч в селі Волосяні; рій Жужи нападочив на більшими гарнізон в селі Лиськів. В наслідок нападу втратили більшими 4 вбитими і кілька ранених; між вбитими старший лейтенант - начальник гарнізону. Рій під командою родного Дрозда переніс напад на гарнізон в селі Заводки, кілька кількох арештованих; рій під командою чотового Сумного обстріляв гарнізони в селах Корчин і Стенькова; рій Соловія - Чурн Велику. В наслідок нападу розбігалось багато арештованих більшими людей та виборчі комісії. Ділу ніч до рана більшими обстрілювали Терени сусіднього квартирування та освітлювали його ракетами.

Дня 11/2. 1946 р. стійка в селі двох стрільців повертала з розвідки в селі Лиськів /Журавецький район/. По дорозі обкинули їх більшими в селі 15 бійців. Повстанці почали відбивати

та предерається. Раненого стрільця Левка бере на плечі стрілець Корчо та щезує втікати. Коли більшовики довідались все обох за ці, змушені покинути товариша, сам пробивається та дострічує до відділу. Раненого стрільця Левка більшовики замаєтували, не почули від нього ні слова.

Дня 14/2. 1946 р. відділ таборує в лісі біля села Гуря Великі. Отодині 9-тій ранку повідомила стежа, що сліди, яких відділ зробив транспортуючи харчі з села Станьковці підсуваються більшовики. Відділ скоро збирається відходити в глиб частини ліса. Ще не зробив відділ кільометра, як більшовики зближились на відстань стрілу та обстріляли задню забезпечення. Відділ зайняв становища та підпустив ворога на найближчу відстань. Чота під командою четового Голуба приймає фронтальний бій, друга чота обходить ворога з його лівого крила та переводить наступ з крила. Червоні почали відступати. Рій Орди окружує ворога з лівого крила. Ворог через невеличке відступає ам до гора, в якому знимає вигідні становища. В протинаступі ранений стрілець Палій /місця розірвав себе гранатою, хоча поранення було легке/. І стрілець Козак з згодом четовий Голуб. Червоним приходить підмога, а з нею дня тиску, відділ відступає, забираючи зі собою ранених і збрею збитого та розділяється на два підвідділи. Більшовики далі гонились за четою під командою сотенного Середного. Повстанці кілька разів відбивають ворожі наступи. Переходячи дорогу Гуря Великі- Великія відділ увійшов між дві ворожі застави. Одна з них пропустила відділ УПА без стрілу /одни більшовик стояв при кулеметі та показував повстанцям дорогу зі словами "проході, проході"/. Друга застава відкрила по нашому відділі вогонь, але скоро замовкла під влучним вогнем кулеметчика Довбуша. Відділ поділився на рої та відірвався від ворога. Важко раненого четового Вадх Голуба відносять стрільці на санітарний пункт, але він на кількох годинах вмирає.

Другого дня чота під командою четового Сухого опинилася знову в облавах. Цілий день чота зустрічається з рідними облавовими групами. Вже після полудня четовий Сухий вчиняє рій під командою рейового Мухи в селі Лиськів на заготівлю харчів. Після того рейта чоти попадає під найсильніший ворожий обстріл і чота розділяється малими групами, за якими до вечера гоняться більшовики. Рій Мухи попадає в окруження біля села Лиськів. В бою рій втратив вбитими стрільця Підкову та Бистрого, ранений стрілець Корчо попадає живим в руки ворога. Взято втрати в маші 1 кулемет та 2 крісів. Вечером на місце постою прийшло тільки 18 стрільців. Четовий Сухий побоюючись дальших облав розпустив їх по довколишніх селах. Вже при кінці місяця лютого нараховано 17 вбитими по селах і лісах стрільців.

Дня 28/3. 1946 р. один рій командою сотенного Середного розброїв стрибків в селі Корчівка /Журавенський район/. Здобуто 17 крісів. Польський гарнізон, що квартирував 100 метрів від стрибків відповів стрілами вже після відступу роя в ліс.

Дня 1/4. 1946 р. відділ вернувся з нічної акції на стрибків в селі Великі Ледорожні /Стрийський район/. Стрільці дуже перемучені спали в глибині густого смерекового ліса. На найближчих лініях стійки, а далше зарці на обсервації. О годині 10,30 на опячий відділ напіли більшовики, замкнули зарців та стійки.

кулеметні побачили ворога у відстані 20-30 метрів та почали будити повстанців, які сонні здивовано, не знаючи в чому річ, на ворога кинулися червоні та відкрили сильний вогонь. Опанувавши відділ залишив поле бою, а на ньому 5 убитих. Крім того відділ мав 2 ранених. Червоні забрали 4 трупи повстанців до села Чурилівка та повісили їх в кількох ділянках села. Кілька днів не дозволяли місцевим селянам похоронити трупів.

Дня 9/5. 1946 р. рій під командою четового Летуна перейшов у плановий наступ на більшовицьку станицю в селі Сухів /Стрийський район/. Зловлено живцем 3 більшовиків /1 старшина, 1 сержант, 3 рядові/, від яких здобуто: 1 ППШ, 3 крісів і інші військові речі.

Другого дня та сама чота зробила засідку на шляху Сухів-Лопатинки. Зловлено в полон 2 більшовиків, що переходили до Стрия. Через після того над'їхали з підводою 3 більшовиками, які запримітили здалеку повстанців, розгорнулися в розстрільну та повели наступ на рій. Рій відступив в напрямі Угольна-Перевнища. Четовий Летун відійшов вперід перевірити дорогу. В тому часі над'їхали ворожі автомашини. Четова відкрила вогонь з автомата, а коли більшовики зіскочили з машин та відкрили по ньому вогонь, а на поміч четовому надійшов його рій та кривавим вогнем змусив ворога відступити. Власні втрати нулі, втрати ворога - 2 ранені, автомашину спалено.

Дня 12/5. 1946 р. Тая сама рій зробив засідку на радгосп в селі Мехлинець /Жидачівський район/. Спалено 7 будинків, 2 х 2 трактори, 1 сівалку, 8 возів, 7 бочок бензину, 80 центнерів збіжжя /місцеве населення не хотіло розібрати збіжжя, щоб опісля більшовики їх не карали/, борони, плуги і інший господарський інвентар. Для забраної коні передано в користування селянам.

Дня 27/5. 1946 р. одна чота наскочила на машину вуглетрівки, що везла дерево з Волохівського лісу до Долини. Вертаючи з деревом машина попала під обстріл чети. З шістьох більшовиків - охорони машини - трьох вбито, п'ять ранених втекло. Чіна, що нею мала бути знищена машина, не вибухла і машину тільки пошкоджено тільки при помочи гранат. Здобуто 1 кулемет та 3 ППШ.

Дня 22/6. 1946 р. стрільці інвесь і Ярем відійшли на розвідку до села Іванчерівка. В селі обскочили їх на найближчу відділ більшовиків. Стрілець Ярем вбив одного більшовика зі кулемета та намагався його відібрати. За той час решта більшовиків прибігли їм на допомогу. Повстанці обминають нерівного кулемета, і відстрілюючись відступили в село. За ними гнаться червоні бандити та вперше ранять стрільця Ярема. Стрілець інвесь прямує дальше раненого друга в напрямі села Сулятичі відстрілюючись при тому з крісів. По дорозі, вже під самим селом наздогнали повстанці знову на ворожу засідку, якою ранений в груди стрілець інвесь. Деякий час оба ранені відступають на разом, але вкорочці обкружений стрілець інвесь залишив стрілецьку на чистому полі та заходить коротким бій уперваючи гранат. За той час стрільцеві Ярему вдається дотягнути до найближчих кущів, а звідтам вже другого дня до відділу. Інвесь згинув смертю героя.

Дня 28/6. 1946 р. о годині 11-тій відділ окружили обласні чистильні війська МВД, що в силі біля 6 тисяч чоловік переводили облаву. Через розлогими поодинокі свої групи в силі 40-50 чоловік в формі західняків. Відділ мусів кілька разів пробивати

крізь ворожі лінії і застрягли та лише о годині 16-тій відірвались від ворога. В боях втратили вбитими: чотового старшину Сухий, рядового старшину вістун Мороз, старшину стрілець Добровольський стрільці: Кривта, Запорожець, Ямара, Орест, Ранені: рядовий вістун Винаро, та вістун Сагайда. Пропали без вісті: старшина булавний Висоцький та вістун Ося.

Дня 12/7. 1946 р. о годині 16.30 большевики наскочили на криївку в лісі, де перебували ранені з відділу "Летунів" /провокація/. Хирея тоді ранені були на верху до перев'язки і їм вдалося втекти. З інвалідів був наший ранений санітар відділу вістун Ярослав.

Того дня о годині 19.30 стався в селі трьох стрільців вибухлий ворожу засідку в Волдінському лісі. Вбитий старшина стрілець Яцишин.

3.

Генеза відділу "Літрогенів" вписана в перша частині спогадів, якщо лише подаю важливі акції того відділу від травня 1945

Дня 3/5. 1945 р. забрано зі спирт-заводу в Довжотові: 400 л. спирту, дичини та 2 пари коней з прицепом.

Дня 31/5. 1945 р. два рої чети під командою рядового Кулі зробили засідку коло приїзда Житгодя Гадицького району. Засідку розташовано направильно на відкритому полі. На засідку натхало 5 підвод із 16 вояками. По перших стрілах зі сторони підвідділу УПА ворог зорієнтувався в положенні, скоро зайняв в окопах на будці по протилежній стороні дорогу та наступив на наш відділ /з командою "рота вперьод"/. Шляхом відступу для відділу було чисте відкрите поле. У вибуху з двох боків було 9 вбитими та 4 раненими. Між вбитими раненими і чотовий санітар. Ворожі втрати 10 вбитими.

Дня 2/8. 1945 р. група повстанців з 12 вояків під командою чотового Гамалії зробили засідку на шляху Волохів-Яр Великий. В засідку вїхали 2 підводи вояків з 16 бійців, що вертали з Волохівського Терористичної акції. Без хотів, що в двох кулеметів, які були в розпорядженні підвідділу УПА одні заїлися не вистрілили ні одного набою, другий вистріли тільки 6 набоїв і такожьвтеки /не вистачила амуніція/. Стріляли тільки кріси. По перших стрілах большевики втекли в яр річки, забираючи зі собою одного вбитого і одного важко раненого. В ярі відкрили вогонь по наших. Підвідділ "Літрогенів" відступив без втрат.

Дня 2/9. 1945 р. вечером годині 21.30 наскочили большевики на квартирячий в селі Дубровці /Жидачівський район/ рій повстанців. Ворог підійшов нам прямо на квартиру рою. Закінчився рій повніс втрати 3 вбитих та 1 раненого.

Дня 20/10. 1945 р. табаруючи в лісі коло села Перелюшів відділ вистежували з двох сторін большевицьки спецгрупи. Раденький провокатором большевики підсунулись до спячих повстанців зовсім близько вимкнули ударні стіки. Під сильним вогнем обстрілом відділ відстрілюючись відступив з к поля нагонку. Наші втрати: 3 вбиті, 4 пропали без вісті. Втрати ворога 5 вбитих.

Дня 2/11. 1945 р. підвідділ під командою Круля зробив засідку на шляху Жидачів-Сівка. З напряму Сівки над'їхав трактор з

двома возами; на одному з них 6-ох вислідженстів везли жінок і дітей. Большевики обстріляли; вони втекли забравши зі собою 6-ох ранених. Арештованих відбитих - відпущено.

Дня 29/11. 1945 р. у засідку четового Крука на шляху Ковчиці-Ціпки б'ялі з возів з большевиками, що вертали зі Сіпки з арештованими. При обстрілянні вороги втекли всі арештовані крім одної жінки і одної дівчини, яких большевики втікаючи забрали так зі собою. Здобуто від большевиків мапи з позиціями - передано властительним. Втрати наші - ранених стрілець Данилів. Втрати ворога - 3 ранені.

Дня 28/12. 45 р. затримано старшого булавного хутинчика від командування відділом "Вітрогони". Команду над рештою відділу перебрав булавний Мороженко. Старший булавний хутинчик на організаційну таємну працю.

Дня 28/2. 1946 р. згинув застрілений в цітоті командир відділу "Вітрогони" - булавний Мороженко. Большевики вирили його прямо при дешевої пресекатера в селі Станьково. Булавний Мороженко лікувався в цій криївці.

Дня 13/4. 1946 р. впав в засаді в селі Суботів /Галицький район/ бунчуковий сотенний "Вітрогонів" - старший булавний хутинчик. Сливнет пам'яті старший булавний хутинчик згинув по геройськи відбиваючись до останнього набоя.

4.

Тодові дії відділу "Рисі":

В місяці вересні 1945 р. відділ "Рисі" рейдував по закарпатській Україні. Дня 6/9. 1945 р. в переході кордону Гадячина-Карпатська Україна відділ "Рисі" зустрівся з відділом погранвійськ, на знаному кордоні стаєвачи обстріляв відділ УПА. "Рисі" відступили, залишаючи задне забезпечення в складі одного роя. Рій обстріляв надходячих розстрільнем большевиків та відступив за відділом 800 метрів. Рій зробив засідку на тому, якою перейшов відділ, та підпустивши ворога на 80 метрів знову обстріляв його кулеметним вогнем. Останчасні погранвійськи вернулись на кордон забравши зі собою 8-ох убитих. Відділ УПА перейшов без втрат кордон у відділі одного кільометра від місця зустрічі рой з ворогом.

Дня 14/9. 1945. на заставу від сторожі Колочава-Ліски /К.У./ наїхали автомашини з большевиками. Застава відкрила вогонь по автомашині. Червоні позіскакували та почали вогонь на заставу; одначе ціла скоро прийшло підкріплення з відділу і вже'язався бій. Большевики відступили з двома убитими та двома ранеными /в тому майор/. Застава вивчила автомашину та без втрат відійшла до відділу, а з ним в ліс. За пів години большевики вдруге атакували порожнє місце на заставі.

Дня 17/9. 1945 р. в селі Кричево /КУ/ задержали застава відділу місцевого міліціонера: крім та кольцо /ремер/ відібрано, його самого відпущено. На другий день міліціонер прийшов до Кричева 4 автомашини большевиків /був якоїсь один танк/ але "Рисі" були вже далеко.

Дня 20/9. 1945 р. большевики забльокували навколо гір всі села,

яких находився відділ. Один рій стрільців в составі 14 чоловік пішов в села зататарити харчі. Червоні перебили засідку в кущах та мрчком: "руки вверх" здержали трьох повстанців, які підняли руки та здались /мабуть думали, що це вже свої з на тому місці/. На іншій засідці вчинились між повстанцями та більшовицькими перестрілки, в якій впав один більшовик.

Дня 1/10. 1945 р. відділ вийшов в села Стрілецька Полянка. Тому, що більшовики були повідомлені про відділ УПА /спровокував дядько/, чотири зробили засідку від Стрілецької, а друга чота зробила мітинг та розбила канцелярію лісопромгоспу. Зо документів боролися роздати цивільному населенню. Одночасно канцелярію, знищено тенденційний "язик". За той час більшовики обійшли села та з гір обстріляли його. Проте відділ по 2 години працював в селі, час від часу відповідаючи ворогові короткими серіями. Часті перестрілки масові збори не переривались. Коли селяни забрались з мітингу, магазин і канцелярію підпалено та відділ відступив в гори не зустрічаючись з ворогом.

В рейді по Карпатській Україні відділ "Русі" відвідав 14 сіл, провів 7 масових зборів.

Східна частина Карпатської України - терен дуже вигідний до рейдування, але тільки в безсніжний час. Високо проходячі гори /стежки знаходяться далеко більше від наших гір/ в літі, стають непрохідними в зимову пору. Села тягнуться значною ярами річок, при битих і заліснедерев'яних шляхах, легко доступні більшовицькому транспортові. Зате літом дуже догідно пристосовано з великою скількістю зимівок по горах та вчасно худоби на пашнях. Командири повстанчих відділів Гонта та Грізних, що рейдували по Карпатській Україні заявили охоту рейдувати восени знову в тому терені або і організувати там відділи УПА з місцевого населення. Вони твердять, що потрібно тільки комскладу та евентуально допомоги в зброї.

Відділ "Русі" вернувся з рейду 17/10.1945 р., кордон перейшов дня 4/10. 1945 р.

Дня 7/10. 1945 р. Годині 21,00 відділ "Русі" в дорозі з села Лопушки до села Ясень. Помимо скорше проведені розвідки, яка ствердила відсутність ворога в селі Ясень зо составі Гонта задержує відділ перед селом, а сам з рештою Львом і двома стрільцями йде провірити перші хати. Коли повстанці підійшли під хату, посипались на них кулеметні стріли з віддалі 5 метрів. Зараз вбито радянського Льва, составний Гонта з важко ранним стрільцем на плечах відступив до відділу.

Дня 16/10. 1945 р. відділ "Русі" зробив засідку на кулеметову машину в лісі коло села Побоїще. Редко підіймаючись та машину в якій знаходилося в силі около 20 більшовиків разом зі слуцьбовим возом вчоздвоє в повітря. Більшовики, що сіхали в тундрі та на окремих вільних посходили собі знадобиться приготовані шашки з шрамом та почали відстрілюватись. Від Трембіти вже одну годину, коли з лівого крила повідомлено, що його окружили більша ворожа сила. Відділ УПА відступив без втрат. Втрати ворога в людях не відомі тому, що більшовики три дні нікого не допускали в район подій бою. Втрати ворога в машині: 1 перевів кулеметників, 1 вагон.

Дня 25/11. 1945 р. чота під командою четового Ярмоя вчоздвоє тягаровий поїзд на шляху Кадуй-Долина.

Дня 12/12. 1945 р. о годині 21,00 відділ перевів акцію на боль-

[illegible] в селі Вартичи /Жидорівська район/. Червоні [illegible] в двох місцях: телефонічний пункт - 6 бійців та підрозділ до стрілки контингенту - 9 бійців. Большевики здалось [illegible] від сильного обстрілу, в якому взяв участь сержант Телефоність. Відділ здобув: 4 ППШ, 6 гранат, 2 гранати, 100 патрон набоїв, 6 полевих телефонічних апаратів, 1000 метрів телефонічного дроту та інше. Наші втрати: легко ранений один повстанець.

Дня 8/1. 1946 р. о годині 18,30 відділ "Рисі", що переходив лінії Журавно-Калуш коло села Чернотрець, вчасно наперід стежу відомих стрільців. В тій час від'їхали червоноармійці. Большевики придержали метер та вчинили всіма кроками: "лови, лови". Відділ, що знаходився вже близько дороги розтягнувся в розстрільну та повів в наступ на большевиків. Від Трембля 45 хвилин. Окружені большевики почали відстрілюватись втікати. У вислідці бою вбито майора артилерійських військ, інструктора журавенського районкомату по політроботі, старшого лейтенанта, рядового. Крім того большевики мали раненого одного майора, одного капітана танкових військ, одного рядового та двох працівників журавенського райпартиому. Як подали розвідки, всі ранені померли в шпиталі. В бою здобуто: 1 кулемет, 2 ППШ, 2 крісів, 1 пістоль, 3 гранати та наряд. Автомашину спалено. Наших втрат не було. Обе полонені відомі, що автомашиною їхав штаб 791-го артилерійського полку, який стоїть в Мостищі від осені 1945 р. Полк озброєний в танки, які стоять в лісі біля Мостищ /точно невідоме/, в гармати та в танку і легку автоматичну зброю. Мій їздив були - перетинути Тереп, в якому мали евакуюватися большевицькі гарнізони по селах, що мали ремонтуватися з цього полку.

Дня 20/I. 1946 р. о годині 6-ій рано слідом за куренем "Дубовий" надійшли большевицькі обозові війська. Одна із частин евакуювала відділ "Рисі", що таборував недалеко. Відділ прийняв бій, який тривав пів години. Перед побачивши сильний опір повстанців та свої втрати, припинив наступ. Із хвилин більше друга частина евакуювала відділ з лівого крила. Відділ відбив і цей наступ та відступив в напрямі Кадобни. Втрати відділу: 2 вбиті, 3 ранені.

Вночі з 20 на 21/1.1946 р. відділ переходив Волохівського ліса в напрямі Чорного Ліса. На шляху Калуш-Долина коло села Бронів відділ зустрівся з 4-ма автомашинами большевиками. Червоні погасили світла та без стрілу перепустили відділ, що розвинув прощем поза автомашини у віддалі 100 метрів.

Вночі з 9 на 10/2. 1946 р. розчленоване відділ "Рисі" на 5 підрозділів. Рій під командою сотенного Гонти підійшов під ворожий гарнізон в селі Петранки і сильним вогнем вдарив по ньому. Чим большевиками опинились: одні втікали в нижній та нижні, інші розібрані до білизни вскакували до приготованих окопів і відстрілювались. Бій тривав пів години. Наші втрати: 1 вбитий, 2 ранені.

Дня 28/3. 1946 р. відділ маскувався лісом вздовж дороги Красна-Грабівка /Чорний Ліс/. Передні розвідки помітили маршуючу групу большевиків, вив'язався зустрічний бій. Після 40-хвилинного бою, большевики відступили залишили вбитими лейтенанта військ НКВД і стрибка. Між червоними ранений сержант та рядові. Втрати відділу УПА - 2 легко ранені.

Дня 23/4. 1946 р. відділ перейшов на тимчасовий постій до батальйону у селі Космач /Селятинський район/. Один рій під командою Гонти знаходився на квартирі стрибків. По 30-хвилинному бою, якому стрибки відбивались гранатами, кріпами, автоматами рій знищив приміщення. В бою вбито 4 стрибків, зниклого вчителя начальника стрибків та одного рядового. Рій під командою Шевченка обложив хату начальника стрибків, в якій знаходився слідчий НКВД Селятинського району з одним стрибком. Вимагають не хотіли здаватися та протягом 20 хвилин відбивався з автоматів та викинув 7 гранат. Якісці повстанці підпалили хату, в якій згоріли два бандити. Рештою відділу були використані на убезпечення вишіл, встановлених стрибкам поселення господарства. Власні втрати: 1 вбитих, 1 ранених. Втрати ворога: 6 вбитих, 2 заловлених живими. Втрати ворога в майні: архів слідчого НКВД, 1 кулемет, 2 скорострілки, 3 ППШ, 10 крісів, 1 ракетник, 7 гранат, 600 штук крісової амуніції, 200 штук амуніції до ППШ та інші речі.

Дня 11/5. 1946 р. відділ знаходився в кортах біля села Потрийки. О годині 6-тій рано на відділ наскочили большевики, на тоді робили облаву в Чорному Лісі. При перших стрілах впав вбитий командир відділу сотенний Гонта. Смерть командира збентежила стрілецтво. Відділ "Рисі" відступив яром до другого ліса, а чота "Буревія" під командою четового Скрегульди на 30 хвилин відбивалася від ворога, не окружив нашу чету. Підчас прориву з окруження згинув рядовий Чорний і був ранений кулеметник Гриник, якому автоматична серія розбила в руках кулемета. Наші втрати: вбиті: командир відділу "Рисі" - сотенний Гонта, та дві повстанці. Втрати ворога: 10 вбитих і більше ранених.

Після смерті славної пам'яти сотенного Гонти команду над відділом старший булавний Владко /Ревенко/.

Відділ "Рисі" маневрував в місці чорні в Болехівському лісі.

Дня 15/8. 1946 р. підвідділ в силі 15 бійців під командою сотенного Владка на магазин в селі Брошнів в цілі здобуття товарів харчо-речтну. Підвідділ підсунувся під магазин, розброїв стіжнового та дістався до середини. Большевицьким гарнізон, що квартирував у відділі 300 метрів від магазину скоро відкрив присутність повстанців та зайв на магазин сильним вогонь. Повстанці застали відповіли вогнем та вдерлися наступаючого ворога. Підвідділ відступив під натиском переважаючих сил. Здобуто 1 кріс, 700 метрів полотна, 25 кг. цукру, галантерію, взуття, тютюн і інше. Большевики подалися за підвідділом аж до ліса; за той час населення розібрали решту річей що знаходились в магазині.

Дня 28/8. 1946 р. стаця відділу стрілувся з чеченцем групою в лісі під селом Розілля. Після короткої перестрілки чеченці відступили. Того ж дня підвідділ знаходився жрчі в селі Ланчинське. О годині 22,30 підвідділ увійшов у нарему заходу в середині села. Большевики осліплені тим Тереном, ввели на підвідділ сильний вогонь. Повстанці залягли, своїм вогнем придушили вогонь ворога, та під прикриттям вогню відступили з села. До дерева підвідділ здемолював канцелярію міспромгоспу в селі Розілля. З ворожого вогню повстанці вийшли без втрат. Здобуто 2 державні коні.

Бойові акції відділу "Вістриці":

Дня 20/7. 1945 р. У відповідь на "звернення хрущевих та расових" відділ "Вістриця" зробив засідку на машину Ясень-Кам'янець на погранвчиків, які їхали автомашиною із Перегінська. Сильним кулеметним вогнем /8 кулеметів/ з місця знищено автомашину та більшу частинуворожої групи з 20-ти чоловічому без втрат. На полі бою лягли 19 погранвчиків, між ними капітан - командир сотенного пункту в Кам'янці. Із трьох большевиків, яким вдалося вирватись з поля бою, 2 згинули від ран зараз за річкою Лімницею, остання добіг аж до рандевту. Так и чином в засідці знищено 22 погранвчиків. Чота, яка брала участь в засідці не понесла жодних втрат.

Дня 14/8. 1945 р. на квартирунчих в селі Долги /Жидачівський район/ рій повстанців з відділу "Вістриця" наскочили большевики, отаборились відтак повстанцями відворот до ліса. Використовуючи момент ведення вогню рій під виїздом командира рядового Оливка відступив в ліс. Наші втрати - один легко ранений. Втрати ворога неустійнені.

Дня 27/8. 1945 р. підвідділ "Вістриця" наскочив в горах між селами Ясенем і Кам'янець /Перегінський район/ на большевицький міноносський підвідділ. Червоні втекли, залишивши одного кулемета і одну десятизарядку.

Дня 28/8. 1945 р. одна чота "Вістриці" обстріляла станицю погранвійськ в селі Кам'янець. Це викликало у большевиків паніку та безцільну довготривалу стрілянину. Зараз після того большевики стягнули на підкріплення станиці одну роту погранвійськ.

Дня 28/9. 1945 р. одна чота "Вістриці" спалила тартак в селі Струтин /Рожнятівський район/. 4-ох людей охорони відпущено, забрано від них 4 кріси. Крім того забрано транспортний пас.

Дня 2/10. 1945 р. рій під командою чотового Ластівки зробив засідку на машину вуалетерівки Тепехів-Долина. При обстрілі вбито 2-ох большевиків /охорона складалась з 8 бійців. Здобуто 2 кріси і 400 патронів.

Дня 13/10. 1945 р. підвідділ "Вістриці" заняв вечером в селі Вабчи на вечеру, не знаючи, що в усіх сусідних селах квартирували гвардійські частини ЧА. В цій годині після закінчення застави, одна з них зайшла біля з большевицьким відділом, що входив тепер в село. В бою вбито кулеметчик Грушка, та ранений стрілець Голуб. Колоднокровне повів себе рядовий Партизан, що цілий час в відступав нашими шляхом, відстрілюючись. Втрати ворога невідомі. При зміні місця постою підвідділ вибрав вороже застави. Підвідділ відступив 100 метрів вбік та заняв становища, але червоні з криком "ура" атакували порожнє місце попереднього постою підвідділу УПА.

Дня 6/11. 1945 р. одна чота "Вістриці" оперувала в селі Лопушна. На застави підвідділу зі сторони села Спаса напали із большевиків. Застава привітала їх вогнем, а рій що прийшов на підмогу прогнав їх аж до Спаса. В часі наступу на ворога були легко ранені 2 повстанці. Втрати ворога неустійнені.

Дня 18/11. 1945 р. ця сама чота квартирувала в підліських

дах біля села Свободи Небилівської. Незабаром на заставу наїхали
підводи большевиків; застава застрілила їх і большевики втекли.
Дня 13/12. 1945 р. група большевиків в числі 30 бійців намагались провести наскок на табор чети "Вистріл", однак стійкові стрілами заалярмували чету і повстанці розвинулись в лінію протидії ворога.

Чета під командою булавного Гандзюки і при помочі рахункової СВ спалила тартак в місці Долині. Розбрено 16 стрибків - охорону тартаку. Спалено тартак з матеріялами, гараж з двома внутрішніми та одним особовим возом, олиєрня, магазин з шальнями. Розбито та спалено між магазин ліспромгоспу. Здобуто 16 крісів, 1 пістолет, 0,5 центнера муки, 1 центнар печива, 2 пари сірників, 100 пачок тютюну, 2 бочки риби, 5 безрогих, 4 коні, 2 сідла, 16 ковдр тканин.

Дня 10/2. 1946 р. три рої під командою четового Гандзюки обстріляли вибірчу дільницю в селі Ясень, рій під командою рядового Дартмана в селі Сливки.

Дня 15/3. 1946 р. стрілець Кирпенко перебрався в цивільне убрання вбив в селі Ясень большевицьких охоронців. здобув 1 шапку та вирад.

Дня 16/8. 1946 р. один рій "Вистрілу" підмінував залізничний міст в присілку Закерничани. Зараз після вибуху між надбігли большевики з гарнізону Ясень, застава підвідділу відкрила по них вогонь та змусила їх відступити. Міст знищений у 50%.

6.

Бойові акції відділу "Буревія":

Дня 1/9. 1945 р. відділ "Буревія" перевів пляжову акцію в цілі ліквідації большевицького опірного пункту в селі Луги /Рожнятівський район/. До помочі використано одну чету з відділу "Рисі", яка саме перебувала в тому терені. За даними розвідки ворожа залога мала числити 30 бійців, як опісля можна було зорієнтуватися по силі вогню - червоних було більше. Виділивши забезпечення, головна ударна група мала 37 бійців. Оминаючи стійки внутрішнього забезпечення ворога, ударна група використовуючи темноту, підійшла на 30-50 метрів від будинку ворога. Червоні були в бойовім настрою. Стійки внутрішнього забезпечення находились в окопах. Від початку сильним скорострільним вогнем по будинках. Червоні з місця вийшли бойові становища в бункрах та звідтам відповіли густим вогнем. Підвідділ УПА наступив з бравурою. Яко здобуте окопи ворожих стійок, яко здемолювання нутре будинків гранатами, яко в бункру годі було ворога вижурити. Після півторагодинного заалярмованого бою підвідділ УПА відступив забираючи зі собою 2-ох власних ранених: рядового Рубача, важко раненого - в груди /2 скострілів/ та кулеметчика Забудька - легко раненого в руку. Причиною відступу був прихід ріжку, який міг принести більші втрати серед повстанців, коли брати під увагу, що відступати треба було відкритим полем. А без спеціяльно відвантаженої рядового Рубача, що першим вибив ворожого кулеметчика із його окопу, та уперто знищував ворога гранатою, хотів знищити його в бункрі. Далі відвантажились стрілець Забудько, що хоча сам ранений вийшов разом із своїм тарем з-під рук ворога своєго рядового Рубача, та четовий Яцина, що вміло коман-

дуже лівим крилом наступу. Втрати ворога 3-ох вбитих, 3 ранених. Акція хати не доведена до кінця принесла частільки користи, як після чої червоні посилили внутрішнє забезпечення, тим самим не дають використовувати своїх більше на реквізиції населення та населення на селі, що сильно перетримували наш рух.

В місяці вересні 1945 р. відділ "Буревія" рейдував по Карпатській Україні. У дорозі до села Німецька Мокра /КУ/ одна чота зупинилася над'їздженку в напрямі того села ворожу автомашину. На повторне "стій, хто йде" - вофер не реагував, їхав далі. На вогні вчинив вдерення автомашину серією з ППШ вбивши одного більшовика. Другі почали втікати, але наш кулеметчик вбив ще двох і тільки одні ранений втік /капітан/. Здобуто автомат, кріс, уніформи і інші речі. В селі вибрано магазин, з якого всі речі, крім малої частини харчів, на використання для відділу, роздано населенню села. Того самого дня одна чота вийшла в село Руська Мокра, де ліквідувала більшовицьку станицю. Дня 13/9. 1945 р. одна чота знищила залізнодорожну станцію Красношору /КУ/, щоб знищити більшовиків, що мали їхали з Трустур до полевого. Після вдерення поїзду стверджено відсутність більшовиків /їхали тільки цивільні/. Здемольовано канцелярію станції, знищено телефонічний зв'язок, що вагонах перешкоджувало революційні ключі. Оповідали селяне, що поїзд їдуть з цими ключами протягом кількох днів. В тій часі інша чота старалася знищити більшовицьку станицю в селі Дубове. В присілку Пасічна знищено тартак, харчі роздано населенню. Слідуючого дня більшовицькі спец-отряди рабили вже обмаки на довколичні ліси, але відділ відійшов без перешкод від ворога. Дня 19/9. 1945 р. в селі Адамця "Буревії" розброїли міліціонерів. Харчі з державного магазину роздано місцевому населенню. Дня 21/9. 1945 р. "Буревії" зайняли село Кобилянська Полянка. З фабричного харчевого магазину роздано харчі робітникам. Чота здемольовала клюб, станицю міліції, телефонічну центральну. В часі рейду по Карпатській Україні відділ "Буревія" перевів 10 мітингів, в тому один з мадярським та два з румунським населенням. "Буревії" вирушили з рейду дня 8/10. 1945

Дня 27/10. 1945 р. в селі Ясень зайняла стежа "Буревія" в складі двох стрільців. Один стрілець зайшов до хати, другий лишився на дворі. Коли той не був на дворі побачив більшовиків відійшов до них і дав стріли. Стрілець вискакуючи з хати, вдав непритомним важко ранений в плече. В часі побігу подвоєн ворогові непрадивні зіткнення.

Дня 19/11. 1945 р. відділ вийшов на вечеру до села Спас, важкому був ворожий опірний пункт. На забезпечення від сторони квартир ворога та від рейдентру потрібно було втяти близьке поселення. О годині 8-ій в ночі над'їхав в Рожнітова автомашина з більшовиками. Застава вже обстріляла автомашину. Більшовики повискакували в придорожні рів, але не відійшли ні одного стрілу. Виходячі з села повстанці обстріляли квартири більшовиків і ворожу заставу на місті. Другого дня відділ обстріляв в місті Долині будинок, в якому квартирували більшовики.

Дня 3/12. 1945 р. більшовики обкружили табор "Буревія". Вдяки вбитих стійкових стрілець зазір.

Дня 22/12. 1945 р. одна чота "Буревія" під командою бунчужного Ревея ліквідувала гербарську робітню в рейдентрі Перегінсько. Здобуто м'яку сиру.

Дня 2/1. 1946 р. одна чота "Буревія підмінувала машину вуз
ї на шляху Перегінсько-Ямниця біля присілка Грицьків.
Чота потупила в бій з охороною машини. Большевики вперто відстрі-
лювались, доки не наспіла їм допомога з села Ясень. У висліді вбито
5-ох та ранено 6 большевиків. Машину знищено. Здобуто 6 ма-
шинки до кулемета. Власні втрати: важко ранений стрілець Лапко,
р на другий день помер.

Другого дня "Буревії" намагалися вдруге знищити машину. Відділ
машини відділ зустрівся з большевиками, но чекали вже на становищах.
По короткій перестрілці відділ відступив.

Дня 10/2. 1946 р. одна чота під командою бувшого Рояна обстріляла
приміщення виборчої дільниці в селі Грабівка /Перегінський район/.
Коли червоні відповіли вогнем з важких кулеметів і мінометів
чота відступила без втрат. У висліді розбігнись домів всі громадя-
не, очевидно притягнені до виборів.

В днях від 6-10/7. 1946 р. "Буревії" маневрували по найближчих
селах Карпатської України. Дня 6/7. 1946 р. в селі Колочава Горб
здемольовано канцелярію місгосцу і місгосгосцу; забрано телеграфічне
ний апарат. В селі Колочава Лаз розбито державний магазин та роз-
дано місцевому населенню: 60 центнерів муки, цукор, сіль, маргаринку,
косметику і інші. Цей магазин, як і всі інші, використовували
стальські грабіжники як засіб тиску на місцевих робітників на пе-
реконування трудових норм. Здемольовано молочарню.

Дня 11/7. 1946 р. передні розвідки "Буревія", що вертаючи з
Карпатської України, стрілялися з большевицькою обласною групою
в Осмолоді /Перегінський район/. Від першого нового стрілу /чер-
воні скорше помітили наших розвідків/ вони вбито стрілець Зазуля.

Дня 31/7. 1946 р. відділ брав участь в акції на гарнізон стриб-
ків в селі Лисовиця. Більша частина відділу була на застачах. Удар-
на група "Буревія" разом з "Опришками" здобула по 40-хвилинному
бою квартир стрибків. Спалено приміщення гарнізону, молочарню і
господарства найважливіших стрибків. Здобуто кулемет і магазинки
до нього, рекетник, 1000 штук амуніції.

7.

Повні дії відділу "Хорти":

Дня 1/10. 1946 р. рій під командою чотового стрілу зробив за-
сідку на автомашину на шляху Ділло-Голинь. Вбито 2 большевики, ав-
томашину спалено.

Дня 3/10. 1946 р. 3 стрільців під командою сотенного Яна на-
скочили на 3-ох большевиків, які грабували сіно в селі Ужгинах.
Вбито старшина-лейтенант, зловлені сержант і рядові відпущені з
агітаційними листівками. Здобуто 2 кріси, 1 ніж, 2 уніформи, 2 ко-
ні з упряжжю.

Дня 18/10. 1946 р. большевицька нічна стежа в силі 6 бійців
наскочила на відділ "Хорти", що квартирував в селі Ясень. Пов-
станці відбились, вбито 1 старшого лейтенанта та ранено 2-ох
бійців. Власних втрат не було.

Дня 23/10. 1946 р. один рій під командою сотенного Яна забрав
без одного стрілу 6 червоноармійців, що брали контингент в селі

ледня. Здобуто 2 ППШ, 4 кріси і умундурування. Всіх полонених знищено.

Дня 18/11. 1943 р. чота під командою хорунжого Бея перехопила на скоці на большевицьку групу, що квартирувала в селі Заводка. У наслідці: 6 червоних вбитих, і вміло ранених номер, 4 ранених. Решта розбіглась. Квартири спалено. Здобуто 1 кулемет, 3 ППШ, 2 крісі і інше. Наш вбитим отримав лейтенант - заступник голови міста Болехова.

Дня 1/12. 1943 р. один рій під командою чотового Морозенка розгромив 3-ох большевиків в селі Комарівці /Долинівський район/. Здобуто 2 ППШ, 1 крісі і умундурування.

Дня 2/12. 1943 р. рій під командою чотового Гуменя знищив чотирьох большевиків в селі Кадобня /Долинський район/. Червоних забрано живцем. Здобуто 3 ППШ, 1 крісі, 2а гранат.

Дня 10/12. 1943 р. "Хорти" під командою хорунжого Бея натякнулися на радонську спецбоївку з радіцентру Вигода в числі 30 большевиків. Збіжний вогнем обстріляно ворога, в наслідок чого ворог понів втрати 11 вбитими, між ними командант боївки та 7 ранених. Втрат у відділі УПА не було. Відбито врешті дівчину з села Розтічки.

Дня 11/12. 1943 р. відділ в числі 70 бійців під командою хорунжого Бея зробив засідку в лісі біля села Черлянка /підчас маневру по змінному світу/. Большевики що гнались за відділом числом 250 штиків, увійшли в засідку. Бій почався 11,30 год. В першому вогні впало біля 50 червоних. Червоні намагалися ударити в повстанські становища не зважаючи на те, що поле наступу було для них дуже невигідне. О годині 15,30 прийшли большевики в числі 250 бійців і останім наступом червоні вдерлися в наші становища. Сумерк допомігши повстанцям вийти з окруження. Наших втрати: 16 вбитими між ними бунчужний відділу Левицький, 6 ранених між ними хорунжий Бей, 3 пропали без вісті, і зниклений живим. Втрати ворога: 221 вбитими, між ними майор, 2 капітани, та 47 ранених.

Дня 9/12. 1943 р. в часі відпочинку відділу в селі Сколуків /Долинський район/ інтендант відділу "Хорти" - Славко запримітив у лісі темряві групу людей. У відповідь на його "стій, хто йде" - лунав стріл. Друг Славко зайняв становища та випустив в цю групу цілий крумок набоїв з ППШ. У висліді вбито 3, та 3 ранено большевиків долинської спецбоївки.

Дня 19/12. 1943 р. большевики стягули військо з районів: Болехів, Вигода, Долина, Калуш, Розтіття, Сколе, Славсько, Стрий та зробили облаву на ліси Болехівського району, передовсім полуднево-західну його частину. В облаву попав відділ "Хорти" під командою старшого вістуна Морозенка. Ситуацію відділ був повідомлений, що в напрямі Ямеротали /Болехівський район/, в якому квартирував відділ, підїзджають ворожі автомашини. Чота під командою Волинця вчасно відступила в гори і вийшла з облави цілою. Дві інші чоти під командою Морозенка задержалась у селі до ранка та опісля хотіли відв'язатись від погоні ворога. Однак ворог обсадив вже був всі сусідні села, гори, ліси. Переходячи із села Сукеня в село Крива відділ УПА попав на відкритому полі під сильним кулеметним і мінометним вогонь. Почався відступ до ліса, в якому за кожним деревом чекав на повстанців ворог. Почався запеклий прорив з окруження. Ранені повстанці добивали себе гранатами, або з пістолів, щоб не попасти в руки ворога. Остаточно обі чоти розбіглись залишаючи на полі бою вбитих

із поміщиці між ними чотовий Морозенко, чотовий Ато, старший інструктор кривоніс. Крім того з ранених та з захоплених червоні бачили. З втрат в зброї та амуніції. Із тих, що розбіглись вийшли на 2 стрільці, одного раненого зловили бачили. Втрати ворога в бою біля Сухіля в дні 19/12. 1945 р. - 20 убитими та 15 раненими. Загальні втрати відділу "Хортів" в обох боях 11/12. - 19/12. 1945 р. виносять 33 убитими, 7 зловлених живими, 10 ранених /одинадцятьа зловлених живим/, 3 пропавші без вісті. За останніми відомостями втрати ворога в обох боях 246 убитими, 62 раненими.

Дня 19/1. 1946 р. "Хорти" зробили наскок на ворожий гарнізон в селі Лужки. Повстанці зустрілись з більшою ворожою силою /большевики саме отримулися на акцію/ і по невигідному бою відступили без втрат.

Дня 20/1. 1946 р. на постій відділу в лісі біля села Лужки наскочили большевики. Відділ вийшов з окруження, втративши убитим стрільця Лисочка та раненим старшого стрільця Скибу. Цілий день большевики гонялися за відділом, що змушений обставинами, розбився на кілька підвідділів.

Дня 31/1. 1946 р. о годині 9-тій рано стояв з двох стрільців стрінулися з большевицькою стежею в селі Долинці. Повстанці відкрили вогонь по ворогові з відстані 3-ох метрів, вбивши одного вояцтва і одного бійця. Самі відступили без втрат.

Дня 7/2. 1946 р. о годині 14-тій стійковий повідомив, що під постій відділу підсуваються большевики. В той сам час на зміну стійки ішов стрілець Мороз, який помінувся зі стійковим і не зорієнтовавши в ситуації пошов живим в руки ворога. Стрільця Мороза червоні замордували на таки в лісі. Відділ змінив місце постою, не зустрічаючись з ворогом.

Дня 21/2. 1946 р. о годині 14-тій відділ прийшов на нове місце постою біля села Грабівки. Заки відділ обезпечився стійками відділ окружили большевики з трьох сторін. Відділ розбігся на всі сторони. Як до тепер відомо в цьому заскочені вийшли убитими: булавний Бней, інтендант Козем'яка, кулеметчик Скорий, стрілець Косар. Раненого в обі ноги стрільця Кривого забрали червоні до реквізиції.

Дня 28/2. 1946 р. чотовий Волчяк з кількома стрільцями пошов в заскочений в лісі біля села Льдавне /Мерегінська рейон/. Втрати: убитий рядовий Степ, ранений чотовий Волчяк та стрілець Гриць.

Відділ "Хорти", який поніс в днях найбільші втрати, підчас змової більшості не маючого поборятися. Причиною також був брак комскладу, який згинув в цілості, крім командира відділу, який і той ранений був на лікуванні. Тому в останніх днях місяця квітня хорунжий Бей почав збирати решту відділу.

Дня 4/5. 1946 р. долучив до відділу хорунжий Бей.

Дня 14/5. 1946 р. відділ пошов на засідку в селі Надовбиця /Долинський рейон/. У наслідці легко ранений один стрілець, із ворожої сторони один убитий та 3-ох ранених. Того самого дня ворог зробив наскок на село, в якому відділ вечеряв. Наша стежа застрілила лейтенанта та 2-ох рядових.

Дня 19/7. 1946 р. здобуто ворожу автомашину. Авто спалено,

Дня 6/8. 1946 р. на мості Голиць-Ілло обстріляно ворожу автомашину. Убито 2-ох та 1-го ранено.

Дня 8/8. 1946 р. підчас переходу лісом біля села Простинець /Долинський район/ відділ натрапив на ворожу спецбоївку. Виникла стрілянина. У внаслідці перестрілки вбито 3-ох ворожих бійців, з нашої сторони вбито стрілець Лютий.

Дня 13/8. 1946 р. в стрільці з відділу "Хорти" здобули підводу та вбили старшого лейтенанта.

Дня 16/8. 1946 р. в селі Тумилів /Калуський район/ вбито старшого лейтенанта начальника гарнізонів по районі. Здобуто пістоль Токарова.

Дня 29/12. 1947 р. згинув героїчною смертю командир відділу "Хортів" сотник Бек.

8.

Бойові акції відділу "Опришки":

Дня 4/10. 1945 р. одна чота зробила засідку на машину вузькоторівки в селі Тисів. Із забезпечення колажі 3-ох ранено, 2-ох заполонено живцем /між ними начальника ліспромкомбінату/. Машину цілковито знищено. Хор вірвано. Червоноармійця /з заложних/ відпущено зі зброєю і вирядом. Здобуто 3 шинелі, 2 бушлати, 2 куртки, 2 пари чобіт, 500 штук набоїв до ППШ.

Дня 10/10. 1945 р. сотня в складі 3-ох стрільців зустрілась з групою большевиків 9 чоловік, що приїхали стягати контингент до села Нагрин. Виникла перестрілка. На допомогу сотні надійшла чота. Большевики втекли залишивши для повстанців 2 коні і бричку.

Дня 14/10. 1945 р. чота "Опришків" спалила 2 тисячі кубометрів дров на складі між селами Грабів та Ілем'я. Дерево було закуплене цукрозаводом в Жидорові.

Дня 23/10. 1945 р. одна чота перевела наскок на охорону нафтопоцальні в селі Слобода Дубенська. Ворожі сили 36 бійців. У внаслідці бою спалено 6 автів та 1 кітловиз. Ворожі втрати в людях 9 вбитих.

Дня 13/11. 1945 р. на відділ "Опришків", що таборував в лісі біля села Ілем'я о годині 6-тій рано наскочили большевики в силі около 180-200 /знані провокатори/. Відділ під командою Довбуша пішов в протинаступ. Праве крило пробивається крізь кільце ворога, ліве під переважаючим вогнем ворога подається в бік. Відділ розпадається на групки та під обстрілом ворожих застав дістається у глибину ліса. Власні втрати: 2 вбиті /рядовий Всевлод - заступник чотового - добився смерти зіступ Гая/, 7 ранених. Власних ранених забрано зі собою, вбитих похоронено кожно слідуючого дня на горі над селом Ілем'я. Втрати ворога - 6 вбитими і більша кількість ранених.

Дня 16/11. 1945 р. наша сотня зустрілась з ворожою групою на шляху Вигода-Ямкіна. Зіступ дістав ранити 2-ох большевиків. Власних втрат не було.

Дня 23/11. 1945 р. годині 10-та одна чота під командою сотенного Довбуша зробила засідку на шляху Вигода-Ямкіна. Ворожа автомашина із 30 погранчиками над'їхала на в часі натягуваним засід-

ж. Прямо зустрічний бій. Большевики пробували відбиватись вогнем важкого кулемета та 2 мінометів. Вистріляли по кілька діж, але на в'язкому грунті вибухи тільки 2. Большевики під сильним вогнем постійно залишали поле бою. Власних втрат не було. Втрати ворога в людях: 4 вбиті /між ними 2 сержанти/ та більша кількість ранених. Втрати ворога в майні: 2 міномети, 1 станковий кулемет максим, 4 ріжи, 1 ППШ, 1 ракетник, ракети, магазини до кулемета дектярова, 1500 штук крісових набоїв, 4000 набоїв до ППШ, 30 бохонців хліба.

Дня 26/XII. 1945 р. відділ зробив засідку на групу енкведистів, що верталась з арештованими селянами з села Жиж і слободи Полехівської. У внаслідку 3-годинного бою ворог втратив 7 вбитими і кількох ранених /між ними старший лейтенант/. Арештованих відбито.

Дня 28/12. 1945 р. на большевицьку засідку в лісі біля села Нагрин попав стрілець Павленко. Важко ранений в груди почав тікати, але червоні дігнали, пробили штиком та забрали до Житоди. На цю саму ворожу засідку вийшов отаман, але відстрілючись вийшов без втрат.

Дня 9/1. 1946 р. відділ знайшов підземчівки в селах Кальна і Дерніївка приготовані на ворожі опірні пункти.

Дня 30/1. 1946 р. о годині 10-тій рано большевицький спецвідділ, по робив обхвату потрапив на застану відділу "Опришків", яка таборувала на горі Дуба /Житодоський район/. Відділ не знаючи сил ворога, відступив дальше в гори, не зв'язуючись боєм. Ворог пішов по слідах відділу прискореним кроком. Щоб уможливити відступ відділові, одна рій зайняв становища, маючи на полі обстрілу чисту поляну. Зв'язався бій між розм повстанців і ворожим спецвідділом. Ворог вперто наступав, рій вдержав поле бою 2 години і остаточно ворога відбив, а опісля долучив до відділу. Наші втрати 2 ранені. Ворожі втрати не устанені. Слідуючого дня помер від ран стрілець Незломний.

Дня 31/1. 1946 р. ворог збільшив свої сили та дальше підходив за відділом по слідах на Снігу. Зв'язкова стежа між стійками в селі 3-ох стрільців зустрілася з розвинутою лінією розстрільною ворога. Пропав без вісті один стрілець, 2 долучили до відділу.

Дня 26/2. 1946 р. відділ маневрував перед постійно наступаючим на п'ятки ворогом. О годині 10-тій відділ зайняв на відпочинок в ярі під горою Стовба. О годині 12-тій зарець повідомив, що зближається ворог. Відділ відходить на гору Стовбу та цілковитим затягає засідку. Один рій відходить дальше промістити дорогу по глибокому снігу. Ворога допущено на віддаль 10 метрів та обстріляно сильним вогнем. Він панічно втікає залишаючи на полі бою вбитих. Відділ не зорієнтований про стан ворожих сил /боїться окружений іншими ворожими частинами/ перевірка тільки малу частину поля бою, де знаходить 1 ППШ. Як твердить насельник ворог мав дуже втрати: 19 вбитими і багато ранених. Ні большевики, що вийшли ціле з бою стягалися опісля аж даваючи до доключних сіл протягом кількох днів. Були випадки, що блудили в лісі, застрілювали себе або розривалися гранатами, головно ранені. Наші втрати не було.

Дня 2/3. 1946 р. о годині 4-тій ранком відділ перемашерував на нове місце постою. О годині 10-тій застава відділу УПА відкрила вогонь з бічної відділі по наступаючому ворогові. Як долучила до відділу лише відступив дальше. По короткому часі ворог до лаз

по убитому вже снігу, догонив відділ. Тилове забезпечення відділу в силі одного роя вдержує погоню і умовлюється відділові відступу, щоби долучує до відділу. При переході одного району відділ розпа-

дається дві частини. Переслідуючий ворог дізнається також на дві частини та йде далі в погоню. Підвідділ під командою Довбуша робить засідку на горі біля присілка Кам'янець над рікою Ільмачка. Після кількагодинного запеклого бою, в якім повстанці здецидовані були биться до останнього, щоб вже тільки не відступати, ворожу групу в силі 20 бійців розбито. Цілого поля бою не вдалося перевірити, бо ще відголос бою прийшов на допомогу ворогові другий відділ червоних, що гнався за нашим підвідділом УПА. Власні втрати: вбитих чотири Ірія і ранених стрілець Сокочіл і стрілець Ворожбит. Вбитого підібрано а ранених вивезено. Втрати ворога: 10 вбитих, 16 ранених, 2 ранених большевиків захоплено в полон. Відділ УПА здобув: 1 кулемет, 4 магазини, 1 ППШ, 200 штук набоїв, взуття і одяг. Друга чота долучила до відділу "Буревія" та по кількох днях знова з'єдналася з відділом "Опришки".

Дня 21/3. 1946 р. на зв'язок до надрядного провідника відійшли чотовий Хмурий і стрілець Граб разом з ранешним провідником другом Шаномом, та бозенком Мушкою. На їх слід потрапила ворожа стража в силі 20 чоловіків та вискочила їх на умовленому місці зв'язку. На місці впав друг Шаномом, стрілець Граб здався живим. Чотовий Хмурий і бозенко Мушка втікали на кілька кільометрів, але знесилені великими снігами чотовий Хмурий дався становчим та в боротьбі по городськи згинув. Бозенко Мушка видрав діло.

Дня 26/3. 1946 р. відділ відступає перед наступаючим в слід ворогом. Коло села Кропивник /Богодський район/ відділ дістається погоню в ліве крило, з якого відбиваються з повстанців.

Дня 3/4. 1946 р. сотня в силі 8 бійців зустрічається з большевиками в селі Кропивник. З стрільців вертаються до відділу, один стрілець Сорока попадає живим в руки ворога. Як опісля стверджено, цей стрілець спровокував місце постою відділу.

Дня 9/4. 1946 р. ранком відділ змінює місце постою, побоюючись провокації стрільця Сороки. О годині 8-тій відділ вдержується на короткий відпочинок під горою Біла Розтока. Як відділ на розтягнув стійок, в вже окружили його червоні. Починається запекла бій, вояцтво малими групами пробивається з окруження. Власні втрати: 3 вбитих /стрілець Грузка ранешим розірвався гранатою/, 3 ранені, 3 захоплені живими. Як подає розвідка ворог втратив 32 вбитих і багато ранених.

В днях від 5-12/7. 1946 р. відділ "Опришки" маневрував по поблизьких селах Карпатської України.

Дня 5/7. 1946 р. один рій забрав в села Колочава Горб 200 штук баранів, що їх большевики пограбували в місцевих селян.

Дня 12/7. 1946 р. за повертаючим відділом з Карпатської України Шаном в слід-в слід відділ військ внутрішніх в силі 180 чоловік. При переході бувшої границі між Галичиною і Карпатською Україною тилове забезпечення було обстрілене сильним ворожим вогнем. Втрати відділу УПА: вбитий стрілець Голка, ранений стрілець Лоза, заполонений живим стрілець Ціромаха.

Дня 30/7. 1946 р. становчий відділу вдержує переходячих поміж постів відділу двох озброєних людей. Після перевірки стверджено, що це розвідчики гвардійської дивізії призначеної на боротьбу проти українського революційного руху. Здобуто 2 ППС.

Дня 28/3. 1946 р. командир Довбуш з 4-ма своїми стрільцями при допомозі одного роя відділу "Мстиславці" перевів акцію на ґрабіж стрибків в селі Струтин Нижн. Зійшо з ними помощі вдерлися до середнього будинку /поверховий/, де квартирували стрибки, а метою розброїти їх. Стрибки відповіли вогнем /мабуть під впливом рішучого начальника стрибків Приходьки/. Під тим одну годину, в коли стверджено, що стрибкам іде підмога з ранцевтру, палено будинок. Як донесла опісля розвідка, в вогні важко поцілений Приходько, згоріли всі вони.

9.

Смерть сотенного Середного - командира повстанчого відділу "Летунів" була великою стратою для Калуської Округи. УПА стратила здібного і ідейного повстанчого командира, який вславився відтинок "Лагуна" героїчними подвигами. На руки командира відтинка "Лагуна" сотника Козака надійшли кондоленційні письма від Центрових проводів ОУН і Команд УПА, в яких висловлювали свій жаль по стратї так заслуженого і вчинчого старшини УПА.

Подаю у відповіді коротенько звідомлення друга Ґотура до командира Козака про смерть славної пам'яті поручника Середного:

"Поручник Середний загинув дня 21 вересня 1946 р. на большевицькій засідці, в місці між Чертіжем а Кулинкою, разом з рядовим Василиком, вертаючи в тріжку /стрілець Гаддиняк, що якою першим, большевики його пропустили і він вийшов живим/ зі стрічі від провідника Чмара документів відділу при ньому не було ніяких. Большевики вбедрли трупи навіть із білизни і за ідіїв одяг білиєм ширанм, як колись жиди за одежу дрости. Не одні мизкрі вотанонки, що їхні вертали, не крупні "бандіти", яка я здогадуюся, що вони і раньше знали, хто туди буде переходити і спеціяльно зробили засідку, бо й у засідці брали участь большевики зі Станькової, Чертіжа та Журавна. Трупи забрано до Журавна. Вашої гратуляційної записки з приводу підвищення та відзначення, поручник Середний не одержав. Всі передані матеріяли видержав я у себе. Для упорядкування відносин у відділі вислав я на місце друга Олега. Слава Україні! - Ґотур".

10.

Рейди повстанчих відділів по Карпатській Україні мали велике політично-пропагандивне значіння. Відділи УПА на терені Карпатської України не тільки боролися з ворогом, але вперше також ідею визволення України. В бойових діях подано коротенько звідомлення про рейди відділів УПА по Карпатській Україні. Для зарисовування великої ролі, яку відіграли рейди відділів УПА Калуської Округи: "Журавлів", "Рисів", "Опришків" та інших, подаю дві оцінки:

"Журавлів. - Звіт з політично-пропагандивного рейду, що його провели відділи по східних землях Станиславівської України під командою сотенного Грізного від дня 6/9-8/10. 1946 р. за час рейду відійшли пройшов 354 кільометрів гірської дороги. Відділ маширував лісистим, гірським в більшій части бездорішним терном, орієнтуючись по карті. Рейдуючи по Ічнянській і Рахівській округах відвідав

14 місцевостей: німецьку Мокру, Руську Мокру, Ґрустурм, Ґнєірчк, Дрочку, Красношору, Дубове, Пейлєту, Аппіцю, Кобилянську Полянку, Яблонецю і інші.

і. національно-соціяльний склад населення, його національна свідомість та господарські відносини:

Ці округи замешкують українці, румуни і мадяри. Деінде можна стрінути словаків, євреїв та німців.

Ґнєівська округа. Німецька Мокра - була німецько кольонія. Перед приходом фронту всі німці евакуювались. Декілька родин повернулись і замешкують на старих місцях. Крім них замешкує село кілька українських родин. Більшість домів стоїть пусткою. Населення - робітники. Живуть із заробітків в лісі. В селі є магазин. Робітничий пашок не вистарчає на прожиття робітника і його родини. Робітничий магазин в більшій части використовує місцева адміністрація та переїздяюче відсько.

Руська Мокра - виключно українське село. Населення живе із заробітків в лісі. Робітничого магазину немає. Біля деяких хат є маленькі огороди величиною від 1-2 арів. Населення занимається також вишасом худоби. В селі відчувається брак харчів, одягу і взуття. Як харчами їздили до Мадярщини, так одягом і взуттям до Чех. Останнім часом большевики замкнули границі. Большевики наложили контингент м'яса, молока, сіна, дрикдаї та вовни. Населення до большевиків ставиться ворожо і майже нічого не здає. Від німці треба здати 50 кг вовни і 50 кг сира.

Ґрустурм - українське село. Населення працює в лісі. Село спалене підчас переходу фронту. Зараз помало відбудовується. Вишасають тут також худобу. Населення живе в колибах. Можна зустрінути тут також грядки з бараболею. Робітники діставались свої пашки в магазині в Ун-Ґорині.

Ґнєірчк і Прочка. Населення тут дуже бідне. Занимається вишасом худоби. Живуть тут самі українці.

Красношора - українське село. Живе тут декілька мадярських та словацьких робітничих родин. В селі є колейкова стація. Село багатше від попередніх. Родиться кукурудза і бараболя. В селі є досить овочевих садів. В селі є державний магазин.

Пейлєта. Є в ньому тартак і колейкова стація. В тартаку працює 150 робітників. При тартаку є магазин. Робітники переважно українці. Директором тартаку є мадяр. Нижчі робітники - мадяри і словаки. Коло тартаку є оборона з робітників з одним кр-сом.

Дубове - українське село. Носить з тюячі нумерів. В селі є аптика, почта і колейкова стація. Живе тут кілька жидів, що занимаються торгівлею. Населення півробітниче. Родиться кукурудза, бараболя, овес, ярина. є багато садів. Можна зустрінути виноград. Вишасають тут багато худоби і овець. Село розкинене по околичних верхах. Хати далеко одна від другої.

Яблонець - Українське село. Живуть тут лісові робітники. Родиться лише бараболя. В селі є робітничий магазин. Вишасають тут також худобу.

Рахівська округа: Аппіця - живуть тут самі українці. Переважна частина населення занимається хліборобством і вишасом худоби. є також лісові робітники. В селі є державний магазин. Родиться багато кукурудзи. є багато садів.

Кобилянська Полянка - робітниче село. Половина українців, по-

ковчка мадярів. Живе кілька жидівських родин. А тут тартак і фабрика, що виробляє сокири, лопати, мотики і т.п. Працюють у ній самі мадяри. В селі є почта, є жандармерія, державних маєтностей і колайкова стація. Директором фабрики є москаль, а керуючим - інженер українець. В жандармерії працюють самі українці. В тартаку - мадяри і українці. Населення живе виключно з праці на фабриках. Біля хат є маленькі огородці. Біля фабрик є деякі будинки для робітників. Є також для робітничої лікарні.

Водно б. Нижної Апші. Живуть тут переважно румуни, хоч є кілька українських родин. Населення багате. Займається випасом худоби і хліборобством.

Ужок б. Середної Апші. Приходом маленьким має заледви кільканадцять хат. Населення багате.

Ір Потоки б. Вижної Апші. Живуть тут самі румуни. Населення бідне, займається переважно випасом худоби.

Національна свідомість між бідними населенням стоїть низько. Називають себе русинами. Про наш рух знають від тих, що повернули з різних країн і тих що повернули з німеччини. Ставлять на прихід большевиків, бо уявляли собі їх такими, як подавала большевицька пропаганда. Довідавшись з різних джерел про большевицьку дійсність - ставляться до них дуже ворожо. Більшість населення неграмотна. Не знають історії України і тому називають себе русинами. Молодше покоління дещо свідоміше. Молоді хлопці, дівчата з Руської Ворти співали національні пісні і називали себе українцями. Тяжку навчилися за владу батька Волошина. Економічні умови привели тамошнє населення до матеріального занепаду. Тому головно робітниче несвідоме населення хотіло перебувати в такій державі, яка забезпечила б їх вповні харчами і одягом. Такою державою, про яку думає темна робітнича маса мала б бути Чехословаччина. Говорять, що Чехи давали їм працю і за неї добру плату. Були случаї, що населення цікавилося, чи наша держава забезпечить їх харчами і одягом. А, але в меншій скількості свідоміше населення, що не очікує Чехія, говорячи, що вони заробляли в них більш цінні добра, як їм давали, а саме вирубували масово дикі ліси і вивозили в Чехословаччину. Це теж елемент, що бажає своєї держави. До мадярів чують велику ненависть через їх національне переслідування і брутальне відношення до населення. З влади батька Волошина так невдоволені, тому що до місцевих урядів увійшли часьті прислужники, які використовували населення за Чехію. За Волошина відтак багато з них, зберігаючи власне життя, пішло на услуги мадярам, а тепер ці самі пішли служити большевикам. В Красноскорі командант січовиків є головою сільради. Населення ставиться до нього дуже ворожо і називає його комуністом.

Національна свідомість румунів на закарпатті нічим не перевищає національної свідомості тамошніх українців. Останніх розмов з ними виходило б, що їм байдуже в якій державі вони мали б жити, тільки щоб мали що їсти і в що вбратися. Не знають своїх визначних державних представників. Про свої протибольшевицькі рухи в Румунії так майже нічого не знають. Від границею в околицях Сиготу молоді румунські хлопці знають дещо про свої рухи в Румунії. Румунська інтелігенція знала про Залізну Гвардію і про інші визвольчий рух. До нас взагальному ставлялися дуже прихильно. Більшовиків ненавидять як і все населення закарпаття. По нашій

пропагандистів роботі між ними, дуже радо хотіли б вони вийти з цієї держави.

Мадярське населення більш свідоме. Відчуває брак своєї держави. До большевиків відносять ся ворожо через їх грабіжницьку політику в Мадярщині. Вірять що Мадярщина стане знову самостійною. До нас як протибольшевицького чинника чують прихильність і бажають з нами співпрацювати.

Багато румунів і мадярів вміють говорити по українськи. Українське Закарпаття ділиться на три релігійні групи: православних, греко-католиків і євангелистів /віруючих/. За большевицької діяльности православні почали вийти верх над греко-католиками. Большевицька пропаганда використовує їх для своєї агітації в заклади колгоспів. Між православними і греко-католиками різниці немає.

Система шкіл на Закарпатті така сама як в нас. Школи поділяються на неповно-середні і середні. В Русській Мокрі, Красноморі, Кобилецькій Полині і Ашвиці є неповно-середні школи. В Дубоєм середня школа. Навчають в школах після совітської програми навчання. В школах є досить совітських учительських сил.

Помітно існує на Закарпатті приватна власність. Подекуди починають організувати колгоспи. Ця організація стрічає завзятий опір населення.

З причини браку хлібів большевики пробують переселяти населення з гірських сіл на долу. Тут зустрічають також великі труднощі.

2. Большевицькі сили:

а/ Адміністрація. Закарпаття поділяється на округи. Округи діляться на сільради. Головні пости в округах займають большевики. Головами сільрад є місцеві українці, яких населення називає /кіровами/. При округах є енкаведисти, що має свої філії по деяких селах. Ужгород - 4 енкаведисти, Дубоє - 4 енкаведисти. Більшість старшині НКВД були в Мукачеві, Ужгороді і Рахові. Крім НКВД є ще міліція. Складається вона переважно з місцевого населення. Однострої ще вони тоді не мали. Озброєні переважно мадярськими крісами. До кріслів по 20 набоїв. Ужгород - 15 міліціянтів, Красноморя - 4, Дубоє - 15, Ашвиця - 4, Кобилецька Полина - 6. Відношення міліції до населення дуже погане. Населення дуже не любить міліції.

Сільських управ теж незадоволені. Члени цих управ називають комуністами.

Лісова адміністрація веде вже майже нормальну працю. Ліс охороняють гаївні, яких називають "яграми". За найменші шкоди в лісі подають вони виновників до покарання. За це їх страшно не люблять.

Всюди наладнана вже колишня комунікація. Відбудовано всі знищені мости. Колишою користуються населення як пасажирськими поїздами. Всі шляхи в доброму стані. Всюди є густа мережа телефонічної сітки. В селі буває по 2 телефонічні апарати, розташовані в різних місцях, переважно в сільраді або магазині і у голови сільради.

б/ Большевицька пропаганда: Для уложення праці своїх адміністрації большевики кинули на Закарпаття багато своїх пропагандистів. Для пропаганди роздано всі помішкальні, церковні і монас-

гроські землі. На селах існують винятки, в яких все є, але ніщо з нічого з них не видається населенню. Роблять дуже часто нічні рейди. Про наші відділи говорять, що ми є польсько-німецькі банди /мазури/, що ходять по лісі, грабують і вбивають людей. Відгоняють населення до того, щоб вранці поїхав якоїсь групи, або навіть поодиноких незнаних людей повідомляють голову сільради або міліцію. Закидують населення своїми газетами. Працюють вже клуби, на всіх державних підприємствах з маси повушені.

4/ Військові залоги: до нашого приходу військові залоги були дуже маленькі: Руська Мокра - 4 большевики, Ужгорне - 12, Дубове - 15. В цих селах стояли погранвартники. Ячево - 30. В Сопотні і Вичкові були групи з 30-ми і фольксдойчерами східними. До нашім приході большевики збільшили свої залоги.

3. Протибольшевицькі сили:

Крім нашого відділу оперував в той часі на захід від нас відділ "Рисі". Розвідка донесла, що якийсь незнаний відділ робив наскок на групи положених СС-ів в Вичкові. Наскок був невдачний. Майже все населення є протибольшевицьке, але наразі активно проти них не виступає.

4. Точний огляд бойових дій:

Дня 6/9. 1945 р. відділ "Буревії" о годині 18-тій вирушив вперед. Маширував до місця де були харчі. Там задержався на 2 години. Розподілено харчі і відділ рушив далі. Заночував на Полонині Скородній.

Дня 7/9. 1945 р. о годині 8-мій рушив далі і маширував до вечора. В дорозі звільнено стрільця Старого, що хотів, але не міг далі маширувати. Заночовано коло річки Лужки.

Дня 8/9. 1945 р. о годині 6-тій відділ рушив далі. Переходив річку Мокру і вузкоторівку знаходимо на дорозі сліди кінотних большевицьких стежа. Відтак відділ маширував заваленими мислівськими плянами убічними верхів Гроф і Коня. Коло 14-тої години відділ вийшов на вершину гори Царенки. Тут зроблено перерву. Настрій стрілецтва знаменитий. Ми бачимо Поділля і Закарпатські полонини. Бажання стрілецтва - чимнайскорше бути на Закарпатті. Почуємо на убічні гори Попаді.

Дня 9/9. 1945 р. відділ рушив дальше. Підійшовши гірським бездорівнем до річки Петріо, передні стежі знаходили свіжі большевицькі сліди. Вислано розвідку в силі одного роя на границю. Коли розвідка донесла, що на кордоні нічого не запримічено, відділ рушив дальше. Переходячи кордон хтось подав по ланцюжку: "Дня 9/9. година 9,30 переходимо кордон". Дисциплінов перейшли ці слова через цілий відділ. Пройшовши 4 км дороги зроблено першу перерву. Хтось жартуючи сказав: "Ану хлопці, напиймося закарпатської води". Хлопці кинулись пити воду. Передне забезпечення знайшло кілька хат. Вона це зруйновала стежа погранвартників. Наша стежа, що ішла провіряти ці хати запримітила біля них 4-ох людей. Вони трохи злякались, бо не знали кому попали в руки. З большевицької пропаганди знали, що по лісах ходять банди. Довідавшись від нас хто ми є, увійшли з нами в щиру розмову. Від них осягнули ми першу розвідку про тамошнє положення і большевицькі сили. Вони запросили нас на свої сіновяті, де відділ заночував. Там зійшлося 14 осіб, з якими проведено пропагандистський мітинг. Стрільці відспівали кілька пісень, з чого присутні були дуже вдоволені.

Дня 10/9. 1945 р. одержали ми розвідку, що в німецькій Мокрі є німецький магазин, що його тримають для пропаганди, а робітникам маємо нічого не видають. До села дійшли на день відпочинку колайка. В селі є 2 телефонічні апарати. В Руській Мокрі є 4 пограничники, з них один старшина. Того самого дня відділ помашерував в напрямі німецької Мокри вчетверо дорогою вдовж річки Мокрянки. По дорозі стрінули ми около 30 дівчат і хлопців, що працювали в шкільці. З ними проведено маленьку гутірку. Відділ опинився над німецькою Мокрою. Звідси виконано одним підрозділом до Руської Мокри з завданням перервати телефонічну сполуку, забрати апарати, знищити пограничників, розбити ключі та провести пропагандиську роботу. Другий підрозділ дістав завдання зліквідувати магазин, знищити апарат і провести пропаганду в німецькій Мокрі. Підрозділ дав заставу на дорозі, що не випустити нікого до села, щоб перед часом не розконспірувати. Застава придержала багато дівчат і хлопців. Як ведемо пропагандиські гутірки, в той час обсервації зауважили, що в село заїхала автомашина з 4-ма большевиками. Зараз вислано 2 рої із завданням забрати автомашину та знищити большевиків. Застава спинила машину, але шофер не хотів стати. По машині пущено кілька серій. Одного большевика вбито, а трьом ранеными вдалося вискочити і сховатися в корчах за річкою. В ночі не мож було їх знайти. Між ними був капітан. Здобуто і кріс, 2 шапці та 2 шаблі. В машині знайшли телефонічні апарати. Підрозділ зайшов до магазину. Забрано і кріс та відповідну кількість муки. Решту муки роздано між населення, з чого воно було дуже вдоволене. Роздано також гуркові хлопці. По роботі підрозділи помашерували головною дорогою в напрямі Руської Мокри. Перший підрозділ знищив телефонічну сполуку, зліквідував большевицьку станицю. Злапано одного пограничника. Решта в той час від'їхала до Ун-Юрного. Здобуто: 1 зарядку, 4 гранати, 290 штук набоїв, 2 пари черевиків, 4 шаблі, 4 рубашки, 2 пари білизни, 2-а штанів. Полоненого пограничника, що його злапав перший підрозділ, дня наших людей які його обступали відпущено на волю. Розбивши ключі і провівши пропагандиську, відділ відійшов. Пройшовши головною дорогою 7 км подався через річку Жуунець і станицею на горі Кубліщи. Розвідка донесла що до німецької Мокри поїхало 30 виконавців, які найшли там 2-ох вбитих і важко раненого капітана. Вони забрали також спалене нами авто. До Ун-Юрного приїхало 150 большевиків; відділ помашерував нарами в напрямі Бруотур. Перейшовши головним гостинець, річку Бруотурянку і вузькоторівку, закватирував на горі Світоня. Звідси помашерували горами на гору Чамна. Зійшовши лісом у вір закватирували ми над селом Красношора.

Дня 13/9. 1945 р. відділ придержав кількох людей, від яких одержано про села Красношору і Дубове. О годині 12-тій поділено відділ на підрозділи. Перший підрозділ пішов під командою чотового Ревая до села Дубове зі завданням зліквідувати 12 большевиків і забрати державний магазин. Другий підрозділ на чолі з командиром відділу мав завдання зліквідувати большевиків, які мали переїздити з Бруотур до Дубового. Над ранком підрозділи розійшлися. Другий підрозділ заняв станцію в Красношорі. Скоро мав від'їхати поїзд з Ун-Юрного. Стрільці заняли станцію і чекали його приїзду. Поїзд скоро над'їхав. В тому вагоні з одним

розан задержав його. В ньому не було жодного війська лише кілька цивільних. З ними зроблено мітінг. По стінах станції і лісничівки, знято телефон і підвідділ пішов в село. Ідучи селом стрільці знову по стінах дожів клячі. В селі забрано державний магазин, здемольовано приміщення міліції і сільради та відмашировано головною дорогою в напрямі Дубового. Доходячи до перших хат Дубового стрінулися ми з першим підвідділом, який вертав без нічого тому, що до Дубового приїхала більша кількість большевиків. Відділ перейшов ріку через залізничий міст і подався я до Тартаку в селі Масівка. Тут забрано магазин, скірки шоч і пару тисяч пенгів. Харчів забрав по міру потреби, решту роздано робітникам. Канцелярію знищено. Серед робітників поведено пропаганду. Забрано також одну кріс. Вже рано подався відділ в ліс. Заряджено 2-годинну перерву. Стрільці вернули їсти, а інтендант розділив харчі і шоч.

Дня 14/9. 1945 р. большевики зробили облаву на той ліс, в якому перебував наш відділ. Відділ змушений вчас місце постою, заховались в гущавах. Большевики переходячи у віддалі 20 метрів від відділу, але нічого не завважили. Большевики поробили на полонинах застави. Пізним вечером прорвався відділ без перешкод поміж застави і подався на гору Красний Грунь. Тут перебув відділ до 18/9. Цей час використано на направу обув. Пороблено багато ходенів - стрільці були цілком босі.

Дня 18/9. 1945 р. відділ рушив гірськими дорогами через полонину Апецьку в дальший марш.

Дня 19/9. 1945 р. осягнено розвідку про село Апшицю. Вечером зійшено в село. Розброєно міліцію, забрано державний магазин. Приміщення міліції обчищено клячами. В селі в той час було весілля. Вихованки зробили на весілі мітінг. Відтак стрільці весело забавлялися танцями з дівчатами. Інтендант заповіли вечер'ю. Повечеряли, а було це вже по півночі, відділ відійшов із села і пішов в напрямі присілка Ушак. Перейшовши вузькоторівку закватирувався на горі Притут. Розвідчики повели розвідку про Кобилянську Полину.

Дня 21/9. 1945 р. вечером перейшовши річку і вузькоторівку відділ зійшов в Кобилянську Полину від сторони Бичкова. На станції і вузькоторівці попереривано телефонічні дроти. Другий підвідділ лишився в селі, а перший пішов на фабрику, яка віддалена від села на один кільометер. На фабриці працюють майже самі мадяри. Вихованки зробили мітінг. Мадярська молодь були дуже вдоволені. З радості ви підносили. Відтак зліквідовано магазин. Відділ забрав відповідну кількість для себе, а решту роздано робітникам. В той час другий підвідділ розброїв в селі одного міліціянта, роздав між населення магазин з харчами, здемольовав станцію міліції та центральну на колажовій станції. Решта міліції втекла до Бичкова. В Клубі знято большевицькі портрети і лозунги, а на їх місце нашивано свої клячі. По цілому селі на стінах домів порозвішувано клячі. Вже над ранком вийшов відділ із села.

Дня 22/9. 1945 р. провадженo розвідку, що до переходу румунського кордону. Розвідка донесла, що в околиці Бичкова є більші угрупування большевицьких військ, що обставили кордон. Щоб краще повести розвідку відділ подався в напрямі Апшиці Нижної.

Розвідка донесла, що у Аппі нижній і Грушеві є багато жидів. Від трьох днів переїздили без перерви большевицькі війська. А так що почали падати страшні дощі. Стан води в Тисі збільшився так, що не можна було її ніяк перейти. Від дня 22/9. большевики замкнули кордон, що був досі відкритий. Дня 25/9. Розвідка донесла, що на кордоні большевики забили 4 цивільних, які намагалися перейти кордон. Переїздженних большевиків з хусту на кілька обстріляно кілька разів з румунської ріки. З Вичкова большевики перетягнули танки і гармати на ліва берег Тиси та обставили нами границю.

Дня 26/9. 1945 р. відділ помашерував в напрямі Апшиці, перейшов головний шлях і подався на Кобилянську Поляну. Після розвідку до Кобилянської Поляни. Розвідка донесла, що в Вичкові є більша кількість військ, яка обставила кордон.

Дня 1/10. 1945 р. відділ подався горами в напрямі Ужгорода з заміром ліквідувати станицю большевиків та забрати магазин. Розвідка донесла, що в Ужгороді є 200 переїздженного большевицького війська. Відділ подався в напрямі Яблонці. Запас харчів скінчився. Доколичні села були обставлені большевиками. Щоб перепрямитись лісами через границю відділ був змушений ліквідувати харчі в двох міліціях в селі Яблонці. Звідси подався відділ через гору Світову в напрямі села Вистрик. Перейшовши через Кузиторівку і річку Брустурянку, цілим днем перейшов головним шляхом через присілок Вистрик до присілка Прочки. Тут відділ заночував. Тут куплено одну корову і відділ повечеряв. Відділ одержав розвідку, що головним шляхом переїздить військо. Відділ подався горами, які були вже покриті снігом в напрямі границі.

Дня 5/10. 1945 р. відділ перейшов кордон, поборюючи перешкоди пороблені відступаючими мадярами вздовж ріки Лімниці.

Дня 7/10. 1945 р. відділ спалив опущену большевиками станицю на р. Рівнім.

Дня 8/10. 1945 р. відділ в цілості прибув на старі терени перебування.

Підчас рейду наш рій стрілецтва був цілий час добрий. Стрільці були цілий час відповідно забезпечені харчами.

В наслідок наших дій ворог втратив 3-ох вбитих і одно тяжко ранених. Відділ не потерпів жодних втрат. За час рейду здобуто: 1 десятизарядка, 7 крісів, 300 штук набоїв, 4 гранати, 1 пемтрильки, 10 телефонічних апаратів, 2 шинелі, 4 пальтки, 3 пари обуви, 3 пари штанів, 7 мариварок, 2 пари білизни, 100 пар зелівок, 6991 пенгів, 300 корон. З того видано на харчі 4650, лишилося 2341 пенгів. Ліквідовано 6 харчевих магазинів, знищено 1 автомашину. Крім роздано тим людям, що потребували зброї для власної оборони перед большевиками.

5. Проведення політично-пропагандивної роботи відділу.

З тамошнім населенням при кожній зустрічі, чи то з робітниками в лісі, чи в різних хуторах і селах, на тартаках чи фабриках, навіть при зустрічі з поодинокими людьми роблено жваві мітінги і гутірки. Гутірки по більшій части переводили стрільці. Мітінги і гутірки сприймало населення з великим запіванням. Всюди висовано клячі, найбільш економічного характеру, пристосовані до тамошнього положення, чому що пенгів не мали там великої вартости, а рівночасно відчувався великий брак харчів і взуття, ці клячі

були дуже як актуальні. Дуже також національні ключі. Ключі на
сего найбільш в прилядних місцях, по стінах домів, по уходових б
дунках, на стаціях, на стінах магазинів і льокомотив, в клях і г
лях фабрик, на місце большевицьких лозунгів вивішувано свої лозунг
ти. Дуже большевицькі портрети і прапори. Всіх роботі схоже б
могло мати населення. Ключі стояли незмазаними по два тижні, хо
большевики заставляли населення їх стирати. Були случаї, що по н
шому відході само населення дуже "стали святи". Появлялися такі
саботажні роботи. В селі Вчаніка Алці хтось з населення спалив ко
тигентове сіно. В Вчкові населення було малими тих, що вельм
здавати контингент. Між свідомішим елементом розданно наші брошури.
Роблено мітинги з мадярськими і румунськими населенням. Одні з біль-
ших мітингів між мадярами зроблено мой в робітничім клубі в Кобе-
лицькім повіті. Мітинг закінчено бурхливими оплесками. Мадярська
молодь вивчила в тот час большевицькі портрети і лозунги. Румунів
цікавив більш чим державним устрій. Питали хто з нашим королем,
які наші гроші, чи буде в нас "малдяи" та чи буде наша міліція б-
ти. Видно о чьмо нас боялися. Хоч як звичайно мали багато грошей.
Просили дуже щоб їх не вбивати. Відділ нікоди не забирав у людей
нічого майна. Одного разу застава придержала людей. Їх обшукано
і забрано в них гроші. Більше гроші забрані нами було їм звернено.
Хоч були нам за це дуже вдячні і вчили про нас добру пропаган-
ду. При зустрічі з населенням ставилися ми до нього як мадяр-
культіше. При перших розмовах з ними підчавало нас в нас своїх
рідних кожків. При кожній зустрічі хвіли з неодмінним лицьм
входимо в як найкращі розмови при чому даємо їм можність висло-
вити свої незадоволені думки, на які діставали від нас відповідні
розв'язання. Коли називали себе русинами, діставали вчене історич-
не пояснення, чому мають називати себе українцями. Багато інформо-
вано населення про нашу державну програму та наші визвольні змо-
гання. Дерчів в населення майно не брали.

6. Особливі помічені звичаї.

Частина несвідомого населення немає самостійно державницької
думки. Слабо вірить у власні сили і в успішну боротьбу проти окупа-
нта. На загал все населення боїться провокації. Одначе ми зустрі-
ли такі випадки: Один робітник з Черкаш вчерне охоту переконати
декого з відділу через цілу зиму. Дві шінки з Брустур згодилися
по розмові з ними, переконати деяких чи ранених або хворих бі-
ців. Для зв'язку з ними були встановлені ключі. Один господар
з Руської Мокри зявив, по тому не потрібно пропагувати так як ін-
ші, бо він знає про наш визвольний рух і дати провідників. Тому
потрібно лише матеріалів і вказівок для ведення праці. З чи при
перебуванні відділу на закарпатті все населення говорили тільки
про нас. В Красноворі переїздячі виявляли звичайно наші клю-
чі і лозунги, забрали один лозунг зі собою, решту приказали насе-
лю знищити. Населення відмовилися нищити, говорячи, хай нищить їх
той хто нашчав. Ключі знищено по тижні після. В Красноворі
на стації один словак показував стрільцям всі лозунги і портрети
Стиліна, щоб їх знищити. Дивним їх виявило тому велику радість.
При ліквідації нагаму в Лисічків директор мадярам видавав, що
було в нагаму. Відтак показував і помагав знищити портрети і по-
зуги. Один вівчар з Дубового в час облави скрив наших двох стріль-
ців, що відбилися від відділу. Хоч большевики були біля його по-

дили і ранили, чи він не бачив нашого відділу, він не вчав їх. В Кобилянській Полянці по скінченім бітьбі між мадярами один стрілець знайшов хрест і повісив на місце портрету Сталіна. Присутні зустріли це гучними оплесками. Радости їх не було меж. Одна учительська стрілецька стрілець, зняла з одного мадяра і цілувала трикутник. В дирчівку тоцку було 30 румунів, що прийшов перед большевиками. Чоти помагали нам вести р. звідку і виявили охоту вступити до нашого відділу. Багато сільських вступило до ЧА і чеського легіону. Совпар органи НКВД починають переслідувати сільських. Село Тиха Алея учасляє до округи трьох представників з прохожих змінити контингент. Всіх заарештували большевики. В селах закарпаття кудається в очі чистота і порядок. Доми будовані переважно з дерева, криті буковими гонтами. В робітничих домах дуже чисто. Багато робітників користується чеськими печами. В містах розкинених по горах немає вже такої чистоти. Робітниче село Кобилянські Поляни виглядає як мале місточко. В домах і на вулицях є електричне освітлення. Селяни ходять у своїх національних носі подібні до гуцульської. Робітники носяться по міськотьми. Дуже рідко зустрічають польської моди. Румуни ходять в носі власного виробу. Життя на закарпатті ідеться майже нормально. Большевики вербували добровольців до ЧА. Хто не хотів і не добровільно тих забирали в ночі під автами. Більшість з них пішли до чеського легіону. Большевики брали також багато дівчат до санітарної служби.

«Рисі». Звіт з бойово-пропагандистського рейду на закарпаття за час від 5/9-16/10. 1945 р.

Рейд по закарпатті проводив відділ під командою Гонти в східній частині надовж ріки Черебелі та частини ріки Лужанки і Мокрянки. За 42 дні рейду відділ пройшов 597 кільометрів, машируючи цілий час високогірними Тереном, часто без жодних доріг, і відвідав в двох округах /районах/ Воловецьких і Міжгірських 14 сіл: Слобода, Прислоп Синевирська Поляна, Чорна Ріка, Колочава Нижрепець, Колочава Гора, Забродинська Вільшина, Ярчево, Мала Уголька, Ольхованець, Верхгеде Лаз, Широкий Луг, Німецька Мокра, Колочава Лаз та Синевирська Поляна. За весь час рейду відділ мав 4 збройні сутички на закарпатті і одна збройна сутичка та одна більша бій з ворогом підчас повороту з рейду в Перегінському районі, де знищено 5-ох погранчеників, 3 енкведистів та 3 поранено, з того одного майора. Знищено одну автомашину, одну вузькоторову колійку. Підчас рейду відділ крім бойових дій проводив політично-пропагандистську роботу живим та друкованим словом, а також своєю поміччю і поведінкою серед населення в усіх 14-тьох селах. Закарпаття проведено політично-пропагандистську роботу в сімох селах: Слобода, Забродинська Вільшина, Ярчево, Широкий Луг, Руська Мокра, Колочава Лаз та Синевирська Поляна, в яких проведено масові збори та розділено ключі і карти для вивчення пропаганди серед червоноармійців та населення.

Дня 5/9. 1945 р. відділ вирушив з Мечиці / прислоп села Лужанки/, перейшов через гору Арамець, в дня 6/9. річку Мокру та о годині 12-тій опинився коло кордону. Цей відділ мав сутичку з погранвідділом, який переходив кордон. Большевики побачивши відділ відкрили вогонь, одначе відділ відступив без стрілки, залишаючи за собою ідеї рій на забезпечення. Большевики почали розстрільною посуватися за відділом, але з віддалі 30 метрів застигли причаєні їх

кулеметним та автоматним вогнем вогнем і відступили. На відстані 300 метрів від дороги другу засідку та знову підпустили близько більшовицькі прибулі їх сильним кулеметним вогнем. Більшовики втратили 3-ох убитих відступили в сторону кордону. З нашої сторони втрат не було. О годині 18-тій відділи перейшов кордон. Цього дня в селі Свобода проведено пропагандистську роботу з людьми, які зійшлися до одної хати. Їм зачитувано статті з нашої літератури про большевицький терор та про нашу боротьбу. Люди тепло до нас відносилися і на доказ цього добровільно дали харчову допомогу. Відділ маширував днями, а тільки горами минаючи хутори, поля і полонини, щоб видержати конспірацію відділу. В селі Чорній Ріці проведено великий мітинг. Виховник мав промову на тему: Життя селянина в Радянському Союзі, Наш визвольний рух. Того самого дня знищено сваття. Це ішли автами большевики до Чорної Ріки і до Стрелбіської полонини. Розвідка донесла, що большевики в числі 500 осіб обсадили всі дороги, лінії, стежки і броди на Закарпатті. Відділ оминяючи ворожі застави заходив вечерами в села, де проводив мітинги, видавав ключі, наліплював плякати і карикатури, лишив телефонічні сполуки, з державних магазинів роздавав хворі населенню. В селі Більшевик підчас мітингу надїхали автомашини, по якій нашим застави відкрили вогонь. Авто знищено та убито 2-ох большевиків. За короткий час большевикам прибули допомога і тоді ранено 2-ох червоних /міліціонер майора/. Коли відділ закватирував в селі Ключено приїхали автами большевики, які мали зі собою також один танк. Відділ відступив до ліса. Дня 29/9. 1945 р. попали на засідку з повстанці, яких большевики схопили живцем. Майже по всіх селах закватиряти були большевики. Відділові часто приходилось голодувати. Крім того стрілецтво було сильно вичерпане довгим маршем. Це знаючи що в селі Керенгеді були большевики відділ пішов тих на вечеру, де перевів мітинг, розвішав ключі та знищив устаткування сільрад. Дня 27/9. 1945 р. відділ опинився на горі Грині /висо. 1650 м./. Тоді вийшов перший сніг. Стрілецтво мало боєв, а деякі цілком боєві маширували полонинами. Дня 30/9. 1945 р. відділ вимаширував до Чорної Ріки і затаборувати в курортних будинках, де мешкали тільки дядько з 16-ти літним сином. Дядько непомітно відділився і телефонічно повідомив, що в Чорній Ріці є 400 "Бандеровців", які мають правдоподібно йти на Стрелбіську полину. Слідуючого дня люди з Стрелбіської полини донесли сотенному, що дядько ще вчера повідомив про прихід "Бандеровців" до їхнього села большевиків. Це знаючи на цей донос відділ вимаширував в село та почав свою роботу. В селі розбито канцелярію та магазин ліспункту. В канцелярії розбито телефонічний апарат та огнетривку касу, з якої забрано понад 10 тисяч пенгів, знищено документи ліспункту, машину до писання /машинка/. З магазину роздано населенню 500 кг білої муки, 15,00 кг муки пшеничної хлібної, 1000 кг кукурудзяної, 400 кг кукурудзяк, 100 кг вівса та інші речі. В селі зроблено збори на які прибули 98 осіб. Підчас зборів большевики почали стріляти з ліса на село, але відділ дальше продовжував своєрідну тільки час від часу відповідав на большевицькі стріли. По закінченні зборів командир відділу роздав присутним на селі забрані гроші з каси та наказав забрати муку та інші речі з магазину.

По забраній з магазину всіх річей, магазин та канцелярію підпалено, а відділ подався в напрямі кордону, який перейшов о годині 3,30 слідуючого дня.

4. Національна та соціяльна склад населення.

По всіх селах в яких не забули відділи населення переважно українці, тільки в деяких випуть по кілька кудінських родин, які повернули з німецьких карних таборів. Часто трапляються чеські, мадярські та румунські родини. В селі Керекгеді живе кільканадцять мадярських родин, в Ічені - румунських, в Німецькій та Русській Мокрій - німецькі. Населення займається хліборобством, вирубом ліса, вчасом овець та худоби. Німці в більшій кількості з білої раси. Мадяри при переході фронту зрабували багато овець та худоби. Населення закарпаття сильно збідніло. Якщо не з економічно-харчевої і потребує харчевої допомоги. Мадяри давали 5-10 кг муки на тиждень на родину, а большевики лиш одного кільограма. Орного поля дуже мало, в більшості сіножаті. В південній частині сіють багато кукурудзи, жита, вівса. Але нечуть з кукурудзи так звані "малаї". Коло хат сади, в яких є багато волоських горіхів, слива, яблуні, подекуди і виноград. Загалом село дуже порозкидане. Деяких заробіток дорослого з пенгі. Харчевий продукт дуже малий. Становище робітників дуже марне. Ціни дуже високі. Наприклад 100 кг кукурудзяної муки коштує 2500 пенгів, безрога 100 кг вагої ваги - 8-10 тисяч пенгів. Робітники в тій самій ціні що безробітні.

Культурний рівень. Хоч населення бідне, але культурний рівень вищий як на півночі від Карпат. Хати кращі, кращі гостинні, всередині порядок. В південній частині закарпаття є дуже гарні будинки, в хатах багато різної посуди, меблів. Мужчини в південній частині закарпаття носять одяг фабричного виробу, міські одягнені по міському, дівчата носять вишивки, але хати лиш одною краскою /чорна або червона/. Люди з греко-католицького і православного обряду, але большевики греко-католицькі церкви позамикали. В південній частині з церкви лиш православні.

Національна свідомість. В північній частині люди неграмотні. До шкіл не ходили. Називають себе русинами. Але це тільки так кажуть старші. Молодь почуває себе українцями. В північній частині родичі не посилають своїх дітей до шкіл. В околицях Хусту села багато свідоміші, кращі теми, про нашу боротьбу добре орієнтуються, пам'ятають січовиків з часів самостійності в 1938 р. Майже все населення думає про матеріяльне забезпечення. Свою рідну мову, культуру, школу кладуть на другий плян. Закарпатці нехнавидять мадярів за їх рабунки. До большевиків ставляться також з недовірям кажуть: "що то вовк з овечою шкірою". Коли большевики почали стягати контингент сіна, барабоні і шкіри то постановились до них дуже ворожо. Арештувань по селах не було, тільки якщо переслухували деякі особи, які вижустило. Говорять що будуть арештувати січовиків та вивозити їх з родинами на Сибір. Большевики також грабують по селах, що тільки в руки попаде: полотно, білля, одяг, брендаю я навіть кінче платти. Часто роблять ревізії, щоб могли при тому красти. В одної старої жінки, якої сина німці забрали до табору праці, забрали весь жіночий одяг та убрання сина. В Очевірських Полянах кількох мирників затребували нов брідзу, яку хто лише мав. По селах провокаторів мало. Ті що зараз з-то були чеські і німецькі донощики. Провокаторів легко викрити,

2. Большевицькі заходи.

а/ Адміністрація. Закарпатська Україна має слідуючий адміністраційний поділ: народня Рада Закарпатської України в Ужгороді, яка підпорядковані 12 округ /районів/: Ужгород, Чукачево, Берегово, Севлюш, Хуст, Мукачево, Рахово, Свалява, Мукачі, Верецький, Великий Березний, Іршава. Кожда округа підпорядковані сільрадам. До Волівської округи належать 25 сіл. В кожному селі сільрада - голова та секретар. По округах містяться органи КП/б/У, ЛКСМ, а начальниками та комісарами політичних і адміністративних урядів з большевиків. Українці закарпатські займають тільки побічні дрібні посади в технічних установах. В деяких селах є міліція з місцевих людей в числі від 5-6 людей. Вони полагоджують всякі урядові справи по селах. Міліція є в селах Сваляв, Колочава Горб, Угля, Кривого, Ольховець. В деяких селах є пісепункти зрна з магазинами харчів. - в Сваляворській Долині та німецькій Мокрі. Майже по всіх селах є клуби, але вони нечисті. По всіх селах є початкові школи. В окружних центрах середні, в Ужгороді 2 учительські семінарії та університет. Учителі мають підручники, зошити, олівці, чорнила і т. п. Учителі вчать без певних програм. В деяких селах є учителі східняки. Діти відвідують школу від 30-50%.

б/ Пропаганда. По переході фронту большевики в кожному селі робили мітінги, на яких вихваляли "щасливе та радісне життя громадян в СССР". Потім робили мітінги-лекції проти на закарпатті відділів УПА. Вони представляли їх називали УПА - бандитами, терористами і т.д. та закликали населення до боротьби з нами. До сіл приносять республіканські газети та закарпатську правду, населення їх не читає тільки курить.

Військові залоги. До нашого приходу не було військових гарнізонів тільки в по кільканадцять шміраків квартирували та рубали дерево в лісі. Потім стягли військо до округ і до сіл при головних гостинних і вузькоторових шляхах.

3. Протибольшевицькі сили:

Крім відділу Фрісія, як доносили розвідки були на закарпатті інші відділи УПА. Один відділ розбив магазин пісепункту в німецькій Мокрі та роздав населенню муку та інші речі. В селі Дубово також роздали харчі з магазину серед населення, а на вагонах вузькоторового поїзду нацьовали ключі, які міхто не стерав кілька днів. В одному селі відділ стрінув закарпатського стрільця з відділу Різуна, який казав, що має захованих кілька крісів та міг би зорганізувати боївку але не має модних зв'язків та наказу.

4. Пропагандивна робота.

Населення Закарпаття ставлеться до нас досить прихильно, але з певною резервою, бо большевики представляють нас в найтемніших красках. Відділ своєю чемністю, широкою пропагандою, масовими зборами придбав собі довір'я населення. Закарпатці сильно ненавидять большевицький режім та не вірять в їхні обіцянки. На кожному кроці старалися нам помогти в харчах, в розвідці та були нашими провідниками. Закарпатці дуже гостинні. В німецькій Мокрі одна дуже бідна селянка дуже рано зварила вечеру. Прощалися плакали та випроводжували на дорогу українських повстанців. Звістка про наш відділ дуже скоро обходила всі довколишні села. Закарпатці дуже інтересувались нашою програмою, за яку бореться УПА. Один закарпатець, який був

курієрем, просив щоб зашкодити його прізвище а він радо зорганізує хорчі або навіть перехованя хорого або ранного помістити в себе дома. Всі вірять що Радянський Союз буде повалений і повстане Україна. Большевики і тим почали застосовувати терор. Селяну, який стрічається з УПА большевики арештували, били.

Особливі помічення і завваги:

На закінчення провокаторів з мене. Хтось по несвідомо провокують, розголошуючи про перехід повстанчого відділу. Інша провокація, це зголошення дядька до Волевого про відділ підчас його перебування в Корнія Рші, чи закінчення терен де оперували догідно, тому що зчелені гори, ліси, ярки і шлях далеко від сіл, а яких можна на випадок безнадійно користуватись хорчами. Одною з важних причин в утрудненні рейдування - це слабо зорганізована сітка, в якою відділи не мав жодного контакту. В терен помічається багато молодих хлопців, які виявляють велику охоту стати стрільцями УПА. Рейдуючі відділи підготовили грунт для організаційної праці. Організування УПА не представляє великих труднощів. Треба постійної пропаганди, діяльності постійних агитів НКВД. Організаційну працю можна спрямувати на режим боротьби за УСД.

Оба звіти з ряду відмічені.

II.

Бойкот виборів до Верховної Ради мав велике пропагандивне і політичне значення. Тому деякі факти, які відбулися в Долинській подаю на підставі звіту надрайонного провідника ісхри.

Дня 10/2. 1946 р. по цілому Радянському Союзі відбулися станічні вибори до Верховної Ради. Щоб мати успіх у виборах на Україні, ворог доложив усіх зусиль, щоб вибори перейшли успішно, а тим цілі вся большевицька, преса, радіо і інші пропагандивні середники через довший час були зайняті справою виборів. В пресі і пропаганді зазначувалося про тайне та добровільне голосування, чи не так було як писалося.

Дня 9/2. 1946 р. по всіх селах надрайону були розміщені військові гарнізони в числі від 20-30 бійців. Щоб населення залякати терором і репресіями розміщені війсця розпочали сильну агітаційну кампанію за партійних кандидатів, народ вони большевицькі мітінги бойкотував. За це доводилося населенню терпіти багато горя. Для приміру подаю факти по районах:

Район Долинський.

Спочатку січня /10/1. 1946 р./ до міста Долини прибула більша частина відділів НКВД, яка до 18/1. 1946 р. закватирувала по всіх селах району, а саме:

1. Долина	150 осіб	/командний склад невідомий/	
2. Хуря Велика	25 -"-	в тому 2 лейтенанти 1 один капітан	
3. Пелеля	20 -"-	-"-	лейтенант і капітан
4. Чреснянець	50 -"-	-"-	Майор і 4 лейтенанти
5. Якубля	60 -"-	-"-	старший лейтенант
6. Солуня	12 -"-	-"-	лейтенант
7. Кворіля	25 -"-	-"-	лейтенант
8. Слобода Дол.	20 -"-	-"-	2 лейтенанти
9. Рахня	30 -"-	-"-	майор
10. Наділя	30 -"-	-"-	лейтенант

11. Рякія — 33 осіб в тому лейтенант
12. Крехівчі 8 -"- -"- лейтенант
13. Чурі Мала 35 -"- -"- старший лейтенант
14. Новічка 14 -"- -"- лейтенант
15. Оболонія 13 -"- -"- лейтенант

Гарнізони прохарчовувались в дуже мінімальній кількості військових магазинів. Харчі здобували дорогою грабунків. Вдарі з терором большевики посилили сильно пропаганду. На Долинській районі було прикріплено 260 агітаторів, рекрутованих з кращих працівників установ, яких розсилали по Тернії. До кожного села був прикріплений з ЧКВД, чи партії чоловік пропагандист, який витягував до пропаганди населення та сільську адміністрацію для розвішування лозунгів. Силою організовані агітатори не виконували зі своїх завдань, крім партійних та провокаторів. Зміст пропаганди – це підготовка до виборів і ознірлива вступ проти нашого національного руху. На мітінг згонили большевики людей при помочи обшук.

Дня 24/1. 1946 р. в Чурі Малій большевики побили сильно прикладом від кріса Кричку Степана і так скатованого привели на мітінг, на якому були також як Кричка 9 осіб побитих. В тому самому селі жінка Лавріх Ірина кричала до большевиків: "Конституція каже, що вільно гонити людей до виборів. Мій чоловік стар каліка в 1Л, ранений в дві ноги, одержання не має, діти з голоду пухнуть і ви на мітінг гоните. Ми голосувати не підемо".

Дня 5/2. 1946 р. в селі Крехівчах большевики хотіли притягнути жінку Вайлу Руню, яка йшла дорогою. Вона сказала, що на мітінг не піде. Тоді розлючені большевики поставили їй натовпати ніж на плече та вистріли коло неї кілька кулок набоїв. Вайла помимо цього не пішла на мітінг.

В Слободі Долинській одна жінка на мітінгу сказала: "Ви що підемо на вибори, ви то, що стріляєте людей та застрілених на вішаєте в селі, ходіть лиш до дому". Большевики намагалися ту жінку арештувати, але всі люди, що були біля неї підняли сильний крик і жінці вдалося втекти.

В Солукові учасковий пропагандист східник на мітінгу заявив: "Хто дасть перший голос, той дістане 10 кг цукорків і 50 кг білої муки".

5/2. 1946 р. в селі Рахові большевик Рябов запитав селян: "Хто вам заказав голосувати?" Селяни кричали: "Ніхто. Ми самі знаємо, що маємо робити. Коли нам говорите про Теперішнє життя, коли ми його бачимо на свої очі, як воно виглядає. Гонуть лише розстріли, вивозять на Сибір і грабують людей". На цьому мітінгу большевики змісця заарештували 4 жінки.

7/2. 1946 р. в Слободі Долинській на мітінгу селяни казали: "Ви хочете від нас, ми вас не хочемо, відчепіться від нас".

В селі Рякові большевик сказав: "Ми вам дали землю і виволили від нищів". На це одна жінка відповіла: "Землю ви нам не дали, земля була, є і буде наша. Ви нам землі з Сибіру не привезли". Большевики цю жінку заарештували.

Дня 8/2. 1946 р. відбулася нарада в РПК/б/, на якій наказано большевицьким пропагандистам і командирам гарнізонів вживати всіх засобів, щоб вибори провести успішно.

В ночі з 9 на 10/2. 1946 р. прибула до міста дванцять замотрасована рота около 150 осіб. Мала вона з тиждень та кілька

панцирних авт. на селі: Турка Нижка, Белелія, Хрестинець були прикриті 2 танкетки і 3 панцирні авта. На кількоторовіх лініях Долина-Калуш курсували панцирні.

Дня 10/2. 1946 р. на початок голосування ніхто не з'явився. Большевики евакуували виборчі комісії, яких тримали від клюбу через цілий день. В день виборів село Хрестинець зняли у повстанчі РПК, мадер Бчилов з викладачем Онеленком. Вони поділили село на 4 участки і до кожного участка приділили по 20 більшів, які мали ходити по хатах і вносити людей до голосування. Большевицька банда напала на господаря Кобльовського Михайла Осипа, демобілізованого з ЧА. Коли він не хотів голосувати, тоді його сильно вбили в хаті не зважаючи на плач і дітей і жінки. Потім відпровадили його під побоями до сусідньої хати, де квартирував гарнізон. Там знова били його буками, питаючи: "Будеш голосувати?" - він відповів: "Голосувати не буду хоч убийте мене". Большевики зігнали ще із господарів до тої самої хати і там всіх їх били. Ту хату назвали счастливою, бо тим втікали крох з виборців. Пополудни о 16-тій годині большевики вдруге розійшлись з урнами по селі: о людей ніхто не хотів голосувати, а большевики за них кидали б'юлетені самі: його дня другий раз сильно побили Кобльовського та відтягли до долини. Коб збільшити терор большевики пустили чутку по селі, що Кобльовського вбили, кажучи: "Ми вже одного розстріляли, що не хотів голосувати". Це населення не застрашило.

О годині 3-тій при підсумці голосів на ході виборців включно з гарнізоном нараховано 765 б'юлетенів. Як це зауважує увагу член виборчої комісії учитель: "Чому така велика кількість голосів?" Бчилов відповів: "Це то якась помилка, яку виправляється пізніше".

В селі Белелії ніхто з населення не хотів добровільно голосувати. Два большевики зайшли до хати Сенчуки Сеньки дочки Івана і питали її, що сьогодні треба робити. Вона відповіла, що нічого, тільки молитися, бо сьогодні неділя. Большевик витягнув б'юлетень і дав їй до руки, щоб вона кинула до урни. Реалізчена Сеньна кинула б'юлетень до печі, тоді два большевики кинулися на стару жінку і побили її до крови.

В селі Хворові зайшли большевики до хати чужої перші день Іванна, якій казали кинути б'юлетень до урни. Перша відповіла: "Не голосую і не кидаю". Большевик взяв б'юлетень і хотів сам кинути до урни. Жінка вирвала б'юлетень з руки і дре на кожго очах. Розлючений большевик побив жінку до безтями та затягнув її до сусідньої оселі. По якомусь часі жінка піднялася і почала кричати: "Хати, чого нас мордуєте?" Тоді большевик вистрілив з ПШ і куля вирвала жінці одно ухо, а большевик дальше її злучав прикладом побивав так що жінка серед мук померла.

Не тільки галицьке населення, але також і червоноармійці, які рубали в той час ліс біля села Турка Нижка не опішались йти голосувати, як колгоспники вони не привели їх як арештованих до виборчого льокалу. Отримки в повітці /ділянки Долини/ в числі 12 осіб відмовились від голосування. В місті Долині і національні меншості /поляки/ не дали голосувати.

В цілому Долинському районі за населення переголосували самі большевики. Підсумовуючи голоси можна констатувати, що

Долинський район мовні збежжетуваня стаціонські вибори. Добровільно віддавчих голосів можна нарахувати в слідуючих місцевостях:

місто Долина	- 26	голосів,	самі агітатори і провокатори
Слобода Долинська	- 10	-"-	вчителі
Солукія	- 2	-"-	комсомольці
Рожня "	- 6	-"-	одна родина
Чурі Великі	- 4	-"-	виборні господарі видля особистого збереження.

Рожнітівський район.

Пропагандистко-передвиборчу акцію проводили большевики при помочі війська, що в днях 12-16/1. 1946 р. заїхало до всіх сіл району. Стан гарнізону в кожному селі був від 15-30 большевиків. До кожного села був також прикріплений пропагандист большевик, який скликував мітінги та переводив сходини з деяктими і сільською адміністрацією. Військо переводило трусів і арештування. Деяких арештованих витягнено до Сокоотської роботи, інших побили до крови. В деяких селах, як: Суходоли, Лютовці, Ілем'я, Погорільці большевики говорили на мітінгах, що населення на виборах буде голосувати за Українську Самостійну Соборну Державу, і тому в їхньому інтересі є піти в 100% до голосування, щоб мати українським національним уряд, а москалі щоб забрались з Росії. Мітінги большевиками не вдавалось організувати, крім Рішного, де їх найбільше квартирує. Цей район був найбільш переповнений військом, тому і вдалось большевикам перевести примусові вибори, ніж в інших районах. Військові частини проводили облави по селах і по лісах.

Вечером дня 9/2. 1946 р. прийшли до села Ілем'я около 160 большевиків з ліса. Вони арештували голову виборчої комісії /учителя/ та всіх агітаторів. В день виборів примусили їх перший голосувати. Коли вони відмовились побили сильно. Большевики розділились на частини і агенти пішли до виборчого льокаль, ми їх були прикладами кріпка. Нижче побили ось таких людей:

1. Гаврилюк Андося - пробили штиком груди
2. Марія Марія - відірвали вухо
3. Гнатюк Михайло - повикручували руки
4. Пилипів Василь - побили голову до крови
5. Луцик Марія - повирвали з голови волосся.
6. Кучак Онофер - /старий дідо/ сильно побили

Деяких до голосування большевики вели фірмою. Багато лежить хорих з побиття. Також священика о. Лютюк Романа провели до голосування. По дорозі штовхали його прикладом. В наслідці був 2к 2 та піп годину, поки його не виключили на виборчу салю. На б'юлетені о. Лютюк написав: "Я голосую під примусом і голос віддаю на Господа Бога". В селі не було ні одної особи, яка добровільно проголосувала б. Майже кожного виборця приганяли прикладом.

Дня 10/2. 1946 р. о годині 9-тій рано большевики які були на постою в селі Погорільці розійшлись по селі, щоб зганяти людей до голосування. Людей збирали по 20-30 в одній хаті, а опісля під конвоєм гнали їх до виборчого льокаль. При тому

а тоді приходили, били по плечах, голові і де попало. Одна
більшовичка скочила до хати Царки Марії дочки Івана і прийшла до неї:
"Чи не йдеш голосувати?" - Вона відповіла: "Чаю на чаю". Більшо-
вик стрілив з кріса до образу Пречистої Діви Марії, а потім
взяв господиню за руки і витрусив її кожушок на вулицю.

Районна більшовицька газета "Червоний прапор" орган
РКП/б/ міста Рошітова писала, що вибори пройшли в спокою, що на-
селення з ентузіазмом вітало вибори і масифестаційно ішло до Урни.

Район Вигодський.

Акція виборча в Вигодському районі проходила під знаком не-
чуваного терору. Дня 21/1. 1946 р. зайшли гарнізони до сіл.
В кожному селі закватерувало від 20-40 осіб, які спочатку почо-
дилися з населенням ніби то добре, кажучи що вони пропагандисти.
Згодом показалося, що вони мають звернути увагу на боротьбу з на-
шими революційним рухом. На мітінгах говорили що населення пома-
гає повстанцям, а тих що помагає називається ворогом Радянського
Союзу. Більшовики почали монтувати нову сітку, організувати
істребітельні батальйони та робити обшуки на місці. Участь в
обшуках брали по кілька тисяч бійців. На мітінги насильно вганяли
людей до сільрад.

В селі Кальні гарнізон закватерував в місцевій школі. Дня
18/1. 1946 р. комендант гарнізону скликав мітінг, на якому гово-
рив про вибори. Присутні закричали: "Голосувати не підемо, бо ви
замикаєте наших мужів і дітей по тюрмах, мучите і за те хочете,
щоб ми голосували - не дочекаєте того". Комендант наказав зго-
дитися де в кого є сховки, чи бункри, бо в противному випадку
після наказу Сталіна всіх вивезуть на Сибір. В день вибо-
рів першим проголосувало військо. Після гарнізон поділився
на 5 груп і ходили по селі вганяти людей до виборчого будинку.
Організованих гурт людей в числі 100 осіб перед виборчим будин-
ком почали кричати: "Ви грабіжники", людей, ви нас мучите, вбива-
єте, наші брати і сестри по тюрмах на Сибірі вмирають із наших
рук, випустіть нас з'язків. Ви жиди, аміраки, безбожники, хрестя-
нізуєте, діти молитись не можуть в школах, в церкви не пускаєте,
ми на вас голосувати не підемо. Хочемо самостійної України. Смерть
Сталіну". Більшовики побачивши, що народ обурився, зателефонували
до Вигоди по більшу військову допомогу. Наполудні на автомо-
білі прибула військова допомога. Більшовики витягли з хат по-
дей при тім побивали їх та стріляли в хаті до образів. В селі
переголосували військо, священики і учителі.

До помочі гарнізону в селі Кропивник був присланий слідчий
районного НКВД Чудов. Дня 3/2. 1946 р. більшовики перебрали за
"бандерівців" і від господаря Дмитра Михайла забрали вівці та хар-
чові продукти. В день виборів першим проголосував комендант
Чудов та військо. Голова виборчої комісії відмовився голосувати.
Трьох членів виборчої комісії в цей день скрилось. Більшовики
силою вганяли людей до виборчого льокалю, закладали б'юлетені
між пальці і тримали за руки, щоб виборець б'юлетень не кинув
на долівку, розсували пальці та таким способом б'юлетень діста-
вався до урни. Коли при перечисленні голосів називали вдовичен-
ки мир. Тимочко Ерно, який помер ще в 1941 р. був на лоті під-
черкнений, як такий що голосував, виборча комісія відмовилася
підписувати виборчий протокол, за те їх арештують і кидають до
тюрми. Підсумки виборів такі: виборців 1576, з цього проголо-

сувало примусово 18 селян та 24 бійців гарнізону та енкаведистів.

У селі Мізунь Старий селяни не хотіли голосувати. Большевики самі за них голосували в подібний спосіб як по інших селах. Знаючі такі побої: Хруц Юрко, Ковтун Микола, Мерчук Андрій і Дмитро, Крошко Микола і його жінка.

Дня 10/1. 1946 р. закватирувався гарнізон в числі 45 большевиків, серед них було 3 лейтенанти та один капітан в селі Новошин. Крім того разом вчетвох від себе капітана УКВД Журова та дві жінки числяться з Лещкова та Кравченко з східних областей. Завдачним жінок було організувати комсомол. Гарнізон провірював десятників, як проводять агітаційну роботу. Большевики провірювали в кожній хаті документи та питали чому не ходить на виклик конституції до кутків. Люди відповідали: "Про день виборів ми знаємо, але голосувати не підемо, бо ми босі і голодні. Начували ми з нашого селя більше як 30 невинних людей на Схід". Большевики відповідали: "Як не підете до виборів то і ви туди поїдете" та мітінги люди не ходили. Щоб застрашити населення большевики почали переходити трусы по хатах за "бандерівцями". Дня 27/1. 1946 р. УКВД разом з учасниками гарнізону розламали двері в хаті Войчук Василя, в якого шукали за бункром. Під печею знайшли приміщення для курей та устіжили, що це схрон для "бандерівців". Зараз випровадили господаря на подвір'я та вивели до хати з гранатами і спалили будинок разом з нимом. Дня 5/2. 1946 р. арештували кільканадцять осіб та вивезли побили Рошко Олену. Її і кров лялася устами і носом. Присутніми були Федорич Дмитро і Пірко Петро. В день виборів першими голосували військовики допоміжна рядових селян. Рошко Олену перед виборами до кровоплюту, гарнізон в день виборів привпровадив під до виборчого льокалю, але вона не проголосувала. Федорчук Антося вет. лікарні Пірко Михайло демобілізованого з ЧА, за це що не хотіли вкинути б'юлетеня вийшли від столу Пірко Михайло, там сказали роздягатися до розстрілу. Мущини почали роздягатися. Большевики вільнили їх та казали їм до виборчого льокалю. Голова виборчої комісії Федорич Михайло сам Крка був сильно побитий, тому що не вкинув свойого голосу сам, а мусів це за нього зробити большевик. Большевики з урнами ходили від хати до хати, але по хатах з дорослих не застали нікого тільки дітей, яких питали как фамілія і самі вкидали б'юлетені до урни. Вечером докинули ще як б'юлетені за тих що не проголосували та на протоколі устіновили, що чоловіки проголосували у 88,6%. Протоколу з виборчої комісії не підписав ніхто, викидуючи большевиками фальшованість у виборах. Пірко Марія член комісії сказала: "Я не підписую протоколу на ті голоси, бо люди самі не голосували". Большевик сказав: "Іди до чорта, тебе тут нельзя" - обійдемось без тебе". Большевики самі підписували протоколи.

В селі Накостинці закватирувався гарнізон в числі 10 осіб. Комендант гарнізону грузин. Для покочі разом прикріпив ще 3 особи: Кремарську, Шеретертакля з УКВД та Кравченко з парткомітету. Гарнізон не робив жодних старань у підготовці перед виборами. Зі та допоміжна сила з району старалась всіми силами видвигнути свою роботу на перше місце. В день виборів проголосували енкаведисти та гарнізон. Виборчу комісію, що не хотіли голосувати

ти, змушували з найбільшим ніхто не міг голосувати. Поміщ
поділили на три частини. Кожна частина мала виборчу урну. І у
ходили вони кожні хати двір двір, мали при собі ті самі
людьми б'юнетені з виговором: "Яка проголосувала". З цілого села
проголосували дві старенькі жінки, які взагалі не мали поняття,
що значить голосувати. Большевики мали виборчі комісії голо-
сувати, але вони відмовились. Тоді розлючений мажор, який прі-
хав був з центру, набрав б'юнетенів та вийшов з урну зі слова-
ми: "Значить, що не хотять голосувати - я проголосую". Потім
большевики обчислили голоси та сказали протокол, на який виборчі
комісії підписались. Член виборчої комісії Дедушенко на-
ш відповіли: "Ми не голосували то й підписувати не будемо, ви
самі проголосували - то самі і підписуйте". Тоді мажор звернув-
ся до жінки Івана зі словами: "Ти бандер боїшся?" - Жінка від-
повіли: "Я боюся стальської конституції, яка виборчих фальшує
підпису під карою на 6 літ тюрми". На це з большевиків ніхто ні-
чого не відповіли, але самі підписали протокол. Потім всім больше-
вики пішли до буфету. Підчас пиття і їдження говорили: "Вот кли-
ті бандьори і кушать не хочуть і голосувати не хочуть".

В селі Лелчи закватерував гарнізон в числі 25 осіб. Між ними
був лейтенант Кособуцький, а ранцмейстерами - Грабовський, слід-
чий НКВД - Лихов і комсомолка - Ліда. Дня 25/1. 1945 р. гарнізон-
ники при помочі НКВД з "згодою" обетуючих церкву і школу зібрали
людей на мітінг. В церкві були і люди з загрузи. Большевики мали
людям з загрузи спустити салю; з загрузинами виїхали і люди з
Лелчів. На селі зачинили тільки дітей та 4 дорослі особи. Мітінг
не відбулося. В день виборів большевики привели дикурних, а саме:
Корзя Олексу 60-літнього старця, Шубчиця Миколу та Чижик Параску
з Антадівки та казали їм голосувати. Корзь голосувати не хотів,
його вивели на двір та били. Коли вони прийшли до селі, сказали
і заявили, що голосувати не будуть. О годині 8-ій вечером вернули
большевики і комсомолка Ліда з порваними урнами. В ночі прийшли
на мітінг 30 енкаведистів, які бились згнали людей до виборчого
льокалю. Голосування відбулося в цей спосіб, що від голосуючих
забирали виборчі карти, підчеркували прізвища у виборчих листах
та самі кидали б'юнетені до урни. Добровільних голосів не було.
В селі загрузі вибори відбулися в цей спосіб, що гнали також
людей до виборчого льокалю щоб голосували. О 14-ій годині около
100 осіб зібралось під виборчим льокалом та кричали, що не бу-
дуть голосувати, щоб большевики вивезли в'язнів, що вернули
водчи з Сибіру. Большевики побачивши розлючену юрбу обложили се-
ло кулеметами і почали стріляти понад голови. За бунт, що відбув-
ся в селі арештовано 27 осіб. Арештованих тяжко побито: Грім
Анну, Шутко Руду, Дудзіка Івана і Чужлянка Стаська.

Голехівський район.

На кілька тижнів перед виборами большевики заблокували всі
села. В самому місті положені закватерувало 4 тисячі військ. В
кожному селі були гарнізони в числі 20-40 більше. Большевики
розвинули широку пропаганду. На мітінгах виступали проти нашого
революційного руху та закликали населення творити самооборони і
відділи та стріляти до наших повстанців. Стверджували також, що хто
не піде голосувати - той являється ворогом Радянського Союзу і

з ним нема сумно розчислитися. Між чеканим дня вибору, як на-
ві смерти.

В день вибору місто Кольхіз було поділене на 4 дільниці, а
саме на: Польську, Руську Колехіз, Салину і Ринок. До кожної
дільниці були вибрані виборчі комісії з місцевого населення. Ко-
ли до 10-тої години ніхто з виборців не хотів голосувати, тоді боль-
шевики почали ходити від хати до хати та агитувати людей до голосу-
вання. По дорозі люди плакали, деякі йшли на дорогу та кричали,
що до голосування не підуть. Большевики сильно їх били та кошли
чобітьми. Робітники на залізці також відмовилися голосувати. Загаль-
но місто проголосувало в 30% і то під великим терором. Начальник
НКВД заявив, що він їм тепер покаже, що являє собою місто Колехіз.
Раніше він думав, що Бандерівці сидять тільки в лісі, а зараз по-
бачив, що і місто з охоплене Бандерівцями.

В селі Гомені большевики зайшли до хати цілої вдови, якщо в
той час був хорош. Коли казали йому йти голосувати, а коли він
заявив, що не піде бо слабий, почали його бити, зносили його
з постелі та завезли до виборчого льокалю.

В селі Фалтинах майор НКВД примушував виборчу комісію голосу-
вати. Коли заступник голови сільради Сенчишин категорично відмовився
голосувати, тоді енкаведист Руденко почав його бити ремінцем
по грудях і по шиї, викрикуючи, що він бандит що має зв'язки з
Бандерівцями. Коли Сенчишин до нічого не признавався, енкаведист
бив його колом по плечах і голові як кров бризкала по стінах. Се-
нчишин лежав безпритомний на долівці. Енкаведист відлив водою,
та питав, чи буде голосувати. Сенчишин не міг відповідати, бо мав
зломану руку а з його тіла стікали кров.

В селі Житці большевики назганяли людей до виборчого льокалю
і там їх сильно били. Священик почував крик, пішов з пелямаром
до церкви та почав молитися до Пречистої Діви Марії. Большевики
розбили голову та викрутили руку Микільському пасичникові, а Кравці-
ському Параску так збили, що вона померла.

В селі Дерківці начальник НКВД наказав розстрелювати кулеметом
і стріляти до тих, що не підуть голосувати.

В селі Стенківцях зайшли большевики до хати Мельниковича Пе-
тра 80-літнього старця та питали його де решта сім'ї. Він відпо-
вів, що не знає. Тоді большевик сказав, що він проголосував за
три особи. Старик заявив, що він такого голосування не стрі-
чав і не чам'ятає. Большевик сказав, що таке голосування є можли-
ве тільки в Радянському Союзі, засміявся і відійшов.

12.

В липні 1946 р. большевики робили великі облави на ліс Калоь-
кої Округи. Тоді згинуло багато цивільних, які скривались перед
большевиками, тоді попадали деякі осередки і шпитальки.

В Марії біля села Лужки /Колехівський район/ знаходилась
надрайонна шпитальна, під постійною опікою доктора Кума. Доктор
Кум знана фігура в УПА. Його знали тисячі повстанців. Він в УПА
від заснування УНС-у. Спершу був лікарем сотні "Сіромашців", по-
тім в курені "Тайдужних", в старшинській школі "Юнацтва"/обв. Кур-
нуси, накінець завідуючим надрайонної шпитальки в Марії. Доктор

Кум жив - по національності жид, до війни був дуже приємним і хоч Організація дозволила йому по приході большевиків виїхати на лікувальну, він воліє ділити долю і недолю з нами далше, а в потребі чесно загинути. Його дружелюбний характер. З ним нагоду зачим часто стрічатися і говорити. Доктор Кум був оптимістом, вірив у нашу перемогу. Одного разу мав за большевицької дійсності я з ним стрічався в Марині, та запитав; чому він не відїхав разом з доктором Макаренком на лікувальну. Він мені так відповів: "Скажіть пане поручнику, що мене заболіла ця відомість, що ви мене хочете збутися. Я належу до категорії тих людей, що добре - довго пам'ятають. Підчас німецької окупації Організація вирятувала мене від смерти, то чому ж я маю бути їх нездячним і не помагати повстанцям будувати Україну. Я вір'ю, що себе не посоромлю, а вам можу нема стати в пригоді.

Дня 23/1. 1944 р. отіхевці заняли групу большевиків. Він зелчає повідомив шпитальку. Зараз заряджено погоні. Легко ранених наказано відступати догорнцьвором, а здорові почали виносити важко ранених до бункру. При тій роботі застали їх перші стріли. Годі загинули: др. Кум, поручник Клименко, медрадсестра Антонина, Христя, санітарка Зенка; санітар Лев; в шпитальці та бункрі большевики постріляли 9 хорих: Корсуна, Дорошенка, Орловського, Плету, Рубача, Чернету, Обжку, Черезу, Зазулю; 3-ох з охорони шпитальки заловлено живцем: Чорноморця, Ковінчука та Дуба; 5 хорих та 4 з охорони утікли.

Доктор Кум додержав слово. Він не посоромив свої себе, свої УПА. Перед смертю подер американські доляри, порозкидував дорогоцінності /його власність/, щоб не забрав ворог.

Поручник Клименко лишився в Христі. В такому моменті як напад большевиків на шпитальку, він не утікає з Христею, щоб ратувати, в цьому перемагає вища мораль - мораль революціонера, він ратує з Христею важко хорих і при тій роботі обоє гинуть героїчною смертю - звичні на віки.

В нападу на шпитальку брала участь большевицька спецгрупа військ НКВД. Большевики шпитальку спалили. Багі тіла убитих завезли до Ярів. Там спеціяльна енкаведіївська комісія перевела огляди тіл. Убитих большевики похоронили на горі між Лужками і Ярами.

13.

В історії УПА - Калуська Округа вписалася золотими буквами. Тут зродилися перші повстанчі відділи, звідси відходили кращі сотні, командири і абсольвенти підстаршинської школи "Олені" цілої області України. Калущина голосила вибухі ключі громами кулеметних та крісових стрілів та вибухами гранат. Звідси лунала пісня волі, тут зродився Чендерь, що показав нам шлях до волі.

Може повстанчі відділи цього відтинка не зводили таких боїв як відділи інших відтинків, але це було зумовлене тим, що Калущина була резервуаром - той кадром з якої виходили ті, що ОУН і УПА мали найкраще. Калущина задокументувала кров'ю тисячами синів і дочок, як дороги їм волі, що для неї не посвятити гекатомби,

щоб світла була будучність. України.

Калуччина зложила в жертву Україні таких командирів УПА як: майор Поль /15/10. 1944 р. Глибокий Потік/, поручник Козак і Ярема /25/11. 1944 р. Красне/, сотник Клименко /23/1. 1944 р. Мартин/, поручник Довбуш /вересень 1946 р. Підгуже/, поручник Середний /21/9. 1946 р. Кудинки/, поручник Гонта 11/5. 1946 р. Дерники/, сотенний Антонюк /13/4. 1946 р. Суботів/, сотник Бей /29/12. 1947 р./, курінні: Дубас, Ромко, Журавель; сотенні: Морозенко, Котруб, Жбрак, Шевченко, Кук-Кук.

Поза границями Калуччини вщали на полі Слави: легендарних сотник Котруб /17/12. 1944 р. поле Стрілецьке, підпоручник Коник /7/1. 1946 р. Вірка/, полковник Боровий, Шевченко, сотник Ігора, поручник Рамалія /1/11. 1944 р. Горний Ліс/, хорунжий Дуденко /1945 р. Чорний Потік/, хорунжий Шум /21/3. 1945 р. Старі Богородчани/, сотник Кут /відтинок "Шахівка"/, поручник Чмелик /21/4. 1945 р. Гуцульщина/, курінний Прут, хорунжий Чайка та багато інших.

ВІЧНА СЛАВА УПАВШИМ ГЕРОЯМ!

---oooooOooooo---

ПІСЛЯСЛОВО.

Історія УПА - це збройний протест проти ворожого загарбника і насильства України. Український народ ведений організацією ОУН керованою Степаном Бандерою, схопив за зброю, щоб боронити себе перед фізичним та моральним знищенням і виборти Україні самостійність. Світлі моменти Великого Чину не сміють пропасти.

Я як член ОУН і член УПА уважав своїм обов'язком зафіксувати це, що я особисто пережив, і що мені на підставі архіву було видно; щоб цей працею задокументувати, що Калуська Округа йшла з іншими округами і Групами в авангарді збройного Чину.

Може моя праця має недостачі, може вона недосконала, може деякі справи я за дуже суб'єктивно представив. Я - не історик. Моя праця - це спогади, деякі моменти в другій частині відшукані з світла, які час і могкість дуже знищили. Уважав я непростимим гріхом, забути великі діла, які наші Герої писали своєю кров'ю, мати пропасти.

Автор

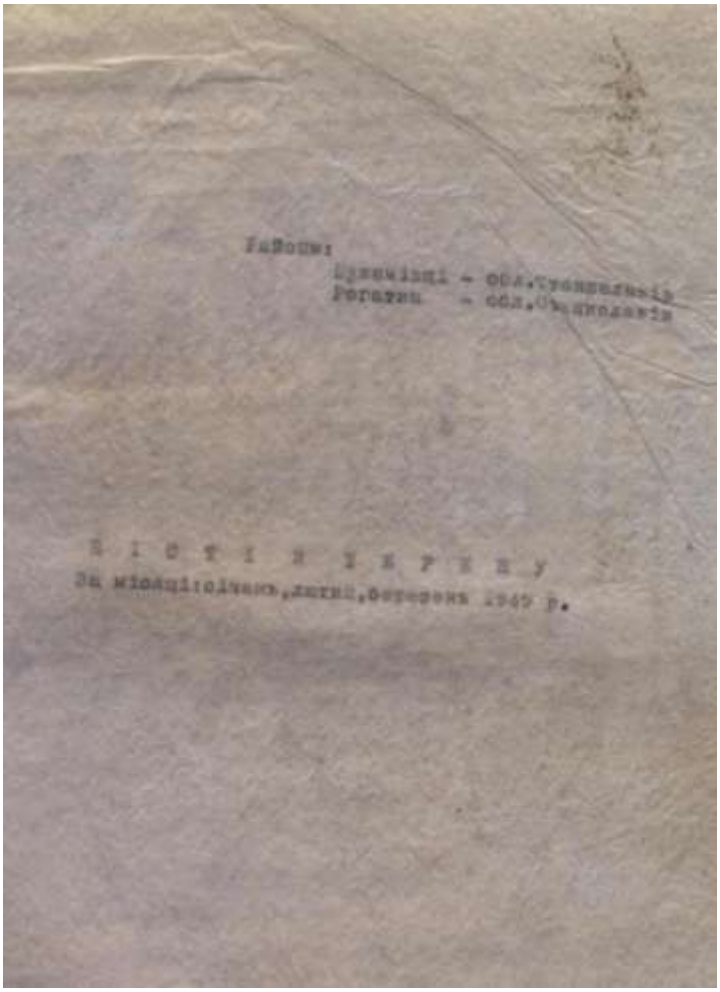

В папці 12 документів.

В папці 36 документів.

Висновок

У монографії «Організація Українських Націоналістів. Українська Повстанська Армія. Українська Головна Визвольна Рада – згідно свідчень німецьких та радянських архівів» розглянуті проблеми військового та політичного протистояння Організації Українських Націоналістів (ОУН) та Української Повстанської Армії (УПА) проти польських, німецьких та радянських окупантів України – згідно аналізу свідчень німецьких та радянських архівних джерел.

Вперше на співставленні та критичному аналізі джерел встановлено відношення керівництва ОУН та командирів УПА до формування німецькими окупантами на території України дивізії "Галичина".

Висвітлена позиція німецьких та радянських тоталітарних режимів, проводу Організації Українських Націоналістів та командирів Української Повстанської Армії на основі архіву УПА, німецької військової документації та радянських військових архівів.

Особливу увагу монографія «Організація Українських Націоналістів. Українська Повстанська Армія. Українська Головна Визвольна Рада – згідно свідчень німецьких та радянських архівів» сконцентрує увагу на ролі керівництва УПА та політичного проводу ОУН в створенні Української Головної Визвольної Ради (УГВР), яка уособила консолідуючу політичну владу всього національно-визвольного руху в Україні в 40-50 роках.

У праці показана діяльність УГВР, її склад, документи, постанови й доказано, що Українська Головна Визвольна Рада дійсно була всенародним представним політичним і керівним органом національно-визвольної боротьби українського народу в 40-50 роках ХХ століття.

Діяльність УГВР та її робота по консолідації українського суспільства в боротьбі українського народу за відновлення незалежності України відображена на основі джерел та конкретних документах діяльності її визначних діячів.

Монографія «Організація Українських Націоналістів. Українська Повстанська Армія. Українська Головна Визвольна Рада – згідно свідчень німецьких та радянських архівів» з'ясувала військовову стратегію, тактику та озброєння УПА, які дали можливість національно-визвольному рухові впродовж 40-50 років вести активну боротьбу з всіми окупантами України.

В праці «Організація Українських Націоналістів. Українська Повстанська Армія. Українська Головна Визвольна Рада – згідно свідчень німецьких та радянських архівів» також, згідно аналізу свідчень німецьких та радянських архівних джерел, розглянуто як політичне так і військове протистояння ОУН та УПА з ворогами та окупантами України.

В праці «Організація Українських Націоналістів. Українська Повстанська Армія. Українська Головна Визвольна Рада – згідно свідчень німецьких та радянських архівів» наголошено, що більшість документів та висновків монографії апробовано на основі співставлення та аналізі сукупності всіх наявних джерел та висновків вчених історичної науки, та на основі архівів ОУН та УПА, свідчень учасників національно-визвольної боротьби українського народу в 30-50 років, керівників УГВР, провідників та членів ОУН, командирів та воїнів УПА.

В монографії «Організація Українських Націоналістів. Українська Повстанська Армія. Українська Головна Визвольна Рада – згідно свідчень німецьких та радянських архівів» звернено увагу на джерельну базу почерпнуту автором дослідження із «Российского Центру збереження і використання документів новітньої історії», «Центру збереження історико-документальни колекцій», «Головного Архіву Російської Федерації», Російської Державної Бібліотеки ім. Ф.Достоєвського, що в Москві.

Наукове видання

Віктор Ідзьо

Організація Українських Націоналістів
Українська Повстанська Армія
Українська Головна Визвольна Рада –
згідно свідчень німецьких та радянських архівів

Подано до друку 3.01.22р. Підписано до друку 4.01.22р.
Формат видання 60/ 84 1/16. Папір офсетний.
Умовн.друк.арк.10,25
Зам.58. Тираж 300 екз.

Львів,
«Видавництво Інституту Східної Європи»,
2022р.

Віктор Ідзьо

Організація Українських Націоналістів
Українська Повстанська Армія
Українська Головна Визвольна Рада
згідно свідчень німецьких та радянських архівів

СССР-ТЮРМА НАРОДІВ
ЛИТВА
ЛАТВІЯ
ЕСТОНІЯ
АЗЕРБАЙДЖАН
ГРУЗІЯ
УКРАЇНА
ВОЛЯ НАРОДАМ!
ВОЛЯ ЛЮДИНІ!